

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**İSLAMOFOBİ: NEW YORK'TAKİ MÜSLÜMAN ÖĞRENCİLERİN
İSLAM AÇISINDAN ALGILADIKLARI SOSYAL MESAFE İLE
MÜSLÜMAN OLMAYAN ÖĞRENCİLERİN HİSSETTİKLERİ
SOSYAL MESAFENİN KARŞILAŞTIRILMASI**

Neslihan HIDIRLIGİL

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

İSLAMOFOBİ: NEW YORK'TAKİ MÜSLÜMAN ÖĞRENCİLERİN İSLAM
AÇISINDAN ALGILADIKLARI SOSYAL MESAFE İLE MÜSLÜMAN OLMAYAN
ÖĞRENCİLERİN HİSSETTİKLERİ SOSYAL MESAFENİN KARŞILAŞTIRILMASI

Neslihan HIDIRLIGİL

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

KABUL VE ONAY

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren .... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

25.06.2020

Neslihan HIDIRLIGİL

Neslihan

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir. Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir. * Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Doç. Dr. Tuğça POYRAZ danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Neslihan HIDIRLIGİL

Neslihan

Eşime ve Yavrularıma

Muhammedim özellikle sana...

TEŞEKKÜR

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanan bu çalışma birçok değerli insanın katkıları ve desteği ile yapılmıştır. Bu süreçte öncelikle araştırma boyunca bana desteklerini esirgemeyerek, cesaretlendiren ve kıymetli fikirleri ile araştırmayı yöneten sayın hocam Tuğça POYRAZ hanımefendiye saygılarımı sunarım. Kendisi ile çalışma imkânı bulduğum tez hazırlama süresince son derece değerli bir bilim insanı ile çalışma imkânı bulmuş olmaktan son derece gurur duydum. Kendisinin pozitif kişiliği, yardımseverliği, metodolojisi ve bilim etiğinden çok şey öğrenme imkânı buldum. Tez konumu çok keyifle çalıştım ve kendimde çok şey öğrendim tüm katkıları için sayın hocama çok teşekkür ediyorum.

Ayrıca bu süreçte bana destek olan, bebeğime bakan, yavrularımı emanet ettiğim, yüklerimi daima hafifleten, motive eden, hep yanımda olan canım kardeşim Zehra Kocabaşa da teşekkürlerimi sunuyorum. Zehracık sen olmasaydın yapamazdım.

Benim ilham kaynaklarım, çalışırken onlara zaman ayıramadığım, çoğu zaman annelerinin ilgisine ihtiyaçları varken bu ilgiyi onlardan aldığım ama hiç şikâyet etmeyen, beni hiç yormayan, hep destek olan yavrularım, tez savunmamda bana destek olmak için sabahın altısında uyanan canım oğlum Muhammed HIDIRLIGIL sana kalbimin en derinlerinden teşekkürlerimi sunarım sen cansın sen benim canımsın. Miniğim, en büyük motivasyonum, bebek hali ile annesinin halinden anlayanım Yunus HIDIRLIGIL 'ede minnetlerimi sunarım. Bebeğim sen bebek değil meleksin. Siz benim hayatımın anlamlarısınız.

Son olarak bu süreçte ve daha öncesinde ve daha sonrasında hep yanımda olan inşallah hep yanımda olması için dua ettiğim, bıkmadan usanmadan beni her daim destekleyen en iyi arkadaşım, en iyi dostum, sevdiğim, her şeyim, can yoldaşım, yüzümü güldürenim, bir tanecik canım eşim Fatih HIDIRLIGİL'e teşekkürlerimi sunuyorum. Teşekkürlerimin en özeli senin için...

ÖZET

HIDIRLIGİL, Neslihan. *İslamofobi: New York'taki Müslüman Öğrencilerin İslam Açısından Algıladıkları Sosyal Mesafe ile Müslüman Olmayan Öğrencilerin Hissettikleri Sosyal Mesafenin Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2020.

Bu araştırmada, Müslüman üniversite öğrencilerinin İslam açısından algıladıkları sosyal mesafe ile Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin Müslümanlara ilişkin sosyal mesafe düzeylerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaçla Amerika Birleşik Devletleri New York şehrinde eğitimlerine devam eden Müslüman ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerine Demografik Bilgi Formu, İnanç Özgürlüğü Bilgi Formu ve Bogardus Sosyal Mesafe Ölçeği uygulanmıştır. Müslüman ve Müslüman olmayan katılımcılar için sorular, Müslümanların algısının ve Müslüman olmayanların bakış açısının anlaşılabilmesi için farklı şekillerde ifade edilerek sorulmuştur. Araştırma sonucunda Müslümanların, Müslüman olmayanlardan algıladıkları sosyal mesafe, Müslüman olmayanların gerçekte ortaya koydukları sosyal mesafeden anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Anahtar sözcükler

İslamofobi, sosyal mesafe, sosyal kimlik, sosyal temas, inanç özgürlüğü, Müslim, gayrimüslim

ABSTRACT

HIDIRLIGİL, Neslihan. *Islamophobia: A comparison of Perceived Social Distance of Muslim Students and Social Distance of Non-Muslim Students to Islam*. Master of Science Thesis. Ankara, 2020.

This study, it is aimed to compare the social distances of university students towards Muslims and Muslim's perception of the social distance of non-Muslims in America. For this purpose, the Demographic Information Form, Freedom of Faith Information Form, and Bogardus Social Distance Scale were applied to Muslim and non-Muslim university students who continue their education in New York, USA. Questions for Muslim and non-Muslim participants were expressed in different ways to understand the perception of Muslims and the perspective of non-Muslims. As a result of the research, the social distance perceived by Muslims from non-Muslims was found to be significantly higher than the social distance that non-Muslims showed.

Keywords

İslamophobia, social distance, social identity, social contact, freedom of belief, Muslim, non-Muslim

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ	xii

GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	8
ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ	8
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	8
1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI	11
1.3. ARAŞTIRMANIN SORULARI	13
1.4. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ	14
1.5. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ	16
1.5.1. Araştırmanın Örneklemi ve Örneklem Belirleme Süreci	16
1.6. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI VE ANALİZ SÜRECİ	20
1.6.1. Demografik Veri Formu:	21
1.6.2. Çok Kültürlü Bir Ülkede Yaşayanlar Müslümanlar/Müslüman Olmayanlar İçin İnanç Özgürlüğü Veri Formu	21
1.6.3. Bogardus Sosyal Mesafe Ölçeği:	22
1.7. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	26
1.7.1. Araştırma Konusunun Çeşitli Siyasi Politikalar Açısından Önem Taşınması ve Önceki Araştırmaların Yanlılığı	26
1.7.2. Araştırmanın Yapıldığı Bölgenin Seçilmesinin Gerekli Oluşu	27
1.7.3. Kurumlarca Yayınlanan Demografik İstatistiklerinin Yetersiz Oluşu	27

1.7.4. Katılımcıların Araştırmanın Motivasyonuna İlişkin Kaygıları	28
1.7.5. Cinsiyet Açısından Sınırlılıklar	28
2. BÖLÜM.....	28
ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ	28
2.1. İSLAMOFOBİ.....	28
2.2. ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK	31
2.3. DİNİ ÇOĞULCULUK.....	34
2.4. YABANCI DÜŞMANLIĞI.....	36
2.5. AYRIMCILIK VE ALGILANAN AYRIMCILIK	38
2.6. SOSYAL MESAFE KURAMI	39
2.7. SOSYAL KİMLİK KURAMI	43
2.8. SOSYAL TEMAS KURAMLARI	49
2.9. İSLAMOFOBİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR	54
3. BÖLÜM.....	61
AMERİKA'DA İSLAM, MÜSLÜMANLAR VE İSLAMOFOBİ.....	61
3.1. DÜNYADA VE AMERİKA'DA İSLAMOFOBİNİN TARİHSEL ÖNCÜLLERİ	61
3.2. AMERİKA KITASINA İLK AYAK BASAN MÜSLÜMANLAR: ATLANTİK KÖLE TİCARETİ.....	66
3.3. GÜNÜMÜZ AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE MÜSLÜMAN VARLIĞI.....	71
3.3.1. Göç Olgusu ve Müslüman Göçmenler	77
3.3.2. İslam Dinini Kabul Ederek Müslüman Olan Amerikalılar.....	80
3.3.3. İslam Milleti Topluluğu (The Nation Of İslam).....	82
3.4 AMERİKA'NIN GÖÇMEN POLİTİKASININ DEĞERLENDİRİLMESİ	83
3.5. AMERİKA'DA İSLAMOFOBİ	90
3.5.1. Amerika'daki İslamofobik Eylem ve Uygulamaların Kronolojisi	92

3.5.2. İslamofobik Saldırıları: Nefret Suçları.....	96
3.5.3. İslamofobik Söylemler.....	98
3.5.4. Amerikan Siyasetinde İslamofobik Söylemin En Tepeye Yükselişi ve Trump Dönemi.....	101
3.5.5. İslamofobi ve Medya	104
4. BÖLÜM.....	110
ARAŞTIRMANIN BULGULARI	110
4.1. BETİMLEYİCİ BULGULAR.....	111
4.2. AMERİKA'DA YAŞAYAN MÜSLÜMAN OLAN VE MÜSLÜMAN OLMAYAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL MESAFE DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	125
4.3. AMERİKA'DA YAŞAYAN MÜSLÜMAN OLAN VE MÜSLÜMAN OLMAYAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE SOSYAL MESAFE DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	137
4.4. AMERİKA'DA YAŞAYAN MÜSLÜMAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ BİLGİ FORMUNDA VERDİKLERİ YANITLAR BAKIMINDAN ALGILADIKLARI SOSYAL MESAFEYE İLİŞKİN BULGULAR.....	142
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	145
KAYNAKÇA	159
EK 1. ORJİNALİK RAPORU.....	172
EK 2. ETİK KURUL	173
EK 3. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	174
EK 4. VOLUNTARY PARTICIPATION FORM.....	175
EK 5. MÜSLİM FORM TÜRKÇE.....	176
EK 6. ÇOKKÜLTÜRLÜ BİR ÜLKEDE YAŞAYAN MÜSLÜMANLAR İÇİN İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ BİLGİ FORMU.....	177

EK 7. BOGARDUS SOSYAL MESAFE ÖLÇEĞİ.....	179
EK 8. MÜSLİM FORM İNGİLİZCE	180
EK 9. FREEDOM OF FAITH INFORMATION FORM FOR MUSLIMS LIVING IN A MULTICULTURAL COUNTRY	181
EK 10. BOGARDUS SOCIAL DISTANCE SCALE.....	183
EK 11. GAYRİMÜSLİM FORM TÜRKÇE	184
EK 12. ÇOK KÜLTÜRLÜ BİR ULUSTA YAŞAYAN GAYRİMÜSLİMLER İÇİN MÜSLÜMANLAR HAKKINDA İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ BİLGİ FORMU	185
EK 13. BOGARDUS SOSYAL MESAFE ÖLÇEĞİ.....	187
EK 14. GAYRİMÜSLİM FORM İNGİLİZCE	188
EK 15. FREEDOM OF FAITH INFORMATION FORM ABOUT MUSLIMS FOR NON MUSLIM PEOPLE WHO LIVE IN A MULTICULTURAL NATION.....	189
EK 16. BOGARDUS SOCIAL DISTANCE SCALE.....	191

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
CAIR:	Amerika İslam İlişkileri Konseyi (Council of American Islamic Relations)
ICNA:	Kuzey Amerika İslam Dairesi (Islamic Circle of North America)
ISNA:	Kuzey Amerika İslam Toplumu (Islamic Society of North America)
MAS:	Müslüman Amerikan Toplumu (Muslim American Society)
USCMO:	Amerika Müslüman Organizasyonlar Konseyi (US Council of Muslim Organizations)
EMGAGE:	Amerikalı Müslümanları Güçlendirme (Empowering Engaged Muslim American)
SSCB:	Soviet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SETA:	Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
NOİ	İslam Milleti (Nation of İslam)

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Amerika’da yaşayan Müslüman ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin dini mensubiyetlerine ilişkin frekans dağılımları ve yüzdeleri	111
Tablo 2. Müslüman olmayan ve herhangi bir dine mensup olan üniversite öğrencilerinin dini inançlarına ilişkin frekans dağılımı ve yüzdeleri.....	111
Tablo 3. Amerika’da yaşayan Müslüman olan ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin frekans dağılımları ve yüzdeleri	112
Tablo 4. Amerika’da yaşayan Müslüman ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin İnanç Özgürlüğü Bilgi Formunda verdikleri yanıtların frekans dağılımları ve yüzdeleri.....	114
Tablo 5. Cinsiyet açısından “İslam dini mensubu olduğunuzu belli eden sembolleri (başörtüsü, namaz takkesi, cübbe, sarık, cellabiye vb.) sosyal yaşamınızda ya da öğrenim gördüğünüz üniversitede kullanıyor musunuz?” ifadesine verilen yanıtların frekans dağılımı ve yüzdeleri.....	125
Tablo 6. Müslümanların Algıladıkları Sosyal Mesafe Düzeyi ile Müslüman Olmayanların Sosyal Mesafe Düzeylerine İlişkin Ortalamalar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem t Testi Bulguları	126
Tablo 7. Müslüman Olan ve Müslüman Olmayan üniversite öğrencilerinin Bogardus Sosyal Mesafe Ölçeğinde Yer Alan Sorulara Verdikleri Yanıtların Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Bağımsız Örneklem t testi bulguları...	130
Tablo 8. Müslüman Olan ve Müslüman Olmayan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Sosyal Mesafe Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Bağımsız Örneklem t Testi Bulguları.....	138
Tablo 9. Amerika’da yaşayan Müslüman Olan ve Müslüman Olmayan üniversite öğrencilerinin Medeni Durumlarına Göre Sosyal Mesafe Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Bağımsız Örneklem t Testi Bulguları.....	140

Tablo 10. Amerika’da yaşayan Müslüman Olan ve Müslüman Olmayan Üniversite Öğrencilerinin Çalışma Durumlarına Göre Sosyal Mesafe Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Bağımsız Örneklem t Testi Bulguları.....	141
Tablo 11. Müslüman Üniversite Öğrencilerinin İnanç Özgürlüğü Bilgi Formunda Verdikleri Yanıtlara Göre Müslüman Olmayan Üniversite Öğrencileri Tarafından Algıladıkları Sosyal Mesafe Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Bağımsız Örneklem t testi Bulguları.....	143

GİRİŞ

İslamofobi kavramı 11 Eylül 2001 yılında New York kentinde bulunan Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan terör saldırısını gerçekleştiren teröristlerin Arap kökenli Müslümanlar olduğunun ortaya çıkması sonrasında Amerikan kamuoyunun gündemine girmiş, o günden bugüne yirmi yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen form değiştirerek de olsa gündemde kalmış bir olgu olarak varlığını sürdürmektedir. İslamofobi, çok farklı bilim disiplinlerinin dikkatini çekmiş, medyadan siyasete, ilahiyattan felsefeye çok farklı alanlarda üzerine araştırmalar yapılmıştır. Dolayısıyla İslamofobi, toplumsal davranışı anlamaya ve açıklamaya çalışan sosyolojinin de gündemine girmiştir. İslamofobi kavramını ele alan çalışmalar, İslamofobiklerce yapılan ve yaptırılan, İslam karşıtlığı propagandasını temel alan çalışmalar ve İslamofobi karşıtlarınca İslam dininin propagandasını yapan çalışmalar olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. İslamofobi kavramının siyasi bir karşılığının bulunuyor olması, bu konuda tarafsız çalışmalar yapmayı güçleştirmektedir. Bu nedenden dolayı İslamofobi konusu ile ilgili yapılmış tarafsız araştırmalar oldukça nadirdir.

Çalışmada İslamofobi olarak adlandırılacak olan İslam'a ilişkin fobi durumunun toplumsal bir varlık olarak insanları çeşitli şekillerde ve genellikle olumsuz yönde etkilediği kabul edilmiştir. Ancak toplum, birbiri ile ilişki içindeki bireyler bütünüdür ve bu bireyler etkileşim halinde olduklarından, İslamofobi konusunda olumsuz siyasi propaganda ve olumsuz medya propagandasının tersine bu ilişkiler farklı yöne evirilebilmektedir. Amerika'da yaşayan insanların İslamofobiye ilişkin algılarının da bu açıdan değerlendirilmesi önemlidir. Siyaset kurumunun islamofobiye belirli hedeflere ulaşabilme ve iktidar elde etme amacıyla kullanmasına ilişkin gösterdiği kurumsal çaba, medya aracılığı ile ortaya konduğundan, medyayı yönlendirenlerin bakış açısı ile İslam dinine ve Müslümanlara ilişkin imaj oluşturulmuştur.

Amerikan toplumu göçmenlerden oluşmuş, oldukça heterojen özellikler gösteren bir yapı arz etmektedir. Farklı kültürel altyapıya sahip, değişik coğrafyalardan daha iyi bir yaşam umudu ile Amerika kıtasına gelmiş insanların bu amaç için bir araya gelip oluşturdukları

devasa siyasal ve ekonomik yapı, kendi bünyesine dahil edeceği unsurları belirlemek için kuruluşundan itibaren, değişik yaklaşımlar geliştirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin göçmen politikalarına yönelik bu yaklaşımları toplumda mevcut farklı kültür gruplarının özelliklerini değiştirmeye yönelik asimilasyon temelli yaklaşımlardan, bireylerin kültürel farklılıklarının zenginlik olduğunu kabul eden çok kültürlülük yaklaşımına geniş bir yelpaze içerisinde belirlene gelmiştir. Bu devasa siyasal yapı, varlığının devamı için göçmenlere ve göçmenlerin ekonomik, kültürel, fiziksel ve zihinsel katkısına ciddi anlamda ihtiyaç duymaktadır. İslamofobi de böyle bir ortamda kendisine tartışma zemini bulmuş bir kavramdır. Özellikle siyasi zeminde İslamofobinin bulunduğu karşılık, Amerikan toplumunda muhataplarını çeşitli şekillerde de etkilemiştir. İslamofobi özellikle Amerika'yı, ait hissettikleri ve içinde yaşadıkları bir ülke olarak gören Müslümanlar için İslamofobinin ayrımcılığa ve ötekileştirmeye maruz bırakılmak, dahası nefret suçlarının hedefi haline gelmek gibi sonuçları olmuştur. Bu durum toplumsal barışı olumsuz yönde etkilemiş, toplumun sıradan vatandaşlarını bir anda terörle ilişkilendirmiştir. Terörle hayatlarının hiçbir noktasında muhatap olmamış kesimler için bir anda Anayasal haklarını tehlike altına alan uygulamalar başlamış, dini kurumları gözetleme altına alınmış, potansiyel terörist olarak algılanmaya ve muamele edilmeye başlamışlardır. Bunun dışında Müslümanların kültürel özellikleri ve sahip oldukları inanç sistemi değişik platformlarda aşağılanmış ve konu ile ilgili hiçbir fikri olmayan kişilerce kritik edilerek yanlış bilgilendirmeler topluma dayatılmaya çalışılmıştır.

İki kutuplu dünyanın sona erışı ve tek kutuplu dünyanın görece mutlak hakimiyeti, yeni bir düşman tanımlanmasını ve korku kültürü ile toplum üzerinde hakimiyet kurulmasını zorunlu hale getirmiştir. Seçilen yeni düşman Amerika'dan görsel olarak farklı özellikler gösteren bir imaj olarak medya tarafından çizilmiştir ve ortaya konulan yeni düşman imajı siyasal nedenlerle de politik düzlemde desteklenmiştir. Diğer yandan toplumda oluşturulmaya çalışılan olumsuz Müslüman imajı, Amerika'da yaşayan Müslümanlar açısından sadece olumsuz sonuçlar doğuran bir olgu olarak da anlaşılmamalıdır. Amerikalı Müslümanlar için İslamofobik uygulamalara maruz kalma sonucunu da doğurmuştur. İslamofobi propagandaları nedeniyle daha organize yapılar haline gelen İslami kurum ve kuruluşlar, toplumsal hayatta ve siyasal alanda daha aktif, daha görünür olma çabasına girmiş bu noktada kendini anlatma şansını da yakalamıştır.

Müslüman olmayan Amerikalılar açısından da kavramın anlaşılması iki yönlü olmuştur. Zihin dünyası medya tarafından şekillenen, hayatlarının hiçbir noktasında İslam'la ya da onun mensupları ile bir temas noktasında bulunmayan bireyler için İslam korkutucu bir olgu, Müslümanlar ise bu korkutucu olgunun ete kemiğe bürünmüş hali olarak görülmüştür. Diğer yandan teknolojiyi alternatif bilgiye ulaşma amacı ile kullanan, fikir dünyası medyadan ibaret olmayan kesimlerin varlığı da ihmal edilmemelidir. Nitekim İslamofobik uygulamaların hayata geçirildiği söz konusu dönemlerde, Müslümanların en büyük destekçisi olarak Müslüman olmayan bireyleri ve bu gruplar arasındaki dayanışmayı görmek mümkün olmaktadır. Buradan hareketle Amerikan halkını tek yönlü, tek fikre sahip ve tek ideoloji sahibi bir topluluk olarak değerlendirmemek gerekmektedir. Amerikan toplumu aynı etnisiteden gelmeyen, farklı dinden insanların, çok değişik coğrafyalardan bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu bir yapı arz etmektedir. Her ne kadar kurucu unsurları Avrupalı ve Protestan ağırlıklı olsa da bu unsurlar içerisinde dahi bireylerin kendini tanımlarken tercih ettikleri kimlik her zaman “dini ya da etnik kimlik” olmamaktadır. Dünyanın dört bir yanından gelmiş bireyler için “birlikte daha iyi yaşama” ortak payda olarak önemli ölçüde kabul görmektedir. Bu araştırmada, Amerikan toplumsal yapısındaki bu farklılıkların görmezden gelinerek yapıldığı gözlenen çalışmalardan farklı olarak, çok kültürlü Amerikan toplumsal yapısı da ele alınmış, araştırmanın bulguları sosyal mesafe, sosyal kimlik, sosyal temas kuramları ve algılanan ayrımcılık temelinde tartışılmıştır.

Araştırma yapılırken, Amerikan toplumsal yapısının bir parçası olan bireylerin İslamofobi kavramı karşısındaki duruşlarından hareketle birbirleri ile ne düzeyde sosyal mesafe halinde oldukları, Müslüman grup dışındaki toplumsal grubun Müslümanları nasıl algıladıkları ölçülmek istenmiştir. Bu çalışmada, medyanın İslamofobi propagandasından en az düzeyde etkileneceği varsayılan, bilgiye ulaşma, teknolojiyi iyi kullanabilme ve Müslümanlarla ilişkileri bakımından sosyal temas düzeyinin daha yüksek olabileceği düşünülen, kozmopolit bir şehir olan New York'ta öğrenim görmekte olan üniversite öğrencileri araştırmanın evrenini oluşturmuştur. New York, diğer gruplarla beraber Amerikalı Müslümanları da içinde eşit şartlarda barındıran şehirlerden birisidir ve Müslüman olan ve olmayan üniversite öğrencilerinin sosyal temaslarının yüksek olduğu bir bölgedir. Müslüman bireyler, günlük yaşamlarında karşılaştıkları İslam karşıtı

söylemler ya da İslamofobik uygulamalar nedeniyle İslamofobi kavramına daha hassas yaklaşmaktadırlar.

Müslüman olmayanların kendilerine yönelik sosyal mesafeyi olduğundan fazla mı yoksa daha mı az algıladıklarını araştırmak bu araştırmanın temel amacıdır. Bunun dışında Müslüman olmayan Amerikalı üniversite öğrencileri için İslamofobi kavramının nasıl bir anlam ifade ettiği de merak konusudur. Bu nedenle araştırmada Müslüman olmayan öğrencilerin, İslamofobik olduğu düşünülen eylem ve davranışlara ilişkin düşünceleri ve Müslümanlar hakkında hissettikleri anlaşılacak istenmiştir. Birbiri ile temas halinde olduğu düşünülen söz konusu iki grup arasındaki sosyal mesafe algısının gerçeğe ne kadar yakın olduğu çalışmada cevap aranan konulardan birisidir. Araştırmada Müslüman üniversite öğrencilerinin İslam açısından algıladıkları sosyal mesafe ile Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin Müslümanlara ilişkin sosyal mesafe düzeylerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Literatür çalışması yapıldığında İslamofobiye ilişkin çalışmaların genellikle bir argümanın tartışılması üzerinden gittiği nicel ve nitel yöntemlerin kullanıldığı çalışmaların oldukça az olduğu görülmüştür. Bu araştırmalardan sadece birinde Müslüman olmayanların, Müslümanlarla hayali sosyal temas kurduğu bir çalışma olmakla beraber sosyal mesafe ve algılanan ayrımcılığa yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bakımdan araştırma sosyal mesafenin ve algılanan sosyal mesafenin ölçülmesi konusunda ilk çalışmadır. Daha önce sosyal mesafe ve sosyal temas kuramları bağlamında etnik köken, din ve ırksal farklılıklar üzerine yapılmış çok sayıda araştırma da bulunmaktadır. Ancak genel olarak literatürde de eleştirildiği gibi bu çalışmalar yaptıkları çok az farklılıklarla birbirlerinin tekrarı olmaktan öteye gidememiş görünmektedirler. Literatür açısından İslamofobi çalışmalarına bakıldığında hem Müslümanların hem de Müslüman olmayanların çalışmalarının yanlı oluşu dikkati çekmektedir. Bu yanlılığın da elbette tarihsel temelleri bulunmaktadır. Ayrıca bu çalışmaların sosyolojik çalışmalar olduğu ileri sürülemez. Genel olarak literatürdeki çalışmaların çoğunluğu İslam'ı ve İslamofobiyi politik ve siyasi bakımdan ele almaktadır. Çalışmalar ortaya konan argümanların kanıtlanması üzerine yapıldığı için de genellikle argüman lehine tarihsel ya da güncel olayların kanıtları ile savunucu bir tutum izlemektedirler.

Türkçe literatüre bakıldığında İslamofobi kavramını Avrupa ekseninde ele alan çalışmaların çokluğu dikkat çekicidir. Özellikle Avrupa’da yaşayan Türk nüfusunun yoğunluğu, araştırmacıların dikkatinin bu noktaya çekilmesinde etkili olmuş görünmektedir. Araştırmaların birçoğu Batı dünyasında İslamofobi kavramı üzerine yapılan çalışmalar üzerine yoğunlaşırken, Avrupa ve Amerika bu araştırmalarda batılı düşünüşün iki öznesi olarak algılanmış ve araştırmalar bu temelde yapılmıştır. Oysa Batı ülkeleri sınıflandırması içerisine girse bile Amerika’nın İslamofobi serüvenini Avrupa’daki durumdan ayırmak gerekmektedir. Avrupa’da İslamofobinin kaynakları araştırıldığında Haçlı Seferlerinin olduğu döneme gidip, meseleyi Endülüs ve Osmanlı Devletleri ile tarih boyu geçirilmiş olan çatışmalı ilişkilerde aramak mümkündür. Nitekim Avrupa’nın belleğindeki Türk düşmanlığı ya da İslam karşıtlığı anlamını, tarihsel birtakım olaylardan ve çatışmalardan almaktadır. Avrupa’da İslam’a yönelik tutumlar şimdiki araştırmanın konusunu oluşturmadığından ele alınmamıştır. Yine de Amerikan toplumunda “İslamofobi” kavramının Avrupa’daki gibi tarihsel temellere dayanmadığını söylemek, Avrupa’ya kısaca değinme gereği doğurmuştur.

Sınırların yeniden çizildiği, ulus devletlerin yerini çok uluslu toplumsal yapıların aldığı şu dönemde toplumsal barışın inşası büyük önem arz etmektedir. Uluslar birbirleri ile devamlı bir ilişki halinde olmuşlardır. Söz konusu ilişki, geçtiğimiz yüzyılda insanların doğdukları topraklar dışındaki yerlere göç etmelerini, oralarda yaşamlarını sürdürmelerini gerektiren birtakım toplumsal olayların tecrübe edilmesiyle gerçekleşmiştir. Nüfus hareketliği kimi zaman Avrupa’nın işçi ihtiyacını karşılamak için yabancı ülkelerden işçilerin vatandaşlık statüsü verilmeden misafir işçi olarak davet edilmesi, kimi zaman değişik coğrafyalarda meydana gelen savaş ve afet gibi durumlarda insanların doğup büyüdükleri coğrafyanın yaşamak için güvenli bir yer olmaması, kimi zaman ise daha iyi eğitim almak ya da daha iyi şartlarda yaşamak gibi nedenlerle olmuştur. Nedeni ne olursa olsun yeni coğrafyalara göç eden bu yeni göçmenler için sahip olduklarını ve kültürel değerlerini tamamıyla terk etmek mümkün değildir. Bazı göçmenler bunu kendileri istese bile dil bariyeri, kültür bariyeri, din bariyeri gibi nedenlerle bu pek mümkün olmamıştır. Her şeyden önce genelde bizatihi göçmen olmak bile toplumda sayıca fazla olan gruplar karşısında dezavantajlı bir özellik arz edebilmektedir. Bu noktada Amerika diğer ülkelerle karşılaştırıldığında önemli bir

farklılığı bulunmaktadır. Amerika bir ulus devlet olarak kurulmamıştır. Göçmenlerin kurduğu ve her bir zerresine göçmenlerin kendi kültürel değerlerinden katkıda bulunduğu bir yapıdadır. Bu durum Amerika'yı ilk nesil göçmenler açısından da çabuk yurt kabul edilebilir bir yapı haline getirirse de ilk nesil için sosyal ve siyasal alanda görünür olmayı talep etme davranışı nadirdir. Gerek dünyanın gerekse Amerika'nın değişik bölgelerine göç eden ve yerleşen ilk nesil göçmenlerin çocukları ve torunları için durum ilk nesil göçmen tecrübesinin oldukça dışındadır. Yeni nesil göçmenler değişik taleplerle ortaya çıkmaktadır. Buldukları topraklarda doğan bu yeni nesil, artık kendilerini ne etnik ne de dini kimlikleri ile tanımlamaktadırlar. Amerika'da doğan anne ve/veya babası başka ülkelerde doğmuş ve Amerika'ya göçmüş, birçok göçmenin çocuğu kendilerini ilk olarak "Amerikan" kimliği içerisinde tanımlamaktadır. Ana dilleri İngilizcedir ve ahlaki olarak Amerikan değerleri ile yetişmektedirler. Durum böyle iken sosyal ve siyasal alanda talepleri artan bu yeni Amerikalılar için "dini ve etnik kimlik" kesinlikle kendilerini tanımlama aracı olmaktan çıkmıştır. Buna rağmen 11 Eylül sonrası ortaya çıkan İslamofobik yaklaşımlar onları "dini kimlik" yönleri ile değerlendirme ve tanımlama yoluna gitmiştir. Söz konusu durum daha da ileri giderek Amerikan kimliği taşıyan eşit yurttaş statüsündeki vatandaşların Anayasal haklarını hedef alan ve onları potansiyel şüpheli olarak görüp buna göre müdahalelerde bulunan bir yapıya dönüşmüştür. Bu anlamı ile yeni nesil Amerikalı Müslümanlar için Amerikalı bir tepki verme mekanizması da işlemeye başlamıştır. Araştırmada evrenin ve örneklemin üniversite öğrencileri olmasının nedenlerinden biri de, toplumda kendini dezavantajlı bir konumda bulan ilk göçmenlerden ziyade yeni nesil Müslümanlara ulaşmak çabasıdır.

Araştırma dört temel bölüm olarak tasarlanmıştır: Birinci bölümde araştırmanın kapsamı ve yöntemi açıklanmıştır. Araştırmanın konusu, amacı ve önemine ilişkin bilgiler bu bölümde verilmektedir. Ayrıca araştırmanın temel problemleri, soru cümleleri, hipotezleri, metodolojisi, evren ve örneklem belirleme süreçleri, araştırmanın veri toplama araçları ve araştırmanın sınırlılıkları da yine bu bölümde açıklanmıştır.

Araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesinin belirlenmesi ikinci bölümde yapılmıştır. İslamofobi, çok kültürlülük, dini çoğulculuk, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık

ve algılanan ayrımcılık kavramları, sosyal mesafe kuramı, sosyal kimlik kuramı ve sosyal temas kuramı bu bölümde incelenmiştir. Ayrıca Literatürde İslamofobi alanında yapılan çalışmaların incelenmesi de yine bu bölümde yapılmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümü Amerika özelinde Müslüman varlığını, kurumsallaşmalarını, İslamofobi kavramının tezahürlerini ve İslamofobik uygulamaları inceleme konusu yapmıştır. Yine göç olgusu ve Müslüman göçmenler, İslamofobik söylemin yükselişinde medyanın rolü ve Amerikan siyasetinde İslamofobik söylemin geldiği nokta bu bölümün inceleme konusu olmuştur.

Araştırmanın dördüncü bölümünde verilerin analizi ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ve betimleyici bulgular, Müslümanların ve Müslüman olmayanların sosyal mesafe düzeylerinin karşılaştırılması, Müslümanların ve Müslüman olmayanların demografik değişkenlere göre sosyal mesafe düzeylerinin karşılaştırılması, Müslümanların inanç özgürlüğü bilgi formunda verdikleri yanıtlar bakımından algıladıkları sosyal mesafeye ilişkin bulgular bu bölümde incelenmiş araştırma verileri kavram ve kuramlar çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın son bölümünde ise araştırmanın hipotezlerinin test edilmesi ve bulguların değerlendirilmesi yapılarak, İslamofobinin etkilerinin azaltılması için faydalı olduğu düşünülen önerilere yer verilmiştir. Sonuçların değerlendirilmesi de yine bu bölümde yapılmıştır.

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu araştırmanın konusu, Amerika Birleşik Devletleri'nin New York Eyaletine bağlı New York City şehrinde yaşamakta olan Müslüman üniversite öğrencilerinin algıladıkları sosyal mesafe ile Müslüman olmayan öğrencilerin Müslümanlara gerçekte hissettikleri sosyal mesafenin karşılaştırılmasıdır.

İslamiyet'in, Amerika kıtasına ulaşması oldukça eski tarihlere dayanmak ile birlikte kıtaya gelişi bir çatışma veya savaş neticesinde değil, 16. yüzyılda Müslüman tüccarlarla ve oldukça sınırlı düzeyde olmuştur. Avrupalılar tarafından yeni keşfedilen, oldukça geniş bir alanı kapsayan, bu el değmemiş ve işlenmemiş toprakların ihtiyaç duyduğu ucuz işgücünü sağlamak amacı ile Amerika'ya getirilen Müslüman köleler vasıtası ile ikinci temas gerçekleşmiştir. Bu temasların ikisinin de sonucunda Müslümanlar dikkat çeken ya da nefret duyulan unsurlar olarak görülmemişlerdir. Özellikle köle olarak Afrika'dan Amerika'ya getirilen köleler, temel hak ve özgürlüklerden de yoksun olduğu için herhangi bir dini inanç sistemine tabi oldukları dahi kabul edilmemiş, mal ve hizmet aracı muamelesi görmüşlerdir. Kölelere karşı geliştirilen nefret din olgusundan değil, ırk olgusundan beslenmiştir. Onlardan nefret edenlerin nefret etmek için kölelerin dinini bilmeye dahi ihtiyaçları bulunmamıştır (Islamic Networks Group, 2020).

Avrupa, İspanya'da kurulan, batıda Endülüs devleti, doğuda ise Osmanlı İmparatorluğu ile tarih boyunca temas içinde olmuş ve bu temas genellikle savaş ve mücadele şeklinde gerçekleştirmiştir. Bu açıdan bakıldığında Avrupa'da günümüzde mevcut İslamofobik ve İslam karşıtı görüş ve eylemlerin bir arka planının olabileceğini ve toplumsal bellekte yer bulduğunu söylemek mümkündür. Avrupa'nın İslam'a ve Müslümanlara bakış açısının İslamofobik öğeler barındırdığı, toplumsal travmatik bellek (Volkan, 2000) açısından bakıldığında da bunun kaynağının da bahsedilen tarihsel süreç olabileceği söylenebilir.

Yenidünyada İslamofobinin anlamının eski dünyadaki anlamından uzaklaşmış olduğu düşünülmektedir. Özellikle Soğuk Savaş Dönemi göz önüne alındığında Amerika ve Müslümanların yaşadığı ülkeler arasındaki ilişki sempatiye dayanmaktadır. Amerika'nın, Afganistan savaşında SSCB'ne karşı Afgan mücahitleri desteklediği bilinmektedir. Devrik İran Şahı Amerika'nın dostudur. İran İslam Devrimi ile kurulan İslam Devleti ile kavgasından önce ilişkiler gayet dostanedir. Her ne kadar İran Devrimi'nden sonra, İran'la ilişkileri bozulsa da Amerika İslam Devrimi'nden sonra yine Müslüman Irak'ta Saddam yönetimine ciddi destekler vermiştir, daha birçok platformda Müslümanların yaşadığı birçok ülke ile ilişkisi politik olarak oldukça sempatik bir temelde gelişmiştir. Bu durum Amerika'nın siyaseti gereği dost olması gereken siyasi unsurlarla dostça geçindiğini ve girdiği çatışmaları da siyasi amaçlarının belirlediğini göstermektedir (Ataman: 2006). Bunun ortalama Amerikan halkına yansıması benzer motivasyonlardan beslenmektedir. Dolayısı ile İslam ve Müslümanlara geliştirilmiş bir önyargı yoktur. Araştırmaya konu olan İslamofobi kavramının Amerika'da ortaya çıkışı ise Avrupa'nın aksine Amerika için yenidir ve doğum tarihi 11 Eylül 2001 yılını göstermektedir. İşte bu anlamıyla Avrupa'da mevcut olan İslamofobik altyapının Amerika'da bulunmadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

11 Eylül 2001 yılında Amerika'nın New York şehrine uçaklarla düzenlenen terör saldırısı, Amerika ve Müslümanların, İslam karşıtlığıyla da tanışmasında bir milat olarak kabul edilmektedir (Kaplan: 2006). Avrupa'nın aksine Amerika'nın İslam dini ile tanışması daha öncelere dayansa da kamuoyunun dikkatini çekmesi özellikle 11 Eylül sonrası İslam'ın terör, şiddet ve radikalizm gibi kavramlarla ilişkilendirilmesi yoluyla olmuştur. Amerikan kamuoyunda medya tarafından negatif bir Müslüman imajı oluşturulduğu görülmüştür. Değişik politik kaygılardan beslendiği düşünülen bu negatifleştirme ve ötekileştirme her ne kadar sosyal ve siyasal platformlarda Müslümanları rahatsız etmiş olsa da aynı çabanın ürünü olarak daha çok insanın, İslam dinine ve Müslümanlara ait olanı bilme ilgisini artmıştır. Daha çok insan konu ile ilgili bilgi sahibi olmaya başlamış, özellikle sosyal medya ve internetten alternatif bilgiye ulaşabilme olanaklarının artması ile de Müslümanlar için olumsuz görünen bu durum onlara kendilerini daha iyi ifade edebilme olanaklarını sağlamıştır. Bu durumun Amerikan kamuoyu içerisinde özellikle eğitilmiş ve entelektüel seviyesi yüksek olan

kesimlerde zira bu kesimler için alternatif bilgiye ulaşabilmenin yegâne yolunun medyadan ibaret olmaması nedeni ile Müslümanların ve İslam'ın daha iyi anlaşılabilmesi açısından oldukça faydalı olmuştur.

Özellikle kendinden olmayana hoşgörü ve çok kültürlülük kavramları etrafında incelendiğinde, Müslümanlara duyulan sosyal mesafenin düzeyinin araştırılması araştırmamızın ilk ayağını oluşturmuştur. Araştırmanın ikinci ayağını ise, kuruluş prensipleri ve ilkelerinin temelinde düşünce ve inanç özgürlükleri olan bir ülkede doğan, göçmenlik ya da başka yollarla Amerika'ya gelmiş, Amerika'ya gelmiş, Amerika'da yaşayan Müslüman üniversite öğrencilerinin, Amerika'da yaşayan ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin, kendilerine karşı hissettikleri sosyal mesafe düzeylerini, gerçek düzeyinde algılayıp algılamadıkları anlaşılması oluşturmaktadır. Genelde Amerika da yaşayan Müslümanların ve Müslüman olmayanların özelde araştırmaya konu olan Müslüman ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bu noktadaki algılarının özellikle 11 Eylül sonrası merkezi otorite tarafından, sonrasında ise medyanın da desteği ile siyaset alanında gerçekleşen birtakım eylem ve uygulamalardan beslenmiş olma ihtimali bulunmaktadır. Söz konusu uygulama ve eylemler, Müslümanlar üzerinde oluşturulan negatif imaj baskısı ve daha başka birçok nedenden dolayı Müslümanlar bu mesafeyi olduğundan daha yüksek algılamaya meyilli görülmektedirler.

Eski adı ile İslam karşıtlığının aldığı yeni form karşımıza İslamofobi olarak çıkmaktadır. Müslümanlar için karşılaşılan bu yeni form İslam düşmanlığı, Müslümanlara karşı önyargı, kendinden olmayanı ötekileştirme ve ayrıştırma eylemleri olarak değişik formlarda gerek sosyal hayatlarında gerekse kamusal düzeyde Müslümanların sıklıkla karşılaştıkları bir olgu gibi görünmektedir. Dolayısı ile Müslümanlar da kendi refleksi olarak İslamofobi karşıtlığı üzerine büyük bir ilgi göstermeye başlamışlardır. 11 Eylül'den sonra Müslümanlar çok sayıda yazılı, görsel kaynaklar hazırlayarak İslam karşıtlığı ile mücadele içerisine girmişlerdir. Hemen her platformda İslamofobi konusunu işleyerek insanların bilinçlenmesi noktasında çaba harcamaya başlamışlardır. Amerika'da Müslümanların çatı kuruluşu olan CAİR'in her yıl yayınladığı "İslamofobi Raporları" bu noktada önem arz etmektedir. Esasında Müslümanlar için kendilerini anlatabilme ve anlattıklarını insanların dinlemesi için gerekli zemini İslam karşıtlığı olgusunun sağladığı görülmektedir. Kültürel altyapısı zayıf, salt medyanın verdiği haberlere inanan, düşünce

dünyası bununla sınırlı olan ya da politik ve dini nedenlerle kendilerince bir önyargı geliştirmiş, nefret merkezli düşünen bir kitlenin varlığı da elbette ki yadsınamaz ancak bu kitlenin dışında farklı bir Amerika'nın olduğu da unutulmamalıdır.

İslamofobik kişi veya gruplar derinlemesine incelendiğinde hemen hemen hepsinin içerisinde sadece İslam'a değil kendinden olmayan her unsura nefret besledikleri de açıkça görülebilecektir. Göçmenler, zenciler, Hispanikler, Çinliler ve daha birçok etnik, dini, kültürel grup bu nefret gruplarının hedefindedir. Müslümanların İslam açısından algıladıkları sosyal mesafe, Müslüman olmayanların gerçekte hissettikleri ile karşılaştırıldığında ortaya çıkan sonucun anlamlı düzeyde farklılık göstermesi beklenmektedir. Bunun tersine Müslüman olmayan gruplar için bu sosyal mesafe düzeyi gerçekte Müslümanların hissettikleri kadar büyük olmayabilir. Bu mesafeyi olduğundan fazla algılayan Müslümanlar kendi içine kapanma, karşıdakine karşı nefret geliştirme, gettolaşma ve Müslümanların içerisinde yaşadıkları topluma karşı negatif düşünceler geliştirme gibi tepkilerine neden olabilecektir. İşte bu yüzden algılanılan ve gerçekte hissedilen mesafenin doğru ölçülmesi önem arz etmektedir.

Araştırma, Müslüman öğrencilerin algıladıkları ve Müslüman olmayan öğrencilerin gerçekte hissettikleri sosyal mesafe düzeyini karşılaştırarak buradan elde edilen sonuçların yorumlanmasını konu edinmektedir.

1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

İslamofobi kavramı Müslümanlar için özellikle son dönemde önemini artıran bir araştırma konusu haline gelmiştir. Daha önce de ifade edildiği gibi, Müslümanlar İslam karşıtı imajın üzerlerinde bıraktığı etkiyi gerek dini pratikleri yerine getirmede karşılaştığı zorluklar gerekse de dini yaşamlarının istemleri dışında kontrol ve gözlem altında tutulması şeklinde sosyal ve siyasal hayatlarının birçok noktasında hissetmektedirler. Anayasal olarak eşit vatandaşlık hakkına sahip olsalar bile İslamofobik davranışlar, uygulamalar ve imajlarla sarmalanmış bir algı dünyası geliştirmişler ya da geliştirmek zorunda kalmışlardır. Her şeyden önce 11 Eylül 2001 sonrası merkezi yönetim tarafından başlanılan uygulamalarının bazıları Müslümanların ibadet yerlerinin izlenmesi, yardım

kuruluşlarının incelenmesi Müslümanlara vize yasağı getirilmesi şeklinde tezahür etmiştir, Söz konusu uygulamalar merkezi hükümet tarafından ülke güvenliğini artırma çabası olarak ifade edilmekte iken Müslümanlar açısından ise eşit yurttaş haklarından yararlanmadıkları algısını pekiştirmiştir. Aynı şekilde İslamofobi alanında çalışan Müslümanlar sadece bu nokta üzerine yoğunlaşmış ve bu çalışmalar, Müslümanlar arasında haksızlığa uğradığını düşünme, anlamadığını düşünme gibi duyguların yoğun olarak ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. İki ayrı kanaldan beslenen bu negatif algı Müslümanları, Müslüman olmayanların İslamofobik olduğuna ilişkin bir önyargı ile buluşturmuştur.

İslamofobi hem savunucuları hem de karşıtlarınca politik kaygılardan, önyargılardan, ön kabullerden beslenen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavramsal olarak ele alındığında bile kavrama verilen anlam iki tarafın da ön kabulleriyle şiddetle savunulan ya da şiddetle reddedilen bir anlamdan öteye gidememektedir.

İslamiyet karşıtı tutum ve algıların 11 Eylül tarihinde New York şehrine yapılan terör saldırılarından sonra büyük bir hızla artışa geçtiği gözlemlenmiştir. Bunun sonucu olarak Müslümanların İslamofobi üzerine artan ilgisi bu konudaki literatürü ciddi manada artırmış olmasına rağmen, İslamofobi alanında yapılmış çalışmalara bakıldığında genellikle Türkçe kaynakların İslamiyet lehine savunmacı bir tutumla yazıldıkları gözlenmektedir. Literatür kısmında daha detaylı görüleceği üzere İngilizce kaynaklar da bundan çok farklı değildir. Müslümanlar konuyu savunmacı bir yaklaşımla ele alırken karşıtları nefret ve şiddetle karşı olma, suçlama ya da sahip oldukları önyargılarla yayınlar yapmıştır. Akademik düzeyde de İslamofobi konusuna ilginin artmış olduğu görülmesine rağmen konu ile ilgili niceliksel çalışmalar oldukça nadirdir.

Özellikle “medyada körüklenen İslamofobi” nedeniyle Müslümanların ayrımcılığa uğradıklarını ele alan çalışmalar çok sayıda olmasına rağmen, bu fobinin düzeyinin neredeyse hiç niceliksel olarak araştırılmadığı, ayrıca algılanan ayrımcılık ya da algılanan sosyal mesafe açısından hiçbir çalışmanın yapılmadığı gözlenmiştir.

Araştırma konusu bu noktada literatürde bir ilk olması açısından oldukça önemlidir. Herhangi bir önyargı veya sempati beslemeden yapılan konu ile ilgili nadir araştırmalardan birisi olma özelliğini göstermektedir.

İslamofobi açısından yapılan benzer tezler araştırıldığında özellikle karşımıza çıkan politik yaklaşım daha ziyade Müslümanların, Müslüman olmayanlar tarafından ayrımcılığa uğradığı ön kabulünden hareketle yapılan nitel çalışmalardan oluşmaktadır. Oysaki bu araştırmanın amacı Müslümanlarda algılanan sosyal mesafe düzeyinin Müslüman olmayanların gerçekte hissettikleri sosyal mesafe düzeyini ölçerken her Müslüman olmayan bireyin İslamofobik olduğu gibi bir ön kabulünün de dışına çıkmaktır.

Bu noktada literatürde çok büyük bir eksiklik görülmüştür, özellikle sosyal bilimlerin tarafsızlığı ilkesi gereğince bir araştırma yapılmış, nicel yöntemle ulaşılan sonuçlar konu ile ilgili literatüre küçük de olsa bir katkı sağlama amacını taşımaktadır.

1.3. ARAŞTIRMANIN SORULARI

Bu araştırmada, Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin Müslümanlara ilişkin sosyal mesafe düzeyleri ile Müslüman üniversite öğrencilerinin algıladıkları sosyal mesafe düzeylerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Müslüman olan ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin Bogardus Sosyal Mesafe Ölçeğindeki sorulara verdikleri yanıtların ortalamaları arasında anlamlı fark var mıdır?
2. Müslüman üniversite öğrencilerinin algıladıkları sosyal mesafe ortalamaları ile Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin sosyal mesafe ortalamaları arasında anlamlı fark var mıdır?
3. Müslüman üniversite öğrencilerinin İnanç Özgürlüğü Veri Formunda yer alan sorular bakımından algıladıkları sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?

1.4. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

H1: Amerika’da yaşayan Müslüman Üniversite öğrencilerinin algıladıkları sosyal mesafe düzeyi, Müslümanların gerçekte gösterdikleri sosyal mesafe düzeyinden anlamlı şekilde yüksektir.

H1.1: Amerika’da yaşayan Müslüman üniversite öğrencileri, Amerika’da yaşayan Müslüman olmayan Üniversite öğrencilerinin bir Müslüman ile evlilik yoluyla akraba olmayı problem olarak görmelerinden daha çok onların bunu bir problem olarak gördükleri algısına sahiptirler.

H1.2: Amerika’da yaşayan Müslüman üniversite öğrencileri, Amerika’da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman ile yakın arkadaş olmayı problem olarak görmelerinden daha çok onların bunu bir problem olarak gördükleri algısına sahiptirler.

H1.3: Amerika’da yaşayan Müslüman üniversite öğrencileri, Amerika’da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman ile aynı mahallede komşu olmayı problem olarak görmelerinden daha çok onların bunu bir problem olarak gördükleri algısına sahiptirler.

H1.4: Amerika’da yaşayan Müslüman üniversite öğrencileri, Amerika’da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman ile aynı ülkede aynı iş dalında iş arkadaşı olmayı problem olarak görmelerinden daha çok onların bunu bir problem olarak gördükleri algısına sahiptirler.

H1.5: Amerika’da yaşayan Müslüman üniversite öğrencileri, Amerika’da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman ile aynı ülke vatandaşı olmayı problem olarak görmelerinden daha çok onların bunu bir problem olarak gördükleri algısına sahiptirler.

H1.6: Amerika’da yaşayan Müslüman üniversite öğrencileri, Amerika’da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman’ın ülkelerini ziyaret

etmelerini problem olarak görmelerinden daha çok onların bunu bir problem olarak gördükleri algısına sahiptirler.

H1.7: Amerika'da yaşayan Müslüman üniversite öğrencileri, Amerika'da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman'ın ülkelerinin sınırları içinde olmasını problem olarak görmelerinden daha çok onların bunu bir problem olarak gördükleri algısına sahiptirler.

H2: Cinsiyet açısından sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H2.1: Amerika'da yaşayan Müslüman üniversite öğrencilerin cinsiyetlerine göre Amerika'da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinden algıladıkları sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H2.2: Amerika'da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre Amerika'da yaşayan Müslüman üniversite öğrencilerine yönelik sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H3: Medeni durum açısından sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H3.1: Amerika'da yaşayan Müslüman üniversite öğrencilerinin medeni durumlarına göre Amerika'da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinden algıladıkları sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H3.2: Amerika'da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin medeni durumlarına göre Amerika'da yaşayan Müslüman üniversite öğrencilerine yönelik sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H4: Çalışma durumu açısından sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H4.1: Amerika'da yaşayan Müslüman üniversite öğrencilerinin çalışma durumlarına göre Amerika'da yaşayan Müslüman olmayan üniversite

öğrencilerinden algıladıkları sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H4.2: Amerika’da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin çalışma durumlarına göre Amerika’da yaşayan Müslüman üniversite öğrencilerine yönelik sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

1.5. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini Amerika’da yaşayan, doğum veya göçmenlik yolu ile Amerika’ya yerleşmiş, İslamiyet dinine mensup olan ya da olmayan üniversite öğrencisi bireyler oluşturmaktadır.

Araştırmanın evrenini oluşturan Amerika’da eğitim gören Müslüman olan ya da olmayan üniversite öğrencileri evren olarak seçilmişse de, evrenin çok geniş bir grubu kapsaması ve Amerika’da öğrenim gören tüm öğrencilere araştırmanın uygulanmasının imkansız olması nedeni ile örneklem seçilmesi yoluna gidilmiştir.

1.5.1 Araştırmanın Örnekleme ve Örneklem Belirleme Süreci

Araştırmanın örnekleme, Amerika’da yaşayan Müslüman ve Müslüman olmayan bireyler içerisinde üniversitede öğrenim görmekte olan gençlerden oluşturulmuştur

Araştırmanın örnekleme belirlenirken, katılımcıların ülkedeki yasal statüleri açısından bir ayırım yapılmamıştır. Doğum veya sonradan edinilmeyle vatandaş olanlar, yeşil kart ile oturum izni almış ve Amerika’ya yerleşmiş olanlar, öğrenci vizesi statüsü ile Amerika’ya yerleşmiş bireyler araştırmaya katılmışlardır.

Araştırmanın konusu gereği bu yasal statüler katılımcıların Amerika’da İslamofobi açısından ve sosyal mesafeyi değerlendirme açısından deneyime sahip olanları temsil etmektedir. Göçmenlik yolu ile Amerika’ya yerleşmiş bireyler herhangi yasal statü durumları sorgulanmadan ve bu konuda bir ayrıma tabi tutulmadan, doğum veya sonradan edinilme yöntemiyle vatandaş olmuş bireyler, yeşil kartlı yani oturum izni ile Amerika’ya

yerleşmiş Amerika'da bulunma durumları geçici süreli olmayan ve öğrenci vizesi statüsü ile Amerika'da bulunan bireyler araştırmaya dahil edilmiştir.

Araştırmada verilerin toplanacağı bölge belirlenirken ABD Nüfus Sayımı Bürosu'nun (United States Census Bureau) 2018 verilerine göre hem Müslüman hem de Müslüman olmayan nüfusun yoğun ve bir arada yaşadığı bölge olan New York Eyaleti'nin New York City şehri seçilmiştir. New York City, Manhattan, Bronx, Brooklyn, Queens ve Staten Island olmak üzere beş bölgeden oluşmaktadır. Araştırma verileri sadece Manhattan Bölgesi'nden toplanmıştır. Manhattan Bölgesi'nin seçilmesinin nedenlerinden biri, bu bölgenin Amerika'nın eritme potası (Melting Pot) ya da büyük elma (Big Apple) olarak isimlendirdiği kozmopolit bölgesi olmasıdır. Kozmopolit özelliğinden dolayı Müslümanların yaşamın her alanında görünür olduğu hem sosyal hem de siyasal yaşamda kimlikleriyle var oldukları bir bölgedir. Manhattan Bölgesi'nin seçilmesinin ikinci nedeni ise bölgede çok sayıda özel ve devlet üniversitesinin bulunmasıdır. Bu üniversitelerde öğrenimlerine devam eden öğrencilerin büyük bir çoğunluğu emlak değerlerinin ve kiraların aşırı yüksek olması nedeniyle Manhattan'dan ziyade diğer bölgelerde yaşamaktadırlar ancak hem üniversite hem de sosyal yaşamlarını Manhattan Bölgesi'nde geçirmektedirler. Bu bölge New York'un sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan en önemli bölgesidir. ABD Nüfus Sayımı Bürosu'nun 2018 verilerine göre, New York City şehrinde 8 binin üzerinde kişi yaşamaktadır, bu şehirde yaşayan ve kendilerini beyaz olarak tanımlayanların oranı %42,7, Siyah Amerikalı olarak tanımlayanların oranı %24,3, Amerikan yerlisi olarak tanımlayanların oranı %0,4, Asyalı olarak tanımlayanların oranı %13,9, Havai yerlisi ve diğer Pasifik Adalarının yerlisi olarak tanımlayanların oranı %0,1, iki ya da daha fazla ırktan olduğunu belirtenlerin oranı %3,5, Güney ve Orta Amerikalı olarak tanımlayanların oranı %29,1, kendilerini beyaz ancak Güney ve Orta Amerikalı olmayanlar olarak tanımlayanların oranı %32,1 olarak belirtilmiştir. Bu bölge herhangi bir ırkın ya da etnik grubun baskın olarak nüfus yoğunluğunu oluşturduğu bir bölge değildir. Etnik ya da ırksal farklılıklar bulunuyor olsa da bu bölgedeki bireyler birbirleriyle bir arada ve temas halinde bulunmaktadırlar.

Örnekleme belirlenirken Amerika'da yaşayan Müslüman olan ve Müslüman olmayan üniversite öğrencileri ile çalışılmasına karar verilmiştir. Üniversite öğrencileri, okuyan, araştıran, yeniliklere daha çabuk uyum sağlayan bir kesimi temsil etmektedirler ve onların

İslamofobi ya da anti-İslam söylemlerinden etkilenme düzeylerinin eğitimsiz, algıları daha çok medyanın kontrolünde, eğitim seviyesi düşük genç ya da yaşlı bireylere nazaran daha çok gözlemlerine dayalı bilgiler verebilecekleri düşünülmüştür.

Diğer yandan araştırma verileri toplanırken Müslüman derneklere, camilere veya kültürel gruplara da olası yanlılık ve dışlanma temelli fikir oluşturabilme olasılıkları nedeniyle başvurulmamıştır. Müslüman olan ve Müslüman olmayan öğrencilere üniversitelerdeki sosyal faaliyetler aracılığıyla ulaşılmıştır.

Araştırmayı, hayatının hiçbir döneminde hiçbir Müslümanla temas etmemiş, sadece medya üzerinden geliştirdiği önyargılarla İslamiyet konusunda bilgi sahibi olan ya da olduğunu düşünen bireylerin bulunduğu bir örnekleme yapmak istemememizin temelinde, karşılıklı etkileşim halindeki bireylerin algıladıkları sosyal mesafe ve hissettikleri mesafelerin karşılaştırılması arzusu vardır. İslam düşmanlığı ve İslamofobi algısının sadece medyanın empozisi ile oluşturulmamış olduğu, bireylerin günlük yaşamında temas halinde oldukları bir olguya olan mesafelerinin ölçülmesi araştırmanın hedefidir. Her şeyden önce bireylerin geliştirdiği algılarla ilgili soru yönelttiğimiz her birey en azından bir Müslüman'ı görmüş, temas etmiş o veya bu şekilde düzeyi ne olursa olsun bir etkileşim içerisine girmiştir. Müslümanlar için bu şart gayrimüslim bir ülkede yaşamaları nedeni ile her şekilde sağlansa da yine de üniversite öğrencileri arasında bu etkileşimin daha kuvvetli olduğu düşünülmektedir. Müslüman olmayan bireylerin ailesinde bir Müslüman olabilir, komşusu Müslüman olabilir, sınıf arkadaşı Müslüman olabilir hiç olmadı bindiği taksinin şoförü Müslüman olabilir. Bu koşulu sağlayan yegâne yer araştırmamıza konu olan Manhattan Bölgesi'dir. Bu amaçla Manhattan Bölgesi'nde öğretim gören üniversite öğrencileri içerisinden örneklem rastgele seçilmiştir. Araştırmanın örnekleme Amerika Birleşik Devletleri New York şehrinde, şehrin kozmopolit yapısı göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Diğer yandan Müslüman katılımcı sayısının Müslüman olmayan katılımcı sayısına oranla daha az olmasının, genel öğrenci oranına göre sayıca az olmaları ile de alakası vardır. Zira öğrencilerin büyük çoğunluğu Müslüman olmayanlardan oluşmaktadır.

Araştırmanın evrenini Amerika'da yaşayan, doğum veya göçmenlik yolu ile Amerika'ya yerleşmiş, İslamiyet dinine mensup olan ve olmayan üniversite öğrencisi bireyler

oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini Amerika’da en yoğun Müslüman nüfusun yaşadığı (US Census, 2018) New York Eyaleti’nin New York City şehrinin Manhattan Bölgesi’nde yaşayan üniversite öğrencileridir. Araştırmaya 84 kadın (yaş ort=25.49; ss=6.992), 53 erkek (yaş ort=24.70; ss=6.717), 3 cinsiyetsiz (yaş ort=51; ss=.000) toplamda 140 (yaş ort=25.74; ss=7.765) üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların 58’i Müslümanlardan (yaş ort=26.06; ss=4.598) ve 82’si Müslüman olmayanlardan (yaş ort=25.51; ss=9.406) oluşmaktadır. 4 erkek ve 4 kadın olmak üzere 8 katılımcı yaş bilgilerini vermemişlerdir. Bu katılımcılara kayıp veri analizi aracılığıyla grubun yaş ortalaması otomatik olarak atanmıştır.

Araştırmanın katılımcılarının belirlenmesi için araştırmaya dahil edilme ve dışlanma kriterleri belirlenmiştir. Ayrıca araştırma sürecinde çeşitli sınırlılıklarla da karşılaşmıştır.

Araştırmanın dahil edilme kriterleri aşağıda belirlenmiştir:

1. Müslüman olmak ve Müslüman olmamak,
2. New York City Manhattan Bölgesi’nde yaşıyor olmak,
3. Üniversite öğrencisi olmak,
4. Amerika’daki yasal statüsü vatandaş, oturma izni, öğrenci vizesi statülerinden biri olmak,
5. Müslümanlarla ve Müslüman olmayanlarla temasın bulunması.

Araştırmanın dışlanma kriterleri aşağıda belirlenmiştir:

1. New York’da Manhattan’da yaşamıyor olmak,
2. Üniversite öğrencisi olmamak,

3. Amerika'daki yasal statüsü vatandaş, oturma izni, öğrenci vizesi statülerinden biri olmamak.

1.6. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI VE ANALİZ SÜRECİ

Çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nicel araştırma, olaylar arasındaki ilişkileri tanımlamak için sayısal veriler kullanılmaktadır. Nicel araştırma yaklaşımlarına göre bireyden bağımsız olan gerçek, doğru ölçüm ve dikkatli sayısallaştırma ile tanımlanabilir ve anlaşılır hale getirilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Nicel yaklaşımın büyük insan gruplarına uygulanabilir olması, bu grupların verdiği cevaplardan yola çıkarak büyük kitlelerin bir konu üzerindeki tutumlarını ölçme olanağı sağlaması bakımından avantajlı bir yöntem olarak görülmüştür. Nicel araştırmanın mantığı, önceden hazırlanmış veri toplama araçları kullanılarak bulgular elde etmeye ve bu bulguları matematiksel olarak ifade etmeye olanak sağlamasıdır. Bu çalışma prensibi, bulguların ölçülebilirliğini sağlaması bakımından tercih edilmiştir. Nicel çalışmalarda önemli bir veri toplama aracı olan anket, çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

İlk olarak Gönüllü Katılım Formu hazırlanmıştır. Bu formda araştırmanın konusu, amacı ve araştırmaya katılımın tamamen gönüllülük şartına bağlı olduğu açıkça belirtilmiştir. İslamofobi kavramının politik ve hassas bir konu olması nedeni ile verilerin etnik ya da dini bir grup lehine ve/veya aleyhine bir amaç için kullanılmayacağı hususu açıkça ifade edilmiş, katılımcıların soruları cevaplamaktan rahatsızlık duyması halinde anketi sonlandırabilecekleri belirtilmiştir. Araştırmanın yegane amacının bilimsel literatüre katkı sağlamak olduğu konusunda katılımcılara bilgi verilmiştir.

Bu araştırmada ayrıca Demografik Veri Formu, İnanç Özgürlüğü Veri Formu ve Bogardus Sosyal Mesafe Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan tüm veri toplama araçlarının hem Türkçe hem de İngilizce versiyonları hazırlanmıştır. Müslüman ve Türkçe konuşanlar için Türkçe, Müslüman olmayanlar için İngilizce formlar kullanılmıştır. Formların birbirleri ile tutarlılığının değerlendirilmesi, İngilizce-Türkçe

aktif konferans tercümanlığı yapan 3 mütercim tercümanın görüşünün alınması suretiyle yapılmış ve düzenlenmiştir.

1.6.1. Demografik Veri Formu:

Araştırmacı tarafından katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgilerin toplanması amacıyla hazırlanmıştır. Demografik veri formu, katılımcıların demografik özelliklerinin belirlenmesi ve araştırmanın örnekleme uygun olup olmadıklarının kontrol edilebilmesi amacı ile hazırlanmıştır. Tek form hazırlanmış hem Müslümanlara hem de Müslüman olmayanlara aynı sorular yöneltilmiştir. Form, dokuz sorudan oluşmaktadır. Bunlardan beşi kapalı uçlu sorularken dördü açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Cinsiyet, evlilik durumu, yaş aralığı, öğrenim gördükleri üniversite, çalışma durumları, barınma durumları ve bir dinin mensubu olup olmadıklarıyla ilgili sorular sorulmuştur. Anket formunun sonuna ise katılımcıların görüş, düşünce ve fikirlerini belirtebilecekleri bir bölüm oluşturulmuştur. Her ne kadar araştırmanın soruları son derece özenle seçilmiş olsa da cevaplamaktan rahatsızlık duyulan ya da eklenilmesini istedikleri hususları belirtebilecekleri bir alan bırakılmıştır. İlginç bir şekilde hemen hemen bütün katılımcılar bu kısımları doldurmuş gerek yaptıkları eleştiriler gerekse de eklemeler araştırmanın genelinde kullanılmış ve bu bölümden de ciddi manada istifade edilmiştir.

1.6.2. Çok Kültürlü Bir Ülkede Yaşayanlar Müslümanlar/Müslüman Olmayanlar İçin İnanç Özgürlüğü Veri Formu

İnanç Özgürlüğü Veri Formu, araştırmacı tarafından katılımcıların dinsel alanda özgürlüklere bakış açılarını belirlemek için hazırlanmıştır. Çok kültürlü bir toplumda yaşayan Müslümanların ve yine aynı çok kültürlü toplumda yaşayan ancak Müslüman olmayan katılımcıların, aynı noktaya bakışını ve aynı olguyu görüp göremediklerini ya da ne düzeyde bir yakınlıkta gördüklerini araştırmak amacı ile hazırlanmıştır.

Form, iki yönlü olarak hazırlanmıştır. Katılımcıların Müslüman olup olmamasına göre aynı bilgiyi almayı amaçlayan; ifade edilme şekli Müslüman olanlar ve olmayanlar için

birbirinden farklı olan sorulardır. Örneğin, Müslümanlar için “İslam dini mensubu olduğunuz bilindiğinden barınma ile ilgili sorun problem yaşadınız mı?” sorusu Müslüman olmayanlara “Müslümanların dinleri nedeniyle barınma problemi yaşadıklarını düşünüyor musunuz?” biçiminde sorulmuştur. Uygulama aşamasında anketin cevaplanmasına ancak katılımcının kendini İslam dinine ait ya da İslam dinine ait olmayan olarak tanımlamasından sonra izin verilmektedir. Sorular dini pratiklerin uygulanması konusundaki zorluklar, barınma ile ilgili zorluklar, eğitim sürecinde karşılaşılan zorluklar, kamusal alanda karşılaşılan zorluklar, iş bulma ile ilgili zorluklar hakkında bilgiler alınması amacıyla hazırlanmıştır. Her iki katılımcı grubuna aynı sorular farklı şekilde yöneltilmiştir. Toplamda 16 sorudan oluşan form, Müslüman öğrenciler için İngilizce/Türkçe ve Müslüman olmayan öğrenciler için İngilizce olarak hazırlanmıştır. Soruların tümü kapalı uçlu olarak hazırlanmış ve örneklemin belirtilen durumlara “evet” ya da “hayır” şeklinde cevap vermeleri istenmiştir. Son olarak eklenen bölümde katılımcılardan formda yer almasını düşündükleri konular varsa belirtmeleri, yoksa araştırmacının dikkat etmesini istedikleri daha başka konular olup olmadığı sorulmuştur. Yine bu alan birçok katılımcı tarafından doldurulmuş tavsiye ve görüşlerden çalışmanın genelinde istifade edilmiştir.

1.6.3. Bogardus Sosyal Mesafe Ölçeği:

Emery Bogardus tarafından 1925 yılında geliştirilen ölçek, herhangi bir alanda sosyal mesafenin ölçülmesini amaçlamakta ve araştırmacılar bu ölçek sayesinde sosyal grupların kutuplaşmalarını ölçebilmektedirler. Ölçek, geliştirildiği 1925 yılından itibaren birçok dile çevrilmiştir ve birçok ülkede yaygın olarak kullanılmaktadır. Sosyal mesafe ölçeğini geliştiren Bogardus’un 1973 yılında vefat etmesinden ötürü sosyal mesafe ölçeğinin kullanımı için izin almak mümkün olmamaktadır. Bunun yanı sıra ölçek, sosyal bilimcilerin erişimine açık olan anonim bir ölçek niteliği taşımaktadır.

Hoşgörür’e (2017) göre, Toplumsal Uzaklık Ölçeği olarak da adlandırılan bu ölçek, herhangi bir grubun toplumsal bakımdan benimsenme derecesini ölçmek üzere seçilmiş bazı maddelerden oluşmuştur. Bu maddeler çok yakın bir toplumsal ilişkiyi benimseme eğiliminden uzak bir toplumsal ilişkiden kaçınma eğilimine doğru sistematik olarak

sıralanmıştır Ölçekten yüksek düzeyde puan almak diğer gruplardan olanlarla yakın mesafede bulunmayı ifade ederken, düşük düzeyde puan almak ise uzak mesafede bulunmayı göstermektedir.

Bogardus, sosyal mesafeyi ölçmek için yedi farklı seviyeden oluşan ilişki tarzına birden yediye kadar puan vermekte ve buna göre düşük sosyal mesafe puanı yüksek düzeyli bir yakınlık kabulüne işaret etmektedir. Bu yedi seviye, sırasıyla kendinden olmayan bir kişiyle/kişinin;

- 1) Evlilik yoluyla akraba olmayı kabul etme,
- 2) Yakın arkadaş olmayı kabul etme,
- 3) Aynı mahallede komşu olmayı kabul etme,
- 4) Aynı ülkede, aynı iş dalında iş arkadaşı olmayı kabul etme,
- 5) Aynı ülke vatandaşı olmayı kabul etme,
- 6) Yalnızca ülkede ziyaretçi olmasını kabul etme,
- 7) Ülke sınırları içerisinde olmasını kabul etmemedir.

Bogardus bu ölçekle, belirlenen önemli grupların her birinin kendinden olmayan diğer grup mensuplarını, sosyal mesafeyi ortaya koyacak şekilde, birden yediye doğru artan ilişki düzeylerine göre puanlamayı esas almıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde üniversite öğrencilerinin Müslümanlarla sosyal mesafesinin ölçülebilmesi amacıyla hazırlanan soruların yanı sıra Müslümanların sosyal mesafeye maruz kalıp kalmadıklarının anlaşılması için ölçek, aynı zamanda ters çevrilerek hazırlanmıştır. Böylece Müslüman olanlar ve Müslüman olmayanlar için iki ayrı form elde edilmiştir. Müslüman olmayanlar için hazırlanan sorular şu şekildedir:

- 1) Bir Müslüman ile evlilik yolu ile akraba olmayı problem olarak görürüm;

- 2) Bir Müslüman ile yakın arkadaş olmayı problem olarak görürüm;
- 3) Bir Müslüman ile aynı mahallede komşu olmayı problem olarak görürüm;
- 4) Bir Müslüman ile aynı ülkede aynı iş dalında iş arkadaşı olmayı bir problem olarak görürüm;
- 5) Bir Müslüman ile aynı ülke vatandaşı olmayı bir problem olarak görürüm;
- 6) Bir Müslüman'ın ülkemizi ziyaret etmesini problem olarak görürüm;
- 7) Bir Müslüman'ın ülkemizin sınırları içinde olmasını problem olarak görürüm.

Müslümanlar için hazırlanan sorular ise Müslümanların kendilerine karşı olarak algıladıkları sosyal mesafenin düzeyini ölçmeyi amaçlamaktadır:

- 1) Müslüman olmayan Amerikalılar, bir Müslüman ile evlilik yolu ile akraba olmayı problem olarak görürler;
- 2) Müslüman olmayan Amerikalılar, bir Müslüman ile yakın arkadaş olmayı problem olarak görürler;
- 3) Müslüman olmayan Amerikalılar, bir Müslüman ile aynı mahallede komşu olmayı problem olarak görürler;
- 4) Müslüman olmayan Amerikalılar, bir Müslüman ile aynı ülkede aynı iş dalında iş arkadaşı olmayı problem olarak görürler;
- 5) Müslüman olmayan Amerikalılar, bir Müslüman ile aynı ülke vatandaşı olmayı bir problem olarak görürler;
- 6) Müslüman olmayan Amerikalılar, bir Müslüman'ın ülkelerini ziyaret etmesini problem olarak görürler;

7) Müslüman olmayan Amerikalılar, bir Müslüman'ın ülkelerinin sınırları içinde olmasını problem olarak görürler.

Çalışma iki aşamadan oluşmuştur. İlk olarak, 2018 Ocak ayında 10 Müslüman olan ve 10 Müslüman olmayan 20 katılımcıyla pilot çalışma yapılmış ve uygulanan anketlerle ilgili yorum ve önerilerini bildirmeleri istenmiştir. Müslüman üniversite öğrencileri Müslümanlar için hazırlanan formu, Müslüman olmayan üniversite öğrencileri ise Müslüman olmayanlar için hazırlanan formu değerlendirmişlerdir. Örneklemin önerileri de dikkate alınarak veri toplama araçları son halini almıştır. Çalışmanın ikinci aşamasında ise çalışma, üniversite öğrencilerine tanıtılmıştır.

New York'un Manhattan Bölgesi'nde öğretim yapan üniversitelerle görüşülmüş ve izin alınarak üniversitelerin düzenlemiş olduğu farklı alanlardaki faaliyetlere katılım sağlanarak bu faaliyetler sırasında araştırma, katılımcılara tanıtılmıştır. Faaliyetlerin tanıtılması için siyasi içeriği bulunmayan sosyal faaliyetler seçilmiştir. Çalışmada politik ve siyasi faaliyetlerde bulunan öğrencilerden ziyade, politik ve siyasi faaliyetler dışında kalanlarla çalışılmak istenmiştir. Herhangi bir konuda politik faaliyet sürdürenlerin deneyimleri ve görüşleri ile sürdürmeyenlerin deneyimleri ve görüşleri farklılık gösterebileceğinden ve bu farkın ortaya konmasını sağlayabilecek değişkenlerle çalışılmadığından politik faaliyetleri olanların sonuçlar açısından karıştırıcı değişken olarak işlev görmesinden kaçınılmıştır.

Anket uygulanırken katılımcılara, araştırmanın konusu ve amacı hakkında ayrıntılı olarak bilgilendirilme yapılmış ve araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığı kendilerine belirtilmiştir. Yine katılımcılara cevap vermekten rahatsızlık duydukları bir soru ile karşılaştıkları takdirde anket sorularını cevaplamayı bırakabilecekleri ve herhangi bir yaptırımla karşılaşmayacakları belirtilmiştir. Katılımcıların gizliliği hakkında da bilgi verilmiş, araştırma verilerinin yayın amacıyla kullanılacağı belirtilmiştir. Katılımcılar çalışmada kullanılan formlara cep telefonu, tablet ya da bilgisayarlarından Google Forms platformunda hazırlanmış sorulara yanıt vermişlerdir. Formlar, 2018 şubat ve mayıs ayları arasında 58 Müslüman ve 82 Müslüman olmayan toplamda 140 katılımcı tarafından doldurulmuştur.

Araştırma verileri Google Forms sitesi aracılığı ile toplanmıştır. Müslümanlar için <https://forms.gle/3JAMx7gmvM652LC28> linki, Müslüman olmayanlar için <https://forms.gle/Bg1oaX81qrFBZLJp9> linki aracılığı ile katılımcılar sorulara yanıt vermişlerdir. Soruların yanıtlanma süresi ortalama 20 dakika sürmüştür. Araştırmanın verilerinin toplandığı platformdaki verilere bakıldığında sadece İngilizce formların doldurulduğu, Türkçe formlarda herhangi bir yanıt bulunmadığı görülmüştür. Bu nedenle sadece hem Müslüman olanlar hem de Müslüman olmayanlar için hazırlanan İngilizce formlardaki veri ile çalışılmıştır.

Araştırmanın amaçlarına uygun olarak toplanan verilere uygulanan istatistiksel analizler SPSS v.21 programı ile yürütülmüştür. İstatistiksel analizlerde frekans dağılımları, yüzdelikler ve ortalama hesaplamalarının yanı sıra, gruplararası karşılaştırmalarda bağımsız örneklem t testi yürütülmüştür.

1.7. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

1.7.1. Araştırma Konusunun Çeşitli Siyasi Politikalar Açısından Önem Taşması ve Önceki Araştırmaların Yanlılığı

İslamofobi konusunun pek çok ülkenin siyasi politikaları açısından önem taşıyor olması ve buna bağlı olarak ortaya çıkan önceki araştırmaların yanlılığı araştırmanın başlıca sınırlılığını oluşturmaktadır. İslamofobi kavramı hem Müslüman olan üniversite öğrencileri için hem de Müslüman olmayan üniversite öğrencileri için oluşturduğu kanaat bakımından olumsuz görünmektedir. İslamofobi üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde çalışmaların çoğunlukla nefret söylemi de içeren İslam karşıtı yayınlar ya da İslam'a karşı yürütülen politikaları durdurmak, bunları çürütmek ya da dinin propagandasını yapmaya çalışanlarca yapılan çalışmalar olduğu göze çarpmaktadır. Genellikle derleme şeklinde yapılan yayınların daha çok olduğu ve niceliksel araştırmaların ise oldukça az olduğu gözlenmiştir. Türkiye'de İslamofobi alanında yapılan çalışmaların çoğu Avrupa ve Avrupa'da yaşayan azınlıklar temelinde hazırlanmış ve bunlar arasında da nicel araştırma sayısının az olduğu, Amerika'da yapılan çalışmaların daha çok kanaat bildirme ve propaganda temelli oldukları görülmüştür.

Araştırmaya katılan katılımcılar içerisinde Müslümanların sayısının az olması, İslamofobi kavramına karşı gösterdikleri refleksin bir sonucu olarak görülmüştür. Müslüman katılımcılar araştırmaya dahil olmak istememiş, bulguların aleyhlerinde kullanılabileceği endişesi yaşadıkları gözlemlenmiştir. Bu konudaki kaygıların giderilmesi oldukça zor görünmektedir. Özellikle kendileri ve güvendikleri kurumlar dışında yapılan çalışmaların politik amaçla aleyhlerine kullanılacağı önyargısı Müslüman katılımcı sayısını oldukça düşürmektedir.

1.7.2. Araştırmanın Yapıldığı Bölgenin Seçilmesinin Gerekli Oluşu

Bu araştırmanın yapıldığı bölgenin Amerika'nın genelini yansıtmayacağı düşünülmektedir. Coğrafi açıdan çok büyük bir alana yayılmış ülkede yaşayan insanların yaşadıkları bölgeler göz önünde bulundurulduğunda gruplar arası etkileşim biçimlerinin çeşitlilik arz etmesi nedeniyle, diğer bölgelerde yapılacak bir çalışmada bu bölgedekinden farklı sonuçlar elde edilebileceği düşünülmüştür.

1.7.3. Kurumlarca Yayınlanan Demografik İstatistiklerinin Yetersiz Oluşu

Araştırmanın bir diğer sınırlığı ise dini inançlarla ilgili bilgilere erişimin bulunmamasıdır. Amerika'da ne kadar Müslüman'ın yaşadığına ilişkin bilgiler hiçbir kurum tarafından yayınlanmamaktadır. Ayrıca Amerika'da kaç Müslüman öğrencinin üniversitelerde eğitim gördüğü bilgisi bulunmamaktadır. Diğer yandan Türkiye'den Amerika'ya çok sayıda öğrencinin geldiği bilinmesine rağmen ne kadar olduğu konusunda yayınlanan herhangi bir istatistik bilgisi bulunmamaktadır. New York'taki Türkiye Ataşeliği'nden alınan bilgiye göre MEB bursu ile Amerika'ya gelen öğrenci sayısı 1400 civarındayken, kendi imkanları ile ya da Amerikan üniversitelerinin sağladığı burslarla öğrenim gören öğrencilerin 7000 ile 10000 civarında olabileceği tahmin edilmektedir. Bu tahminlere yazı ile ulaşılabilecek bir kaynak bulunmamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri Göçmenlik Dairesi Türkiye'den kaç öğrencinin öğrenci vizesine başvurduğu, kaçının vize aldığı ya da reddildiği bilgisini paylaşmamaktadır.

1.7.4. Katılımcıların Araştırmanın Motivasyonuna İlişkin Kaygıları

Verilerin toplanması sürecinde çalışma katılımcılara tanıtılırken Müslüman katılımcıların araştırmaya dahil olmak istemedikleri, bulguların aleyhlerine kullanılabileceği, fişlenebilecekleri endişeleri yaşadıkları görülmüştür. Bu durum araştırmaya katılan Müslümanların sayısının az olmasının nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Hem Müslüman öğrencilerin hem de Müslüman olmayan öğrencilerin araştırma sonuçlarının politik söylem ve propaganda malzemesi olarak kullanılmasından endişe ettikleri gözlenmiştir. Daha önce İslamofobi alanında yapılan çalışmaların yanlı oluşu da bu kaygının oldukça anlaşılır olduğunu düşündürmektedir.

1.7.5. Cinsiyet Açısından Sınırlılıklar

Araştırmaya katılan kadın katılımcı sayısının hem Müslümanlar hem de Müslüman olmayanlar arasında erkek katılımcılara oranla yüksek olduğu görülmüştür. Kadın sayısının hem Müslüman hem de Müslüman olmayanlarda erkeklere göre yüksek olmasının son yıllarda kadın çalışmalarının artması ve kadınların akademik çalışmalarda yer almaya yönelik motivasyonlarının artmasıyla ilişkili olabileceği, araştırmacının kadın olmasının bu yönde etkili olmuş olduğu düşünülebilecektir.

Ayrıca kadın katılımcı sayısının her iki grupta da erkek katılımcılara oranla yüksek olması hem dini sembollerin taşıyıcısı olması bakımından hem de bunları erkeklere oranla daha çabuk ve detaylı fark edenlerin kadınlar olması açısından anlamlı bulunmuştur.

2. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. İSLAMOFOBİ

İslam korkusu anlamına gelen İslamofobi, Müslümanlardan korkmayı, hoşlanmamayı ve onlardan çekinmeyi ifade eder ve zaman zaman da İslam ve Müslümanlara karşı beslenen

düşmanlığı, nefreti ve ayrımcılığı ifade etmek için kullanılmaktadır (Bloul, 2008: 10). Canatan (2007: 28), İslam düşmanlığı ile İslamofobi arasında yakın ilişki bulursa da temelde farklı kavramlar olduğunu bildirmiştir. Ona göre, İslamofobi sosyolojik bir içeriğe sahipken, İslam düşmanlığı daha çok ideolojik ve siyasi bir tutumu yansıtır. Bir hukuk terimi haline gelen “tanımlayamam, ama gördüğümde tanırım” ifadesi, bir olgu ile ismi arasındaki ilginin açıklanamadığı durumlarda kullanılmaktadır (Gewirtz, 1996:1024) ve ne olduğu bilinmediği halde var olduğu bilinen bir şeyin ilminin yapılabilmesi, Doğu’ya has bir erdem olarak görülmektedir. Batı bilimi açısından bakıldığında ise kanıta dayalı bilginin öncelendiği dikkat çekmektedir. Batı dünyasında tanımlanamayan olguların modernizm öncesinde teolojinin konusu olduğunu, modernizm sonrasında ise tanımlanamayan olguların gazeteciliğin alanına girdiğini, İslamofobi çalışmalarının da modernizm sonrası gazeteciliğin ya da gazetecilik mantığı ile çalışan siyasetçilerin ürünü olduğunu ileri süren araştırmacılar, İslamofobiyi, daha önce var olan bir korkunun modern ve post modern şartlarda yeniden üretilmesi olarak açıklamaktadırlar (Balcı, 2012: 76).

Canatan’a göre İslamofobi ve İslam karşıtlığı kavramları içerik olarak Müslüman karşıtı gelişmeler ve eğilimler, geçmişten gelen ve kültürel derinliğe sahip ön yargıların kasıtlı eylemler neticesinde bir araya getirilmesi söz konusudur. İslamofobi kavramı her ne kadar sözcük anlamıyla İslam korkusu anlamına gelse de pratikteki karşılığı İslam düşmanlığıdır. Bir diğer ifadeyle İslamofobi, İslam karşıtlığının bir sonucu olmaktadır. Çünkü İslam’a karşı potansiyel korku ve önyargılar anti-İslamizm kavramıyla neticede “İslam karşıtlığına” sebep verecek psikopatolojik şekle bürünmektedir (Canatan (2007: 42). Oysa Canatan burada iki kavramın farkını da şu şekilde ortaya koymaktadır. Canatan’a göre, İslamofobi, daha sosyolojik bir kavram olarak Batılı toplumların İslam karşısındaki korku, nefret, kınama ve küçümseme gibi tutumlarını dile getirmektedir (Canatan 2007:42). İslamofobinin iki boyutta ele alınmasını gerektiğini belirten Canatan, ilk boyutun; tutum, kanaat ve davranışlarla görünür hale gelen “güncel” boyut olduğunu belirtirken bu görünür olguları besleyen tarihsel ve kültürel kaynakları ki, bunları önyargılar, basmakalıp yargılar olarak adlandırmaktadır, kavramın diğer boyutu olarak tanımlamaktadır. (Canatan 2007:42). İslamofobi kavramı, sosyolojik mahiyet arz ederken, İslam karşıtlığı daha ideolojik ve politik bir tutumu ifade etmektedir Kavramsal

olarak farklı bir terminolojiyi ifade etse de, İslamofobi ve İslam karşıtlığı kavramlarının bugün pratik anlamda ifade ettikleri anlamlara bakılacak olursa her ikisinin de hemen hemen aynı anlamlarda kullanıldığı görülmektedir (Ar, 2019: 27)

Balcı (2012: 73) İslamofobinin tanımlanması yerine kavramsallaştırılması gerektiğini ileri sürmüştür ve bu kavramı, yakınlık, uzaklık, zıtlık ve alakasızlık ilişkilerini kurarak kavramsallaştırmaya çalışmıştır. Ona göre, İslamofobi, ırkçılık, İslam'a yönelik düşmanlık, karşıtlık, laik köktencilik, Hıristiyan köktencilik, yabancı düşmanlığı, Yahudi karşıtlığı, dışlayıcılık, göçmen karşıtlığı, Arap, Türk ve Osmanlı düşmanlığı, çatışma, medeniyetler çatışması, zıtlık, dışlama, korku, işgal endişesi, paranoya, ötekileştirme, komplo, tahrik, aşağılama gibi kavramlarla yakınlık ilişkisindeyken, çok kültürlülük, birlikte yaşam, entegrasyon, göç, uyum, özgürlük, inanç hürriyeti, barış, ortak gelecek, serbest dolaşım, kaynakların adil paylaşımı, fırsat eşitliği gibi kavramlarla zıtlık ilişkisi içindedir. Diğer yandan bu kavramın, tarih, Kutsal Roma, harita, Mesihçilik, dinden dönme, İslamlaşma, kadınların aşağılanması, Haçlı Seferleri, Ayasofya, Kudüs, Konstantinopol gibi kavramlarla uzak alakasının bulunduğunu; hukuk, bilim, mantık, gerçeklik, kültürel etkileşim, sevgi, kabullenme gibi kavramlarla da alakasızlık ilişkisinin bulunduğunu ileri sürmüştür.

İslamofobi kelimesi "İslam" ve Yunanca "phobos" kelimelerinin birleşiminden oluşmuş olup, İslam'a karşı önyargı ve Müslüman azınlığa karşı gösterilen ırkçılık olarak tanımlanır (Karslı, 2013: 77). Psikiyatri alanında fobi; kişinin, belirli nesnelere veya durumlar karşısında duyduğu mantıksız ve aşırı korku olarak tanımlanmıştır (TPD, 2019). Karslı'ya (2013: 82) göre İslam korkusu anlamıyla İslamofobi, sık kullanılıyor olmasına rağmen içi tam olarak doldurulamayan ancak medya ve siyasi söylemlerde sıkça ifade edilmesi nedeniyle güncel bir kimlik kazanmış bir kavramdır. Ona göre bu kavram yabancı düşmanlığını ifade eden "xenophobia" kavramından geliştirilmiştir. Yabancı düşmanlığı ya da korkusu; Müslüman kökenli insanlara ve gruplara yönelik olduğunda İslamofobi olarak ifade edilebilir. Akıncı-Çötök ve Taşdelen'e (2013: 2) göre İslam korkusu anlamına gelen İslamofobi, "yabancı korkusu" kavramından bağımsız olarak ele alınamayacak ve her ikisi de göçler sonucunda ortaya çıkan kavramlardır. Kavramsal olarak farklı bir terminolojiyi ifade etse de, İslamofobi ve İslam karşıtlığı kavramlarının bugün pratik anlamda ifade ettikleri anlamlara bakacak olursak her ikisinin de hemen

hemen aynı anlamlarda kullanıldığını görmekteyiz. Her iki kullanımında da içerik olarak Müslüman karşıtı gelişmeler ve eğilimler, geçmişten gelen ve kültürel derinliğe sahip ön yargıların kasıtlı eylemler neticesinde bir araya getirilmesi söz konusudur. İslamofobi kavramı her ne kadar sözcük anlamıyla İslam korkusu anlamına gelse de pratikteki karşılığı İslam düşmanlığıdır (Ar, 2019).

Kirman (2010: 22) İslamofobi kavramının, Amerika ve Avrupa medyasında, akademik çalışmalarında ve siyasetinde Müslümanlara karşı yapılan ayrımcılığın ve İslam karşıtlığının meşrulaştırılması amacıyla sık kullanılan küresel bir kavram olduğunu ileri sürmüştür. Önal (2018: 375), İslamofobi ve İslam düşmanlığı çatısı altında yürütülen bu düşmanlığın batı ülkelerinde ana akım haline geldiğinden ve bunun örneklerinin de kimi Avrupa ülkelerinde aşırı sağcı grupların Müslümanlara karşı birleşme ve İslam'ı ortak düşman olarak görmeleri, dahası ortak söylem ve eylemlerinin bulunması olduğunu aktarmıştır.

2.2. ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK

Çoğulculuk günümüzde, toplumların doğal yapısı haline gelmeye başlamıştır ve küreselleşme ile toplumsal dönüşümler oluşmuştur. Buna bağlı olarak da ortaya çıkan farklılaşmış kimliklerle beraber çok kültürlük tartışması önemli hale gelmeye başlamıştır (Şan, 2005: 68). Bir ülkede bulunan farklı etnik ya da dini kökene sahip insanların bir arada yaşıyor olmaları günümüzde, kültürel açıdan homojen ulus-devlet modelinden uzaklaşılmasının gerektiği ve farklılıkların kabul gördüğü bir modele evrilmeye başlamıştır. Bu da toplum tasarımının merkezine benzerliklerin alındığı bir toplumdan farklılıkların ele alındığı bir toplum tasarımını yerleştirmeye başlamıştır. Farklılıkların kabul görmesinin bir sonucu olarak etnik ve kültürel açıdan farklı özellikleri bulunan bireylerin bir arada yaşayabildikleri toplum tasarımının şekillenmeye başlaması çok kültürlü politikaları da beraberinde getirmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren toplum kuramında ortaya çıkan değişmelerle beraber gelişen post-modern kuram, modernizmin dogma olarak kabul ettiği bütünlük, teklik ve evrenselcilik düşüncesini parçalayan bir yol izlemiştir.

Çok kültürlü bir toplumda devletin gerçek anlamda sivil ve etnik ya da kültürel meselelerden ayrılmış olması gerekir ve yanı sıra o toplumda yaşayan insanlar kesin politik kurallar altında demokrasi adına birlik içinde olmalıdır. Tüm bunların yanı sıra da farklı insanların kültürlerinin getirdiği farklı geleneklerini diğerlerinin haklarını ya da ortak kuralları bozmayacak şekilde uygulayabilmeleri gerekir (Hjem, 1998: 336). Diğer yandan sivil ve etnik ayrımın uygulanabilmesi, sınırların belirlenmesi sorunu nedeniyle kolay olmamaktadır. Ayrıca dilin ikili niteliği de sorun yaratabilmektedir. Dil, insanların bir toplumda bir arada olmasını sağlayan ve bir arada çalışmanın sürdürülmesini sağlayan ve dolayısıyla tüm insanların öğrenmesi gereken tarafsız bir iletişim aracı olarak görülebilir. Ulusal kurumlara egemen olan tek bir ulusal ve hâkim dilin bulunduğu durumlarda göçmen olanların kültürel özerkliği bakımından çok kültürlülük içinde eşit olmayanlar ve ezilip marjinalize edilenler olarak hissetmelerine neden olabilir (Rex, 1996: 3).

Şan (2005: 67), farklılık ve çok kültürlülük siyasetleri üzerine yazdığı denemesinde çoğulculuğun günümüz toplumlarının doğal yapısı haline geldiğini, küreselleşme ile ortaya çıkan toplumsal dönüşümler, çoğul kimlikler ve ulus ötesi kurumsallaşma sonucu farklılaşmış kimliklerin dünyanın bir gerçeği haline geldiğini değerlendirmiştir. Kymlicka'nın (1998: 25) bildirdiğine göre pek çok ülke kültürel açıdan çeşitlilikler göstermekle beraber bağımsız pek çok ülkenin bünyesinde yüzlerce yaşayan dil grubu ve binlerce etnik grup bir arada bulunabilmektedir. Ona göre, çok az ülke aynı etnik gruba ait ve aynı dili konuşan insanlardan oluşmaktadır. Şan (2005: 68), çok kültürlü olmanın bizleri kültürel olarak homojen ulus devlet modelinden uzaklaştırdığını ve farklılıkların sosyal yaşamda daha çok kabul gördüğü bir boyuta taşıdığını bildirmektedir ve ona göre, kültürel yaşamdaki çeşitliliğin, etnik grupların, mezheplerin ve dünya görüşlerinin hem sayısı hem de etkinlikleri artmaktadır. Tüm bunların doğal bir sonucu olarak da etnik ve kültürel farklılıkların bir arada yaşadığı yeni toplum tasarımları yani çok kültürlülük politikaları oluşmaktadır. Özdemir ve arkadaşları (2010: 331) etnisite kavramına tarih boyunca çeşitli medeniyetlerde karşılaşmış olduğuna işaret etmekle beraber bu kavramın her zaman canlı bir topluluğu ifade ediyor olduğunu bildirmişlerdir. Özdemir'in De Vos'tan aktardığına göre etnisite, aynı kültür boyutunda yer alan insan grubunun öznel ve sembolik amaçlarla grup içinde dayanışma sağlamak ve diğer gruplarla farklılıkları

vurgulamak için kullandıkları etnik kimliğin içselleştirilmesi ve davranışa dönüştürülmesidir. Heywood (2006: 566) ise etnisiteyi, ırksal ve kültürel özellikler içeren karmaşık bir kavram olarak tanımlamıştır. Ona göre bu, halka, kültürel gruba ya da coğrafi bir alana duyulan bağlılık duygusudur.

Kymlicka, kültür kavramının tanımlanmasıyla ilgili olarak “çok kültürlü” kavramının etnik bağlamı dışında egemen toplumdaki dışlanmış, ötekileştirilmiş farklı sosyal grupları (özürlüler, gayler, işçiler, ateistler, kadınlar vb.) kapsayan bir anlamsal genişlikte kullanılmasına işaret ettikten sonra kendisinin “çok kültürlülük” kavramıyla ulusal ve etnik dinamiklerden kaynaklanan farklılıkları ifade ettiğini, dolayısıyla “kültür” kavramından kastının “kurumsal bakımdan az çok tam, belli bir toprak parçası ya da yurtda yaşayan, ayrı bir dili ve tarihi paylaşan, soy bağları olan bir cemaat” şeklinde tanımladığı “ulus” ve “halk” olduğunu belirtir. Bu bağlamda ona göre; “bir devlet, eğer üyeleri ya farklı uluslara ait (çok uluslu devlet) ya da farklı uluslardan kopup gelmişse (çok etnikli devlet) ve bu olgu bireysel kimliğin ve siyasi hayatın önemli bir yanını teşkil ediyorsa, o devlet çok kültürlüdür” (Kymlicka, 1998: 25).

Çok kültürcülük ise, hâkim kültürün sosyal ve politik araçlarla göçmenlerin ve azınlıkların tarihi-kültürel varlıklarını asimile ederek egemen kültürde eritmeleri eğiliminden kaynaklanan kaygıların motive ettiği asimilasyoncu tutumlara ve politikalara karşı söz konusu kültürlerin özgünlüklerinin mümkün olduğunca korunmasını savunan ideolojidir. (Akça, 2010)

Konumuzun sınırlılığından dolayı çok kültürlülük ve çok kültürcülük tartışmaları burada sadece tanım olarak verilmiştir. Ancak kavramların incelenmesi ile insanların sahip olduğu önemli kültür unsurlarından birisinin din olgusu olduğu gerçeğinden hareketle Amerika’da yaşayan Müslümanlar için çok kültürlülük ilkesinin devamının ve varlıklarının teminatının bu ilke çerçevesinde algılandığını görmek mümkündür. Zira Amerikalı olmaktan gurur duyan Müslümanlar için Müslüman olmak da en az Amerikalı olmak kadar gurur duyulan bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu noktada karşımıza çıkan çok kültürlülük kavramı Müslümanlar için de geçerlidir. Kendi kültür ve değerleri ile harmanladıkları yeni yurdun değerleri Amerikalı

Müslümanları hem Müslümanlar arasında hem de yaşadıkları toplumda önemli bir noktaya taşımıştır. Yeni geldikleri bu topraklara kimliklerini getiren Müslümanlar için olduğu kadar, göç ettikleri Amerika için de büyük bir kazanım olmuştur.

2.3. DİNİ ÇOĞULCULUK

Yücedoğru (2007: 78), çok kültürlülüğün on ikinci yüzyıl gibi erken bir dönemde var olmasına, insanların farklılıkları ile bir arada yaşayabilmesine, ticari ve sosyal ilişkiler sürebilmesine rağmen dini çoğulculuk söz konusu olduğunda problem haline getirildiğini bildirmiştir. Ona göre değer bağımlı bir özelliği bulunan İslam medeniyeti, sosyal olgular açısından meşruiyeti değer sistemine uygunluğu bakımından değerlendirirken, modern batı medeniyeti sosyal olgular açısından meşruiyeti mekanizmanın iç işleyişine uygun olması bakımından değerlendirmektedir. İslam medeniyetinde din değer olarak görülmüş, farklı dinler de farklı değerler olarak görülmüştür. Batı medeniyetinde ise dini çoğulculuk sosyokültürel bir mesele olarak ele alınmış ve farklılıklar mekanizmaya uygunluk sınırlarına göre serbest bırakılmıştır. Dolayısıyla Yücedoğru'ya (2007: 78) göre mekanizmaya uygunluk zorunluluğu dini çoğulculuğun problem haline gelmesini de beraberinde getirmiştir. Özellikle 1960'lı yıllarda kültürlerin ve halkların karşılaşmasıyla sonuçlanan savaş sonrası kültürel globalizm ve savaşın psikolojik etkileri halkları birbirlerine yakınlaştırmış ve özellikle Asya ve Afrika'da iş istihdam sorunları nedeniyle ortaya çıkan batı göçleri batıda bir arada yaşama zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir (Yücedoğru, 2007: 79). Bulut (2012: 94) batıdaki oryantalizm çalışmalarının kilisenin içyapısını etkilediğini, savaş sonrası dönemde merkezi kilise sisteminin batıda yarattığı sorunlar karşısında İslam'ın yaşayan bir cemaat ve değişen bir gerçeklik olarak sunulmasının farklı dinlere karşı yeni bir bakış açısı ihtiyacı doğurduğunu bildirmiştir.

Dini çoğulculuk kuramları, *kapsayıcı*, *dışlayıcı* ve *dini* çoğulculuk olarak üçe ayrılmaktadır. *Kapsayıcılık*, kurtuluşun diğer dinler aracılığıyla da mümkün olmasının yanı sıra O'na ulaşmanın tek bir dinden geçtiğini iddia eden paradigmadır. Bu paradigma, diğer dinleri değersiz ve yanlış göstermez ancak kesin ve doğru olan dinin bir kısmını yansıtan yapılar olarak görür. Kapsayıcılık açısından, bireysel kurtuluş, ontolojik olarak kurtuluş için zorunludur ancak epistemolojik olarak değildir. Kapsayıcılık teorisi dini

dönüşüm, tebliğ etme ve misyonerlik eylemlerini anlamsız hale getirmesi ve tüm dinlerin eşit oranda hakikatten pay alabileceğini söylemesi nedeniyle eleştirilir. *Dışlayıcılık*, kurtuluş, özgürleşme, insanın kemale ermesinin ancak tek bir dinde bulunduğunu ve o din aracılığı ile elde edileceğini iddia eden bir paradigmadır. Diğer dinler hakikati ne kadar ele alıyor olursa olsunlar kurtuluş ve özgürleşmenin yolunu sağlayan tek bir dindir. Dışlayıcılık açısından, din tarafından işaret edilen tek kurtuluş planı hem ontolojik hem de epistemolojik olarak zorunludur. Dışlayıcılık paradigmasının iddialarına getirilen önemli eleştirilerden biri kurtuluş için gerekli olanı hiç duymamış bir kimsenin mahkûm ediliyor olmasının Tanrı için adaletsizce oluşudur. *Dini çoğulculuk* ise kapsayıcılık ve dışlayıcılık gibi geniş halk kitlelerine yayılmamış ancak entelektüel seviyesi yüksek kesimler tarafından savunulan bir yaklaşım olmuştur. Bu yaklaşıma göre mutlak ve ilahi hakikat vardır ve dinler bu hakikate ulaşmada eşit derecede temsil hakkına sahip yollardır (Yücedoğru, 2007: 80). 2005 yılında Tunuslu yönetmen Nacer Khemir “dinime atılan çamuru temizlemek için bu filmi çektim” dediği bir şark masalını anlatan Bab’Aziz filminin girişinde “Dünyadaki ruhlar kadar Allah’a giden yol vardır” der. Dini çoğulculuk için güzel bir örnek olan film, inancı olan kişinin asla kaybolmayacağı, yürümenin yeterli olduğu ve davet edilenin yolu bulacağına ilişkin bir mesaj verir.

2.4. YABANCI DÜŞMANLIĞI

Akıncı-Çötök ve Taşdelen (2013: 2) İslamofobinin, yabancı düşmanlığından bağımsız olarak analiz edilemeyeceğini hem yabancı düşmanlığının hem de İslamofobinin göç olgusu ile ortaya çıkan kavramlar olduğunu bildirmişlerdir.

İngilizcedeki karşılığı “xenophobia” olan yabancı düşmanlığı, yabancı anlamına gelen *xénos* kelimesi ile korku anlamına gelen *phóbos* kelimelerinin birleşiminden meydana gelmektedir. Yabancı düşmanlığı, yabancıların, farklı kültürden insanlardan korkusu ve nefreti olarak tanımlanır. İnsanların kendi geçmişlerinden farklı geleneklere, giysilere ve kültürlere karşı korku duyma ya da hoşnut olmama durumlarını ifade etmektedir ve artan göç olayları ile birlikte politik çekişmelerin konusu haline gelmiştir (Öndeş, 2019: 120).

Songülen-İnanç ve Çetin (2011: 5) yabancı düşmanlığının öteki olanın farklı etnik, dini ve benzeri gruplar üzerinden kurgulanıyor olsa da özü açısından nefretten kaynaklanan bir ayrımcılık ve dışlayıcılık olduğunu ileri sürmüşlerdir. Onlara göre öteki olan, nefretin ifadesi olarak var olduğu ve kabul gördüğü durumda öteki ile birlikte yaşama fikrinin içselleştirilmesi mümkün görünmemektedir.

Hjerm (1998) yabancı düşmanlığını algılanan farklılıklar temelinde bireylerin ya da grupların kötülenmesi olarak tanımlar ve günlük yaşamın bir parçası haline geldiğini, yani yabancı düşmanlığına ilişkin tutumların yeni olmadığını ve gelecekte de devam edeceğini ileri sürer. Hjerm (1998: 335) yabancı düşmanlığının, toplum içinde gizil dışlayıcı tutumlara ve ırkçı eylemlere neden olması bakımından sorun yaratan bir durum olduğunu bildirmiştir.

Akıncı-Çötök ve Taşdelen (2013: 6) göç edenlerin ve göçmen kökenli olanların sıklıkla öteki olarak algılandıklarını, öteki olanın da güvenlik problemi doğuracağına ilişkin düşüncenin yabancı korkusunu tetikleyen unsurların başında geldiğini bildirmiştir. Onlara göre, yabancılara duyulan korku, yabancı düşmanlığı biçiminde radikalleşmektedir ve İslamofobi de buna benzer şekilde yabancı korkusunun bir türü olarak ortaya çıkmaktadır. Songülen-İnanç ve Çetin’in (2011: 12) bildirdiğine göre

Müslümanların göçleri Avrupa’da sosyal, ekonomik ve kültürel yapıyı etkilemiş, dahası İslam kültürünün yayılmasına neden olmuştur.

Noll (2013: 15) Müslümanların sayılarının artmasıyla ortaya çıkan kaygıyla beraber Müslümanların da insan hakları ve kabul görme açısından yetersiz durumlarla karşı karşıya kaldıklarının bilindiğine işaret etmiş, sosyal dışlanma ve ayrımcılığın söz konusu olduğunu ileri sürmüştür. Bunun da Müslümanlar da Müslümanlığın daha fazla altını çizmelerine neden olduğunu, yine karşılığında Müslümanların tanınır hale gelmesine karşı direncin ve olumsuz tutumların sergilenmesini ortaya çıkarttığını bildirmiştir.

Mora (2009: 11), yabancı düşmanlığının toplumu biz ve onlar olmak üzere sınıflandırdığını ve “onlar” denilene olumsuzlamada bulunulup, “biz” olanın ise daha uygar olduğunu göstermeye çalışan bir olgu olarak tarif eder. Akıncı-Çötök ve Taşdelen (2013: 3) 11 Eylül’ün sonucu olarak Avrupa’da ve Amerika’da oluşan korkunun nesnesinin göçmenler ve Müslümanlar olduğunun ve güvenlik sorununun da İslamofobinin ortaya çıkışını kolaylaştırdığının altını çizmiştir. Uygulamada korku ile başa çıkmanın yolu ise Müslümanları denetim altında tutmak ya da denetimi arttırmak şeklinde ortaya çıkmıştır, bu da kutuplaşmanın yolunu açmıştır.

Toplumsal kimlik ve toplumsal egemenlik kuramları ile ilişkisinin ortaya konması açısından Esteban ve Ray’in (1994: 820) insanların davranışları açısından ele aldıkları kutuplaşmanın temel özelliklerine bakıldığında, ilk olarak her grupta grup içi homojenlik düzeyi yüksek seviyededir ve ikinci olarak kutuplaşan gruplar arasında heterojenlik yüksek düzeydedir. Üçüncü olarak ise toplumda büyük ve etkili gruplar sayıca az ve etkin olmayan gruplar da düşük öneme sahiptir. Bilgiç, Koydemir ve Akyürek (2014: 165) kutuplaşma kavramının bu tanımlar üzerinden değerlendirildiği durumda, kutuplaşmanın bireyleri ve toplumu ilgilendiren pek çok alanda gözlenmesinin kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya çıktığını, siyasi, etnik, dini ve mezhepsel boyutlarının olduğunu ifade etmiştir. Onlara göre, herhangi bir toplumda var olan kutuplaşma çeşitli yöntemlerle ölçülebilir ve kutuplaşmayı açıklamak için sosyal mesafenin ölçülmesi uygun bir yöntemdir.

2.5. AYRIMCILIK VE ALGILANAN AYRIMCILIK

Kağıtçıbaşı (2014) ayrımcılığı, bir grubun üyelerine, sadece o gruba ilgili sahip olunan olumsuz tutum nedeniyle olumsuz davranışlarda bulunulması olarak tanımlamıştır. Göregenli (2012) ayrımcılığı, bir gruba veya grubun üyelerine karşı önyargıdan kaynaklanan olumsuz tutumlar ve davranışlara karşılık gelen bir süreç olarak tanımlamış, dahası bunun hor görmeye ve nefret etmeye varan olumsuz duygu, tutum ve davranışlara da neden olduğunu ifade etmiştir. Aronson, Wilson ve Akert (2012), ayrımcılığı sırf gruba aidiyet nedeniyle, o grubun üyelerine haksız, olumsuz ve zarar verici davranışların sergilenmesi olarak tanımlamışlardır. Bozoğlan (2019: 12) ayrımcılığın pozitif ve negatif ayrımcılık olarak ayrılabilceğini ancak aksi ifade edilmediği sürece ayrımcılığın olumsuz anlam taşıyabileceğini ve ayrımcı davranışlara maruz kalan kimselerin siyasi, dini, etnik, ırksal, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş gibi özellikler bakımından bir gruba ait olmaları nedeniyle olumsuz davranışlara maruz kalabildiklerini bildirmiştir.

Oren ve Bar-Tal (2007: 2) ayrımcılığın ne şekilde yapıldığını açıklamış, gayri meşrulaştırma kavramını ortaya atmıştır. Ayrımcılığa maruz kalanların kabul edilebilir normlardan ve değer alanlarından ayrı tutulduklarını, bu kişilerin insanlığının reddedildiğini ve oldukça olumsuz biçimde nitelendirildiklerini belirtmiştir. Oren ve Bart-Tal (2007: 2) ayrımcılığın, insanlıktan çıkarma, karakter özellikleri tanımlama, toplum dışına atma, grup karşılaştırması yapma ve siyasi etiketleme şeklinde yapıldığını değerlendirmiştir.

Bozoğlan (2019: 13) algılanan ayrımcılığı da tanımlamış ve bunun bireyin herhangi bir girişiminde kendisine yönelen davranışın ayrımcılık içerdiğini düşünmesi ve bunu sahip olduğu farklı kimliklere bağlaması biçiminde açıklamıştır. Bozoğlan (2019: 13) algılanan ayrımcılığın sosyal kimlik kuramıyla daha iyi anlaşılabilceğini ifade etmiş ve Tajfel ve Turner'ın (2004: 280) bireyin olumlu sosyal kimlik edinebilmek ve algıladığı ayrımcılığın ve önyargının olumsuz etkilerini azaltabilmek için üyesi olduğu gruba ilişkin atıflarını yanlı olarak arttırabileceği görüşlerini buna örnek vermiştir. Bozoğlan'ın (2019) sosyal kimlik kuramını temel alarak geliştirdiği tanıma göre algılanan ayrımcılık, genel olarak, bireyin herhangi bir özelliği ya da aidiyeti sebebiyle diğerleri tarafından farklı bir muameleye maruz kaldığını düşünmesidir. İslamofobi bağlamında düşünüldüğünde

Kağıtçıbaşı'nın (2014) Müslümanların azınlık oldukları yerlerde diğer baskın gruptan kendilerine yönelik bir ayrımcılık algılamaları durumunda kendi gruplarına, kendi kimliklerine ve kendi dinlerine daha çok bağlandıkları görüşü oldukça önemlidir. Verkuyten ve Thijs (2002: 95) de yine sosyal kimlik kuramı açısından, etnik kimliğine yönelik ayrımcılık yapıldığını düşünen bireylerin aynı şekilde bu ayrımcılığı bir tehdit olarak da algılayacaklarını bildirmişlerdir.

2.6. SOSYAL MESAFE KURAMI

Sosyal mesafe kavramı 1925 yılında ilk kez Bogardus tarafından ortaya atılmış ve milliyetçi ve ırkçı tutumların ölçülmesi amacıyla bir ölçek geliştirmiştir. Bozoğlan'ın (2019: 24) bildirdiğine göre, Bogardus'un geliştirdiği sosyal mesafe ölçeği ilk tutum ölçeği olarak bilinmektedir ve bireyin diğer gruplarla ilişkilerindeki ret ve kabul düzeylerinin karşılaştırılmasını hedefler. Bozoğlan (2019: 24) gruplar arasında temasın artmasının sosyal mesafeyi azaltacağını, tam tersi olduğunda yani mesafe azaldığında da temasın artacağını değerlendirmiştir.

Bogardus'a (1925) göre sosyal mesafe, insanların birbirlerini gözeterek karşılıklı olarak birbirlerinin deneyimlerini anlama ve hissetme derecesidir. Ona göre, sosyal mesafe gruplar arasındaki etkileşimin doğasını ve sosyal ilişkilerin özelliklerini gösterebilmektedir. Merger (1994), etnik gruplar açısından sosyal mesafeye bakmış ve toplumda var olan etnik grupların toplum içinde ne kadar kabul edilebilir ya da kabul edilemez olduğunun sosyal mesafe ile ölçülebilir olabileceğini ileri sürmüştür.

Bogardus'un bireyin dış grup üyelerinden kaçınma isteğini anlama çabası, nihayetinde bu alandaki akademik çalışmalara ışık tutmuş ve özellikle etnisite ile ilişkili çalışmalar için odak noktasındaki bir kavram haline gelmesine neden olmuştur (Hagendoorn ve Hraba, 1987: 319). Bastian, Lusher ve Ata (2012: 101), ön yargının etkilerinin azaltılmasında sosyal mesafe kavramının alternatif bir yol olabileceğini ileri sürerek çoğunluklarla ve azınlıklarla yaptıkları çalışmada, çoğunluğun azınlığa ilişkin değerlendirmelerinin etkisinden bağımsız olarak, etkileşimin sosyal mesafeyi azalttığını bulmuşlardır. Aynı şekilde azınlık grup için de etkileşimin sosyal mesafeyi azalttığını ortaya koymuşlardır (Bastian, Lusher ve Ata, 2012: 105).

Bozoğlan (2019: 25), Bogardus'un (1925) sosyal ilişkilerin özelliklerini ve gruplararası ilişkilerin doğasının sosyal mesafe ile ortaya konabileceğini bildirmesinden hareketle, bu kavramın grupların algıladıkları yakınlık derecelerinin ve onaylama düzeylerinin de bir göstergesi olabileceğini ileri sürmüştür. Ona göre arkadaşlık, evlilik ve komşuluk benzeri yakınlık düzeyleri değerlendirmeleri aynı zamanda, din, ırk ve milliyet gibi kavramlar bakımından farklılaşan gruplarla arkadaşlık, evlilik, komşuluk yapma açısından da değerlendirilebilir. Sosyal mesafenin din, ırk ve milliyet açısından çalışıldığı araştırmalar da sosyal mesafenin n yargıyı anlamada önemli bir değerrişken olduğunu ortaya konmuştur (Pettigrew, 1960, Morsh ve Smith, 1953; Smith ve Dempsey, 1983; Parrillo ve Donoghue, 2005; Weaver, 2008).

Pettigrew (1960: 246) Bogardus'un geliştirdiği Sosyal Mesafe leği'nin, kümülatif ölçeklemeye yönelik ilk girişim olduğunu ve Amerikalılardan Araplara kadar çeşitli grupların vicdani retilerinden çeşitli uluslara kadar değerrişen bireylere yönelik tutumlarını etkili bir şekilde ölçmek için kullanıldığını bildirmiştir. Pettigrew (1960) kendi çalışmasında da sosyal mesafe ölçeğini o dönemin en karmaşık ve sorunlu çok ırklı toplumlarından biri olan Güney Amerika'da Natal niversitesi'nde öğrenimlerine devam eden ve İngilizce konuşan beyaz öğrencilere uygulamıştır. alışmasında beyaz öğrenciler olarak İngilizler, Afrikalılar ve Museviler'i ve bu ğrencilerin Afrikalılara, İngilizlere, Musevilere, şehirli Afrikalılara, Köylü Afrikalılara, Zencilere ve Hintlilere karşı sosyal mesafelerini araştırmıştır. Pettigrew (1960: 253) alışmasında ırksal, dini ve etnik önyargıların batı toplumlarındakine benzer bir şekilde işlediği sonucuna varmıştır.

Parillo ve Donoghue (2005) 20. yüzyılın son çeyreğinde, dünyadaki dini ve etnik ilişkiler üzerinde etkisi bulunan bir dizi olayın olduğunu ve bunların beraberinde sosyal değerrişimi de getirdiğini, bu nedenle de Bogardus'un sosyal mesafe ölçeğini güncelleyip çoğaltmanın Amerika'daki dini ve etnik gruplara karşı duyarlılığın ne ölçüde değerriştiğinin belirlenmesini sağlayacağını, diğer yandan Bogardus'un çalışmasının sosyal kabulü ölçtüğünü ve 1920-1977 yılları arasında neredeyse hiç araştırma desenleri değerrişmeden benzer çalışmaların tekrarlandığını ileri sürmüşlerdir.

Parillo ve Donoghue'nin (2005: 258) bildirdiğine göre çok sayıda araştırmada Bogardus'un sosyal mesafe leği etnik, dini ya da ırkla ilgili olmayan farklı gruplar

arasındaki sosyal mesafeyi ölçmek için de kullanılmıştır. Ancak bu çalışmaların sonucunda, bireylerin algıladıkları benzerlik nedeniyle iç grupları daha olumlu değerlendirdikleri, benzer olmayan gruplara karşı kendi kendine hizmet eden bir önyargı ifade etme eğiliminde oldukları ortak bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Owen, Eisner ve McFaul (1977: 82) Bogardus'un çalışmalarının üzerine yarım yüzyıl boyunca Amerika'da ulusal bir tekrar haline gelen sosyal mesafe çalışmalarının yapıldığını; Bogardus'un sosyal mesafe ölçeğinin, birçok bağlamda Amerika'da ve Amerika'nın dışında birçok farklı kültürde, sayısız sosyal sınıf, meslek, din, cinsiyet, yaş ve ırk çalışması için başlangıç noktası olduğunu, dolayısıyla bu ölçme aracının akademik anlamda etkin ve yaygın bir araç olduğu bildirmişlerdir. Parillo ve Donughie (2005: 259) yıllar boyunca tekrarlanarak yapılan bu çalışmaların sonuçlarının yorumlanmasıyla ilgili bir eleştiri de yaparlar. Onlara göre bu tür çalışmalarda katılımcının araştırmacının beklediği yanıtları vermesi de olasıdır, bu nedenle de bu tür çalışmalar yapılırken bireylerin araştırmada ortaya çıkan eğilimlerinin gerçekte gözlenenleri karşılayıp karşılamadığının da değerlendirilmesi gerekir. Parillo ve Donughie bunun bir yere kadar katılımcıların anonimlik ve gizlilik güvencelerinin sağlanmasıyla karşılanabileceğini ifade etmişlerdir. Parillo ve Donughie (2005) çalışmalarında önceki çalışmalardan farklı olarak katılımcılarını çok sayıda (ırk, etnik ve din) gruba bölmüşlerdir. Bu sayede katılımcıların kesiştiği noktaların bulunmamasına çalışmışlardır. 30 farklı grupta (ırk, etnik, din) beyazlara, siyahlara ve diğerlerine sosyal mesafeyi ölçmüşlerdir. Ayrıca sosyal mesafe üzerinde cinsiyetin, yurt dışında doğmanın ve etnik kökenin karıştırıcı etkilerini kontrol etmeye çalışmışlardır.

Weaver'a (2008: 779) göre etnik gruplar arasındaki ön yargıların ölçülmesinde doğrudan ön yargıyı ölçmek yerine sosyal mesafe ölçümünün yapılması çok daha kolaydır. Diğer yandan Weaver, önceki çalışmaları, hatta Parillo ve Donughie'un (2005) çalışmasını dahi bir tekrar çalışması olarak görmüş ve tüm bu çalışmaları üniversite öğrencileri ile çalıştıkları için eleştirmiştir. Ona göre üniversite öğrencileri Amerikan popülasyonunu, eğitim düzeylerinin ortalamadan yüksek oluşu, yaşlarının genç oluşu ve çoğunun beyaz oluşu nedeniyle temsil etmemektedir. Bunların dışında Weaver önceki çalışmaları ölçüm aracının kullandığı puanlama sistemi ve istatistiksel anlamlılığın .10 kabul edilmesi –ki şimdiki çalışmalarda .05 ve/veya .01 kullanılmaktadır- gibi sebeplerle eleştirmiştir

(Weaver, 2008: 780). Weaver'in diğer bir eleştirisini de çalışmalarda seçilen örneklemin tüm Amerikalıları temsil ettiği konusundaki yanılıdır. Amerikalılık zaten çok çeşitli etnik grupları barındırmaktadır. Örneğin, Musevi olmayanların Musevilere sosyal mesafesi ya da Afrikalı olmayanların Afrikalılara sosyal mesafesi şeklinde yapılan çalışmalarda örneklemin zaten içinde çok sayıda farklı etnik, dini ve ırksal çeşitliliği barındırdığının görmezden gelindiğini vurgular (Weaver, 2008: 781). Weaver (2008: 791) kendi çalışmasında diğer etnik grupların Musevilere karşı ve Musevilerin de diğer etnik gruplara karşı sosyal mesafelerini ölçmüş ve kendi çalışmasının niversite öğrencileri değil de yetişkin Amerikalılarla yapılmış ilk çalışma olduğunu ileri sürmüştür.

Brockett, Village ve Francis (2009: 241) Müslümanlara yönelik uzaklığı belirlemek amacıyla bir ölçek geliştirmişlerdir ve bu ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışmasında sosyal mesafe ölçeğini ölçüt geçerliliğini belirlemek amacıyla kullanmışlardır ve diğer gruplara karşı tutumun ölçüldüğü önceki çalışmaların genellikle ırklık ve İslamofobi gibi kavramlarla bağlantılı önyargı, korku veya nefret temelli bir tavır sergilemeye çalışan önlemlere dayandığını vurgulamışlardır. Brockett, Village ve Francis (2009: 242) sosyal mesafe leğinin diğer bir sosyal sınıfa uzaklığın anlaşılmasında kolaylaştırıcı olduğunu ve bireylerin dış grup yeleri ile ne kadar rahat olup olmadığına göre n yargılarının değişebileceğini bildirmiştir.

şimdiki çalışma açısından sosyal mesafe kuramının gelişimi ve üzerine yapılan çalışmalar ele alındığında, Müslüman olmayanların Müslümanlara sosyal mesafesinin ölçülmesinin yanı sıra Müslümanların algıladıkları sosyal mesafeyi de ölçmesi bakımından bir ilk olduğu söylenebilir. Parillo ve Donughe'nin (2005) ortaya koyduğu gibi önceki çalışmaların birbirlerini tekrar ettiği ve genellikle örneklemin belirlenmesi ve istatistiksel yaklaşımların çeşitli sınırlılıklar oluşturduğu görülmüştür. Bu çalışmanın örnekleminde de Weaver'in (2005) eleştirdiği gibi Müslüman olanlar ve olmayanlar ayrımı yapılmaktadır ve diğer etnik ve ırksal özellikler hesaba katılmaksızın sosyal mesafe ölçülmeye çalışılmaktadır. Yine Weaver'in (2005) eleştirisini niversite öğrencileri ile yapılan çalışmaların Amerikalıları temsil etmediği yönündedir ve şimdiki çalışmada da niversite öğrencileri araştırmanın katılımcılarını oluşurmaktadır. Bu çalışmada örneklemin nasıl belirlendiğine ilişkin açıklamalar "Araştırmanın Sınırlılıkları" başlığı altında açıklanmıştır. Her ne kadar Parillo ve Donughe (2005) ve Weaver'in (2008)

eleştirisine maruz kalabilecek olsa da bu çalışmanın en önemli özelliği kendisine yönelik sosyal mesafenin ölçüldüğü grubun da algıladığı sosyal mesafeyi ölçüyor olmasıdır. Böyle bir çalışma sosyal mesafe kuramına katkısı olabilecek bir yenilik sağlayabilir ve algılanan sosyal mesafenin ölçülmesi söz konusu azınlıklar olduğunda çok kültürlü ülkelerin dinamiklerinin de görülmesini sağlayabilecektir. Bu aynı zamanda algılanan ayrımcılığın ortaya konabilmesini sağlayabilecek ve boyutları sosyal mesafe ile aynı olan yeni bir ölçek gibi de çalışabilecektir. Elbette Sosyal Mesafe Ölçeği ile Algılanan Sosyal Mesafe Ölçeğinin geliştirilmesi için başka çalışmalara da ihtiyaç vardır.

2.7. SOSYAL KİMLİK KURAMI

Kimlik, bireyin kendisine özgü özelliklerini, onun kim olduğunu belirleyen unsurların tümünü oluşturmaktadır, Hogg ve Vaughan'ın (2011: 138) ileri sürdüğü gibi kimlik, bireylere kendileri ve diğerleri hakkında bilgi sağlayarak toplumsal etkileşimi sağlar ve bununla beraber oluşan toplumsal yapı da kişiye kimlik kazandırır. Her birey doğduğu andan itibaren kendisini bir sosyal çevrenin içinde bulur ve aileden başlayarak genişleyen çevresi okul, iş, din ve etnik alanları da içine almaya başlar. Bireyin dini kimliğinin oluşumu da genellikle aile içinde başlar ve birey kendisini bu kimlikle de tanımlamaya başlar. Akdemir'e (2004: 144) göre bireyin sosyal çevresi ve değerlerini yansıttığını düşündüğü sosyal grupları genişledikçe elde ettiği deneyimler kimliğinin boyutlarını oluşturur. Bunun sonucunda da bireyin içinde yaşadığı toplumdan bağımsız olarak şekillenemeyecek benliği ve kimliği oluşur. Hogg ve Vaughan (2011:150) bireyin, toplumla arasında dinamik bir ilişkinin bulunduğunu, bu ilişkinin de kişinin bireysel ve toplumsal kimlik ayrımı yapmasına olanak sağlandığını bildirmiştir. Sosyal kimlik kuramı kimliği iki sınıfta ele almaktadır. Bunlardan biri benliği grup üyeliği ile tanımlayan sosyal kimliktir. Diğerisi ise benliği özgün kişisel ilişkiler yönüyle tanımlayan kişisel kimliktir. Taylor, Peplau ve Sears'ın (2012) Tajfel'den (1981: 111) aktardığına göre, sosyal kimlik, benlik kavramının bir parçasını oluşturmaktadır ve bunun bir parçası olarak da kişinin üyesi olduğu toplumsal gruplara ve bu gruplara üye olmaya verilen değer ve duygusal önemden doğmaktadır. Bireyin bir sosyal grubun üyesi olduğunun söylenmesi o grubun bireyin kimliğini yansıttığını söylemek için yeterli değildir, bunun için bireyin o gruba değer atfetmesi ve onunla özdeşleşmiş olması gerekir.

Tajfel ve Turner (1979: 33) Muzaffer Şerif'in grupları anlamak için aralarındaki ilişkilerin anlaşılması gerektiği fikrinden hareketle sosyal kimlik kuramını geliştirmişlerdir. Bu kuramla, gruplar arasındaki ilişkilerin anlaşılabilmesine yönelik bir çerçeve oluşturmuşlardır ve olumlu benlik kavramının oluşumunun ait olunan sosyal gruplara atfedilen değerle ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Onlara göre, insanlarda önyargı ve ayrımcılığa neden olan da sosyal etkileşimler olabilir ve bunu sadece bireysel süreçlerle açıklamak mümkün değildir. Şen'in (2014: 3) bildirdiğine göre, sosyal kimlik kuramı bireylerin gruplara üye olmalarından dolayı benliklerini odağa almıştır ve grup davranışlarına da bu açıdan bakmaktadır. Sosyal kimlik kuramı, bireyin gruplara aidiyeti ve diğerleri ile ilişkilerini ele alırken sosyal kimlik ve sosyal sınıflandırma kavramlarını da ele alır ve gruplararası çatışmaları, önyargıyı ve ayrımcılığı açıklamaya çalışır.

Bilgin (2007), kimlik tanımlaması yaparken bireysel-kişisel ve sosyal-kolektif kimlik olmak üzere iki farklı kimlik ortaya koyar ve kimliği, insanın sosyal dünyada kendisini tanımlaması ve konumlandırması olarak açıklar. Tajfel ve Turner (1979: 40) insanların üye oldukları toplumsal gruplar nedeniyle toplumsal kimliklerinin ortaya çıktığını ve kimliğin bireyin ait olma, saygı görme, temsil edilme ve değerli hissetme gibi ihtiyaçlarını karşıladığına vurgu yapar. Hogg (2006) da grup içinde yer alan bireylerin aynı sosyal kimliğe sahip olduklarını, bu nedenle de benzer ilişkiler geliştirdiklerini ifade eder. Dış gruba yaklaşım, iç gruptan kaynaklanır ve iç grup lehine tavır sergilerler.

Hortaçsu (2007), bireylerin farklı sosyal kimliklerinin bulunduğunu ancak her sosyal kimliğine aynı önemi vermediğini, bulunduğu konuma bağlı olarak kimliklerine verdiği önemin değişeceğini ve bireyin genellikle sosyal kimliklerinden öne çıkanını kullanarak hem toplum içindeki değerini hem de benlik değerini yükseltme eğiliminde olacağını ileri sürmüştür. Turner (1982) sosyal kimlik özelliğinin değerlendirilebilmesi için kişinin grubu benimsemiş olması ve aidiyet geliştirmiş olması gerektiğini vurgular.

Dinin bireyin kimlik oluşumundaki yeri pek çok düşünürün ilgisini çeken bir konudur. Freud, dini, bireyin iç ve dış tehditlere maruz kalması sonucu ortaya çıkan bir sığınak olarak görür ve dini kolektif bir nevroz olarak tanımlar. Dinin de aklın kullanılmasına engel olduğunu ileri süren Freud dini düşüncelerin bireylerin ve toplumun geleceğine yönelik tehlike oluşturduğunu ifade etmiştir (Fromm, 2012: 22).

Erickson, dinin kimlik gelişimine katkısına odaklanmış ve ergenlik döneminde kimlik inşasının temel gelişim görevlerinden biri olduğunu, dinin ve dini deneyimlerin de bireyin dünya anlayışı için de kendi yerini belirleme fırsatı sağladığı ileri sürmüştür (akt. King, 2003: 198). King (2003: 198), çalışmasında dinin kültürel yapının unsurlarından biri olduğunu, tarihsel süreçte insanların olduğu yerde dinlerin de olduğunu; dinin sunduğu tanrı temsillerinin, inanç esaslarının, ahlak kurallarının ve davranış normlarının bireyin kimliğini de etkilediğini bildirmiştir. King (2003: 199) din ve kimliği ideolojik, sosyal ve spiritüel bağlamda ele almıştır. Ona göre tüm dinler mensuplarının bir arada bulunmalarını ve grup oluşturmalarını istemektedir ve açık yahut kapalı şekilde bireylerin bu gruplardaki rollerinin ve sorumluluklarının bulunduğunu, özellikle dini liderlerin yaşam biçimlerinin ve özelliklerinin de dinin inananları için örnek oluşturduğunu ifade eder. Dinin yarattığı sosyal bağlamla bireylerin gruba aidiyet hissinin oluştuğunu bunun da kimlik gelişimini etkilediğini savunmaktadır. Dinin kutsallığı da söz konusu olduğundan dini gruba ilişkin kimliğin, diğer grup kimliklerine nazaran kurallara ve normlara bağlanma gücünün de yüksek olduğunu vurgulamaktadır. Dinin kimlik gelişimi üzerindeki etkisi dikkate alındığında, din anlayışının sağlıklı olup olmamasının da kimliğin sorunlu olup olmayacağını belirleyebileceği söylenebilir. Tarih boyunca dini sosyal kimlikle yapılmış çatışmalar, savaşlar ya da saldırgan eylemler bu tür bir kimliğin yıkıcı tarafının da bulunduğu işaret etmektedir. Sosyal psikolojik bir yaklaşımla bireylerin gruplardan etkilenme sürecinde birey doğal olarak içselleştirdiği grup kimliği ile yıkıcı davranışlar sergileyebilmektedir.

Taijfel (1978: 63) sosyal kimliğin, bireyin bir sosyal gruba ya da gruba üyeliğine ilişkin bilgisi, gruba üye olmaya yüklediği değer ve verdiği duygusal anlam bağlamında geliştiğini bildirmiştir. Taijfel ve Turner (1979: 38) bireylerin olumlu benlik kavramına sahip olmaya güdülenmiş olmaları nedeniyle bunu korumaya yönelik çabalarının da grup aidiyetine, dolayısıyla da sosyal kimliğine bağlı olduğunu, sosyal kimlik kuramı açısından da olumlu benlik algısı geliştirmenin en temel adımının sosyal sınıflandırma süreci olduğunu bildirmişlerdir. Çünkü bu sınıflandırma bireyin, kendisinin diğerlerinden farklı yönlerini bulmasını ve kendisinin daha iyi olup olmadığını anlamasını dolayısıyla sosyal kimlik oluşturmasını kolaylaştırmaktadır.

Sosyal kimlik kuramı için önemli bir kavram olan sosyal sınıflandırma Hogg'a (2006) göre bireyin diğerlerini kendisinden farklı ya da benzer olarak ayırmasıdır. İç grubu oluşturanlar kendisi ile benzer özellikleri taşıyanlardır, dış grubu oluşturanlar ise kendisinden farklı özellikler taşıyanlardır. Bu ayırma ırk, cinsiyet, yaş, ortak ilgiler, ortak kader gibi gruba aidiyeti gösteren çeşitli özelliklere göre yapılabilmektedir. Diğer yandan Turner'a (1999) göre, sosyal kimliğin kimlerle paylaşıldığı da sosyal sınıflandırma aracılığıyla olmaktadır. Bu dünyanın daha anlaşılır hale gelmesi için bir yol olarak da açıklanabilir. Bozoğlan'a (2019: 8) göre dünya, daha anlaşılır olduğunda birey en azından bilişsel açıdan ekonomik davranabilmektedir, bu da sosyal sınıflandırma sayesinde mümkün olabilmektedir.

Sosyal kimlik iç grup ve dış grup ayrımını beraberinde getirir. Kişi, aidiyet hissettiği gruba özdeşleşir ve grubun normlarına uygun davranmaya başlar. Hogg (2006) bu durumun bireyin davranışlarına yapıcı ya da yıkıcı şekilde yansıtacağını ileri sürer. Cameron'un (2004: 256) bildirdiğine göre grupla özdeşleşme, ortak hedeflere, ortak kader algısına, grup üyeleriyle kurulan bağa ve bireyin kimliğinin bir parçası olması ile mümkün olur. Dolayısıyla, sosyal sınıflandırma süreciyle bireyin kendisini de içine yerleştirdiği bir iç grup ve başkalarının içinde olduğu bir dış grup ayrımı yapması sonucunda bireyin sosyal kimliği şekillenmektedir ve bunda bireyin inançları, tutumları, değerleri ve ideolojileri de etkili olabilmektedir. Ancak kişi, her ne kadar iç grup ve dış grup ayrımı yapsa da bunun sınırları her zaman çok keskin değildir. Kişinin ait olduğu çok sayıda iç grup ve ait olmadığı dış gruplar bulunabilir ve ait olunan bir iç grupla kişinin diğer iç grupları birbirleri ile farklı düzeylerde çatışan özellikler gösterebilirler. Örneğin, birey hem çok dindar olup ve dini kimliği ile yaşamını sürdürüyor hem de dini özelliklerine karşıt kimselerin çoğunlukta olduğu ama amacı din olmayan bir bilim çevresi ile çalışıyor olabilir. Kişinin mesleği ve çalışma alanları da onun sosyal kimliğini belirleyen unsurlardan biridir. Birey dini kimliğinin ait olduğu iç grubun dışındaki iç gruplarında, söz konusu din oluncaya kadar nötr kalabilecektir. Ancak dini kimliğini geliştiren iç grup ile karşı grubu karşılaştırması gerektiğinde aralarındaki farkları olduğundan daha fazla algılama eğiliminde olacaktır Bilgin (2007: 128) iç ve dış gruplar arasında kesin bir benzerlikten söz edilemeyeceğini ya da kesin bir farklılıktan söz

edilemeyeceğini ifade eder ve dolayısıyla sosyal mesafenin artışının iç grup ve dış grup arasındaki farkların abartılmasından kaynaklanabileceği ileri sürülebilir.

Sosyal kimlik kuramı sınıflandırma süreciyle bireyin çevresini biz ve onlar olarak ayırdığını ve bireyin kendi konumunu belirleyebilmek için de sosyal karşılaştırma yaptığını ileri sürer. Sosyal kimlik kuramcılarını Festinger'in (1954) ortaya attığı sosyal karşılaştırma kuramını da sosyal kimlikle ilişkilendirmişlerdir. Buna göre, bireyler olumlu benlik duygusuna ulaşabilmek için kendi grupları ile diğer gruplar arasında karşılaştırma yaparlar ve yine gruplar arasındaki fark -bu sefer kendi grubunu kayırma şeklinde olacaktır- abartılır. Dolayısıyla birey kendi iç grubunun olumlu bulduğu özelliklerini abartıp diğer grubu daha aşağıda konumlandırabilecektir. Böylesi bir sürecin de gruba ilişkin kimliği daha da perçinlediği düşünülebilir.

Sosyal kimlik kuramında sosyal karşılaştırma bir kavram, daha doğrusu bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal kimlik kuramında ele alınan sosyal karşılaştırma Festinger'in (1954) kuramından biraz farklıdır. Taijfel (1978: 81) sosyal karşılaştırmayı açıklarken Festinger'in kuramında fiziksel gerçekliğe odaklanmasını nesnellik ve öznellik açıklamaları bağlamında eleştirmiş, bireyler için neyin nesnel neyin öznel olduğunu gösterecek kuramsal bir ayrımın uygun olmayacağını savunmuştur. Sosyal kimlik kuramı sosyal karşılaştırma için sadece nesnel bilgiye ihtiyaç duymamaktadır. Bireyin sahip olduğu tüm bilgiler, fiziksel dünyayla ilişkili olsun olmasın sosyal karşılaştırma yoluyla elde edilmişlerdir (Demirtaş, 2003: 138).

Festinger'in (1954) ortaya attığı sosyal karşılaştırma kuramına göre, insanlar güdüsel olarak kendilerini değerlendirirler ve bunu yapmanın yollarından biri de diğerlerinin özellikleri ile kendilerine ait olan özellikleri karşılaştırmaktır. Ona göre insanlar doğru bir benlik tanımı yapabilmek, görüşlerindeki belirsizlikleri giderebilmek ve yeteneklerini fark etmek için başkalarıyla kendileri arasında kıyaslama yapma eğilimindedirler. İnsanlar sosyal karşılaştırma yoluyla, kendilerini tanır, inançlarının geçerliliği ve uygulanabilirliğine ilişkin güven kazanırlar. Bundan emin olabilmek için de sosyal karşılaştırma yapmaya güdülenmişlerdir (Turner ve Brown, 1978:209). Festinger'in kuramı, gruplar tarafından yapılan sosyal karşılaştırmayı değil de, bireyler tarafından yapılan sosyal karşılaştırmayı ele aldığı için Taijfel (1978: 60) tarafından eleştirilmiştir.

Taijfel (1978: 64) sosyal karşılaştırmanın, sosyal sınıflandırma ile sosyal kimliği birleştiren bir halka olduğunu ifade etmiştir.

Hogg ve Abrahams, (1988: 30), sosyal sınıflandırma sürecinde, bireyin kendisini, üyesi olduğu gruba, dış gruplara ilişkin kalıp yargılar oluşturmasını ve bu şekilde gruplararası farklılıkları abarttığını ifade eder. Ona göre sosyal karşılaştırma, bu abartma etkisinin seçiciliğini ortaya çıkarmaktadır ve seçicilik de abartmanın kendini yüceltme biçiminde gerçekleşir. Bu sayede iç-grup dış-grup farklılıkları abartılırken, iç grup benzerlikleri de abartılır ve farklılıklar daha da belirginleşir.

Hortaçsu (2007) insanların olumlu sosyal kimlik edinebilmek için iç grup ile dış grubu karşılaştırdıklarını, ayrıca bu karşılaştırmayı yaparken de ait olduğu grupla eşit ya da biraz daha üstün olan gruplarla yaptığını ortaya koymuştur. Demirtaş (2003: 130) bu karşılaştırmaların kişinin kendi grubunun görüşünü benimsemesi, dış dünyayı kendi grubundaki diğerleri gibi görmesi, grubun ortak algısının doğru olduğuna inanma biçiminde olduğunu bildirmiştir.

Bir birey sosyal karşılaştırma yaparak iç grup ve dış grup sınıflandırması yaptığında gruplar arasındaki farkı daha belirgin ve daha büyük algılamaya başlar (Arkonaç, 1999: 22). Bozoğlan (2019) sosyal sınıflandırma ve sosyal karşılaştırma ile yapılan değerlendirmelerin gruplar arasında hiyerarşi düşüncesini ortaya çıkardığını, bunun da çatışmaya zemin hazırlıyor olduğunu, çatışma ile birlikte ayrımcılığın ortaya çıktığını vurgulamıştır.

Demirtaş (2003: 136) bireylerin iç grup ve dış grup ayrımı yaparken, kendilerini uzman ve kusursuz görürken, diğerlerini ikinci sınıf, ahlaki değerleri zayıf ve yetersiz gördüklerini; kendi değerlerini tümüyle doğru ve evrensel bulurken, diğerlerinin değerlerini reddettiklerini; kendilerini güçlü görürken, diğerlerini zayıf gördüklerini, diğer iç grup üyeleriyle işbirlikçi ilişkiler kurarken, dış grupla işbirliğini reddettiklerini; grup içindeki otoritelere boyun eğerken, dış gruptaki otoritelere karşı geldiklerini; grup üyeliğini sürdürme yönündeki istekliliklerini sergilerken, dış grup üyeliğini reddettiklerini; iç grup üyelerine güven duyarken, dış grup üyelerine güvenmediklerini; diğer iç grup üyelerine ilişkin olumlu tutumlar geliştirirken, dış grup üyelerine olumsuz

duygularını ve nefretlerini sezdirdiklerini; iç grubun başarılarından kendilerine pay çıkarırken, grup içindeki sorunlar ve başarısızlıklardan dış grubu sorumlu tuttuklarını Michener, DeLamater ve Schwartz'ın (1990: 433) çalışmasından uyarlayarak aktarmıştır.

2.8. SOSYAL TEMAS KURAMLARI

Sosyal temas kuramları, gruplar arasındaki ilişkileri düzenlemekle ilgili olarak çeşitli yöntemler sunan kuramlardır. Bu kuramlar, ilk olarak Allport'un (1954) ortaya attığı sosyal temas hipoteziyle başlamıştır ve sonrasında yayılmacı temas ve hayali temas kuramları ile farklı durumlara uygun olabilecek çeşitli temas çözümlenmeleri ortaya koymuştur.

Sosyal temas kuramlarının temeline bakıldığında gruplar arası sosyal ilişkilerin düzenlenmesi için bu gruplar arasında sosyal temasın bulunması gerektiğini ileri sürer ve bunun gruplar arasındaki önyargıları azaltacağını varsayar. Sosyal temas kuramları, böylelikle gruplar arasındaki tutumların daha olumlu bir hale getirilebileceğini savunur (Küçükkömürler ve Sakallı-Uğurlu, 2017:3).

Allport'un (1954) ortaya attığı sosyal temas hipotezinden sonra Pettigrew (1998) gruplararası temas kuramını geliştirmiştir. Daha sonra yapılan çalışmalarda gruplararası temas kuramı ve çalışma prensipleri test edilmiştir. Bunun ardından yayılmacı temas kuramı (Wright, Aron, McLaughlin-Volpe ve Ropp, 1997) ve hayali temas kuramı (Turner, Crisp ve Lambert, 2007) geliştirilmiştir. Küçükkömürler ve Sakallı-Uğurlu (2017: 3) günümüze kadar sosyal temas kuramları ve gelişimini ele aldıkları derleme çalışmalarında, bu üç kuramın farkının, önyargı değişimlerini temas durumlarına farklı bakarak ele almış olmalarında yattığını bildirmişlerdir. Bu farklılıklar sosyal temasın gerçekten deneyimlenmesi, tanınan grup üyeleri tarafından deneyimlendiğinin varsayılması ve hayal edilmesi şeklinde, doğrudan ve dolaylı temas durumlarıdır.

Sosyal temas kuramlarının hepsi birden bütüncül olarak ele alındığında, Allport'un (1954) sosyal psikoloji tanımına uygun olacak şekilde ele alındığını söylemek mümkündür. Çünkü Allport (1954) sosyal psikolojiyi tanımlarken, başka kişilerin gerçekten olduğu, ima edildiği veya hayal edildiği durumlarda, insanların duygu, düşünce

ve davranışlarının incelenmesi olarak tanımlamaktadır. Küçükkömürler ve Sakallı-Uğurlu (2017) sosyal temasla ilgili olan, gruplararası temas, yayılmacı temas ve hayali temas kuramlarını birlikte ele almanın temasın etkilerinin anlaşılmasında daha bütüncül bir yaklaşım sağlayacağını vurgulamışlardır.

Allport (1954), gruplar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi için geliştirdiği sosyal temas hipotezinde, diğer gruptan kişilere ilişkin daha az bilgi sahibi olunmasının önyargıların oluşmasına sebep olduğu ve bu gruplardan kişilerin birbirlerini tanımalarının ve bilgi edinmesinin ise önyargıları azaltacağı varsayımında bulunmuştur. Allport (1954) sosyal temasın önyargıyı azaltabilmesi için de eşit statü, aynı amacı paylaşma, iş birliğine dayalı ilişki ve otorite desteği koşullarının sağlanabiliyor olması gerektiğini bildirmiştir (Çuhadar-Gürkaynak, 2012:4).

Gruplar arasında eşit statünün bulunması sosyoekonomik statü, kaynak ulaşımı ve karar verme konularında eşit imkanlara sahip olma ile ilgilidir ve Küçükkömürler ve Sakallı-Uğurlu (2017) eşit statünün bulunmadığı durumlarda, sosyal temas sürecinde bunun sağlanması gerektiğini; grupların aynı amacı paylaşıyor olması ve eşit statüde olmaları sağlandığında bunun grup farklılıklarından ziyade, grup benzerliklerini ortaya çıkarabileceğini; işbirliği içinde olma ve aynı amacı paylaşıyor olmanın yanlılığı azaltabildiğini; dış grubu kabul eden bir otoritenin bulunmasının da özellikle yasaların ve kuralların düzenlenmesiyle sosyal teması arttırabileceğini ve bunun da sosyal destek sağlayacağını önceki çalışma sonuçlarını değerlendirerek tespit etmişlerdir.

Pettigrew (1998), Allport'un sosyal temas varsayımının temas ve önyargı arasındaki ilişkinin altında yatan psikolojik süreçleri ele almadığını ileri sürmüş ve gruplararası temas kuramını ortaya koymuştur. Küçükkömürler ve Sakallı-Uğurlu (2017: 6) bunu önyargı ve temas arasındaki ilişkiye aracılık eden değişkenler olarak ifade etmişlerdir. Burada araştırma yöntemlerinin gelişimini de vurgulamak önemlidir. Özellikle aracı değişken etkilerinin incelendiği istatistiksel analizlerin, Baron ve Kenny'nin (1986) regresyon analizi adımları ile yapılan hesaplamaları oldukça uzun bir akademik döneme damgasını vurmuştur. Allport'un (1954) hipotezinden 44 yıl sonra Pettigrew'in (1998) ortaya koyduğu problemlerin araştırma yöntemlerindeki gelişimin de bir göstergesi ve sonucu olduğu söylenebilir.

Pettigrew (1998) önce Allport'un sosyal temas varsayımındaki problemleri ortaya koymuş ve sonrasında bu alanda yapılan diğer çalışmaların sonuçlarını da değerlendirerek hangi koşulların önyargı değişimini sağlamada gerekli ön koşullar olabileceği ve hangilerinin aracı değişken rolü üstlendiğinin netleştirilemediğini bildirmiştir. Allport'un varsayımında sosyal temas ve sonucunda ortaya çıkacak önyargı değişimi ele alınsa da aslında sürece dair herhangi bir bilgi bulunmadığını bildiren Pettigrew (1998) sosyal temasın altında yatan süreçlerin netleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca Allport'un varsayımının genellenebilirlik noktasında da problemli olduğunu ileri sürmüştür ve daha kapsayıcı bir sosyal temas kuramı ortaya koymuştur.

Pettigrew (1998) geliştirdiği gruplar arası temas kuramında ilk olarak sosyal temasta altta yatan süreci netleştirmek istemiş ve bu süreç içinde, bilgi edinme, davranış değişikliği, duygusal bağların oluşturulması ve iç gruba ilişkin içgörü kazanımı değişkenlerini ortaya koymuştur. Pettigrew (1998) sosyal temas sürecinin dış grup hakkında bilgi edinme ile başladığını, sonrasında sosyal temasa ilişkin bir davranış sergilendiğini, davranış sergileme sonucunda da tutarlılık gereği tutumun olumlu değerlendirilebileceğini, temas sürecinin empatiyi de beraberinde getirebilmesi nedeniyle duygusal bağların oluşabileceğini ve endişenin bu bağla azaltılabileceğini ve tüm bunların sonucu olarak iç gruba ilişkin iç görüşü kazanımının olabileceğini ileri sürer. İç gruba ilişkin iç görüşü kazanımı ise farklı kültürel yapılara ve farklı bakış açılarına ilişkin bilgi edinme sonucunda bireyin iç grubunu, grubunun yargılarını ve dünya görüşlerini değerlendirmesini sağlamaktadır.

Pettigrew'in (1998) kuramı, sosyal temasta altta yatan süreçlerin dışında, sosyal temasla beraber ortaya çıkan, gruplar arasında olumlu etkileşimin genellenmesi durumunu da ele almıştır. Bu genellemeler, farklı durumlara genelleme, bir dış grup üyesinden çıkarım yaparak grubun diğer üyelerine genelleme ve herhangi bir dış gruptan çıkarım yaparak diğer dış gruplara genelleme olmak üzere (ikincil aktarım etkisi) üç açıdan ele alınmıştır. Küçükkömürler ve Sakallı-Uğurlu (2017) derleme çalışmalarında bu süreçlere ilişkin Pettigrew'in varsayımlarının çeşitli araştırmalarla test edildiğini, farklı durumlara genellenmenin, tekrarlayan sosyal temasla daha olumlu sonuçlar doğurduğu; bir grup üyesinden yola çıkılarak yapılan genellemelerin, o grup üyesinin dış gruba aidiyetinin belirginliği ile ilgili olduğu; diğer dış gruplarla temas deneyimlerinin de temas

yaşanmamış diğer gruplara karşı önyargıyı azaltma etkisinin bulunduğu gibi sonuçların elde edildiğini bildirmişlerdir.

Gruplararası temas kuramı ile ilgili olarak yapılan çalışmaların sonraki süreçlerde, gruplararası temasın önyargıyı azaltması ile ilişkili olup, önyargının azalmasının da bilgi, endişe ve empatinin aracı değişken rolü üzerine yapıldığı görülmüştür. Pettigrew ve Tropp (2008: 928) aracı değişkenler arasında da nedensel ilişkinin olabileceğini, dış gruba ilişkin bilginin ve empatinin artışının endişe ile ters yönde korelasyonunun olduğunu ortaya koymuşlardır.

Tropp ve Pettigrew (2005: 1156), azınlıklar ve çoğunluklar açısından sosyal temasın etkilerine bakılan çalışmalarla yaptıkları meta analiz sonucunda gruplararası temasın çoğunluk statüsündeki dış gruplara karşı önyargıya etkisinin azınlık statüsündeki dış gruplara karşı önyargıya etkisinden daha güçlü olduğunu bulmuşlardır. Mallett, Akimoto ve Oishi (2015: 244) günlük yaşamda, grup içi ve gruplar arası temas çalışmalarında dış gruplarla temasın iç grupla temastan daha fazla olumsuz duygu ve anlaşılma hissi yarattığını ortaya koymuşlardır. Bireylerin kendi grup üyeleriyle daha çok olumlu duygu paylaşma eğiliminde olmalarının da bu olumsuz duygu ve anlaşılma hissine neden olabileceğini ileri süren araştırmacılar, bunun günlük yaşamda sık karşılaşılan dış gruba aidiyet hissini geliştirmemesiyle sonuçlanıyor olabileceğini değerlendirmişlerdir.

Küçükkömürler ve Sakallı-Uğurlu (2017: 10) sosyal temas kuramıyla ilgili derlemelerinde, kuramın koşullarına bağlı olarak çatışmanın çok olduğu gruplar arasında temas durumunun zorlaşacağını, aralarındaki ilişkiler gergin olan gruplar arasında temasın koşullarını sağlamanın zor olacağını değerlendirmişlerdir.

Binder ve arkadaşları (2009: 844) sosyal temas ve önyargı arasındaki ilişkinin korelasyonel bir ilişki olduğunu, nedensellik bağı kurulamayacağını bildirmiştir. Onlara göre, gruplar arasındaki temasla önyargı azalabilir ancak, önyargı arttığında gruplar arasındaki temas da azalmaktadır.

Gruplar arası temasın sağlanması ile önyargının azaltılabilmesi arasında çok sayıda değişkenin aracılık ettiği anlaşılmaktadır. İlk olarak Wright ve arkadaşları (1997: 74)

tarafından ortaya atılan yayılmacı temas kuramında ise gerçek bir sosyal temas bulunmasa da dış gruptan biriyle teması olan bir iç grup üyesinin tanınıyor olmasının da önyargıyı azaltabileceği savunulmuştur. Yayılmacı temas kuramı, bireyin dış gruptan arkadaşı olan bir iç grup üyesini tanıdığı bir durumda dış grup üyeleriyle dost olunabileceği izlemi yaratması üzerine kurulmuştur. Diğer yandan dış gruptan arkadaşı olan iç grup üyesinin sayısı arttıkça önyargının azalacağını ileri sürer. Burada önemli olan bireyin bu teması gözlemlemesi değil, bu temas hakkında bilgisinin olmasıdır. Turner, Hewstone, Voci ve Vonofakou (2008: 858) endişe, diğer kişileri benlik kavramına dahil etme ve algılanan iç ve dış grup normlarını aracı değişkenler olarak ele alıp yayılmacı temas ve gruplar arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, dış gruptan tanıdığı olmayan bir birey, eğer dış gruptan biriyle arkadaş olan bir iç grup üyesinin olduğunu biliyorsa bu durum endişeyi azaltabilir, iç grubun normlarının dış gruptan bireylerle iletişime geçmek açısından sorun olmayacağı izlenimi oluşabilir, dış grubun normlarının iletişim açısından sorun yaratmayacağı izlenimi verebilir ve iç grupla dış grubun örtüşen yanlarının olabileceğine ilişkin bilgi verebileceği için dış grubu da benliğe dahil etme şeklinde bir bilişsel süreç oluşturabilir sonuçlarına ulaşmışlardır.

Turner ve Crisp (2010: 131) yayılmacı temas kuramının gerçek temas kurma ile ilgili problemlere çözüm getirdiğini bildirmişlerdir. Onlara göre, bireyin aktif olarak yaşamadığı ancak bir iç grup üyesinin bir dış grup üyesiyle sosyal temasının bulunduğunu ima etmesinin, düşük temas olasılıklarında dahi önyargının azaltılması için uygun bir yol olacağını altını çizmiştir.

Turner, Crisp ve Lambert (2007: 430) yayılmacı temas üzerine yapılan diğer çalışmaların sonuçlarını da ele aldıklarında, örneğin dış grup üyelerinden biriyle romantik ilişki yaşamak gibi durumlarda, iç grup üyelerinin dış grup üyeleriyle yaşadıkları temasa ilişkin deneyimi paylaşmıyor olduklarını, bunun da bir sınırlılık yaratabileceğini ayrıca grupların fiziksel olarak birbirlerinden uzak ve yayılmacı temas imkanı bulamıyor olduklarını tespit etmişlerdir. Bunun üzerine hayali temas kuramını önermişlerdir. Crisp ve Turner (2009: 235) hayali bir sosyal temas ile dış grup üyelerine ilişkin önyargının azaltılabileceği ve olumlu tutum geliştirilebileceğini bulmuşlardır.

Turner, Crisp ve Lambert (2007) hayali temas ile dış gruba ilişkin tutumların daha olumlu hale getirilebileceğini ortaya koymuşlardır. Ancak hayali temas ile sadece tutum değişimi değil, gelecekte de dış grup üyeleriyle temasa geçme niyetinin de önemli olduğu vurgulanmıştır. Küçükkömürler (2013) çalışmasında hayali temas etkisinin bir ay sonraki ölçümde halen devam ettiğini ortaya koymuştur.

Küçükkömürler ve Sakallı-Uğurlu (2017: 18) hayali temas kuramının gerçek bir temas içermiyor oluşunun, gruplar arası temas kuramı ile karşılaştırıldığında daha az etkili olacağını ve uzun vadede etkisini kaybedebileceğini, bu nedenle de hayali temas ile gerçek temasın bir arada çalışılmasının daha etkili sonuçlar elde etmede uygun bir yol olabileceğini önermişlerdir.

Turner ve Crisp (2010: 136-138) Müslüman olmayanların, Müslümanlarla hayali temas sağladıkları bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışmanın yapıldığı dönemin birkaç sene öncesinde aşırı İslamcıların gerçekleştirdiği terör olaylarıyla beraber yükselen İslamofobi nedeniyle Müslümanlara yönelen kalıcı olumsuz kalıp yargıların oluştuğunu bildirmiştir. Müslümanlara yönelen olumsuz tutumlara karşı konulmasının gerekliliğinin altını çizmiş ve çalışmalarında Müslümanlara yönelik tutumları iyileştirmek için hayali temasın potansiyel faydalarını incelemeye çalışmışlardır. Çalışmalarının sonucunda Müslümanlarla hayali temas kuran Müslüman olmayan grubun yine Müslüman olmayan kontrol grubuna göre Müslümanlara yönelik olumsuz tutumlarının anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymuşlardır. Turner ve Crisp (2010: 138) bu çalışmanın sonucunda gruplar arası temasın hayal edilmesinin, gruplar arası temasa dahil olan süreçlere paralel olarak gelişen bilişsel süreçleri de aktive ediyor olabileceğini, örneğin bireylerin, bu karşılaşmadan neler öğrenebileceklerini ve bu karşılaşmanın kendilerini nasıl hissettireceğini düşünerek gruba yönelik açık tutumları değiştiriyor olabileceğini değerlendirmişlerdir.

2.9. İSLAMOFOBİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Literatürde İslamofobi hakkında yapılan çalışmalara bakıldığında son yıllarda konu hakkındaki akademik çalışmaların daha görünür hale geldiği gözlenmektedir. Özellikle post-modern bir mesele olarak ele alınan İslamofobinin medya ile ilişkisi üzerine yapılan

çalışmalar dikkat çekmektedir. Genel olarak İslamofobi çalışmalarının, iletişim, sosyoloji, felsefe, ilahiyat ve medya alanları ile ilişkili olarak çalışıldığı gözlenmiştir. Temel (2019) çalışmasında, Türkiye’de İslamofobi üzerine yapılan çalışmaların uluslararası literatüre göre yeterli düzeyde olmadığını tespit etmiş ve genel olarak hem Türkiye’deki hem de uluslararası çalışmaların felsefi yaklaşımlarında problemlerin bulunduğunu, tarihsel bakış açısından yoksun olduğunu ve kavramsallaştırma sorunlarının bulunduğunu bildirmiştir.

Yine literatür incelendiğinde özellikle Türk dilinde yayınlanan araştırma ve çalışmaların büyük çoğunlukla Avrupa eksenli araştırmalar olduğu gözlemlenmiştir. Nitel araştırmaların yoğunluğu dikkat çekicidir. Bununla birlikte değişik kurum ve kuruluşların yaptığı çalışmalar ve raporlar da bulunmaktadır. İslamofobi alanında yapılan çalışma ve raporlardan önemli görülen bazı çalışmalar aşağıda belirtilmiştir.

SETA Vakfı’nın 2018 de yayınladığı Avrupa İslamofobi Raporu’nun yayınlanma amacı, SETA Vakfı tarafından şu şekilde ifade edilmektedir, “Müslüman karşıtı ırkçılığın ulaştığı boyutları ortaya koymak ve bu sorunun üzerine gitmek isteyen Avrupalı karar alıcılara yardımcı olmak için Avrupa İslamofobi Raporu 2018’i yayımlamıştır”. Bu rapor, Müslüman karşıtı ırkçılığın Avrupa’da 2018 yılındaki yükselişini doğrudan ya da dolaylı olarak destekleyen temel dinamikleri kapsamlı şekilde incelemektedir (Bayraklı ve Hafez, 2018).

Kaliforniya Üniversitesi Berkeley Etnisite ve Cinsiyet Çalışmaları Merkezi (Berkeley’s Center for Race and Gender) ile Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi (Council on American Islamic Relations-CAIR) tarafından ortak yapılan çalışma ve yayınlanan İslamofobi Raporu Amerika Birleşik Devletleri genelinde meydana gelen İslamofobik olayları rapor etme, İslamofobik eylem ve kurumları takip etme dışında, Müslüman kişi ve kurumlara, İslamofobinin etkisinin azaltılması için tavsiye ve önerilerde bulunmaktadır (Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi-CAIR, Islamophobia Reports, 2020).

İngiltere merkezli, The Runnymede Trust tarafından 1997 yılında hazırlanan İslamofobi: Hepimiz İçin Bir Meydan Okuma (Islamophobia: A Challenge For Us) (İslamophobia: A Challenge For Us) raporu, alanında bir ilk olması bakımından birçok başka araştırmaya

kaynaklık etmiştir. Aynı kuruluş tarafından 20 yıl sonra hazırlanan İslamofobi: Hepimiz İçin Hala Bir Meydan Okuma (İslamophobia Still a challenge for us all) isimli ikinci rapor, İslamofobinin 20 yıl içerisinde geldiği noktayı karşılaştırma imkanı vermektedir. Bu özelliği ile de önemli olan rapor, Avrupa’da İslamofobi çalışmalarında önemli birer referans noktası olmuştur. Söz konusu raporlar Müslüman göçmenlerle ilgili politikaların belirlenmesinde kaynak niteliği göstermektedir (Runnymede, 2017).

Pew Araştırma Merkezi’nin yaptığı araştırmalar hem devlet kurumları hem de sivil toplum örgütleri tarafından yakinen takip edilmektedir. Kuruluş tarafından Amerikan Müslümanlarının 26 Temmuz 2017 de yayınlanan Amerikan Müslümanlarının 2017 Araştırması (2017 Survey of American Muslims), isimli çalışma Amerikan Müslümanlarının sosyo-ekonomik profil ve İslamofobik algılarının belirlenmesi için yapılmış önemli çalışmalardan birisidir (Pew Araştırma Merkezi, 2018).

Berkeley’de Adil ve Kapsayıcı Bir Toplum İçin Haas Enstitüsü tarafından yapılan Başkalarını Yasallaştırma (Legalizing Others) isimli rapor, Amerika’da yasama alanında İslamofobik düşünceden beslenen, kanun ve kanun tekliflerini, uygulamalarını konu alması bakımından önemli görülmektedir (Elsheikh, Sisemore, Lee, 2017).

Müslüman Avukatlar Birliği (Muslim Advocacy) tarafından yayınlanan Özgürlüğü Kaybetmek Raporu (Loosing Liberty Report), Vatansızlık Yasasının (Patriot Act) yürürlüğe girmesinden on yıl sonra 2011 yılında hazırlanmıştır. Rapor, yasanın yürürlüğe girmesinden sonraki insan hakları ihlallerini, masum Amerikan vatandaşlarının, nasıl izleme altına alındığını, hayır işlerinin nasıl sekteye uğratıldığı casusluk faaliyetleri ile Müslümanların nasıl hak ve hürriyet ihlallerine maruz kaldığı ile ilgili bilgiler içermektedir (Kar, 2011).

Brennan Center tarafından yayınlanan İslamofobik Yönetim Raporu (The İslamophobic Administration) Donald Trump’ın gerek başkanlık yarışını kampanyası sırasında gerekse de başkan seçildikten sonra kullandığı İslam ve Müslüman karşıtı retoriği inceleme altına alarak, Müslümanları hedef alan düzenlemeleri açıklamak noktasında önem arz etmektedir (Patel, Levinson-Waldman 2017: 5).

Köprü Girişimi (The Bridge Initiative) tarafından yayınlanan Amerikalıların İslam ve Müslümanlara İlişkin Yirmi Yıllık Görüşleri: Süper Anket (Two Decades of Americans' Views on İslam & Muslims- Super Survey), araştırması Amerikalıların İslam'a ve Müslümanlara dair yaklaşımlarını konu almaktadır (Bridge Initiative Team, 2015).

Yukarıdaki bahsedilen raporlar literatüre veri sağlama bakımından önemli görülen çalışmaları ihtiva etmektedir. Kimi dolaylı olarak kimi doğrudan İslamofobi konusu üzerine eğilmişlerdir. Raporların bazıları Avrupa'da İslamofobi konusunu işlemekle birlikte karşılaştırma imkânı vermesi nedeni ile burada belirtilmiştir. Raporların özellikleri incelendiğinde hepsinin İslamofobiyi politik bir olgu olarak kabul ettikleri görülmektedir. Sonuçları ile de politik karar alma mekanizmalarına tavsiye ve yaptırım amacı taşıdıkları görülmektedir. Bu anlamda literatürde eksik olan politik kaygı taşımadan Müslümanların ve Müslüman olmayanların birbirlerine karşı algıladıkları ve hissettikleri sosyal mesafeyi nicel yöntemle araştırma amacı güden çalışmanın önemi daha da ortaya çıkmıştır.

Felsefe, din ve siyaset alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde İslamofobik ya da anti-İslamofobik çalışmalar olduğu göze çarpmaktadır. Politik propaganda amacının üst düzeye taşındığı görülebilecektir. Özellikle post-modern bir mesele olarak ele alınan İslamofobinin medya ile ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar dikkat çekmektedir.

İslamofobinin medyanın etkisiyle yaygınlık kazandığını bildiren araştırmalar genel olarak, tarihsel süreçte İslam düşmanlığını etkileyen unsurların dolaylı biçimde İslamofobi alanına da yöneldiğini, özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra siyasi, sosyolojik ve teolojik açıdan İslamofobiyi ele alan çalışmaların sayısının arttığını ve bu süreçte kitle iletişim araçlarının etkisinin bulunduğunu ileri sürmektedirler. Örneğin, Kellner (2006) 11 Eylül saldırılarının özellikle medyada İslam ile eşleştirildiğini, yayınlar aracılığıyla bu dinin terör olaylarının yaşanmasındaki en önemli etken olduğunun özellikle vurgulandığını, sonucunda da tüm dünyada eş zamanlı olacak şekilde İslam ve Müslümanların düşman olarak etiketlendiğini bildirmiştir.

Temel (2019), literatürde İslamofobiye odaklanan çalışmalarda genellikle medyanın da rolünün sorgulandığını bildirmiş ve 1995-2018 yılları arasında, medya ve İslamofobi

arasındaki ilişkinin incelendiği 35'i tez, 152'si makale, 42'si kitap olmak üzere toplamda 229 çalışma bulunduğunu ortaya koymuştur. Temel (2019) çalışmasında, medya ve İslamofobi arasındaki ilişkiyi ele alan Poole'un (1999) ve Brown'un (1999) çalışmalarından hareketle medya aracılığıyla Müslüman kimliklerin inşa edildiğini ve İslam'ın fanatizm ve egzotizm gibi kavramlarla görünür kılındığını, dahası 11 Eylül olaylarından da önce İslamofobinin medya aracılığı ile yeniden üretildiğinin söylenebileceğini tespit etmiştir. Ayrıca, Hardy'nin (2010) çalışmasında medyanın Müslümanları ve İslam'ı sürekli olarak negatif kurguladığı, şiddeti ve terörü teşvik edici yayınlar yapıldığı; Bakali'nin (2011) Hollywood filmlerindeki ve haber medyasındaki yayınlarda hem 11 Eylül öncesi hem de sonrasında olumsuz etkileri bulunan negatif söylemlerin kullanıldığını; Belt'in (2014) 11 Eylül sonrası medya profesyonellerinin, siyasetçilerin, güvenlik uzmanlarının aracılığıyla El-Kaide yerine genel olarak İslam dinini problem olarak gösterdiklerini ve tehdit konumuna yerleştirdikleri; Smith (2014) İslamofobik söylemin kitle iletişim araçları ile Amerikalılara dağıtıldığını ve teşvik edilip sürdürülmesinin sağlandığını; Carlson (2016) İslam'ın haber programları aracılığı ile düzenli olarak tehdit oluşturduğuna ilişkin haberlerin yapıldığını bildirilmiştir. Temel (2019), uluslararası çalışmalarda medya ve İslamofobi ilişkisi ele alınırken izlenen yolu da değerlendirmiş ve İslam karşıtlığı probleminin çözümüne ilişkin kayda değer bir bilimsel öneri metninin bulunmadığını ortaya koymuştur.

Temel (2019), Türkiye'de yapılan İslamofobi çalışmalarını kategorilere ayırmış ve bu çalışmaların medya, sinema, sosyal medya, dijital oyunlar ile İslamofobi ilişkisine odaklandığını tespit etmiştir. 2009-2018 yılları arasında Türkiye'de sadece medya ve İslamofobi arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalara bakıldığında bunun 11'i tezler, 31'i makaleler, 9'u kitaplar olmak üzere toplamda 51 çalışmadan oluştuğu görülmüştür (Temel, 2019). Bu çalışmalardan birinde Kurtuluş (2009) 11 Eylül sonrasında İslam ile ilgili medya değerlendirmeleri yapmış ve batıda İslam'a karşı propagandaların analizini yapmıştır. Çalışmasında İslam'ı terörle eşitleyen bir tanımlama anlayışının geliştiğini, dahası bunun Türk basınında da yer edindiğini bildirmiştir. Mencet (2016) Türkiye'deki İslamofobiyi araştırdığı çalışmasında mizah yayıncılığı aracılığıyla Türkiye'de de İslam'a karşı korku ve nefretin varlığını ve bunun kanıtlarını aramıştır. Sucu (2016), Haçlı Seferleri'ne kadar uzanan İslamofobinin doğunun batı perspektifi ile yorumlanmasının

bir sonucu olduğunu ileri sürmüştür. Fransa’da İslamofobiyi araştıran Sayım (2017), doğu-batı ayrımına ilişkin tarihsel süreçlere odaklanmış ve her terör olayında Fransız basınının Müslümanları da konu edindiğini, bunun da İslamofobiyi tetiklediğini ve ötekileştirmenin arttığını ortaya koymaya çalışmıştır. Balkanoğlu (2018), çalışmasında Avrupa’da özellikle seçim dönemlerinde yabancı düşmanlığının ve ırkçılığın artış gösterdiğini ve böylelikle İslamofobik eylemlerin üretildiğini bildirmiştir. Akıner ve Mencet (2016), çalışmalarında Türkiye’de yayınlanan mizah dergilerinde İslam ve Müslümanların ele alınış şeklinin batıdakine benzer olduğunu, benzer imgelerin kullanıldığını, özellikle de giyimleri ve davranışlarının yanı sıra Müslüman figürlerin yobazlık, sahtekarlık, sapıklık ve terörle ilişkilendirildiğini ortaya koymuştur. Yel (2018), medyada temsil edilme biçimleriyle İslam karşıtlığını incelediği çalışmasında, medya ve sinema filmleri sebebiyle İslamofobik bakış açısının var olmaya devam ettiğini iddia etmiştir. Gölcü ve Varol (2018) ise Amerika’da medyanın İslamofobik söylemleri sürekli kullandığını ve yayın organlarında İslam’a ve Müslümanlara yeterince söz hakkı verilmediğini ileri sürmüşlerdir. İlhan ve Bağcı (2018) *Homeland* adlı dizi filmde İslamofobik söylemi araştırmış ve bu dizi aracılığıyla İslam’ın nefret, tehdit ve korku kavramları ile birlikte kullanılarak İslamofobiyi tetikleyecek özellikte olduğunu ileri sürmüşlerdir. Okumuş (2018) özellikle Amerika’da Müslümanlara yönelen ayrımcılığın arttığını ve İslamofobik tutumların tüm sosyal yaşam alanını kuşattığını ileri sürmüştür. Temel (2019) İslamofobi ve medya alanında yapılan bu çalışmalara eleştiri olarak, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin yeterince uygulamadığını ve çalışmaların hipotezlerinin batı merkezli bir yaklaşımı barındırmaması üzerine yapmıştır.

3. BÖLÜM

AMERİKA'DA İSLAM, MÜSLÜMANLAR VE İSLAMOFOBİ

3.1. DÜNYADA VE AMERİKA'DA İSLAMOFOBİNİN TARİHSEL ÖNCÜLLERİ

İslamofobi kavramı ilk olarak, bir İngiliz düşünce kuruluşu olan Runnymede Trust tarafından, 1997 yılında yayımlanan bir raporda kullanmıştır. Runnymede Trust'ın bahsedilen ilk raporu ve devamında yayınladığı diğer raporları, İslamofobi olgusunun anlaşılmasında önem arz etmektedir. (Runnymede Trust, 1997)

The Runnymede Trust tarafından 1997 yılında hazırlanan İslamofobi: Hepimiz İçin Bir Meydan Okuma (Islamophobia: A Challenge For Us All) raporunda İslamofobi, “Müslümanlara karşı duyulan temelsiz korku ve hoşnutsuzluğu ihtiva eden bir bakış açısı veya dünya görüşü” olarak tarif edilmiş ve Müslümanlara karşı toplumsal dışlama ve ayrımcılık olduğu vurgulanmıştır (Runnymede, 1997). Rapor, İslam'ın İngiltere'deki tarihinden başlayıp, o günün sorunları olan medyada İslam'ın yer alış biçimi ile dini ve etnik saldırılar gibi konularda bilgi verilmiştir. Bu rapor, aynı zamanda Batı'da İslamofobinin 11 Eylül saldırılarından daha geriye giden bir fenomen olduğunu göstermesi açısından önem arz etmektedir (Runnymede Trust, 2017).

Çetin (2016) İslamofobinin arkasında kültürel, sosyal, politik ve teolojik meseleler bulunduğunu, oryantalist bakış açısının da yansımalarıyla İslam'ın batı tarafından tehdit olarak algılandığını ve yine oryantalist bakış açısının Müslümanları ve İslam'ı tasvir etme sürecinin İslam karşıtlığının ilk izleri olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca siyasi açıdan, Osmanlı'nın ve Endülüs'ün siyasi güç kazanmasının da politik düşmanlığı arttırdığını bildirmiştir. Çetin (2016) 1960'lardan itibaren özellikle İslam coğrafyası üzerinde yürütülen güç çatışmalarının ve batıya göç eden Müslümanların artışıyla, Müslümanlara yönelen ırkçılık ve yabancı düşmanlığı eylemlerinin arttığını ileri sürmüştür. Kirman (2010), 70'li yıllarda İran İslam Devrimi ile yeni bir süreç yaşandığını, İslam'ın siyasal açıdan görünür hale geldiğini, Berlin Duvarı'nın 1989 yılında yıkılmasıyla komünizmin

güç kaybettiğini, Sovyetler'in dağılmasıyla beraber tek kutuplu dünya algısının ortaya çıktığını, sonucunda da özellikle Amerika'nın yeni düşman olarak İslam'ı seçtiğini, bununla birlikte İslamofobinin yükseldiğini ifade etmiştir (s:23). Kalın (2016) da Soğuk Savaş sonrası İslam dininin terör ve şiddet ile ilişkilendirildiğini ve güvenlik sorunu haline getirildiğini, nihayetinde de İslam tehdidi söylemlerinin arttığını ve siyaset aracı haline getirildiğini ileri sürmüştür.

İslamofobinin tarihsel İslam düşmanlığından farklı olduğunu bildiren çalışmalar, İslamofobinin nesnesinin İslam olmadığını, batı medyası tarafından oluşturulmuş görünüşü olduğunu, dolayısıyla postmodernizmin bir parçası olarak tarihsel öncülü bulunmayan yeni bir sorun olarak ortaya çıktığını ileri sürmüşlerdir. Balcı (2012), daha önce var olan bir korkunun modern ve post-modern şartlarda yeniden üretilmesi olarak tanımladığı İslamofobinin, milli devlet ve milli kimlik saplantılarının temelleri olmaksızın var olamayacağını ileri sürmüştür. İslamofobinin herkes için tehdit olarak sunulduğu ilk resmi raporda Conway'in başkanlık yaptığı komisyonca (1997) millet-devlet fikrinin temellerinin atıldığı Fransa'da Yahudi karşıtlığı ve İslamofobinin derinleştiği ancak millet-devlet olmayan, milli kimlikten ziyade aidiyet düşüncesini benimseyen Birleşik Krallık 'ta İslamofobinin kendisine ortam bulamadığı bildirilmiştir. Dolayısıyla, modern bir kavram olan kimlik, insan doğasının gerektirdiği değil de yapay bir kurgu olarak ele alındığında İslamofobinin ortaya çıkışını kolaylaştırıcılarından biri olarak görülmektedir. Milli devlet olmak ya da milli kimliğin bulunması homojenleşmek suretiyle bir arada yaşamayı, farklılıkların da toplumsal dayanışmaya karşı tehdit unsuru olarak görülmesini gerektirebilmektedir. Bu, kimi ülkelerde etnik milliyetçiliği de doğuran, dahası etnik açıdan farklı olanların kurucu unsurlar olarak görülmemesine de yol açmış olabilir. Böyle bir durum, tarihsel süreçler de işin içine katıldığında ötekinin düşmanlığını da beraberinde getirebilir. Dolayısıyla post-modern açıdan İslamofobinin ortaya çıkışının kimlik inşa etme yollarından biri olabileceği düşünülebilir. Göle (2006), Avrupa'da kimlikleşmenin Türklerin ve Müslümanların ötekileştirilmesi ile gerçekleştiğini ileri sürmüştür. Huntington (2005) ise düşman algısının Amerikan kimliği için önemli olduğunu, bu kimliğin ancak bir dış düşman bulunduğu sürdürülebilir olduğunu, bir düşman bulunmadığında Amerika'dan ziyade geldikleri ülkelerin meselelerini önemseyeceklerini ileri sürmüştür. Tarihsel süreç açısından bakıldığında

Sovyet tehdidinin yarattığı kimliğin sürdürülebilmesi, bu tehdit ortadan kalktıktan sonra yeni bir tehdiye ihtiyaç duymuş olabilir. Bu düşmanlık sadece Amerika ve Avrupa ülkelerinin kimliklerini sürdürebilmeleri için değil Sovyetlerden ayrılan ülkelerin de kimliklerini tehdit edebileceği için değerli olabilir.

Balcı (2012), İslamofobinin tarihsel öncüllerinin bulunduğunu ileri sürmüş ve Konstantinapol isminin 1453 yılında İstanbul'un Osmanlılarca fethedilmesi ve hala bir İslam şehri olarak kalmasından dolayı İslamofobi ile ilişkili olduğunu, Haçlı Seferleri döneminde Konstantinapol'un yerini Kudüs'ün aldığını, oryantalizm döneminde ise İslam düşmanlığı görevini Viyana'nın üstlendiğini bildirmiştir. Avrupa Hristiyanlığının İstanbul'un batısında kalan Avrupa topraklarını kutsallaştırmaları ve bu toprakların Müslümanların eline geçmesini, sıradan bir toprak kaybı olarak değil de toprağın dinin değişmesi olarak algılamalarına sebep olmuştur. Diğer yandan Balcı (2012), 11 Eylül terör saldırılarından sonra İslamofobinin yeni dinamikler kazandığından söz etmiştir. Bu saldırılardan sonra dünya hükümetlerinin ve özellikle de Batı dünyasının terörle mücadelede yeni yasalar benimsemelerinin yanı sıra korku endüstrisi oluşturan söylemlerinin de toplum üzerinde yansımalarının bulunduğunu ileri sürmüştür. Bu bağlamda İslamofobi alanında yapılan çalışmalar, bu alanda büyük bir literatür oluşturmuştur. Özellikle 11 Eylül 2001 de ABD'deki Dünya Ticaret Merkezi olan ikiz kulelere yapılan saldırılardan sonra İslamofobi alanında yapılan çalışmalarda artış gözlenmiştir.

Yüksel'in (2014) bildirdiğine göre İslamofobinin temelleri 11 Eylül saldırılarından çok önceye dayanmaktadır ve bu tarihten sonra ise saldırının yarattığı, korku, kuşku, endişe ve rahatsızlık, zaten hali hazırda var olan ayrımcılığın ve ırkçı eğilimlerin yaygınlaşmasına neden olmuştur. Ona göre, bu eğilimlerin artışının arkasında medyanın tutumu vardır. Hobson (2004), Orta çağ Avrupa'sında coğrafi özellikler ve din dışındaki alanlarda homojen bir yapının bulunmadığını aksine köylüler ve soylular, soylular ve hükümdarlar, hükümdarlar ve din adamları, papalar ve imparatorlar çatışması gibi bir türlü bütünleşemeyen, ötekileştiren ve bütüncül bir kimlik yapısı oluşturamayan topluluklar bulunduğunu bildirmiştir. Hobson (2004) Orta çağ'da hayali bir kimlik yaratılarak yani bir düşman seçilerek bir kimlik etrafında toplanılmasının sağlandığını, Avrupa kimliğinin oluşturulmasında önemli rol oynayan Hristiyan din adamlarının İslam

dinini seçtiklerini ve böylece İslamiyet'i "kötü olan" ve "tehdit eden" ile özdeşleştirerek, yani düşman ilan ederek İslamiyet karşısında birleşmeyi sağlamaya çalıştıklarını ileri sürmüştür. Karşılı'ya (2013 s: 80) göre ise İslamofobi kavramı yeni ortaya çıksa da İslam'ın ilk dönemlerinden bu yana var olan bir olgudur ve öteki dine karşı korkunun Yahudilikte de Hıristiyanlığa karşı "Hıristofobi" olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedir. İslamofobinin ortaya çıkışı için çeşitli görüşler olsa da Vokan'ın (2000) araştırmalarında defalarca ortaya koyduğu gibi toplumların diğer toplumlarla karşılıklı olarak yaşadıkları travmatik deneyimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan toplumsal travmaların psikolojik etkisi ile travmadan on yıllar ya da yüzyıllar sonra başlayan tarihi ve politik süreçler arasında bir ilişki vardır. Bu ilişki mevcut politik liderler tarafından sıklıkla spontane biçimde ya da kasten canlandırılabilir ve dünya üzerindeki güç dengeleri kimlik kavramı etrafında şekillenir.

Güngör (2011), Amerika'da yaşayan Türk Müslümanların dini kurumsallaşmalarıyla ilgili olarak çalışmasında, Türklerin Amerika'ya gelişlerinin, şu anda güçlü lobilere sahip etnik gruplar kadar eski olsa da özellikle dil problemi başta olmak üzere, din ve sosyal değerlerin örtüşmemesi, yeter sayıda dini liderlik yapılacak sayıda insan bulunmaması ve ülkede yerleşme niyetinin son dönemlerde ortaya çıkması nedeniyle toplumsal bir güç olarak ortaya çıkamamış olduklarını bildirmiştir. Ona göre 11 Eylül saldırılarının Müslümanlar üzerinde olumsuz etkisine rağmen Amerika'daki Türkler olarak kültürel varlıklarını, özellikle de dini varlıkları cami kurumları ile sürdürmeye çalışmaktadırlar.

Balcı (2012), Avrupa'da artan Müslüman nüfusun Avrupa'yı İslamlaştıracağına ilişkin korkunun kendiliğinden değil de bilinçli olarak yönetilen bir algı ile ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Diğer yandan Kirman (2010 s:28), İslam düşmanlığının sadece İslam düşmanı olan kimseler tarafından değil, görünür olma arzusuyla Müslümanların da katkıda bulunduğunu bildirmiştir. Modern İslamofobinin dinin özellikleriyle ilgisinin bulunmadığını, gittikçe daha görünür olma arzusu ile görünür hale gelen Müslüman kimliği ile ilişkili olduğunu ileri sürmüştür. Özellikle Amerika ve Avrupa'da sayıları artan camiler ve bu camilerden duyulabilir hale gelen ezanın İslam'ın görülebilir olmasının yanı sıra işitilebilir hale gelmesine katkıda bulunmuştur. Bu durum Volkan'ın (2000) bakış açısıyla değerlendirildiğinde, Osmanlıya ilişkin tarihsel ve toplumsal travmaları bulunan ülkelerin İslam düşmanlığını barındıran bir kimlik altında

toplanmaları, görünür ve işitilir hale gelen İslam etkilerinden daha doğrusu yok edilmekten kendilerini korumaya çalışmaları kaçınılmazdır. Çünkü Mehmet Akif Ersoy'un söylediği gibi tarih gerçekten de tekerrürden ibaret olabilir.

Awan (2010), 11 Eylül sonrası Amerikan kültürel üretiminde İslamofobik söylemlerin hangi boyutlarda ve stratejilerle zemin kazandığını göstermeye çalıştığı araştırmasında İslamofobinin diğer ırkçı ve yabancı düşmanlığı saplantılarına nazaran batılı toplumlarda elit kesimde daha fazla rağbet görüyor olduğunu belirtmiştir. Daha çok üst kültürün alanları olan kitap, tiyatro, sinema, karikatür, medya ve diğer sanat alanlarında ilgi gören İslamofobi, dolayısıyla entelektüel bir boyuta sahip görünmektedir. Yahudi düşmanlığı gibi geleneksel ırkçılıktan ziyade, yeni ırkçılık kapsamında ele alınabilecek İslamofobi, etnik köken ve biyolojik farklılıklarla ilgili değildir. Etnik köken ve biyolojik farklılıklar en eğitimsiz olanların dahi anlayabileceği farklılıklardır. Geleneksel ırkçılıkta kimlikleşme deri rengi üzerine inşa edilmiş olduğundan daha kolaydır. Dolayısıyla İslamofobinin hedefinde okumuş, kültürlü ve düşünen bir toplum vardır denebilir. Balcı (2012) batı ve doğu arasındaki düşünüş biçimini açıklarken, batı dünyasında temsilin olgunun kendisinden ayrı düşünüldüğünü ve temsile yapılan hakaretlerin olguyla ilişkilendirilmediğini, buna karşın doğuda yani İslam dünyasında temsilin olgunun yerine geçtiğine inanıldığı dolayısıyla temsil edene yapılan aşağılama ve hakaretin olgunun kendisine yapıldığı düşüncesinin hâkim olduğunu ileri sürer. Ona göre, Müslüman elitler bu ayrımın farkındadırlar ve İslamofobik söylemlerin ve eylemlerin Müslümanların bu zaaflarından yararlandıklarını anlayabilirler. Volkan'ın (2000) çalışmasında ortaya koyduğu gibi dini, etnik ya da milli çatışmanın ateşine yakıt sağlayan, kimliğe ait zihinsel temsillerin tetiklenmesidir. Paylaşılmış travmaları olan toplumlar, bu zihinsel temsilleri tetiklendiğinde, önceki kuşaklardan da kendilerine aktarılmış psikolojik süreçlerini tamamlamaya zorlanırlar. Dolayısıyla İslamofobik eylemler batılı elitler tarafından rağbet görürken, doğuda tam tersi yaşanır ve Müslüman elitler provokasyona bilişsel olarak karşı dururken düşük kültür seviyesindeki insanlar kolaylıkla sokağa dökülebilirler.

Temel (2019) İslamofobinin arka planında batının bilinçli şekilde inşa ettiği İslam karşıtlığının bulunduğunu bildirmiştir. Doğunun ve batının ayrımı nedeniyle İslam karşıtlığının güçlendiğini ve İslam'ın doğunun dini olarak tanımlanması ile artış

gösterdiğini ileri süren Temel (2019) kitle iletişim araçlarının da İslam karşıtlığının şekillenmesinde etkin biçimde rol aldığını değerlendirmiştir.

3.2. AMERİKA KITASINA İLK AYAK BASAN MÜSLÜMANLAR: ATLANTİK KÖLE TİCARETİ

Müslümanların Amerika'daki varlığı 11 Eylül'den sonra birçok insanın dikkatini çekse de gerçekte çok daha eskilere dayanmaktadır. Bassiri'ye göre 16. yüzyılda Müslümanlar tüccarlar ve kâşifler Amerika kıtasına çeşitli vesilelerle gelmişler ancak bu gelişlerin hiç birisi kalıcı yerleşme ve orada yaşamaya yönelik bir çabanın sonucu olarak gerçekleşmemiştir (Bassiri, 2013).

Her ne kadar bu varlık dört yüzyıldan fazla bir geçmişe dayansa da araştırmacıya göre Müslümanlar Amerika kıtasını en geç keşfeden grup olmuştur. İlk Müslüman göçmenlerin Amerika'daki varlığı bir dini olgudan ziyade Afrika'dan Amerika'ya zorla getirilen Müslüman kölelerin hayat pratiği olarak karşımıza çıkmaktadır. Amerika kıtası kendi dini özgürlüklerini arayan Avrupalıların bu arayışları döneminde dışlanmış Hıristiyanlar, Yahudiler, Budistler ve daha birçokları için sığınacak bir durak olmuşken Müslümanlar için zoraki tabi tutuldukları bir göç sürecinin nihai bir varış noktasıdır ve özgürlük değil tam tersine özgürlükleri elinden alınmış insanların dini olarak Amerika'ya ulaşmıştır

Konu ile ilgili kaynaklar araştırıldığında karşımıza çıkan ilk Müslüman olgusunun kölelik ile var olduğu görülmektedir. Kölelik kavramı insanlık tarihi kadar eskidir. Savaş esirleri, borçlular ya da karşısındakilere göre zayıf olanlar, çeşitli sebeplerle güçlü olanlar tarafından köle olarak kullanılmıştır. Her ne kadar bu uygulama oldukça eski ise de modern anlamda köleliğin ortaya çıkışı Avrupalıların feodal yapılarının zayıflaması ve merkezi yönetimlerin güçlerini sağlamlaştırmak için üretime yönelik faaliyetlerini artırmak istemelerinin bir sonucudur. Geleneksel köle kullanımı sınıfsal bir yapı göstermekte iken bu yeni olgu ırk farklılığına yönelik bir kölelik sisteminin tesisi ile sonuçlanmıştır. Her ne kadar Transatlantik köle ticaretinin temel aktörleri, başlangıçta İngiltere, İspanya, Portekiz, Hollanda ve Fransa ise de Kuzey Amerika ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bu sisteme dahil olması ile çok daha büyük ölçekli bir köle ticareti

zinciri kurulmuştur. Transatlantik köle ticaretinin ilk başlarında, Afrika'dan köle tacirleri vasıtası ile edinilen köleler Avrupa'ya götürülerek satılmıştır. Ancak çok kar getiren bu ticarete olan talebin artması ile köle ticareti Avrupalıların daha çok ilgisini çekmiş ve onların Afrika'daki yerli işbirlikçileri eliyle beslenerek devasa boyutlara ulaşmıştır (IV, 2009).

Ama bu noktada asıl dikkat çekici gelişme Amerika Kıtası'nın Christoph Columbus tarafından keşfi ile yaşanmıştır. Amerika'nın bakir ve verimli topraklarından yararlanmak isteyen Avrupalılar için ilk seçenek, Amerikan yerlileri olsa da bu seçenek böylesi büyük topraklar için yetersiz kalmıştır. Avrupalılarla karşılaşan Amerikan yerlileri eski dünyanın yeni hastalıklarına karşı bağışıklık geliştirmedikleri için toplu olarak ölümler gerçekleşmiş ve dayanıksız yenedünya insanları bu ihtiyacı karşılayamamışlardır. Şeker kamışı, kahve, tütün, mısır, pamuk gibi tarım ürünlerinin yetiştirilebilmesi için devasa büyüklükte oluşturulan çiftlikler kurulmuş ancak buraları işleyecek, üretim yapacak, bu zor koşullara dayanabilecek ve aynı zamanda ücret ödenmeyecek türde bir işgücü arayışı bu şekilde çok büyük bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır.

Amerika'nın Transatlantik köle ticaretinin başladığı tarih 1518 yılı olarak kabul edilmektedir. Özellikle İngiliz gemileri ile Amerika kıtasına taşınan bu kölelerin birçoğu kötü koşullarda geçen, uzun gemi yolculuklarına dayanamayarak hayatını kaybetmiştir. Sağ olarak Amerika kıtasına ulaşabilenler, insandan ziyade bir emtia, üretim aracı olarak görülmüş alınmış, satılmış ve kullanılmıştır. İnsan oldukları dahi efendilerince kabul edilmeyen bu köleler, modern Amerika'nın kuruluşunda çok önemli bir yer teşkil etmiştir. Özellikle Afrika'dan yeni gelen kölelerin dil sorunu nedeni ile hayvandan aşağı seviyede bir muamele görmeleri sonucunu doğurmuştur. Köle ticareti ile ilgili istatistik ve kaynaklar çok detaylı ve iyi tutulmuş olarak Kongre'ye ait arşivlerde bulunmakla beraber, bu kölelerin insan olarak görülmemesi, onların kimlik ve kültürlerinin yok farz edilmesi nedeni ile bu konularda yeterli kaynak bulunamamaktadır.

Afrika'dan Amerika'ya köle tacirleri olarak getirilen kölelerin büyükçe bir çoğunluğunun günümüze ulaşan belge ve kalıntılardan ve tarihçilerin yaptığı çalışmalardan da görüleceği üzere Müslüman Afrikalılardan oluştuğu belirtilmektedir (Diouf, 1998). Diouf'a göre, 1500'lü yıllarda yani Transatlantik köle ticaretinin yapılmaya başladığı

dönemde Batı Afrika bölgesinde İslam yerel halk tarafından kabul edilmişti, 600'lü yıllarda İslam'la tanışan Batı Afrika ve 1800'lü yıllarda İslam'ın Sahra'nın güneyinde kalan bölgelere ulaşması ile kıtada İslam dini uzunca bir dönemdir Batı Afrika'da oldukça geniş bir alanda yaşanmaktaydı. Dioufa, Amerika'ya getirilen Müslüman köle sayısını 2,5 ila 3 milyon arasında olduğunu ifade ederken maalesef elimizde bu konu ile ilgili ulaşılabilir rakamların hepsi tahmin ve akıl yürütmelere dayanmaktadır. Müslüman kölelerin yenedünyaya taşınması İslam dininin de beraberinde yeni kıtaya ulaştırmıştır. Bu köleler Afrika'nın değişik bölgelerinden getirilmiştir. Thompson'a (2011) göre büyük çoğunluğu Madigos, Fulas, Gambians, Senegambians, Senegalese, Cape Verdeans ve Siere Lionian'dan oluşmaktadır. Bu bölgeler Müslümanların baskın olduğu bölgelerdir ve Afrikalıların yaşadığı bölgeler Arapların bulunduğu Kuzey Afrika'ya yakın olduğu için etkileşimin güçlü olduğunu düşünen Thompson da Köle ticareti ile Amerika'ya getirilen insanların büyük bir kısmının Müslüman olduğu tezini desteklemektedir.

Eski dünyada kölelik sınıf temelinde algılanırken Amerika'da ortaya çıkan kölelik ırk temeline oturmuştur. Özellikle Avrupalılar tarafından barbar olarak kabul edilen Afrikalılar ehlileştirilmek adına Hıristiyanlaştırılmış ve asimilasyon süreci sonrası birçoğuna gerçek kimlikleri unutturulmuştur. Özellikle Afrika'dan getirilen kölelerin isimlerinin değiştirilmesi ve sahiplerince yeni isimler verilmesi otoritenin ve güç göstermenin en önemli yolu olarak görülmüştür. Ancak gerek resmi belgelerde gerek mahkeme kayıtlarında bu kölelerin gerçek isimlerinin Müslüman isimleri olarak yazıldığı ve kayıtlara geçtiği belirlenmiştir. Neden böyle bir uygulama yapıldığı bilinmemekle beraber bugün zenci Amerikalılar içerisinde birçok Müslüman isminin günümüze kadar ulaştığı ve hatta çok da popüler olduğu gözlemlenebilecektir.

Her ne kadar o dönemde cahil, barbar ya da hayvandan aşağı olarak görülseler de günümüz penceresinden bakıldığında, özellikle kölelerin bıraktığı mektup, anı defteri ve hatta el yazması bir Kur'an bulunması bugünün araştırmacılarını dönemin aydınlatılması konusunda farklı düşündürmektedir. Siyahi Afrikalılara o dönem sahipleri ya da toplum tarafından insan anlamı ve değerinin verilmemiş olduğu ve bunun sonucunda bir din mensubu ya da kültürel anlamda bir varlık olarak kabul edilmedikleri görülmektedir. Bunun dışında Hıristiyanlaştırma çabaları da görülmüştür, Hıristiyanlaştırma onların ehlileştirilmesinin yegâne yolu gibi algılanmıştır. Ancak bazı köle sahiplerinin bu konuda

baskıcı olmaması bazı köleler içerisinde dinlerinin jenerasyonlar arası aktarımına izin vermiştir. Ayrıca kölelerin mezar taşlarında Arapça olarak yazılmış bulunan semboller, ayetler, dualar ve Müslüman isimleri gibi bulgular da bu yöndeki teori ve tahminleri doğrulamaktadır.

Özellikle eğitilmiş kölelerin arkalarında bıraktığı yapıtlar dönemin aydınlatılması noktasında en önemli kaynaklardır. Ömer bin Said isimli Afrikalı bir Müslümana ait anıların gün yüzüne çıkması ile döneme ait bilgiler Amerikan Kongre Kütüphanesi'nde erişime açılmıştır. 1831 yılında 60'lı yaşlarındayken kaleme aldığı anılarında Amerika'daki Müslüman bir kölenin günlük yaşantısına, hayatına ve toplumdaki yerine dair az bilinen detayları paylaşan İbni Said'in anıları dönemin ilk Müslümanlarının hayatı ile ilgili elimizdeki yegane kaynaklardan birisidir (IV, 2009). Ayuba Süleyman Diallo 18. yüzyılda dönemin en iyi bilinen Müslüman kölelerinden biridir. Diallo, 15 yaşında iken 1730-1731 yılları arasında Gambia, Senegal civarındaki bir bölgeden kaçırıldıktan sonra köleleştirilmiştir. Günümüze ulaşan bilgilerden Kur'an'ı ezbere bilen bir hafız olduğu anlaşılan Diallo'nun namaz kıldığı günlük ibadetlerini İslam inancına göre yerine getirdiği de bilinmektedir. Müslüman bir çocuk olarak bu derece entelektüel bilgi sahibi olması o dönemde bile birçok beyazın dikkatini çekmiştir. Özgürlüğünü kazanarak bir süre Avrupa'da yaşayan Diallo'nun 1773 yılında, doğduğu topraklara dönerek orada hayata veda ettiği düşünülmektedir. El yazması bıraktığı Kur'an da bu alandaki diğer kıymetli bir çalışmadır. Amerika'nın geçmişindeki kölelik, köle ticareti günümüz Amerika'sındaki ırkçılık ve ayrımcılık temelli algının geri planını oluşturmaktadır. Köleliğin doğurduğu sonuçlar bugün bile Amerikan toplumunun en ciddi sorunlarından birisidir. Amerika Kıtası bu diaspora Afrikalı Müslümanlarla tanıştıktan sonra özgür bireyler olarak topraklarına gelecek olan ve içselleştireceği Müslümanlar için bir süre daha beklemiştir (IV, 2009).

1800'lerde Amerika'ya başlayan ikinci Müslüman göç dalgası, zayıflayarak gücünü kaybeden ve Birinci Dünya Savaşı'ndan da yenik olarak çıkan Osmanlı vatandaşlarının oluşturduğu göç dalgasıdır. Daha iyi bir yaşam umudu ile Osmanlı topraklarındaki istikrarsızlık ve karışıklıklardan kaçan hem Müslüman hem de Müslüman olmayan Osmanlı ahalisi Amerika'ya gelmeye başlamıştır. Özellikle Ortadoğu'nun Lübnan ve Suriye bölgesinden gelen bu Osmanlı vatandaşları Amerika'nın Ohio, Michigan, Iowa ve

hatta Dakota bölgelerine kalabalık gruplar halinde yerleşmişlerdir. Başka coğrafyalardan gelen diğer birçok göçmen grubu gibi yerleşme ve çalışma amacı ile gelen Müslüman göçmenlerin işvereni, o dönemin en büyük fabrikalarına sahip Ford motor şirketi olmuştur zira sıcak ve zor şartlarda çalışmak isteyen yegâne grup Müslüman göçmenlerdir.

31 Ocak 1865 yılında köleliğin resmi olarak kaldırılması ile Afrika'dan zorla getirilen çok sayıda siyahi Müslüman'ın kölelikten kurtulması İslam merkezli birtakım örgütlenmelerin ortaya çıkmasına ve İslam'ın artık özgür bireyler olan siyahi Amerikalılar arasında yayılmasına da zemin hazırlamıştır. 1930 yılında Wallace De Fard İslam Milleti (The The Nation Of İslam) örgütünü kurmuştur” 1930 ve 40’lı yıllarda Arap göçmenler kendi topluluklarını kurma, camilerini açma gibi faaliyetlere başlamışlardır. Aynı dönemde İslam Milletinin (The The Nation Of İslam) sahip olduğu cami sayısı 1000’i aşkındır. Yıllarca ezilmiş, itilmiş, ötekileştirilmiş siyahiler için The Nation Of İslam’ın siyah ırkı üstün gören, haksızlıklara başkaldırı şeklindeki kuruluş manifestosu oldukça çabuk benimsenmiş ve taraftar toplamıştır.

1959 yılından itibaren ise yeni grup bir göç dalgası olur. İsrail’in, Filistin topraklarını işgal etmesi ile işgal altındaki Filistin başta olmak üzere, Mısır ve Irak’tan da göçmenler gelmişlerdir.

1973 yılında Kuzey Amerika Müslümanlar Derneği (North American Muslim Trust) kurulmuştur. Örgütlenme, 1981 yılında dönemin Müslümanların en önemli yapılanması olan dünyanın değişik ülkelerinden ancak ağırlıklı olarak Mısırlı öğrencilerin oluşturduğu Müslüman Öğrenci Birliği (Muslim Students Assosiation- MSA) tesis edilmiştir. Örgüt, 1994 yılında Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi (The Council on American-Islamic Relations-CAIR) kurulana kadar Amerikalı Müslümanların çatı kuruluşu görevini sürdürmüştür (IV, 2009).

3.3. GÜNÜMÜZ AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE MÜSLÜMAN VARLIĞI

Kuruluşu itibari insan hak ve özgürlüklerini kuruluş kriterlerinin merkezine alan Amerika Birleşik Devletleri, din özgürlüğünü de bu bağlamda değerlendirmiş ve İslam dini için de aynı özgürlük kriterlerini pratik yaşamda uygulanabilir kılmıştır. Her ne kadar çağdaş tartışmalar İslam ve Müslümanları 11 Eylül terör saldırılarının ardından konu edinmişse de gerek İslam olgusunun gerek Müslümanların Amerika'daki varlığı bundan çok daha eskidir. Amerika'nın kurucu Anayasası'nın düşünce özgürlüğü ve ibadet etme özgürlüğünü kesin bir garanti altına alması, diğer birçok unsuru olduğu gibi dini açıdan çeşitlilikleri desteklemiş, korumuş ve toplumun birleştirici unsuru olarak kabul edilmiştir (The Bill of Rights is the First 10 Amendments to the Constitution, 2020). Anayasa'nın haklar bildirgesi bölümünün ilk maddesi ile hem düşünce özgürlüğü hem de dini özgürlükler tartışmasız koruma altına alınmıştır. Söz konusu özgürlükleri kısıtlayan bir değişiklik teklifi dahil mümkün değildir. "Kongre, dini bir kuruma ilişkin veya serbest ibadeti yasaklayan; ya da ifade özgürlüğünü, basın özgürlüğünü kısıtlayan ya da halkın sükûnet içinde toplanma ve şikâyete neden olan bir halin düzeltilmesi için hükümetten talepte bulunma hakkını kısıtlayan herhangi bir yasa yapmayacaktır" (ABD Anayasası, 2020).

Yukarıda da ifade edildiği gibi, Birleşik Devletler Anayasası, ülkenin temel yasalarını belirler, ulusal hükümetin şeklini saptar ve Amerikan halkının haklarını ve özgürlüklerini tanımlar. Amerika Birleşik Devletleri günümüzde dünya üzerinde en fazla kültürel ve dini çeşitliliği içerisinde barındıran devlet konumundadır. Aslına bakılırsa içerisinde barındırdığı bu çeşitlilik ABD'nin dünya üzerindeki konumunun besleyici unsurudur ve bu iki yönlü etkileşim ABD'nin varlığı için de ciddi bir avantaj haline dönüşmüştür. Dini hak ve özgürlüklerin kurumsal düzeyde iyi derecede korunması neticesinde diğer dinler de olduğu gibi, İslam da son derece özgür bir hareket alanına sahiptir. Müslümanlar, cemaat oluşturma, cami açabilme, ibadet için bir araya gelebilme, dini sembolleri kullanabilme, okul açabilme, dini temsil eden kıyafetler giyebilme, evlilik, cenaze gibi sosyal eylemlerini dinlerine göre uygulama ve benzeri daha birçok alanda hareket serbestliğine sahiptir. Müslüman siyasetçiler seçilme, Müslüman seçmen seçme hakkına bir başka Amerikalı ile eşit düzeyde sahiptir. Bu noktada anayasanın koruyucu ilke ve

prensipieri son derece iyi işlemektedir. Spesifik düzeydeki insan hakları ihlalleri, İslam karşıtı eylem ve tutumlar değişik dönemlerde değişik düzeylerde ortaya çıkmaktadır, ancak bu olayların birçoğu marjinal ve bireysel eylemler olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte 11 Eylül terör eylemleri sonrası ortaya çıkan durum yukarıda bahsedilen anayasal hakları dahi tehdit eder bir hale gelmiştir. Amerika’da İslamofobi bölümünde daha detaylı olarak ele alınacak uygulamalar, Müslümanlar için olumsuz durumların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Haklar ve özgürlükler bağlamında Amerikalı Müslümanların kurumsallaşması, değişik sivil toplum örgütleri oluşturmaları şeklinde gerçekleşmiştir. 1994 yılında Amerika’nın Washington DC kentinde kurulan Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi (The Council on American-Islamic Relations-CAIR) isimli çatı kuruluş bugün Müslümanların hak ve taleplerinin farklı düzeylerde ve platformlarda duyurulması noktasında önemli işler yapmaktadır. İslam ve Müslümanların toplum içerisindeki pozitif imajının tesisi ve Amerikan Müslümanlarının sosyal ve politik alanlarda desteklenmesi amacı ile kurulan en önemli oluşumlardan birisidir. Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra oluşan negatif imajı değiştirmek, sonrasında artan İslamofobinin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak noktasında ciddi faaliyetlerde bulunan Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi (The Council on American-Islamic Relations-CAIR) her yıl değişik raporlar yayınlamaktadır (Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi, Civil Rights Reports, 2020). Bu raporlar aşağıda yer almaktadır:

- 2009: “Dahil Olma Arayışı” (Seeking Full Inclusion)
- 2008: “Ayrımcılık Korkusu Olmadan” (Without Fear of Discrimination)
- 2007: “Suçluluk Varsayımı” (Presumption of Guilt)
- 2006: “Eşitlik Mücadelesi” (The Struggle for Equality)
- 2005: “Eşitsiz Koruma” (Unequal Protection)
- 2004: “Vatansever Olmayan Eylemler” (Unpatriotic Acts)

- 2003: “Bağlantı Nedeniyle Suçluluk” (Guilt by Association)
- 2002: “Kalıp Yargılar ve Sivil Özgürlükler” (Stereotypes and Civil Libertie)
- 2001: “Çeşitliliğe Uyum Sağlamak” (Accommodating Diversity)
- 1999: “İnanç İfadeleri” (Expressions of Faith)
- 1998: “Ayrımcılık Kalıpları” (Patterns of Discrimination)
- 1997: “Adaleti Ortaya Çıkarmak” (Unveiling Justice)
- 1996: “Cehaletin Bedeli” (The Price of Ignorance)

Yukarıda adı geçen raporlar, Müslüman Amerikalıların hak ve özgürlükler anlamında perspektifini yansıtmaları açısından önemli görülmüştür. Bireysel hak ihlalleri dışında İslam ve Müslüman karşıtlığını kurumsal düzeyde yürüten Anti-İslamcı hareketlerin eylemlerine karşı stratejiler geliştiren Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi (The Council on American-Islamic Relations-CAIR), bu tür grupların da faaliyetlerini yakinen takip etmekte ve konu ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Her yıl yayınladığı İslamofobi raporları ile ülke genelinde ortaya çıkan bireysel ya da kurumsal İslamofobik olayları belgelemekte ve buna karşı mücadele etmektedir (Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi-CAIR, İslamophobia Reports, 2020).

Pew Araştırma Merkezinin yayınladığı Küresel Dini Manzara (The Global Religious Landscape) isimli araştırma sonucuna göre, İslam dini dünyada Hristiyanlıktan sonra en fazla inananı olan tek tanrılı din konumundadır. Araştırmaya göre dünya üzerinde 1,6 milyar civarında Müslüman yaşamaktadır. Amerikalı Müslümanlar Afrikalı-Amerikalı zenci Müslümanlar ve 77 değişik ülkeden gelen göçmenleri kapsamaktadır. Bu özelliği ile Müslümanlar Amerika’da yaşayan göçmenler içerisinde, içlerinde en fazla çeşitlilik barındıran grubu ifade etmektedir (Pew Araştırma Merkezi, 2012).

Bugün Amerika’da 3,45 milyon civarında Müslüman yaşadığı varsayılmaktadır. Birçok batı ülkesinin aksine Amerika Birleşik Devletleri’nde nüfus sayımları dini kimliklerle ilgili bilgi içermemektedir. Bu durum A.B.D de yasayan Müslümanların tam sayısına tam olarak ulaşmamızı engellemektedir. ABD Nüfus Sayım Bürosunun birçok alanda çok ciddi istatistik verilere sahip olmasına rağmen “herhangi bir dine mensubiyet” çeşitli etik kaygılar ve anayasanın koruduğu haklar nedeni ile sorgulanmamaktadır.

Birleşik Devletlerde yasayan Müslümanların tam sayısına ulaşamaması birtakım spekülatif tahminleri beraberinde getirmektedir (Curtis, 2017). Uygulama böyleyken değişik etnik ve dini gruplar arasında yapılan araştırmalar başta olmak üzere konu ile ilgili farklı kaynaklar vardır ancak bunların sağladığı veriler arasında ciddi çelişkiler mevcuttur. Bunlar içerisinde Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi (The Council on American-Islamic Relations- CAIR)’nin verileri Birleşik Devletlerde 7 milyona yakın Müslüman’ın yaşadığını ifade ederken, İslam karşıtı olduğu düşünülen grupların çalışmaları içerisinde Müslümanların varlığı 1-1,5 milyon arası kabul edilmektedir. Chicago Üniversitesi’nde 2000 yılında daha önceki nüfus sayımlarının değerlendirilmesi sonucu yapılan bir araştırma, Amerikan Yahudi Komitesi tarafından finanse edilmiş bir araştırmadır. Araştırma sonucu 1.886.000 Müslüman’ın Amerika’da yaşıyor olabileceğini belirtmektedir. Aradaki bu büyük fark Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi tarafından Müslümanların temsil yetkisinin azaltılması, taleplerinin zamanında değerlendirilmemesi sonucunu doğurması nedeni ile farklı platformlarda ciddi şekilde eleştirilmektedir. Diğer taraftan karşıt gruplarca Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi’nin verileri de benzer eleştirilere maruz kalmaktadır. Politik güç elde etmek amacıyla esas sayının şişirildiği, gerçek rakamların üstünde bilgiler verildiği de Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi karşıtlarınca ifade edilmektedir. Konu ile ilgili kesin bilgi ve verinin olmaması farklı motivasyonlara sahip grupların bu derece büyük farklı iddialar ortaya atması sonucunu doğurmuştur. Diğer yandan İslam düşmanlığını alenen amaç edinmiş birtakım yayınlarda ise bu rakam 10 milyon, yani nüfusun %3’ü oranında belirtilmiş olup. Sözkonusu yayınlar hiç bir veriye dayanmadan İslam’ın ve Müslümanların Amerika’ya işgal edeceğine ikna etme ve bir korku kültürü yayma çabasıdadırlar. Bu tür yayınların nihai amacı nefreti körüklemek olarak görülmüştür ve İslamofobik kurumlar tarafından finanse edilmektedirler (Russel, 2011).

Bu noktada bağımsız bir kurum olan çok sayıda tarafsız araştırma yapan Pew Araştırma Merkezi (PEW Research Center) verilerinin baz alınması uygun görülmüştür. 2016 yılında Pew Araştırma Merkezi (PEW Research Center) yayınladığı bir araştırmaya göre 3.3 milyon Müslüman Amerika'da yaşamaktadır (Pew Araştırma Merkezi, 2017 ve 2018).

Söz konusu araştırmanın bulgularından hareketle, ilk jenerasyon denilen Amerikalı Müslümanların %58'nin yurtdışı doğumlu olduğu belirtilirken, ikinci jenerasyon Amerikalı Müslümanlar, Amerika'da doğan ve anne babası ya da en az birisi yurtdışı doğumlu olanların oranı %18 olarak belirtilmiştir. Bu noktada elde edilen veriler, anne ve babası Amerika doğumlu kendisi Amerika doğumlu Müslümanların oranını %24 olarak belirtmektedir. %73 gibi büyük bir oran yurtdışı doğumlu olarak ifade edilmektedir. Yukarıdaki verilerden anlaşılmaktadır ki, Müslüman Amerikalıların demografik yapıları incelendiğinde büyük bir göçmen olgusu ile karşı karşıya kalınacaktır. Söz konusu araştırmanın ilgili bölümünde göçmen Müslüman Amerikalıların etnik sınıflandırması ile ilgili analizlere göz atıldığında tek bir etnik grubun ağırlığı yoktur. Dağılım, Müslümanların nüfus sayısının fazla olduğu ülkeden fazla göçmen gelmesi şeklinde olmuştur. Amerika doğumlu yetişkinlerin oranı dışında kalan göçmenlerin %35'i Güney Asya (Pakistan, Bangladeş, Hindistan), %23'ü Asya-Pasifik (Endonezya -İran) %25'i Orta Doğu ve Kuzey Afrika %9'u ise Orta Afrikalı etnik kökene sahiptir. Sadece %4'lük oranda Avrupalı ve dünyanın diğer bölgelerinden gelen Müslüman göçmenler bulunmaktadır (Center P. R., 2017 survey of US Muslims, 2018). Görüleceği üzere coğrafik bir ağırlık değil, dünya üzerinde Müslümanların fazla nüfuslu olduğu bölgelerden göçmenler daha fazla sayıdadır ancak ağırlıklı bir üstünlük söz konusu değildir.

Her ne kadar göçmenlik yolu ile Amerika'ya yaşamaya gelen Müslümanların sayısında artışlar olmuşsa da ABD Nüfus Sayım Bürosu'nun 2015 verilerine göre Amerika'da 322 milyon insan yaşamaktadır ve bu sayının 3.3 milyon civarında Müslüman barındırdığı kabul edilse dahi sadece %1 civarında Müslüman Amerika'da yaşamaktadır. Bu oldukça düşük bir oran olarak görülse de yapılan araştırmalara göre Müslüman nüfusun görece genç bir nüfus olduğu, dini ve kültürel nedenler sebebi ile daha fazla çocuk sahibi olduğu gibi konular göz önüne alındığında gelecekte bu sayının artacağı öngörülmektedir. 2050

yılında Müslüman Amerikalı nüfusun ülkenin hâlihazırdaki Hristiyanlıktan sonra ikinci sayıda inananı olan Yahudi nüfusunu geçebileceği öngörülmektedir Müslüman Amerikalıların yaş aralığı incelendiğinde 18 yaş ila 39 yaş arası Müslüman Amerikalıların %60 civarında olduğu belirtilmektedir ki bu oran geri kalan Amerikalı nüfusun ortalamasının oldukça üzerindedir. Bu yaş grubu diğerleri için %38'dir. Yine Müslümanlar için ortalama yaş 35 iken bu yaş diğerleri için 47 civarındadır (Pew Araştırma Merkezi, 2017 ve 2018).

Buradan hareketle Amerikalı Müslümanların gelecekte hem yönetimde daha çok söz sahibi olmak isteyeceği hem de artan talepleri olacağı açıktır. Birçok Amerika doğumlu göçmen için Amerika kendini tanımlarken “vatan” olarak algılanmaya başlamıştır. Pew Araştırma Merkezi'nin 2017 yılında Amerikalı Müslümanlara yaptığı bir ankette on Müslüman'dan dokuzu, kendilerinin Amerikan olmaktan gurur duyduğunu belirtmiştir (Pew Araştırma Merkezi, 2017 ve 2018). Amerikalı Müslümanlar homojen bir grup veya belirli bir etnik, mezhep ya da coğrafi bölgenin temsilcileri değildir. Pew Araştırma Merkezi verilerine göre Amerikalı Müslüman kavramı içerisine 77 değişik etnik unsur dahil edilebilmektedir (Pew Araştırma Merkezi, 2017 VE 2018).

Amerikalı Müslümanları, üç temel gruba ayırmak mümkündür. Göçmenler ve Amerika doğumlu, din değiştirme sureti ile İslam dinini kabul etmiş Müslümanlar ilk iki grubu oluştururken İslam Milleti (The Nation İslam) gibi itikadı bilinen İslam anlayışından farklı ancak kendilerini Müslüman olarak tanımlayan bir grup da araştırmada yer almaktadır.

İlk grubu, Amerika'da doğmayan ancak çeşitli sebeplerle Amerika'ya yaşamaya gelen göçmenler oluşturmaktadır. Bu grubun içerisine etnik gruplar, uluslararası öğrenciler ve yasal statüsü bulunmayan Müslümanları dahil etmek mümkündür.

İkinci grupta, Amerika'da doğup büyüyen ve hayatlarının belirli bir dönemine kadar başka bir dine mensup olarak ya da herhangi bir din aidiyeti olmaksızın sürdürmüş ve belirli bir noktadan sonra İslam dininin değerlerini kabul ederek Müslüman olmuş Amerikalılar oluşturmaktadır. Bu grup içerisinde özellikle siyahî Müslümanlar ayrı bir alt başlıkta ele alınmalıdır. Zira son dönemde İslami kabul ederek Müslüman olan çok

sayıda siyah Amerikalı bulunmaktadır. Amerikalı Müslümanların 1970'lerdeki siyasi lider Malcolm X ve toplum hayatına etkisi burada kısaca alınacaktır.

Üçüncü grupta ise, Müslümanların oldukça mesafeli olduğu, kendilerini geleneksel İslam topluluklarının dışında tanımlayan ancak Müslüman olarak ifade eden İslam Milleti (The Nation İslam) bulunmaktadır. İslam Milleti (The Nation İslam) topluluğu, Eliyaj Mohammed tarafından kurulan ve bugün Louis Farakhan tarafından yönetilen özellikle Siyahi Amerikalıların oluşturduğu bir gruptur. Bu grubun araştırmada ele alınması, geleneksel İslam anlayışından uzak olmaları nedeni ile oldukça sınırlıdır. Ancak kendilerini Müslüman olarak tanımlanmaları nedeni ile sınırlı da olsa araştırmada bilgi verilmesi gerekli görülmüştür.

3.3.1. Göç Olgusu ve Müslüman Göçmenler

1900'lü yılların sonu ile birlikte Müslümanların yenedünyayı özgür olarak keşfi de başlamıştır. 20 yüzyılda Amerika'ya Müslümanların göç olgusunun temelinde Osmanlı Devleti'nin yaşadığı zor dönemin etkisi büyük olmuştur. Osmanlı'nın düştüğü zor dönemle birlikte Müslim-gayri Müslim birçok Osmanlı vatandaşı Amerika'ya göçmen olarak daha iyi yaşam şartları beklentisi ile gelmeye başlamıştır.

Amerikalı Müslümanlar sınıflandırması içerisinde en fazla nüfus sayısına sahip grubu göçmenler oluşturmaktadır. İnsanlık tarihi boyunca insanlar değişik nedenlerle doğdukları büyüdükleri topraklardan ayrılmış kendilerine daha rahat bir yaşam sürebilecekleri, yurt tutabilecekleri toprakların arayışı içerisinde olmuşlardır. İşte bu noktada karşımıza çıkan göç kavramını; “bireylerin/grupların ekonomik, siyasi, dini, ekolojik, evlilik, eğitim vb. gibi nedenlerle tercihen ya da zor kullanılarak, belirli bir süre için ya da sürekli olarak yaşadıkları bölgeye uzak ya da yakın olan başka bir coğrafi bölgeye yerleşme durumu” (İnan, 2012) olarak tanımlamak mümkündür.

Göç olgusu, toplumların sosyokültürel, ekonomik, politik gibi tüm yapısı ile doğrudan ilişkili olan ve etkileyici bir olaydır. Bu olgu çok boyutludur ve bu nedenle de antropologlardan sosyologlara, planlamacılardan idarecilere, tarihçilerden coğrafyacılar

ve hatta ekonomistlere kadar pek çok bilim adamının ilgi alanına girmektedir (Mutluer, 2003: 9).

İnsanlar yaratılışları gereği doğdukları andan itibaren hayatlarını sürdürebilme ve barınma ihtiyaçlarını her şeyden önce öne sürerek yaşayan varlıklar oldukları için, göç ederken bunları dikkate alarak ilerlemişlerdir. Bu ilerleyişte daha iyi hayat standartlarına sahip olabilme içgüdüğü de yatmaktadır. Temelinde ise, bireylerin hayatlarındaki gelecek yapısının tehlike altında olduğunu düşünerek, bir yerden başka bir yere doğru fiilen gerçekleştirdiği, maddi ve manevi bütünlüksellik içerisinde oluşan coğrafik hareketler yatmaktadır. Buna dayanarak göç teriminin boyutlarını ele alırsak gerek toplumların gerekse toplumları oluşturan bireylerin siyasi, ekonomik, sosyo politik, sosyokültürel ve coğrafik olmak üzere hemen hemen her alanın da etkili olan çoğulcu, hem soyut hem de somut bir yapıyla gelişerek, bireyleri ve onlar üzerindeki yapıları değiştirdiğini söyleriz. Bu sebepten dolayı, kişilerin kimliksel ve psikolojiksel hayatına da oldukça etki eden, kısacası onların çok kimlikli ve çok kültürlü olmasını sağlayan bir denetleyici görevindedir. Tarihsel süreç içerisinde göçün bu özelliği gerek ülkelere gerekse insanlara artılar kadar eksilerde katmıştır (Yazıcı, 2018:9).

İnsan topluluklarının daha iyi bir hayat için ya da çeşitli sebeplerle mecbur kalarak gerçekleştirdikleri göç hareketleri içerisinde belki de en önemlilerinden birisi de insanoğlunun yeni bir kıtayı keşfi sonrasında gerçekleşen Amerika Kıtası'na başlattıkları göç olmuştur. Amerika Kıtası'nın keşfinden önce savaşlar, kıtlık, hastalık, kuraklık, cihad ve ekonomik nedenlerle beslenen göç hareketleri Amerika Kıtası'nın keşfi ile değişik bir boyut almıştır. Başlangıçta diğerlerine benzer ekonomik sosyal sebepler olsa da bir noktadan sonra, özgürlükler anlamında güvenli bir liman olarak Amerika'ya göç olgusu insanın karşısına çıkmaktadır. Avrupa'dan dini özgürlüklerinin kısıtlanması nedeni ile Amerika Kıtası'na gelen göçmenler, burada kurdukları sosyal ve politik düzenin temelinde düşünce özgürlüğü ve din özgürlüğünü koymuşlardır. Amerika'ya ilk gelen göçmenler kendi kimlik ve kültürlerini de beraberlerinde getirmiştir. Sanayi Devrimi ile birlikte boyut değiştiren göç kavramı, globalleşme ile çok daha farklı özellikleri ile karşımıza çıkmaktadır.

Göç çalışmaları genellikle Sanayi Devrimi sonrası kentleşme ile başlamışsa da Doğu Bloğunun yıkılması ve yenedünya düzeninin liberalizme evrilmesi ile yeni bir boyut kazanmıştır. Sanayi Devrimi sonrası iş görenlere olan ihtiyacın artması ile birlikte uluslararası göç eden sayısında yaşanan artışlar sosyal bilimlerin dikkatini de bu yöne çekmiştir. Globalleşme ve peşi sıra gelen bilgi çağı göç, göç olgusu, kimlik ve kültür gibi kavramları yeniden, farklı şekilde okumayı gerektirmiştir.

Yenedünyadan çeşitli sebeplerle kalkıp gelen göçmenlere yurt veren Amerika, bu yeni gelen göçmenlerden çok şey kazanmıştır. 1963 yılının Kasım ayında suikasta uğramadan önce Amerikan Başkanı John F. Kennedy, adil olmayan göçmenlik kanunlarını değiştirmek üzere çok sıkı bir çalışma yürütmekte idi. Ölümünden sonra Başkan Lyndon Johnson tarafından Amerika'da özgürlüğün simgesi olan Özgürlük Anıtı'nın ayakları altında imzalanan yeni kanunlar 1965 yılından yürürlüğe girmiştir. Başkan John F. Kennedy Bir Göçmen Ulusu (A Nation of Immigrant) isimli kitabında Amerika'nın esas kurucu unsurunun göçmenlik olduğunu vurgulamaktadır. John F. Kennedy'nin belirttiği gibi, Amerika göçmenlerinden çok şey kazanmıştır. Kültürlerini, bilgi birikimlerini, emeklerini Amerika'nın kuruluş harcında bulmak mümkündür.

Yine belirtmek gerekir ki özellikle Batı ile tanışan İslam da bu yeni Müslümanlardan çok şey kazanmıştır. Özellikle doğunun gelenekleri, dogmaları arasında sıkışan din, dinamizmini kaybederken Amerikalı Müslümanlar son derece dinamik bir din olgusunu hayata geçirmişlerdir. Din, kültürlerinin taşıyıcısı olma görevini üstlenmiş, sosyal hayatın her boyutunda varlığını hissettirmiştir. Dinamik bir din yapısı, modern dönemde, genelde Batı'da özelde de Amerika'da çok sayıda Müslüman entelektüel, düşünce ve fikir adamı yetişmesinin de yegâne temelidir. Oysa Doğu'da işler hiç de öyle işlememektedir. Statikleşen din gerçek anlamının dışında birtakım yapılanmalara doğru evrilmektedir. Statik din algısı ISIS benzeri terör örgütlerinin ve radikal tarikat yapılarının ortaya çıkışı için gerekli zemini hazırlayan bir olgu olarak dikkat çekmektedir.

Diğer yandan batıda da bu harmoni ve uyum halinin tersini savunan görüşler vardır. Bunlardan en dikkat çekici olanlardan bir tanesi Medeniyetler Çatışması teorisyeni Huntington'a aittir. Huntington'a göre kültürel farklılıklar, siyasal ve ideolojik karşıtıklardan daha önemlidir. Huntington, insan ve Tanrı, birey ve grup, devlet ve

vatandaş, özgürlük ve otorite, çocuklar ve aileleri, eşitlik ve hiyerarşi gibi kavramların çok yönlü üretim tarzının sonucu olduğunu ve yakın zamanda kaybolmayacaklarını savunmaktadır. Bu ilişkilerin farklı yorumlarını gündeme getiren Huntington'a göre, bunu belirleyenlerin içinde en güçlü olanı dindir. İnsanlar yarı Amerikalı, yarı Arap gibi melez veya çoğu yerde iki ülkenin vatandaşı olabilmekte, ancak hem Katolik hem de Müslüman olamamaktadır. Dolayısıyla bunlar arasında bir çatışma olması kaçınılmazdır. Aydınlanma süreci ve onun ortaya çıkardığı bilimsel, kültürel ve siyasal gelişmelerin Batı'da ortaya çıktığını dolayısıyla evrensel değil, Batı'ya özgü bir toplumsal kültürel, felsefi ilkeler ve değerler bütünü olduğunu savunan Huntington'a göre "demokrasi", "hukuk devleti", "insan hakları", "halk egemenliği" ve "laiklik" gibi Aydınlanma ilkeleri Batı medeniyetine aittir. Burada Aydınlanma değerlerini, bilim ve teknolojiyi evrensel köklerinden kopararak sadece Batılılaştırmak isteyen Huntington, diğer toplumlar ve değerleri dışlamaktadır (Huntington, 2006).

Huntington bu çatışmanın kaçınılmazlığı üzerine teorisini geliştirirken ortaya çıkan 11 Eylül saldırıları ile Amerikan Devleti kendi kurucu unsurlarının tehdit altında olduğu algısını hem kurumsal düzeyde hissetmiş ve hissettirmiş hem de sosyal düzeyde bunun yansımaları ile hareket etmeye başlamıştır.

3.3.2. İslam Dinini Kabul Ederek Müslüman Olan Amerikalılar

Amerika'da İslam dinini kabul ederek Müslüman olan bireylerin sayısına dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bütün elde edilen veriler çeşitli tahminlere veya varsayımlara dayanmaktadır. Bu durum analiz yapmayı zorlaştırırsa da güvenilir kurumların yaptığı araştırmalardan elde edilen veriler üzerinden yürütülen tahminlerle birtakım bulgular ortaya konulabilmektedir ancak bu bulgular arasında da farklar mevcuttur.

Pew Araştırma Merkezi verilerine göre Amerika'da İslam dinini kabul ederek Müslüman olan Amerikalıların oranı tam olarak bilinemese de %35 oranında Müslüman, Amerika doğumludur ve bunun %21'i oranında birey, en az iki nesil veya daha fazla dönemdir Amerika'da doğan bireylerden oluşmaktadır. Bu rakam genele oranlandığında toplam nüfusun ancak %7'sine karşılık gelmektedir (Pew Araştırma Merkezi, 2007).

Bu nokta üzerinde dikkatle durulması gereken toplumsal grup Siyah Amerikalıların oluşturduğu grup olacaktır. İslam dini Amerika'nın birçok bölgesinde henüz çok az görünür olduğu bir dönemde dahi Siyah Amerikalılar arasında kendisine sempati ile bakılan bir inanç sistemi olagelmıştır. 2017 Pew Araştırma Merkezi araştırmasına göre ülkenin toplam Müslüman nüfusunun %20'sini Müslümanlar oluşturmaktadır. Siyah Müslümanların %49'luk bir oranı İslam'ı sonradan kabul eden Müslümanlardan oluşmaktadır. Yine aynı araştırmaya göre Siyah Müslümanların diğer Müslümanlara oranla daha dindar oldukları belirtilmektedir. Öyle ki Siyah Müslümanlar beş vakit namaz kılma konusunda %55 oranında hassaslık gösterirken, bu oran diğer Müslümanlar için %39 civarında kalmaktadır. Siyah Müslümanlar %69 oranında Amerika doğumlu iken, siyah olmayan Amerikalıların oranı %39 civarındadır (Mohammed ve Diamant, 2019).

El-Hajj Malik el-Shabazz (Malcolm X), İslam Milleti (The The Nation Of İslam) içerisinde çıkan en önemli dini ve siyasi figürdür. Asıl ismi Malcolm Little olan ancak soyadını onu köle olarak kullanan efendilerinin verdiği bir kölelik nişanesi olarak gördüğünü ifade ederek, Afrika'dan kaçırılıp köle olarak satılan atalarının kendilerine unutturulmuş gerçek soyadlarını sembolize eden bilinmeyen "X" olarak değiştirmiştir. Dönemin siyahîlerinin başına gelen birçok olumsuz duruma ve ayrımcılığa maruz kalan Malcolm, hapisanede tanıştığı İslam Milleti (The The Nation Of İslam) vasıtası ile Müslüman olmuştur. Müslüman olduktan sonra kendisini okuma ve araştırmaya veren Malcolm, kısa sürede örgütün lideri Elijah Muhammed'in de dikkatini çekmiştir. Her ne kadar örgütün kurucusu ve lideri olmasa da güçlü hitabeti ve etkileyici üslubu ile çok kısa zamanda örgütün en önemli vaizi, en önemli figürü haline gelmiştir. İslam Milleti Topluluğu da (The The Nation Of İslam) Malcolm'la yeni bir boyuta taşınmıştır. Malcolm'un bu yükselişi kendisine yeni düşmanlar kazandırmıştır. Malcolm'un örgüt içerisinde en önemli figür olmasını kıskananlar içerisinde Elijah Mohammed, Lois Farakhan gibi isimler de yer aldığı düşünülmektedir. Nitekim diğer İslam Milleti (The Nation Of İslam) yöneticileri ile ters düşen Malcolm X, 1964 yılında örgütten koparak Hacca gitmiştir, hac ziyareti sırasında gerçek İslam'la tanışan Malcolm X, Müslüman olarak, İslam Milletinin (The The Nation Of İslam) ırkçı politikalarını şiddetle eleştirmeye; vaazlarında Müslümanların kardeş olduğuna, hiçbir ırkın bir diğerine üstünlüğü olmadığına vurgu yapmaya başlamıştır. İslam Milleti ise beyaz üstünlüğü

fikrinin yerine siyah üstünlüğünü koyan bir ideolojiden hareketle kurulmuş ve siyahla beyazın yan yana gelemeyeceğini vurgulayan bir yapıyı temsil etmektedir. Malcolm X, vaazlarına olan ilginin artması ve taraftar toplamasından rahatsızlık duyan İslam Milleti (The The Nation Of İslam) üyesi bir şahıs tarafından 1965 yılında suikasta uğrayarak hayatını kaybetmiştir. Her ne kadar suikast İslam Milleti tarafından üstlenilse de ölümünden kısa bir sonra yayınlanan biyografisinde son dönemlerde farklı kişilerce tehdit edildiği, takip ve tacizlere uğradığı açığa çıkan Malcolm X in katilleri hakkında birçok komplo teorisi ileri sürülmektedir. Amerikalı Müslümanlardan bahsederken mutlaka üzerinde durulması gereken bir figür olan Malcolm X, ölümünden sonra bile taraftarları olan bir dini kişilik olarak ortaya çıkmaktadır.

3.3.3. İslam Milleti Topluluğu (The The Nation Of İslam)

1900'lü yılların başında ortaya çıkan siyah ırkçılık temelli hareket, İslam'ın siyah Amerikalıların doğal dini olduğunu, Afrika'dan kaçırılıp köleleştirilen halklarının gerçek dinlerine dönüş yapmaları gerektiğini ifade etmektedirler. Geleneksel İslami toplumun reddettiği İslam Milleti (The The Nation Of İslam) adı ile bilinen bu grup kendisini İslami ve taraftarlarını da Müslüman olarak ifade etse de bilinen İslam pratiğinden oldukça farklı bir konumdadır. İslam Milleti (The The Nation Of İslam) her ne kadar geleneksel İslam yapısından hem inanç hem de itikat noktasında ciddi manada ayrılrsa da Müslüman Amerikalı bazı önemli figürlerin geleneksel İslam'ı kabul etmeden bu grup içerisinde çıktıkları düşünülürse burada zikredilmesi uygun olacaktır. Bu figürler arasında El-Hajj Malik El Shabazz (Malcolm X), Muhammed Ali, Imam W. Deen Mohammed gibi isimlerin bulunması gösterilebilecektir.

İslam Milleti Topluluğu (The The Nation Of İslam) W.D. Farad Muhammad tarafından, Detroit Michigan'da 1930 yılında kurulmuştur. Onun ölümünden sonra Farad'ın öğrencisi Elijah Muhammad, 1932-1975 yılları arasında organizasyonun liderliğini yapmıştır. 1975 yılında Muhammed' in ölümünden sonra oğlu W.D. Mohammed grubun liderliğine soyunsa da Muhammed'in eski vaizi ve İslam Milleti sözcüsü Louis Farrakhan organizasyonun lideri haline gelmiştir. Grubun ikiye ayrılması ile güç kazanan Farrakhan olmuştur. Bugün kamuoyunda Kara Güç (Black Power) olarak bilinen hareket,

Farrakhan'ın liderliğini yaptığı gruptur. İslam Milleti yükselen beyaz ırkçılığına karşılık yine ırkçı bir söylemle cevap verme ideolojisi ekseninde kurulmuş ve bugüne ulaşmıştır (Jeffrie, 2019). İslam Milletinin en önemli figürü olan Elijah Muhammed kendisini, Allah'ın peygamberi olarak görmektedir ve Kur'an'ın da kendisine Allah tarafından indirilmiş bir kitap olduğunu iddia etmektedir. 1961 yılında Muhammed Konuşuyor (Muhammed Speaks) adlı bir dergi çıkaran İslam Milleti haftalık bu dergi vasıtası ile taraftarlarını yönlendirmiş ve örgütün manifestosunu siyahlara ulaştırmıştır (IV, 2009). Washington'da grubun örgütlediği 1 milyon insanın katıldığı bir yürüyüş organize edilmiştir. Her ne kadar halen varlığını sürdürse de özellikle Malcolm X in suikastı nedeni ile üzerlerine düşen şaibeden kurtulamayan İslam Milleti eski popüleritesinden uzak görünmektedir

Geleneksel İslam inancından farklı iman ve itikat esaslarının dışında bir örgütlenme olan İslam Milleti araştırmaya sadece kendilerini Müslüman olarak tanımlamaları nedeni ile dahil edilmişlerdir (Bridge Initiative Team, 2017).

3.4 AMERİKA'NIN GÖÇMEN POLİTİKASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Amerika Kıtası göç olgusu üzerinden incelendiğinde karşımıza iki önemli dönemin çıktığı görülecektir. İlk dönem Avrupalıların Amerika'yı keşfiyle başlayan, Amerikan yerlileri ile ilk karşılaştıkları koloniler halinde Amerika'ya yerleştikleri dönemdir. İkinci dönem ise bu kolonilerin İngiltere'den bağımsızlığını kazandığı ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bağımsız bir siyasi yapı haline geldikten sonra, Amerika'ya doğru gerçekleşen ve dünyanın çok değişik bölgelerinden göçmenlerin geldiği kitlesel göç ve göçler dönemidir. İlk dönem göçmenler, başta Kuzeybatı Avrupa'dan gelen göçmenler olmak üzere Doğu Avrupalılar, sonrasında da Japon ve Çinlileri kapsamaktadır. İkinci dönem olarak kabul edilen diğer büyük göç hareketi ise 1960'lı yıllardan sonra artarak devam eden Hispaniklerin ABD'ye hareketidir.

Amerika'nın kuruluş harcının göçmenler vasıtası ile karıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Daha önce bilinmeyen toprakların keşfi ile değişik coğrafyalardan, değişik sebeplerle yaşamak amacı ile ABD'ye gelen insan toplulukları ülkenin kurucu unsuru olmuştur. Amerika tarihi göçmenlerden ve göçmenlerin tarihinden müteşekkildir. Öyle ki

günümüz Amerika'sında göçmen karşıtı politikalar yapan, bunları uygulayan bütün unsurlar bizatihi göçmenlerdir. Dolayısı ile Amerikalı kimliğinin inşası bir tür ön kabul, önyargılar ve kalıp yargılarla örülmüştür.

1900-1920 yılları arasındaki büyük göçmen dalgası ile Amerika'ya 24 milyon göçmen gelmiştir. Her ne kadar o dönemde başlayan Birinci Dünya Savaşı, Amerika'ya gelen göçmen sayısını azaltsa da savaşın sona ermesiyle birlikte kitlesel göç yeniden başlamış ve Kongre yeni bir göç düzenlemesi yapmak zorunda kalmıştır: Bu yeni düzenleme ile her etnik grup ya da milliyet için kota belirlenirken, 1924 yılında yeniden yapılandırılan düzenleme ile özellikle Avrupa'dan gelen göçmenler desteklenmiştir. Büyük Buhran (Great Depression) adı verilen 1929 Ekonomik Buhranı'nın etkisini sürdürdüğü ve ardından İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden 20 yıl boyunca ise Amerika Birleşik Devletleri çok az sayıda göçmen almıştır. Göçmenlik ve Vatandaşlık Yasası 1952 yılında en baştan ele alınarak düzenlenmiştir. 1962'de düzenlenen yeni yasa ile tercih sistemi belirlenmiştir. Amerika, kapılarını açtığı bu yeni göçmenleri kabul ederken onlardan Amerikan kimliğinin tam kabulü, Amerikan değerlerinin tam benimsenmesi gibi beklentilerini de ortaya koymaktadır. Dünya üzerinde Amerika kadar büyük çeşitliliği bir arada içerisinde barındıran bir başka siyasi oluşum bulunmamaktadır.

Bu çeşitlilik, bu çeşitliliğin bir arada bulunmasının ortaya çıkardığı sorunlar ve çözüm yollarının araştırılması sosyolojinin önemli konularından birisi olagelmıştır. Yaklaşık olarak 1960'lı yıllara gelinene kadar Amerika'nın etnik yapısına ilişkin geliştirilen teorilerde başat olanı Anglo-uyum (Anglo-Conformity) ve eritme potası (Melting Pot) metaforu gibi farklı tezahürlere sahip olan ve bu ekseninde şekillenen asimilasyon teorisi. Somersan'a göre zorunlu uyum ve asimilasyon; "toplumdaki çeşitli azınlık grupların zaman içerisinde kültürel olarak çoğunluğa benzemesi ve devlet politikaları ile bu yönde zorlanması anlamına gelmektedir" (Somersan, 1998).

Zorunlu uyum, Anglo-uyum (Anglo-Conformity) modeli olarak tanımlanan model, Amerika'ya gelen yeni göçmenlerin geçmiş kimliklerini geride bırakmaları ve yeni geldikleri bu coğrafyanın yeni kültürel normlarını sorgusuz kabul etmeleri söz konusu politikanın temelini oluşturmaktadır. Bu anlamda Amerikan kültürel değerlerinin uzlaşma zeminine oturması gerektiğine olan inanç hakimdir. Söz konusu değerler de

Amerika'yı Amerika yapan İngiltere'nin anadili İngilizce olan (Anglo-Sakson) ve Protestan değerleri olarak kabul edilmektedir. Asimilasyon modeli bu noktada yerleşik olanlar ve yeni göçmenler arasında bir anlaşma ile düzenlenir. Göçmenlerin zorunlu olarak kabul etmesi gerekli ilkeleri belirler ve bu ilkelerin koşulsuz kabul edilmesi beklenir. Bu ilkeler, İngilizcenin öğrenilmesi ve tek hakim dil olarak kabul edilmesi, Amerikan olma noktasında Amerikan kimliğinin gurur duyulan bir unsur olarak tam kabulü, Amerikan demokratik ve eşitlikçi ilkelerinin özümsemesi son olarak da "Protestan" ahlaki değerlerinin (kendine güven, çalışma ve ahlaki dürüstlük olarak ifade edilmektedir) hayatın merkezine alınması şeklindedir. Özellikle elitler ve egemenlerin desteklediği asimilasyon projesinde sahip oldukları konum avantajlı ve ulaşılması istenendir. Bunun yanında göçmenler de asimilasyonu yeni göçtükleri bu yeni yere daha çabuk kabul edilmek için istemektedirler (Somersan, 1998). Bu anlaşmanın şartlarına idealde uyanlar etnik, dini ya da başka kimlik özelliklerine bakılmaksızın Amerikan halkına dahil edilmektedirler. Göçmenler Amerika Birleşik Devletler Anayasası'nın yönergelerine uydukları sürece ve mevcut toplumsal yapıya kültürel olarak uyum sağlamakta da zorlanmayacakları için Anglo-uyum modeline kolaylıkla dahil olabilmişlerdir.

Kuşkusuz bu sürecin gerçekleşmesindeki en önemli etkenlerden birisi asimilasyonu etkileyen unsurlardan olan etnik grupların Amerika'da ekonomik çıkar elde etmek istemeleri ve sınırlı kaynakların paylaşımı konusunda yaptıkları rekabettir. (Haşlak, 2014). Anglo-uyum modeli olarak tarif edilen model 20. yüzyılın başlarına kadar süregelmiştir. Amerikan toplumunun bu çeşitliliğini anlama ve açıklama çabası Chicago Okulu olarak bilinen sosyolojik anlayışla çözümlenmeye çalışılmıştır. Chicago Okulu 20. yüzyılın başında nüfusunun büyük çoğunluğunu göçmenlerin oluşturduğu bir kent olan Chicago'daki gruplar arası ilişkileri incelemiştir. Göçmenlerin göç etmeden önce sahip olduğu kültürel değerler, yeni göçülen kentte varolan mevcut değerlere paralel görülmemiştir. Hatta göçmenlerin sahip olduğu eski kimlikler yeni yer için tehlikeli algılanmıştır. Bu anlamda kültürleşme süreci, göçmenlerin kendi sahip oldukları orijinal kültürleri reddederek yeni toplumun değerlerini, normlarını ve davranışlarını benimsemesi anlamında ele alınmıştır. Ortaya koyulan asimilasyoncu modelde Batı toplumları homojen ve harmonik resmedilmiştir. Göçmenlerin bu harmoninin devamı için

asimile olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Çünkü kendi dilini, dinini ve kültürünü sürdüren göçmenler sosyal bütünlüğe tehdit olarak görülmüştür (Castles, 2007: 356).

Zangwill'in 1908 yılında hazırladığı eritme potası (The Melting Pot) oyununun farklı bir tartışmayı alevlendirmesiyle yeni dönem başlamıştır. Bu oyunda Ellis Adası aracılığı ile Amerika'yı ilk kez gören Avrupalı göçmenlere seslenilmiş ve Tanrı'nın bu büyük potasında onlar erimeye davet edilmiştir (Haşlak, 2014). Eritme potası, Amerika'ya gelen göçmenlerin kendi kimlik ve kültür özelliklerinin egemen kültür lehine terkedilip yok olması yerine, dönüşerek yeni bir ortak paydada buluşması temelinden hareket etmektedir. Sonuç olarak eritme potasıyla beklenen şey, göçmenlerin Amerikan potasında eritilerek tek bir kültürün oluşturulmasıydı. Fakat sonuç bütünüyle umulan gibi olmamış ve bir tek Amerikan potası yerine kendi kültürlerini devam ettiren ama aynı zamanda Amerika'da yaşamaya devam eden Protestan, Katolik ve Yahudi potalarının ortaya çıktığı belirtilmektedir (Haşlak, 2014).

Erime potası teorisi göçmenlerin kültürel desenlerindeki farklılıklarının eritilerek yok edilmesiyle çatışmaların önleneceğini iddia etmektedir. Bu teori; İtalyan, Çinli, Yahudi, İrlandalı, Asyalı ve Polonyalıların, Amerikan toplumunun değer potasında eriyeceğini varsaymıştır. Ancak bu bakımdan başarı sağladığı düşünülen bu teori, tek bir Amerikan toplumu da yaratamamıştır. Çünkü Amerika'da Protestan, Katolik ve Yahudi toplulukları şeklinde din ve mezhep üzerinden farklı topluluklar ortaya çıkmıştır (Yalçın, 2004)

Somersan'ın belirttiğine göre sosyologlar 1970'lerde eritme potası yerine, Amerikan toplumunun bir eritme potası olmadığını belirtip, çok çeşitli sebze ve yeşilliklerin ayırt edilebileceği bir mevsim salatasına (Toss Salad) benzediğini iddia etmişlerdir (Somersan; 1998). Mevsim salatası metaforu, eritme potasının aksine etnik, dini ve kültürel özelliklerin korunarak Amerikalı kimliğinin inşasına, her bireyin Amerikalı olmak dışındaki özelliklerini de dahil etmektedir. Müslüman Amerikalı, Meksikalı Amerikalı, İtalyan Amerikalı, Asyalı Amerikalı vb. şekilde her bireyin sahip olduğu kültürel geçmişin hesaba katılması gerektiği fikrini geliştirmişlerdir.

Somersan, Alman sosyolog Ulrich Beck'in modernitenin birinci çağında entegrasyon modeli eritme potası iken, bugün, modernitenin ikinci çağında, dünyanın yöneldiği

model, mevsim salatasıdır tespitine katılmaktadır (Somersan, 1998). Amerikan toplumu üzerine geliştirilen modellerin ortak özelliği, asimilasyon kelimesinin modelleri geliştirenlerce sevimsiz bulunmasıdır. Asimilasyon yerine bütünleşme ve entegrasyon kavramları kullanmaya çalışılsa da bu iki kavramın birbiri ile birebir örtüşmediği görülmektedir. Birebir örtüşmeyen söz konusu kavramların sınırları da uygulamada çok net ve keskin değildir. Toplumda avantajlı ve dezavantajlı durumda olan iki grup arasındaki bir etkileşimin entegrasyondan asimilasyona dönüşme olasılığı oldukça yüksektir. Somersan'a (1998) göre, bütünleşme, göçmen ve yerli halkların kendi istekleri ile çoğunluk kültür ve toplumuna uyum göstermesi ve çoğunluk toplumun normlarını, değer ve düşünce kalıplarını benimsemesi olarak tanımlanırken; entegrasyon farklı kültürlerin bir toplumda birlikte yaşamasında daha olumlu bir sonuç olarak ortaya konmaktadır. Asimilasyon teorileri ve bundan beslenen politikaların günümüzde eskiyerek terk edildiği görülmektedir. Dünya üzerinde mesafelerin kısalması, teknolojik gelişmelerle birlikte iletişimin kolaylaşması gibi unsurlar, üzerinde yaşadığımız dünyayı bir küresel köye dönüştürmüştür. 20. yy. başlarında dünyanın farklı yerlerinden Amerika'ya gelen göçmenlerin anavatanları ile olan bağlarının son derece sınırlı olması, Amerikan toplumu ile bütünleşmeyi, bir nevi Amerikan egemen kültürünü tam kabul etmeyi ve onun değerleri içerisinde erimeyi zaruri hale getirmekte idi. Söz konusu durum modern dönemde değişmiş, telefon ve internet kullanımı, göçmenleri anavatanlarına yaklaştırmış, havayolu seyahatlerinin gelişmesi ile birlikte de fiziksel mesafeler oldukça kısalmıştır. Bu gelişmeler sonucunda anavatanları ile bağları güçlü kalan göçmenler için asimilasyon çok da kabul edilebilir bir olgu olarak görünmemektedir.

Asimilasyon teorilerinin toplumda mevcut yapıyı açıklamakta yetersiz kalması ve ile terk edilmesi, yerine kabul edilen entegrasyon teorilerini ortaya çıkarmıştır. Entegrasyon teorilerinden beslenen entegrasyon politikaları toplumsal ilişkileri düzenlemekte etkili olmuştur. Entegrasyon modelleri, göçmenlerin dezavantajlı durumunun düzeltilerek, eğitim, iş hayatı, sağlık ve sosyal hizmetlerden eşit şekilde yararlanabilir konuma gelmeleri üzerine odaklanmıştır. Toplumun kurumlarından farklılıkları nedeni ile dışlanmaları engellenen göçmenler, buldukları yeni yerlerin hâkim kurumlarında eşit vatandaş statüsünde muamele görebilmelidir. Bu yaklaşımı destekleyen entegrasyon teorileri, göçmen politikalarının belirlenmesinde yukarıdaki standartların sağlanması

noktasında açıklamalar aramaktadır. Entegrasyon sürecini açıklama çabasındaki teori ve modellerin birçoğu entegrasyonu bir süreç olarak kabul etmektedir. Greeley (1971: 53-58), entegrasyon sürecinin altı aşamalı olduğunu belirtir. Bu teori, birkaç kuşak sonra göçmenlerin yaşadıkları ülke toplumuna entegre olacaklarını belirtmektedir. Göçmen grubun kendi kültürünü tehlikede hissettiği birinci aşama olan kültürel şok aşamasından; kimlik bilincinin ve etnik gururun yoğun olduğu, göçmenlerin dili öğrenip de daha vasıflı işlere sahip olduğu ikinci aşamaya geçilir. Üçüncü aşamada yetenekli göçmenlerin asimilasyonu gerçekleşir. Militanlık aşaması olan dördüncü aşamada, göçmen gruplar orta ya da üst sınıf olarak gerekirse yaşadıkları kenti istedikleri gibi yöneteceklerini iddia ederler. Etnik çatışma ihtimali olan bu aşamadan sonra, grup üyelerinin profesyonelleştiği ve yabancı toplumla bütünleştiği beşinci aşama gelir. Kendilerine yabancılaşmış bu kişiler artık altıncı ve son aşamada uyumu başlatırlar (Köse, 2012).

Entegrasyon teorilerinin, asimilasyon teorilerinin aksine, göçmenlerin yaşadıkları yere uyumunu, zorlama ve baskı yolu ile değil, uyumluluk temelinden açıklama çabası kavramı, asimilasyon kavramına nispetle tercih edilebilir ve sevimli hale getirmişse de her aşamasının hâkim kültürce belirlenmesi entegrasyon sürecine tam adapte olamayan göçmenleri sistemin dışında bırakma ve marjinalleştirme riski taşıdığı görülmektedir. Entegrasyon sürecinde sınırları iyi çizilmiş bir rasyonalite vardır ve göçmenlerden bu sınırlar içerisinde kalınması beklenmektedir. Her ne kadar asimilasyon kavramına göre daha kabul edilebilir olsa da bu belirlenmişlikler toplumsal ilişkiler bakımından entegrasyon teorilerini de aşan bir bakış açısını gerekli kılmıştır.

Bu noktada sosyal bilimcilerin çoğulculuk ve çok kültürlülük kavramları ile Amerikan toplumsal yapısını açıklamaya çalıştıkları görülmüştür. Kültürel incelemeler disiplinde tartışılmaya başlanan kültürel azınlıkların, bir yandan farklılıklarına saygı, diğer yandan çoğunluk ile eşit koşullarda var olabilmesi için asgari çerçevelerin gerekliliği fikri çok kültürlülük kavramının yeni yorum ve içerikle tartışılmasına neden olmuştur (Somersan, 1998).

Çok kültürlülük ve çoğulculuk birbiri ile paralel düşünülmesi gereken iki kavramdır. Çok kültürlülük teorisine destek veren sosyologlar Amerika'ya göç yolu ile gelen bütün unsurların, Amerikan kültürüne katkı sağlayacak değerlere sahip olduğu ön kabulünden

hareketle her kültürel değere bir kazanım olarak bakmaktadır. Gerçekte kültürel çoğulculuk ve çok kültürlülük asimilasyon teorilerinden sonra gelse de, uygulamada Amerikan Anayasası ile korunan anayasal haklar temelinde bakıldığında her Amerikalının eşit haklara sahip olması bu uygulamanın pratikte kabul gördüğünü de göstermektedir. Kültürel çoğulculuk fikri farklılıklardan zenginlikler doğacağı ana fikri üzerine inşa edilmiştir. Amerikan ulusu etnik, dini, irksal herhangi bir kültürel değerle ters düşmeden her bir değeri içselleştirerek zenginleşen kendi ulus kimliğini oluşturabilecektir. Ortak tarihsel geçmişe sahip olmayan, aynı kültürel değerleri taşımayan toplulukların bir arada bulunmalarına dair çözüm önerilerini içerisinde barındıran çok kültürlülük teorileri söz konusu çözüm önerilerini ortaya koyarken kuruluş değerleri ile çelişmeyecek bir ortak payda belirlemeye çalışmaktadır. Özellikle politik hayata eklenme noktasında eşit yurttaşlık haklarına sahip göçmenlerin kamusal alana taşıyacağı düşünülen kültürel özellikler siyasi yapıların temel değerleri ile örtüşmeli ve paralellik göstermelidir. Aksi takdirde ortaya çıkacak sorunlar toplumsal birlik ve beraberlik açısından egemen kültür aleyhine sonuçlar doğurabilecektir. Dolayısı ile ideal sınırlar bu noktada da oldukça muğlaktır.

Çok sayıda sosyal bilimci çoğulculuk ve çok kültürlülük kavramlarını birlikte kullansalar da Somersan, “Çoğulculuk (pluralism) kavramı, yumuşatılmış apartheid yani yumuşatılmış ırk ayrımıdır. Eğer bu çok ağırsa ayrımcılıktır. Herkesin farklılıklarıyla eşit olabileceği, olmayan eşitliğin sağlanması için de pozitif ayrımcılığın (tercihli ayrımcılığın) yürürlüğe konabileceği tek durum ise çok kültürlülüktür” şeklinde çoğulculuk ve çok kültürlülük arasındaki ayrımı ifade etmektedir (Somersan; 1998).

Köse, çok kültürlülük kavramını çözümlemeye yönelik yaklaşımları üç temel kategoride ele almanın mümkün olduğunu belirtmektedir. Birincisi çok kültürlülüğe toplulukçu yaklaşımlardır. İkincisi, çok kültürlülüğe liberal yaklaşımlardır. Üçüncü kategoride ise, çok kültürlülüğe post-kolonyal yaklaşımlar yer almaktadır.

Amerika’da son dönem mevcut siyasi yönetim, altyapının ve yönetimin çok kültürlülüğü reddeden bir politikadan beslenmesi ve son dönem gerek göçmenlere yönelik gerekse Müslümanlara yönelik belirlenen politikaların uygulamaları bu teoriyi desteklemektedir. Ancak toplumsal yapı içerisinde farklı algılayışların tezahürü olarak, tez antitezini ortaya

koymuş, asimilasyoncu politikaların karşıtı port modern bir düşünceden beslenen çok kültürlük de kendisine bir zemin bulmuştur. Bu kesimin en büyük korkusu çok kültürlük politikalarının azınlıklarla yapılacak koalisyonlar sonucunda bu azınlıkların iktidarı ele geçirerek çoğunluk olmalarına yol açacak olmasıdır. Kimi yazarlara göre de çok kültürcü politikalar bir Truva atı gibi Amerika'yı istila etme riski taşıyacak kadar tehlikeli bulunarak liberal kanatta yer alan siyaset ve bilim insanları bu politikalar aracılığı ile ülkenin altını oymakla suçlanmaktadır (Schmidt, 1997).

3.5. AMERİKA'DA İSLAMOFOBİ

İslamofobi, İslam ve İslam dinini benimseyen Müslümanların diğer dinlerle aynı ortak paydada buluşamayacağına olan kesin yargının oluşturduğu bir aşağılama duygusundan hareketle, İslam'ı ve Müslümanları, Yahudi ve Hıristiyanlara kıyasla aşağı, modası geçmiş, zalim, acımasız, akıl dışı gören bir düşüncenin ürünüdür. İslamofobiklerce terörü besleyen yegâne kaynak İslam'ın ta kendisidir. İslamofobi ideolojisi Müslümanları batı medeniyetine büyük bir tehdit olarak görmektedir. Dahası İslamofobi toplu bütünlüşmüş kendini toplumun bir parçası olarak gören Müslümanlara da şüphe ile yaklaşma, onları toplumdaki dışlama, ayrıştırma gibi eylemleri de desteklemektedir. Batı dünyasında Müslümanları ötekileştirme çabasının ürünü olarak İslam ve Müslümanlar, türlü önyargılara maruz kalmış ve kendileri de refleksi olarak belki de farkında olmadan bu ayrımcılığı kabullenmeye başlamıştır.

Amerikalı Müslümanların çatı kuruluşu olan ve sivil haklar alanında çalışmalar yürüten Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi (The Council on American-Islamic Relations-CAIR), Amerika genelinde İslamofobik şahısları, grupları ve olayları inceleme altında tutmaktadır. Her yıl yayınladığı İslamofobi raporları ile meydana gelen olayları kayıt altına alarak gerek yasal olarak gerekse sosyal olarak bu tür muamelelere maruz kalan Müslümanlara destek vermektedir. Bunun yanında özellikle yazılı ve görsel basında çıkan İslamofobik yayınların takibini yapmak. Sosyal medya alanında oluşturulan içerikleri takip gibi çok önemli bir görevde üstlenmiştir (Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi, 2020). www.Islamophobia.org adresinden ulaşılan anti İslamofobi sitesi kanalı ile bütün çalışmalarını kamuoyu ile de paylaşmaktadır. Burada paylaştığı bilgiler özellikle

İslamofobik bireyleri ve grupları açıkça ifşa etmekte bu birey ve gruplara karşıda Müslümanları farklı platformlarda savunmaktadır (Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi-CAIR, 2020).

İslam Karşıtı, İslamofobik Yapılanmalar; Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi anti İslamofobik web sitesine göre Amerika'da faaliyet gösteren başlıca İslamofobik gruplar şunlardır: (Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi-CAIR, 2020).

Abstraction Fund, ACT For America, Adelson Family Foundation, Allegheny Foundation, American Center for Law and Justice, American Civil Rights Union, American Family Association, American Freedom Alliance, American Freedom Defense Initiative, American Freedom Law Center, American İslamic Forum for Democracy, American İslamic Leadership Coalition, American Public Policy Alliance, Americans for Peace and Tolerance, Bare Naked İslam, Center for Security Policy, Center for the Study of Political İslam, Christian Advocates Serving Evangelism, Citizens for National Security, Clarion Project, Committee for Accuracy in Middle East Reporting, Concerned Women for America, David Horowitz Freedom Center, Diana Davis Spencer Foundation, DonorsTrust and Donors Capital Fund, Eagle Forum, Eugene and Emily Grant Family Foundation, F.M. Kirby Foundation, Family Security Matters, Fidelity Charitable Fund, Florida Family Association, Forum for Middle East Understanding, Fox News Channel, Gatestone Institute, Heavenly Father's Foundation, Investigative Project on Terrorism, Jewish Communal Fund, Jihad Watch, Lynde and Harry Bradley Foundation, Middle East Forum, Middle East Media Research Institute, Mirowski Family Foundation, MZ Foundation, National Christian Charitable Foundation, National Review, Newton and Rochelle Becker Charitable Trust, Oak Initiative, Randolph Foundation, Russell Berrie Foundation, Sarah Scaife Foundation, Schwab Charitable Fund, Shoebat Foundation, Stephen Harold Schimmel Foundation, Stop İslamization of Nations, Straight Way of Grace Ministry, Understanding the Threat, United West, Vanguard Charitable Endowment Program, Washington Times

3.5.1. Amerika'daki İslamofobik Eylem ve Uygulamaların Kronolojisi

Bu bölümde araştırmanın konusu dışına çıkmamak adına tam bir kronoloji değil, çeşitli yönleri ile önemli görülen İslamofobik eylemlerin incelemesi yapılacaktır. 11 Eylül 2001 yılında gerçekleşen terör saldırılarının Müslümanlarla ilişkilendirilmesi, İslamofobik düşünce ve eylemlerin ivme kazanmasının dönüm noktası olmuştur.

2004 yılında başkanlık yarışını kazanarak Beyaz Saray'a giden Barack Obama'nın Müslüman olduğuna dair komplo teorileri dolaşmaya başlamıştır. Aralarında 2016 yılında Başkan Trump'ın da olduğu, sağ partili politikacıların desteklediği ve yaydığı karalama politikası Amerika Birleşik Devletleri'nin 44.cü başkanı olan Barack Obama'nın Müslüman olduğu, Müslümanlığını gizlediği gibi iddiaları içerisinde barındırmaktadır (Bredderman:2016). Bu iddiadan hareketle Barack Obama'yı yıpratma taktiği güden İslamofobik çevreler yüzünden Barack Obama, Müslüman topluluklara özellikle mesafeli durmuş ve başkanlığı süresince kendini anlatmak zorunda kalmıştır.

İslamofobi Müslümanlarca, nefret söylemi, aşağılanma ve suç üzerinden algılansa da uygulamada İslamofobik algı ve görüşler daha farklı alanlarda tezahür etmektedir.

Bunlardan ilk olarak incelenmesi gereken Müslümanların, İslami olarak görünürlüğünü sağlayan, İslami işaret, sembol ve benzeri unsurların sınırlandırılması ve hatta yasaklanmasıdır. Avrupa ülkelerinde bu uygulama, değişik Müslüman gruplarca kullanılan, yüzü tamamen kapatan peçe uygulamasının yasaklanması ve daha da ileri giderek Müslüman kadınların başörtüsü ile bazı devlet kurum ve kuruluşlarına serbestçe girme hakkının ellerinden alınması şeklinde tezahür etmiştir. Amerika'da ise bu yapısal İslamofobik eylemler hem eyaletler bazında hem de merkezi yönetim bazında özellikle Müslümanlara karşı yapılan düzlemelerle kendini göstermiştir.

Şeriat Karşıtı Yasa (Anti Sharia Law)

2006 yılında İslam karşıtı Yahudi Avukat David Yerushalmi tarafından "Anti-Sharia Law" olarak da bilinen ve Amerikan mahkemelerinde İslami hukuk normlarının kabul

edilmemesine karşı bir model hazırlanmış, 2010 yılında bu hareketten esinlenen kanun teklifleri değişik eyaletlerce kaleme alınmıştır.

Vatanseverlik Yasası (Patriot Act)

Burada ele alınacak olan söz konusu düzenlemelerin en önemlilerinden birisi “Vatanseverlik Yasası” diye bilinen kanun düzenlemesidir. “Vatanseverlik Yasası”, 11 Eylül 2001 terör saldırılarından hemen sonra 26 Ekim 2001’de dönemin Amerikan başkanı George Bush tarafından imzalanmış, Amerikan Kongresi’nin de onaylanmasının ardından hemen yürürlüğe girmiştir. Kendini ifade etme özgürlüğü, ibadet etme özgürlüğü, yaşama, çalışma ve seyahat etme gibi hak ve özgürlükler Anayasa’nın garantisi altında iken yürürlüğe giren bu yasa ile bu temel hak ve özgürlüklerin söz konusu yasa ile ihlal edildiği yasa karşıtı gruplarca ifade edilmektedir.

Amerikalı Müslüman Avukatlar Birliği’nin yasanın çıkmasından on yıl sonra yayınladıkları Özgürlük Kaybı Raporuna (Loosing Liberty Report) göre, İslamofobik düşünce ve algının Müslümanların kişisel hak ve özgürlüklerini kısıtlayan çok sayıda uygulamaya neden olduğu belirtilmektedir. Yine aynı rapora göre “Vatanseverlik Yasası” masum Amerikan vatandaşlarının günlük yaşamlarını, düşüncelerini, inançlarını izleme altına almıştır. Ülkenin güvenlik kuruluşu FBI, her yıl çok büyük sayıda masum Müslüman vatandaşa ait bilgileri toplamakta, söz konusu vatandaşlara şüpheli muamelesi yapmaktadır. Masum vatandaşları etnik, dini, ırk ve milletlerine göre potansiyel suçlu gören bu anlayış Müslüman ve Müslüman olmayan insan hakları gruplarınca ciddi eleştirilere maruz kalmaktadır. FBI’ın bu noktada Müslümanların ibadet ettiği camileri takip altında tuttuğu, Müslümanların siyasi faaliyetlerini izlediği ve Müslümanları fişlediğine dair iddialarda aynı raporda yer almaktadır (Khrera, 2011:10). Müslümanlara ait yardım organizasyonları da FBI’ın çok sıkı takibi altındadır. İslam karşıtı görüşlerin yasalarla desteklenmesi bir yana, İslamofobik faaliyetler başka formlarda da ortaya çıkmaktadır.

Kur’an Yakma Günü (Burn a Quran Day)

Florida’da bir kilisenin rahibi Terry Jones, Eylül 11’i uluslararası Kur’an yakma günü olarak ilan etmiştir (*Valerie Bauerlein And Farnaz Fassihi : 2010*).

Bu eylem Amerika’nın deniz aşırı ülkelerde bulunan askerlerine karşı saldırı ve nefret duygusunu körükleyebileceği endişesi ile engellenmiştir. Her ne kadar gelen tepkiler üzerine bu çağrısı, Kur’an yakma gününe dönüşme de benzer eylemler Amerika’nın değişik bölgelerinde gerçekleştirilmiş ve İslamofobik birtakım insanlar Müslümanların kutsal kitabı Kur’an-ı Kerim’i yakma eylemleri gerçekleştirip sosyal medyada görüntülerini paylaşmışlardır.

Amerika’nın İslamlaşmasını Durdurun (Stop Islamization of America –SIOA) hareketi, İslamofobik oluşumlardan bir diğeridir. Bu grubun Amerika’nın New York Eyaleti’nin Manhattan Bölgesi’nde yapılacak olan cami projesine karşı yaptığı örgütlenme ile İslamofobik gruplar arasında önem kazanmıştır. Kamuoyunda Büyük Sıfır Cami Projesi (Grand Zero Mosque Project) ya da “Park 51” olarak bilinen Manhattan’ın Downtown Bölgesi’nde Müslümanlarca finanse edilen ve yapılması planlanan cami ve kültür merkezi projesi bazı nefret gruplarının caminin yapılacağı bölgenin 11 Eylül 2001 terör saldırılarında hedef olan Dünya Ticaret Merkezi’ne çok yakın bir konumda olması nedeni ile sembolik bir anlam taşıdığı propagandasını kamuoyunda yoğun şekilde yapmışlardır. Birçok İslamofobik gruptan sağladıkları desteklerle ciddi propagandalar yapan grup, cami projesinin iptal edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. İslamofobik yayınların ana kaynaklarından ve Amerikan sağının destekçilerinden Fox haber kanalının, 13 Mayıs 2010’dan 12 Ağustos 2010’a kadar olan 91 günlük sürede Amerika’ya cami yapımı projesini tartışmak için en az 47 katılımcıyı ağırladığını, katılımcıların da %75’inin bu projeye karşı kişiler arasından seçildiği bulgulanmıştır. Aynı kanalın haber yayınları için tercih ettiği toplam 47 konuktan sadece dokuzunun projeyi destekleyen kişiler arasından seçilmiş olması da kanalın haber kaynağı ve uzman tercihinde İslamofobik bir eğilimi benimsediğini göstermektedir (Miles, 2017).

Amerika İçin Harekete Geç! (ACT! For America)

Amerika’daki en büyük İslam karşıtı organizasyondur. Özellikle Amerika genelinde İslam karşıtı gösteri, toplantı ve mitingler düzenleyen grup, Washington’da anti İslam

lobi faaliyetlerini organize etmektedir. Grubun Cumhuriyetçi Parti kongre üyeleri ve diğer politikacılarla yakın ilişki içerisinde olduğu bilinmektedir. Grup, 107 kanun teklifinin hazırlanmasında etkili olduğunu iddia etmektedir (ACT, 2020).

Amerika'nın Güney California Eyaleti'nde organize ettiği İslam karşıtı toplantı bugüne kadar Amerika'da yapılan en büyük İslam karşıtı gösteridir. Bu toplantıya Cumhuriyetçi Parti'den politikacılar da katılım göstermişlerdir. Grup, Şeriat Karşıtı Yasa hareketinin de merkezinde yer almaktadır. Georgetown Üniversitesi Köprü Girişiminin ACT hakkında yayınladığı rapora göre ACT, birçok Cumhuriyetçi politikacı ile yakın temas halindedir. 10 cumhuriyetçi politikacı içlerinde eski başkan adayları Ted Cruz da olmak üzere 2016'da ACT tarafından düzenlenen toplantıya katılmıştır. CIA direktörü Mike Pompeo, ACT tarafından Capitol Hall'da düzenlenen toplantıda konuşmacı olarak bulunmuştur, Eski Milli Güvenlik Danışmanı Michael Flynn ve Beyaz Saray Danışmanı Walid Phares, ACT Mütevelli Heyeti'nde görev almışlardır. ACT'a destek veren Cumhuriyetçi politikacılar bununla da sınırlı değildir.

Haas Enstitüsü Diğerlerini Yasallaştırma Raporu'na göre, yalnız 2010-2016 yılları arasında 39 eyalette 194 İslam karşıtı yasa teklifi hazırlanmış, bunların 18 tanesi yasalaşmıştır (Elsheikh, Sisemore, Lee, 2017).

İslamofobi'nin toplum üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması ve yok edilmesi amacıyla Müslüman gruplar ve kurumlar faaliyetlerini sürdürmektedir. Kuzey Amerika İslam Dairesi (Islamic Circle of North America – ICNA), Kuzey Amerika İslam Toplumu (Islamic Society of North America- ISNA), Müslüman Amerikan Toplumu (Muslim American Society-MAS) ve Amerika İslam İlişkileri Konseyi (Council of American Islamic Relations- CAIR), Amerika Müslüman Organizasyonlar Konseyi (US Council of Muslim Organizations-USCMO) Amerika Birleşik Devletleri'nde faaliyet gösteren önemli sivil toplum kuruluşlarıdır. Bunların dışında Amerikalı Müslümanları Güçlendirme (Empowering Engaged Muslim Americans-EMGAGE) isimli kuruluş Müslümanları politik alanda bilinçlendirme çabası vermektedir.

3.5.2. İslamofobik Saldırıları: Nefret Suçları

Müslüman Avukatlar Birliği'nin (Muslim Advocates) yayınladığı Özgürlüğü Kaybetmek (Losing Liberty) Raporuna göre, söz konusu İslamofobik düzenlemeler Müslümanların işyerlerinde, okullarında ve sosyal hayatta ayrımcılığa tabi tutulmasına ve daha da ileri giderek nefret suçlarının hedefi haline helmesine neden olmaktadır (Advocates, 2019). Arap Amerikan Enstitüsü'nün 2018 yılı raporuna göre Müslümanların uğradıkları nefret suçları 2018 yılında 2016 ve 2017 yılına kıyasla büyük artış göstermiştir (Arab American, 2018). 11 Eylül 2001'den sonra münferit yer ve zamanlarda Müslümanlar küçük çaplı nefret suçlarının hedefi haline gelseler de araştırmada sadece dikkat çekici İslamofobik nefret suçu özelliği gösteren bazı örnekler verilecektir.

Amerika'da İslamofobik saldırılar içerisinde ilk dikkat çeken vaka, 15 Eylül 2001 günü Arizona'da meydana gelmiştir. Balbir Singh Sodhi, sikh inancına mensup bir Hintli, İslamofobik bir katil tarafından katledilmiştir. Sakalı olan ve başında türban denilen ve Müslümanların kullandığı sarıya benzer bir aksesuar kullanan adam, arkadaşlarına dışarı çıkıp birkaç havlu kafanın (Argo başörtüsü) kafasını kopartacağını söyleyen İslamofobik kimseler tarafından Arap Müslüman zannedilerek öldürülmüştür. Görülebileceği gibi İslamofobik retorik yanlış bilme hatta hiç bilmeme, karşısındakini tanımama ve safi nefret duyma temelinde bir yapıya sahiptir. İslamofobik saldırının ilk hedefi, Müslüman dahi olmayan bir Hintli olmuştur.

İslamofobik saldırılardan önemli olarak görülenlerden bir diğeri ise hem Amerikan kamuoyunda hem dünyada Chapel Hill Shooting olarak dikkat çeken saldırı olmuştur. Saldırı, 10 Şubat 2015'te Carolina'nın Chapel Hill Bölgesi'nde gerçekleştirilmiştir. Üç Müslüman genç evlerinin önünde silahlı saldırıya uğrayarak katledilmişlerdir. Deah Shaddy Barakat, Yusor Mohammad Abu-Salha ve Razan Mohammad Abu-Salha isimli gençlerden Barakat ve karısı Yusor, North Carolina Üniversitesi'nde diş hekimliği öğrencisi iken Barakat'ın kardeşi Razan, North Carolina Üniversitesi'nde mimarlık öğrencisidir. Üç genç, kendi evlerinin önünde uzunca bir zamandır kendilerini değişik şekillerde rahatsız eden ve İslam karşıtı sözler ile kendilerine hakaret eden komşuları tarafından katledilmişlerdir. İlk başlarda olay, park yeri anlaşmazlığı gibi lanse edilmeye çalışılsa da gerek şahitler gerekse de gelen tepkiler üzerine zanlı İslam karşıtı nefret suçu

ile yargılanmıştır. Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi Council on American-Islamic Relations (CAIR) başta olmak üzere birçok sivil toplum kuruluşu bu konuda ciddi rol oynamışlardır.

Dar Al-Farooq İslam Merkezi Minnesota'nın Bloomington Bölgesi'nde bulunan bir camidir. Cami, 5 Ağustos 2017 günü bomba konulmak suretiyle saldırıya uğramıştır. Yoğun bir Somali nüfusunun bulunduğu bölgedeki cami, saldırı sonrası kullanılamaz hale gelmiştir. Daha birçok ibadet yeri değişik şekillerde üzerine grafiti yazılma, Müslümanlarca yenilmesi yasak olan domuz etinin camilere bırakılması gibi değişik boyutlarda saldırılara maruz kalmıştır. FBI her yıl nefret suçları ile ilgili raporlar yayınlamaktadır. Kaplan'a göre bu raporlarda yer alan rakamlar, gerçekleşen eylem ve saldırıları tam olarak göstermekten uzaktır. Yine Kaplan'a göre Müslümanlar farklı nedenlerle kendilerine karşı işlenen eylem ve suçları rapor etmekten kaçınmaktadırlar. Özellikle göçmen Müslümanlar arasında herhangi bir olaya karışmama adına kendilerine karşı işlenen eylemleri görmezden gelme ya da rapor etmeme durumu söz konusudur (Kaplan, 2006). Müslümanların maruz kaldıkları ayrımcı uygulamalar; dindar kişi ve gruplara, ibadet mekanlarına yönelik sözlü ve fiili saldırılar; Müslümanların temel haklardan mahrum bırakılmaları; İslami değerler ve mukaddesler hakkında yapılan tahrik edici, incitici, rencide edici, yayınlar ve ifadeler; dini değerlerin yaşanmaması için yapılan siyasi, sosyolojik ve psikolojik baskı ve uygulamalar; siyaset, eğitim, sağlık, iş sektörlerinde, hizmet alırken veya hizmet sunarken, Müslümanların dininden dolayı maruz kaldığı her türlü kötü muamele olarak ifade edilmiştir.

3.5.3. İslamofobik Söylemler

Amerikan Başkan adayı Donald Trump, CNN muhabiri Anderson Cooper'ın yönettiği bir programa katılarak seçim sonrası kazanırsa Beyaz Saray'a taşınması muhtemel algının ilk işaretlerini vermiştir. Bu röportajda söylediği “Bence İslam bizden nefret ediyor... radikal ama tanımlaması çok zor. Ayrılmak çok zor çünkü kimin kim olduğunu bilmiyorsun” şeklinde ifadelendirdiği görüşleri, Amerikan yönetiminin İslam ve Müslümanları Amerikan toplumu için potansiyel tehdit unsuru olarak algıladığının en açık ifadelerinden birisidir (Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi, Hijacked by Hate: American Philanthropy and the Islamophobia Network, 2019). Trump'ın bu ifadeleri aynı zamanda İslamofobik yapılar içinde bir izin kâğıdı niteliğindedir. Nitekim İslamofobik yapılar Trump yönetiminden aldıkları açık destekle faaliyetlerini artırmış ve Müslümanları hedef alan uygulamalara hız vermişlerdir. Bu İslamofobik söylemler gerek Trump gerekse de Trump'ın yönetim kademesinde görevlendirdiği üst düzey birçok bürokrat tarafından farklı platformlarda değişik ifadelerle ama sıkça dile getirilmiş ve oluşturulmak istenen negatif İslam ve Müslüman amacına hizmet etmiştir.

Amerika İçin Medya Önemlidir (Media Matters for Amerika) isimli kuruluşun hazırladığı bir rapora göre 2018 yılında Amerikan Cumhuriyetçi Partisi'nden aday olan 28 politikacı, İslamofobik yayın yapan medya kuruluşları ile yakın ilişkili bulunmuştur (Hananoki, 2018). Amerikan siyaseti genelde, İslamofobi kavramı ise özelde bir ticari endüstri olarak işlemektedir. Amerikan siyaseti içerisinde partiler, senatörler ve diğer politikacılar taraftarlarınca kendilerine yapılan bağışlarla siyasetlerini sürdürmektedirler. Amerika'nın en büyük iki siyasi partisinden birisi olan Cumhuriyetçi Parti ve üyelerine en büyük bağışlar silah üreticisi firmalardan gelir. Bu bağışçılar yaptıkları bağışların bedelini Amerika'yı yöneterek ya da istedikleri şekilde yönetilmesini sağlayarak almaktadırlar (Philips, 2015). Ulusal Silahçılar Birliği (The National Rifle Association-NRA), büyük silah üreticilerinin bir araya gelerek oluşturduğu bir kuruluştur. NRA, Cumhuriyetçi Parti'nin büyük bağışçılarından birisidir. Cumhuriyetçilerin Trump'tan önceki son iki seçimde Beyaz Sarayı demokratlara kaptırması, yeni düşman inşasına hız vermeden iktidarın yolunu bulamayan cumhuriyetçiler ve başkan adayları Trump'ın, İslamofobik söyleminin artırmasına ve Müslümanları hedef göstermesine zemin hazırlamıştır (Karakuş, 2019).

İslamofobi ve İslamofobi endüstrisi yıllardır finansmanını Amerikan hayır kurumlarından ve vakıflarından sağlamaktadır. Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi'nin (Council on American-Islamic Relations-CAIR) araştırmaları 2014-2016 yıllarında 1096 kurum ve kuruluşun İslamofobik kuruluşlara 1.5 milyar dolar fon sağladığını belirtmektedir. Söz konusu para medya kuruluşları, siyaset, kolluk kuvvetleri, eğitim grupları ve loby faaliyetleri olmak üzere çeşitlilik gösteren İslam karşıtı gruplara dağıtılmaktadır (Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi, Hijacked by Hate: American Philanthropy and the Islamophobia Network, 2019). Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi'in raporuna göre bu Amerikan hayır kurumlarının başında Sadakat Yardım Vakfı (Fidelity Charitable Fund) Ulusal Hıristiyan Yardım Vakfı (The National Christian Charitable Foundation) ve Yahudi Toplumsal Fonu (The Jewish Communal Fund) isimli kuruluşlar gelmektedir. Siyasal retorikle birleştiğinde İslamofobik söylemin medyadaki temsilleri de İslam'ın ve Müslümanların, popüler klişe imajını körüklemekte ve Müslümanları her türlü nefret suçuna açık hale getiriyor görünmektedir. Özellikle devletin en tepe noktasından İslamofobiklere sunulan İslam'ın medeniyetin anti tezi olduğuna dair inanç, İslamofobik öznelerin tutum ve davranışları ile Müslümanlara karşı nefretlerini daha da körüklemiştir. Trump'ın İslamofobik söylemleri arasında aşağıdaki ifadeler dikkat çekmektedir.

“İslam'ın ve Müslümanların doğası gereği veya benzersiz bir şekilde şiddetli, kadın düşmanı, aşağılık, hoşgörüsüz, ilkel, statik, otoriter, homofobik, manipülatif, bencil, aldatıcı bir din ve dindarlardan ibarettir. İslam'ın medeniyetin antitezidir” (Trump, 2015).

“İslam, ABD ve/veya Batı için varoluşsal bir tehdittir ve Müslümanların ya da onların temsilci kurumlarının Batı'yı ya da Amerika'yı devirme planının bir parçasıdır” (Trump, 2015).

“LGBTQ vatandaşlarımızı nefret dolu bir dış ideolojinin şiddetinden ve baskısından korumak için elimden gelen her şeyi yapacağım” (Trump, 2015).

“İslam bizden nefret ediyor” (Trump, 2015).

Trump yönetimin göreve geldikten hemen sonra baş stratejist olarak görevlendirdiği Steve Bannon “İslam bir barış dini değildir. İslam boyun eğmelidir” diyerek Batı'nın

İslam'la bir savaşta olduğunu belirtmiştir. 2007 yılında Andrew Breitbart ile Breitbart isimli ırkçı ve aşırı sağcı bir haber platformu kurmuştur. <https://www.breitbart.com/>. Çok sayıda İslamofobik yayın yapan Breitbart haber sitesinden alınan bazı İslamofobik başlıklardan bazılarında “Batı'daki Genç Müslümanlar Saatli Bomba”, “Huma Abedin 'büyük olasılıkla bir Suudi casusu', "Küresel terörist Entity" ile "derin, tartışılmaz bağlantılar" “Müslüman Tecavüz Kültürü Protestosu” gibi ifadeler bulunmaktadır. Trump'ın baş stratejistliğini yaptığı dönemde bir de radyo programı yapan Bannon, programında iyi bilinen İslamofobik isimleri birçok kez ağırlamıştır. Bunlar arasında Frank Gaffny (25 defa beraber program yapmışlardır) gibi komplo teorisyenleri, Müslüman kardeşlerin Amerika'ya sızdığı teorisini ortaya atan isim, Amerikan Özgürlük Savunma Girişimi Pamela Geller (American Freedom Defense Initiative Pamela Geller – AFDI) gibi Amerika'nın İslamlaşmasını Durdurun (Stop İslamization of Amerika) kampanyasına başkanlık eden isimler vardır. Bannon, İslam'ı en radikal din olarak nitelendirmekte, daha da ileri giderek İslam'ın Naziler'den ve Hitlerden daha kötü ve karanlık olduğunu belirtmektedir (Bridge Initiative Team, 2017).

Trump yönetiminin Ulusal Güvenlik Danışmanı Michael Flynn, İslam'ın din olma kisvesi ardına gizlenmiş siyasi bir ideolojiye kötü niyetli bir kanser tümörüne benzediğini ifade etmiştir. Twitter hesabında da Müslümanlardan korkmanın rasyonel bir şey olduğunu; tıpkı Nazizm, faşizm, emperyalizm ve komünizmle yüzleştığımız gibi başka bir 'izm'le karşı karşıyayız İslamisizm, yazmıştır.

Trump yönetiminin göreve getirdiği isimlerden islamofobik retoriğin en önemli savunucularından bir diğeri olarak Sebastian Gorka gösterilmektedir. Gorka, Ocak 2017'den Ağustos 2017'ye kadar Trump'ın başkan yardımcılığı görevini yürütmüştür. Dini profil bilgilerinin toplanması, Müslüman sivil toplum örgütlerinin hedef alınması gibi projelerin hem fikir babası hem uygulayıcısıdır. 2016 yılında “Cihadı yenmek” isimli bir kitap yayınlamıştır. Güvenlik ve terör uzmanları Gorka'nın başkana yakınlığını oldukça tehlikeli bulmaktadır. Son derece amatör olmakla ve güvenlik tehditleri uydurması ile ilgili eleştiriler de almaktadır. Gorka “İslam ve Kuran'ı terörizmin kaynağı olarak gördüğünü ifade etikten sonra Müslüman mültecilerin ülkeye girişini “ulusal intihar” olarak nitelemiştir (Bridge Initiative Team, 2018). Y

3.5.4. Amerikan Siyasetinde İslamofobik Söylemin En Tepeye Yükselişi ve Trump Dönemi

Donald Trump, Amerika'nın emlak zengini, kumarhaneler sahibi, başı iflaslarla, ilişki yaşadığı kadınların kendisine açtığı davalarla dertte olan medyatik bir Amerikan figürüken Amerika'nın yönetimine talip olmuş ve bu talebini seçim dönemi boyunca İslam karşıtlığı, yabancı düşmanlığı üzerinden şekillendiren politik bir figüre dönüşmüştür.

Trump'ın seçim kampanyası İslam ve Müslümanlar üzerine artan bir korku, yanlış anlaşılmalara ve antipati üzerine şekillenmiştir. Seçim kampanyası boyunca Müslümanları ve onların şahsında İslam dinini çok büyük bir tehlike olarak lanse etmiştir. Daha önceki Amerikan başkanlarının kullandığı radikalize olmuş Müslümanlar ve sıradan vatandaşlar arasındaki fark vurgusu hiçe sayılmış, İslam ve Müslümanlar topyekûn bir tehdit ve tehlike olarak lanse edilmiştir. Başkan seçilmesinin ardından İslamofobiklerce iyi bilinen isimleri kritik noktalarda önemli görevlere getiren Trump yönetimi, uyguladığı politikalarla İslamofobik yaklaşımlarını da açıkça ortaya koymaktadır. Bu önemli yetkiler içerisinde ABD, yaşanan terör eylemlerinden sonra ülkesinde bulunan Müslüman göçmenlere yönelik daha sıkı önlemler almaya başlamıştır. Aynı şekilde 11 Eylül terör saldırısından sonra, AB üyesi ülkelerde de Müslüman göçmenlere yönelik entegrasyon politikaları daha sıkı bir şekilde uygulanmaya ve yeni Müslüman göçmenlerin AB ülkelerine girişlerinde daha sıkı yaptırımların yürürlüğe konulmasına yol açmıştır. 11 Eylül saldırısı, İslamofobi kavramı için bir dönüm noktası olmuş, aşırı sağ siyasi partiler, propaganda faaliyetlerinde göçmen karşıtı söylemler üzerinden İslamofobi vurgusunu da sıklıkla dile getirmeye başlamıştır (Poynting ve Mason, 2007: 61).

Patel ve Waldman'a göre, Donald Trump tüm kampanyası boyunca anti-Müslim retoriklerle İslamofobik algının artmasına, dahası İslam hakkındaki yanlış algılarla şekillenmesine neden olmuştur (Patel and Waldman 2017). Müslümanları hedefe koymak ve İslam karşıtı bir söylem üzerinden kendi seçim kampanyalarını kurgulamak oy bakımından ciddi ve kolay getirisi olan bir yöntem olmuştur. Son on yılda, göçmen karşıtlığı ve özellikle Müslüman karşıtlığı üzerine kurgulanan politik söylemler

kamuoyunda ciddi bir karşılık bulmaya başlamış ve hatta bazı siyasi partilerin temel seçim stratejisini oluşturur hale gelmiştir (Samur, 2016: 311).

Pew Araştırma Enstitüsü'nün Müslümanlar arasında yaptığı Temmuz 2017'de yayınlanan araştırmaya göre Amerikalı Müslümanlar, Trump'ın başkan olarak seçilmesinden oldukça rahatsız olmuşlardır. Araştırmaya katılan Amerikalı Müslümanların %74'ü Amerikan Başkanı'nın Müslümanlar hakkında dosthane olmayan bir tavır halinde olduğuna inandıklarını belirtmişken aynı enstitünün 2011 yılında yaptığı benzer bir araştırmada Müslümanların dönemin başkanı Obama için sorulan sorulara verdikleri cevapların oranı sadece %27'dir (Pew Araştırma Merkezi, 2007).

Donald Trump da seçim kampanyasını "Müslümanlar bizden nefret ediyor!" söylemi etrafında şekillendirmiştir. Müslüman göçmenlerin ülkeye girişini yasaklama noktasında yaptığı girişimler, Amerika için İslamofobik uygulamanın miladı olmuştur.

Müslüman Yasağı I (Muslim Ban I) olarak bilinen ilk uygulama 10 Ocak 2017 tarihinde başkan seçilen Donald Trump tarafından nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan yedi ülke olan İran, Irak, Libya, Somali, Suriye, Sudan ve Yemen vatandaşlarının Amerika'ya girişini yasaklayan bir düzenlemeden oluşmaktadır. Bu düzenlemeye göre normal vatandaşlar 90 gün, mülteciler 120 gün Amerika'ya girme hakkından men edilmişlerdir. Uygulama vize sahipleri dışında, yeşil kartlı ve dahi Amerikan vatandaşlarını bile içerisine alan bir uygulama olmuştur. Suriyeli mültecilerin ülkeye girişi ise sınırsız olarak yasaklanmıştır. İlk Müslüman Yasağı Trump'ın başkan seçildikten sonra ortaya koyduğu ilk İslamofobik uygulamadır. Trump'ın bu girişimine karşı gösterilen tepkiler de oldukça güçlü olmuştur. Söz konusu uygulama, ciddi tepkiler almış ülke çapında protestolarla karşılaşmıştır. Ülkenin havaalanlarında gönüllü avukatlar nöbetler tutmuş, insan hakları örgütleri yasanın yürürlükten kaldırılması için girişimler başlatmışlardır. Uygulama 9 Şubat 2017 tarihinde Washington Yüksek Mahkemesi'nce durdurulmuştur.

Müslüman Yasağı I'in yüksek mahkemece durdurulmasından hemen sonra 6 Mart 2017 tarihinde Donald Trump Yönetimi Müslüman Yasağı II (Muslim Ban II) olarak bilinen ikinci uygulamayı hayata geçirmiştir. İkinci yasa ile Irak listeden çıkarılmış İran, Libya, Somali, Suriye, Sudan ve Yemen olmak üzere altı ülke vatandaşı için ülkeye giriş yasağı

90 ila 120 gün arası Suriyeli mülteciler için süresiz olarak getirilmiştir. Trump Yönetimi'nin aldığı bu karar da hemen mahkemeye taşınmıştır. 24 Eylül 2017 tarihinde Müslüman Yasağı III (Muslim Ban III), 24 Ekim 2017 tarihinde ise Müslüman Yasağı IV (Muslim Ban IV) ufak değişikliklerle uygulamaya geçirilmiştir.

Trump'ın kullandığı İslamofobik retorik zaman zaman yasal düzenlemeler, zaman zaman da ülkenin seçilmiş Müslüman politikacılarına yönelik hakaret ve aşağılamaları ile kamuoyunu meşgul etmiştir. Diğer yandan Trump Dönemi'nde kendilerini ait gördükleri, yurt olarak gördükleri, topraklarda uğradıkları bu muamele, Amerikalı Müslümanlar içinde karşıt oldukları uygulamalara ve düzenlemelere seslerini daha çok çıkardıkları bir dönem olmuştur.

“Müslim Ban” uygulamalarının Müslümanların hayatına farklı düzeylerde olumsuz etkileri olmuştur. Örnek olarak Shaima Swileh, Yemenli 21 yaşında bir annedir, kocası ve oğlu Amerikan vatandaşı olan anne, oğlunun tedavisi için geldiği Amerika'ya alınmazken amansız bir hastalığın pençesinde olan çocuğunun tedavisi sırasında yanında bulunamamış ve küçük çocuk hastanede yanında annesi olmadığı halde vefat etmiştir. Olay, kamuoyunda büyük tepki ile karşılanmışsa da yaşanan trajediler bununla sınırlı değildir, daha birçok insan durumdan etkilenmiştir.

Trump Dönemi aynı zamanda anti-Trump taraftarı Amerikalıların Müslümanlara sempaticilerini artırmış birçok alanda Müslümanlar, aynı dinden olmadıkları ancak aynı değerleri paylaştıkları Amerikalılarla birlik ve beraberlikler geliştirmişlerdir. Öyle ki bu durum Müslümanların hem siyasal hem de sosyal hayatta belirli taleplerle görünür hale gelmesine de olanak sağlamıştır. Siyasal alanda Bernie için Müslümanlar Hareketi (Muslims for Bernie) gibi organizasyonlar oluşturulmuş, Müslümanlar değişik kademelerden siyaset sahnesine girmiş, önemli toplumsal eylemlerde aktif roller almaya başlamışlardır. Yine Müslümanlar Siyahların Yaşamı Değerlidir (Black Life Matters) hareketinin içerisinde aktif olarak bulunmuşlar ve siyahi Amerikan topluluklarla bir dayanışma içerisinde olmuşlardır. Önemli Amerikalı Müslüman aktivistlerden Linda Sansour, Washington'da düzenlenen Büyük kadın yürüyüşünün düzenleme komitesinde aktif görev almıştır. Sansour mitingde yaptığı konuşma sonrası islamofobiklerin hedefi

olmuş, kendisine en büyük desteği ise Müslüman olmayan insan hakları grupları vermiştir.

Trump Yönetimi, genelde göçmen topluluklar ve özelde Müslüman göçmenler için Amerika'nın kurucu değerlerinden hak ve özgürlüklerin aynı zamanda din hürriyetlerinin devlet otoritesi eliyle ihlal edildiği ya da ihlal edilmeye çalışıldığı bir dönem olmuştur. Birçok mahkeme bu kararların yürütmesini durduran kararlar verse de ülkenin en tepe yönetiminde İslamofobik algının yer bulması daha aşağı seviyelerde yansımalarını nefret suçları da dahil olmak üzere farklı formlarda tezahür ettirmiştir.

Öte yandan söz konusu akımın neden olduğu anti-Trump görüşler Müslüman Amerikalıları Trump karşıtı diğer gruplarla politik ve sosyal alanda yakınlaştırmış, Müslümanlar kendilerini Müslüman olmayan hatta kimi zaman kendilerinin de mesafeye yaklaştığı gruplarla aynı siyasi adayları destekleme, Trump karşıtı protestolar düzenleme ve daha başka alanlarda bir araya getirmiştir.

Nitekim Donald Trump'ın seçimleri kazanmasının ardından başta New York olmak üzere ülkenin değişik bölgelerinde aylarca süren protestolar içerisinde Müslümanlar toplumun diğer katmanlarından çok daha farklı çeşitlilikte insanla birlikte hareket etmişler ve büyük bir dayanışma göstermişlerdir. Aynı şekilde "Muslim Ban" düzenlemesi sonrası Müslüman gruplar hava alanlarını işgal eylemleri yapmış ve Müslüman olmayan Amerikalıların destekleri ile bu uygulamalara karşı çok güçlü bir karşı koyma geliştirebilmişlerdir.

3.5.5. İslamofobi ve Medya

İslamofobinin bugün geldiği nihai anlamı almasında en etkili olan araçlardan birisi ve hatta yegâne araç olarak karşımıza medya çıkmaktadır. Genel olarak Batı ülkelerinin sahip olduğu Doğu imajı, Avrupalıların dünyayı doğu-batı olarak bölen ve bunu coğrafi bir özellikten ziyade, iki farklı değerler setinin tezahürü olarak gören anlayışından beslenmektedir Bin bir gece masalları, oryantalistlerin uydurduğu gerçekle alakası olmayan fanteziler ve uydurma bir bilgi kirliliğinin içerisinde algılanan bir Doğu ve Doğulu imajı toplum hafızasında hakimdir. Avrupalılar için durum böyle iken

Amerikalılar açısından durumun bu zihni alt yapıdan beslenmediği düşünülmektedir. Daha önce İslamofobi alanında yapılan bütün çalışmalar Avrupa ve Amerika'yı aynı Batı tanımı içerisinde ele almış ve bu iki coğrafyayı ve bu iki farklı coğrafyanın insanların İslam'a ve Müslümanlara olan tutum ve algısını aynı görme yanılığine düşmüştür. Avrupa'da İslam'a ilişkin düşünce dünyası geçmiş tecrübeler ve tarihsel temaslardan beslenirken Amerika'da ortaya çıkan İslam düşmanlığı politik meseleler sonucu ortaya çıkmış, medyanın körüklemesi ve siyasilerin politik çıkar kaygısı ile topluma dayatılmıştır.

“Saldırıları sonrası medyanın da etkisiyle tüm dünyada olumsuz bir İslam ve Müslüman imajı yaygınlık kazanmış ve İslamofobi algısında belirgin ve şiddetli bir etki yaratmıştır” (Hıdır, 2007: 7). Medyanın özellikle de Hollywood'un yardımıyla Usame Bin Ladin görünümü terörist tipolojisi oluşturulmuştur. Avrupa ve Amerika'da yaşayan Müslümanlar içimizdeki düşman konumuna düşürülmüş ve zihinlere dünya artık geçmişte olmadığı kadar güvensiz bir yer algısı hâkim olmuştur.

Medyanın İslam düşmanlığını ele alırken iki noktaya dikkat çekmek gerekir. Bunlardan ilki pompalanmakta olan “korku”, ikincisi ise “manipüle edilmiş yorumlar”dır. Korkunun işlenip, algının manipüle edilmesinde ve sonrasında bu algıları insanların zihinlerine pompalanmasında “medya” devreye girmektedir (Shaker, 2010).

Medya bu noktada görevini başarı ile yerine getiren bir araç olmuştur. Yazılı/sözlü basın araçları yabancı düşmanlığı ve İslamofobik faaliyetlerin kendini meşrulaştırılması için kullandıkları ciddi bir araç haline gelmiştir. Toplumda oluşturulmak istenen korku ortamı her türlü insan hak ve ihlalini meşru gösterebilir. Roger Garoudy, Amerika ile ilgili yazdığı “Çöküşün Öncüsü ABD” kitabında Amerikan halkını çok önemseydiğinden bahseder, Amerikan halkı önemlidir, zira dünya üzerindeki en güçlü siyasal yapı olan ABD yönetimini denetleyen, yöneticilerini seçen ve beğenmedikleri takdirde onu değiştirebilecek yegâne beşerî güç Amerikan halkıdır. İşte bu noktada halkın her türlü eyleme ikna edilmesi, gerekmektedir. Kurumları dünya üzerindeki birçok siyasal yapı ile karşılaştırıldığında görece iyi işleyen bir yapı olan ABD'de halk, seçim kurumunun iyi işlemesi nedeni ile yöneticilerini beğenmediğinde değiştirebilmenin mutlak gücüne sahiptir. Yargı kurumunun iyi işlerliği beğenmedikleri karar ve uygulamaların

durdurulması ve hem merkezi hem de yerel otoritelerin aldığı kararların işlevsiz hale gelmesine neden olabilmektedir. İşte bu nedenle Amerikan halkı ikna edilmelidir. (Garaudy, 1998) Medyanın rolü işte tam da bu noktada devreye girmektedir. Medya yöneticilerin ve değişik siyasi grupların manipülasyon aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Medyanın topluma dayatmaya çalıştığı korku ortamı her türlü eylemi meşru kılmanın altyapısını oluşturma amacı taşımaktadır. Korku kültürü genel olarak toplumun birtakım sosyal ve siyasi kontrol formlarını öne sürmek maksadıyla bir kastın ve korkunun ebedileştirmesini ifade etmektedir. Korku insanın dünyasını ele geçirir. İnsanın rasyonel güdülerini ancak korku yardımıyla felç edebilirsiniz. Çünkü derinlerdeki esas düşman aslında korkudur. Korku toplumları manipüle etmek için bir alet olarak kullanılır. Tabi burada bahsi geçen korku, insanın doğuştan gelen korkusu değil, planlı ve ortak bir çalışmayla üretilen ve sonradan öğrenilen/öğretilen korkudur. Bu, felaket getirebilecek dünya görüşlerinin insanlığın bir kısmına bedel ödettirerek ve zarar vererek büyütülmesi hakkındadır (Lean, 2015: 47).

İşte bu noktada medya tarafından oluşturulan korku kültürü, İslamofobik düşüncelerin yayılmasında ve gelişmesinde önemli rol oynamıştır. 11 Eylül'den günümüze kadar uzanan süreçte yaşananlar aslında medyanın propaganda savaşıdır. Planlaması devlet ve asker tarafından yapılan, medyada hayat bulan ve amacı belli politikaları destekleyerek kamuoyunu yönlendirmek olan bu propaganda rüzgârının en sert estiği 11 Eylül sonrası dönemde Amerikan medyası, Amerikan yönetimi tarafından kamuoyunu bilgilendirme değil, şekillendirme aracı olarak kullanılmıştır (Akıner, 2004).

Gerek 11 Eylül terör olayları gerekse de devamında dünyanın farklı bölgelerinde tezahür eden terör olayları, medya tarafından İslam dini ve Müslümanlarla ilişkilendirilmiştir. Hayatında hiçbir terör olayı ile ilişkilendirilemeyecek masum insanlar bir anda kendilerini, karşısındakileri terörist olmadığını ikna etmek mecburiyetinde bulmuştur. Takip eden olaylar silsilesi ISIS gibi terörist organizasyonların faaliyetleri, İslam dini ile ilişkilendirilmeye çalışılmış Müslümanlar bu noktada da tabiri caizse bu tür organizasyonlardan en mağdur olan grup olmalarına rağmen bir de karşıdakilere dert anlatmak durumunda kalmıştır.

Medyada beliren Müslüman imajı, 11 Eylül saldırıları sonrası Müslüman erkek imajı sakallı, göbekli, çirkin suratlı, elinde silah taşıyan bir karakter olarak resmedilirken, kadın imajı peçeli ya da çarşafli, erkeğin arkasında kendisi gibi aynı erkekle evlenmiş diğer dört kadınla yürüyen, ezilmiş bir kadın imajı olarak resmedilmiştir. Benzer şekilde İslam ülkeleri imajı da insanların deve ile seyahat ettiği, ellerinde silahlar, şiddet eylemlerinin günlük hayatın bir parçası olduğu, insan hak ve hürriyetlerinin olmadığı, diktatör ülkeler olarak gösterilmektedir.

Amerika’da kitlelerin yönlendirilmesinde kullanılan en önemli medya araçlarından birisi de sinemadır. İslamofobik algıların toplum belleğine yerleşmesi noktasında geleneksel medya ve kitle iletişim araçlarına dönüldüğünde Hollywood yapımı filmlerin etkisi çok büyük olmuştur. Hollywood sineması, ABD vatandaşlarını yalnız kim oldukları ve neyin onları Amerikalı yaptığını konularında değil, aynı zamanda “kim olmadıkları” ve “ötekilerden” hangi yönde ayrıldıkları konusunda da onları tanımlamakta hem de ikna etmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde sinema her zaman toplumun sadece bireyler bazında değil, uluslar bazında da ötekiyle olanın sınırlarının çizilmesine imkân sağlayan bir sanat formu olarak, ulusların kendilerinden farklı olan yani öteki üzerinden kendi milli kimliklerini tanımlama ve milliyetçi söylemlerini aktarmasında önemli bir araç olmuştur. Bu anlamda ABD’nin kullandığı en önemli propaganda aracı ve savaş silahlarından biri de kuşkusuz sinemadır. ABD için sinema, barutsuz, ateşsiz ve askeri ekonomik maliyet yüklenmeyen gizli ve güçlü bir silahtır (Tarkan, Nuh. 2014: s: 743) Bu silah çoğu zaman geleneksel silahların birçoğundan daha etkilidir. Öyleki bireyleri değil kitleleri kontrol altına almaktadır ve bunu yaparken bir çatışma değil kitlelerin kendiliğinden ikna olmaya hazır bireyler olmalarını sağlamaktadır (Aşan, 2014).

Geleneksel medya kavramı içerisinde yer alan gazete, dergi, radyo veya televizyon gibi yazılı ve görsel basın olarak nitelendirdiğimiz araçlar genellikle tek taraflı bir iletişimin olduğu yerlerdir. Oysa yeni medya teknolojilerinin gelişimi medyanın sosyal fonksiyonlarını dönüşüme uğratarak ve özellikle ifade hürriyeti kapsamında bambaşka bir boyut getirmiştir (Ar, 2019). Son yirmi yılda gelişen ve kullanımı yaygınlaşan sosyal medya araçları, toplumun büyük kesimlerince internet kullanımının artması gibi unsurların ortaya çıkması ile özellikle internet kullanan genç nüfusun alternatif bilgilere ulaşabilme olanakları da ciddi manada artmıştır. Bu durum eskiye nazaran özellikle

internet kullanıcısı genç bireyler arasında medyanın yaptığı propaganda dışında bilgilerinde hızla ve alternatif kaynaklardan insanlara ulaşması sonucunu doğurmuştur. Bu noktada şunu belirtmekte fayda olduğu açıktır her ne kadar sosyal medya, geleneksel medya araçlarının propaganda etkisini hafifletse de bunu ortadan kaldırdığı kabul edilmemelidir. Özellikle yeni teknoloji araçları ve yapay zekâ uygulamaları ile geleneksel meydanında ötesinde bir algı paradigması topluma hissettirmeden uygulanabilmektedir. Bu durum belki de geleneksel medya propagandasından daha tehlikeli bir hal almaktadır. Şöyle ki geleneksel medyaya güvensiz yaklaşan toplum kesimleri dahi farkında olmadan bu yeni çeşit medyanın etkisi altına girebilmektedir. Bilgiye ulaşımın yolunu açıyor görünse de bu sosyal medya araçları da toplumu yönlendirme noktasındaki gücü yine kendi ellerinde bulundurmaktadır. Güç merkezi değişse de güç yine birtakım yönlendiricilerin elinde bulunmaktadır. Örneğin, Facebook gibi uygulamalar uygun görmedikleri postları kaldırma yetkisini zaman zaman kullanmaktadırlar. Değişik toplumsal eylemler döneminde Twitter ciddi bir yönlendirme aracına dönüşebilmektedir. Bunun örnekleri son dönemde yaygındır. En son Korona virüs salgını nedeni ile ülkedeki işyerlerinin kapatılmasını isteyen protestocuların eylemlerine katılım çağrısı yaptıkları postlar Facebook tarafından engellenmiştir. Yani aslında kitleler yine yönlendirilmektedir fakat bu kez geleneksel medya araçları değil farklı medya platformları kullanılmaktadır.

Diğer taraftan internet ortamında dolaşan bilgilerin kolayca paylaşılabilmesi ve bir kontrol mekanizmasının olmaması internet ortamında dolaşan bilgilerin gerçekliği ve güvenliği noktasında birçok yeni sorun ve problemi de beraberinde getirmiştir. Toplumu manipüle etmek isteyen görseller sosyal medya araçları kullanılarak kolaylıkla erişime sunulabilmektedir. Toplumu yönlendirmek isteyen grup veya kişiler propagandasını yapmak istedikleri olayları istedikleri şekilde topluma sosyal medya aracılığı ile dayatabilmektedirler.

Nitekim Amerikan toplumunda İslamofobinin artmasının önemli nedenlerinden biri de ISIS gibi terör örgütlerinin yaptıkları vahşi eylemlerin videolarını çekip internet üzerinden paylaşmaları olduğu düşünülmektedir. Yine İslam karşıtı düşüncelerin propagandasını yapmak amacı ile hazırlanan yeni medya araçlarından dijital bilgisayar oyunları, animasyonlar ve sosyal medya içerikleri de bulunmaktadır.

Kendine yeni bir öteki ya da düşman arayan medya, başta 11 Eylül terör saldırıları olmak üzere sonrasında dünyada meydana gelen gelişmelerindeki, Avrupa’da ortaya çıkan karikatür krizleri, Charlie Hebdo Dergisi’ne yapılan saldırılar, Avrupa’nın değişik şehirlerindeki terör eylemleri ve DAESH terör örgütünün faaliyetleri gibi daha birçok olay ve olgudan da beslenerek, İslam karşıtı düşünceler üreten içeriklere fazlaca yer vermeye başlamıştır. Bugün Amerikan medya örgütlenmelerinin çoğu için İslam, terörizm, savaş, şiddet vb. birçok olumsuz durumu içeren bir dini temsil etmektedir. Amerikan medya örgütlenmelerinin bu konuda hızlı bir şekilde içerik üretimi gerçekleştirmeleri, bu sürecin spontane değil, bilakis oldukça planlı bir stratejinin ürünü olduğunu da göstermektedir. Bu içeriklerin dünya genelinde yaygın dolaşım ağına hızlı bir şekilde sokulması; İslamofobik tutum, düşünce ve algıların yaygınlaşmasını kolaylaştırırken, bunların yanlışlıklarına işaret eden karşıt fikirlerin ve içeriklerin dolaşıma sokulması da engellenmiştir. Medya ve siyasette Müslümanları terörizm ve şiddetle eşleştiren bir söylemin devamlı olarak dolaşıma sokulması ise İslamofobinin sürekliliğini sağlamaktadır (Zaal 2012: 556).

4. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde araştırmanın amaçlarına uygun olarak toplanan verilere uygulanan istatistiksel analiz sonuçları literatür ışığında tartışılmıştır.

İlk olarak betimleyici istatistiksel analizlere yer verilmiştir. Betimleyici istatistik analizler altında katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans dağılımları ve yüzdeler ile İnanç Özgürlüğü Bilgi Formunda verdikleri yanıtlara ilişkin frekans dağılımları ve yüzdeler, katılımcılara ilişkin özellikler hakkında bilgilendirme yapmak için verilmiştir. Frekans dağılımları ve yüzdeler, istatistiksel analiz içermediğinden herhangi bir karşılaştırma amacıyla kullanılmazlar, sadece örneklemin özelliklerinin belirlenmesine yardımcı olurlar.

İkinci olarak Müslüman olan ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin Bogardus Sosyal Mesafe Ölçeğinden aldıkları ortalama puanların karşılaştırıldığı bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir. Bu çalışmada, Sosyal Mesafe Ölçeği; Müslüman üniversite öğrencileri için algılanan sosyal mesafenin ölçülmesi, Müslüman olmayan üniversite öğrencileri içinse doğrudan sosyal mesafenin ölçülmesi bakımından tasarlanmıştır. Dolayısıyla Müslüman ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin ölçekten aldıkları ortalama puanlar sadece toplam puan üzerinden değil, aynı zamanda ölçekte yer alan her bir soru için de alınan ortalama puanlar bakımından karşılaştırılmıştır.

Üçüncü olarak Müslüman üniversite öğrencilerinin algıladıkları sosyal mesafenin ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin Müslümanlara sosyal mesafelerinin cinsiyetleri, medeni durumları, çalışma durumları ve inanç özgürlüğü bilgi formunda verdikleri yanıtlar bakımından değişip değişmediğine ilişkin bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir. Cinsiyet, özellikle kadınların dini sembollerini taşımaları bakımından sonuçlar üzerinde karıştırıcı değişken etkisinin olup olmadığının anlaşılması bakımından önemli görülmüştür. Medeni durum da bireylerin sosyalleşme biçimlerini değiştirebildiğinden karıştırıcı değişken olarak değerlendirmeye alınmıştır. Katılımcıların

çalışma durumları da çeşitli kültürlerle karşılaşma ihtimalini arttırdığından karıştırıcı değişken olabileceği değerlendirilmiştir.

4.1. BETİMLEYİCİ BULGULAR

Amerika’da yaşayan Müslüman ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin dini mensubiyetlerine ilişkin frekans dağılımları ve yüzdeleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Amerika’da yaşayan Müslüman ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin dini mensubiyetlerine ilişkin frekans dağılımları ve yüzdeleri

Dine Mensubiyet	Müslim		Gayri Müslim		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	58	100.0	47	57.3	105	75.0
Hayır	0	0.0	35	42.7	35	25.0
Toplam	58	100.0	82	100.0	140	100.0

Araştırmaya katılan Müslümanların %100’ü İslam dinine mensup olduklarını bildirmişlerdir. Müslüman olmayanların %57,3’ü bir dinin mensubu olduklarını, %42,7’si herhangi bir dine mensup olmadıklarını bildirmişlerdir.

Tablo 2’de Müslüman olmayan ve herhangi bir dine mensup olan üniversite öğrencilerinin dini inançlarına ilişkin frekans dağılımı ve yüzdeleri verilmiştir.

Tablo 2. Müslüman olmayan ve herhangi bir dine mensup olan üniversite öğrencilerinin dini inançlarına ilişkin frekans dağılımı ve yüzdeleri

Din	n	%
Hıristiyanlık	32	39.0
Musevilik	10	12.2
Budizm	1	1.2
Hinduizm	1	1.2
Jainizm	1	1.2
Vika	1	1.2
Dinler arası aile	1	1.2
Toplam	47	57.3

Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin %39’u Hıristiyanlık, %12,2’si Musevilik, %1,2’si Budizm, %1,2’si Hinduizm, %1,2’si Jainizm, %1,2’si Vika dinine mensup olduklarını, %1,2’si dinler arası ailede yetiştiklerini bildirmişlerdir.

Tablo 3’de ise Amerika’da yaşayan Müslüman olan ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin frekans dağılımları ve yüzdeleri verilmiştir.

Tablo 3. Amerika’da yaşayan Müslüman olan ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin frekans dağılımları ve yüzdeleri

		Müslim		Gayri Müslim		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Cinsiyet	Kadın	35	60.3	49	59.8	84	60.0
	Erkek	23	39.7	30	36.6	53	37.9
	Cinsiyetsiz	0	0.0	3	3.7	3	2.1
Medeni Durum	Bekar	36	62.1	67	81.7	103	73.6
	Evli	22	37.9	15	18.3	37	26.4
Amerika’da yaşama süresi	1-5 yıl	18	31.0	7	8.5	25	17.9
	5-10 yıl	15	25.9	3	3.7	18	12.9
	10-15 yıl	2	3.4	3	3.7	5	3.6
	15 yıldan fazla	7	12.1	10	12.2	17	12.1
	Doğumundan beri	16	27.6	59	72.0	75	53.6
Çalışma Durumu	Çalışıyor	36	62.1	47	57.3	83	59.3
	Çalışmıyor	22	37.9	35	42.7	57	40.7
Kiminle yaşıyor	Yalnız	7	12.1	13	15.9	20	14.3
	Kendi ülkesinden ev/yurt arkadaşlarıyla	1	1.7	8	9.8	9	6.4
	Kendi dininden ev/yurt arkadaşlarıyla	4	6.9	0	0.0	4	2.9
	Kendi ülkesinden ve dininden ev/yurt arkadaşlarıyla	3	5.2	0	0.0	3	2.1
	Kendi ülkesinden olmayan ev/yurt arkadaşlarıyla	1	1.7	2	2.4	3	2.1
	Kendi dininden olmayan ev/yurt arkadaşlarıyla	3	5.2	1	1.2	4	2.9
	Kendi ülkesinden ve dininden olmayan ev/yurt arkadaşlarıyla	3	5.2	2	2.4	5	3.6
	Ailesiyle	27	46.6	44	53.7	71	50.7
	Partneriyle	9	15.5	12	14.6	21	15.0
	Toplam	58	100.0	82	100.0	140	100.0

Müslüman olan üniversite öğrencilerinin %60,3’ü kadınlardan ve %39,7’si erkeklerden; Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin %59,8’i kadınlardan, %36,6’sı erkeklerden ve %3,7’si cinsiyetsiz olduğunu bildirenlerden oluşmaktadır.

Demografik bilgi formundan elde ettiğimiz verileri değerlendirdiğimiz zaman hem Müslüman olan hem de Müslüman olmayan katılımcıların %60 oranında kadın katılımcılardan oluştuğu görülmüştür. Müslüman olan üniversite öğrencilerinin %62,1'i bekar, %37,9'u evli olduklarını; Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin %81,7'si bekar, %18,3'ü evli olduklarını bildirmişlerdir. Müslüman olan öğrencilerin %31'inin 1-5 yıldır, %25,9'unun 5-10 yıldır, %3,4'ünün 10-15 yıldır, %12,1'inin 15 yıldan fazla süredir ve %27,6'sının doğumlarından bu yana Amerika'da yaşadıkları bulunmuştur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %72,4'ünün Müslüman katılımcılardan oluşması ve sadece %27,6'lık oranda katılımcının Amerika doğumlu olması Amerika'da Müslüman olgusunun göçmen olgusundan bağımsız değerlendirilemeyeceği öngörümüzü desteklemektedir. Amerika'da yaşayan Müslümanların büyük bir çoğunluğunu göçmenler oluşturmaktadır. Dolayısıyla Amerika'da İslam, göç olgusundan bağımsız olarak değerlendirilemez.

Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin %8,5'inin 1-5 yıldır, %3,7'sinin 5-10 yıldır, %3,7'sinin 10-15 yıldır, %12,2'sinin 15 yıldan fazla süredir ve %72'sinin doğumlarından bu yana Amerika'da yaşadıkları bulunmuştur.

Müslümanların aksine Müslüman olmayan katılımcıların %72'sinin göçmen olarak anılmayan Amerika doğumlu bireylerden oluştuğu görülmüştür. Bu noktada ortaya çıkan sonuç, örneklemin belirlenmesi noktasında tercihimizin doğru olduğunu göstermektedir.

Müslüman üniversite öğrencilerinin %62,1'i ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin %5,3'ü bir işte çalışıyor olduklarını bildirmişlerdir. Müslümanların %12,1'inin yalnız yaşadığı, %1,7'sinin kendi ülkesinden ev/yurt arkadaşlarıyla, %6,9'unun kendi dininden ev/yurt arkadaşlarıyla, %5,2'sinin kendi ülkesinden ve dininden ev/yurt arkadaşlarıyla, %1,7'sinin kendi ülkesinden olmayan ev/yurt arkadaşlarıyla, %5,2'sinin kendi dininden olmayan ev/yurt arkadaşlarıyla, %5,2'sinin kendi ülkesinden ve dininden olmayan ev/yurt arkadaşlarıyla, %46,6'sının ailesiyle ve %15,5'inin partnerleriyle yaşadıkları bulunmuştur. Müslüman olmayanların %15,9'unun yalnız yaşadığı, %9,8'inin kendi ülkesinden ev/yurt arkadaşlarıyla, %2,4'ünün kendi ülkesinden olmayan ev/yurt arkadaşlarıyla, %1,2'sinin kendi dininden olmayan ev/yurt

arkadaşlarıyla, %2,4'ünün kendi ülkesinden ve dininden olmayan ev/yurt arkadaşlarıyla, %53,7'sinin aileleriyle ve %14,6'sının partnerleriyle birlikte yaşadıkları bulunmuştur.

Burada öncelikle Amerika'da yaşayan Müslüman ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin İnanç Özgürlüğü Bilgi Formunda verdikleri yanıtların frekans dağılımları ve yüzdeleri verilmiştir.

Tablo 4. Amerika'da yaşayan Müslüman ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin İnanç Özgürlüğü Bilgi Formunda verdikleri yanıtların frekans dağılımları ve yüzdeleri

	Müslim Soru	Müslüman Evet Yanıtları		Gayri Müslim Soru	Gayri Müslim Evet Yanıtları	
		n	%		n	%
1	İslam dini mensubu olduğunuzu belli eden sembollerini (başörtüsü, namaz takkesi, cübbe, sarık, cellabiye vb.) sosyal yaşamınızda ya da öğrenim gördüğünüz üniversitede kullanıyor musunuz?	21	36.2	Sosyal yaşamınızda ya da öğrenim gördüğünüz üniversitede İslam dini mensubu olduğunuzu belli eden dini sembollerini kullanan (başörtüsü, namaz takkesi, cübbe, sarık, cellabiye vb.) insanları fark ediyor musunuz?	70	85.4
2	İslami ibadetlerinizi çevrenizdeki Müslüman olmayan insanlardan kaynaklanan nedenlerle uygulamakta zorluk yaşıyor musunuz?	19	32.8	Çevrenizdeki Müslümanların ibadetlerini çevrelerindeki Müslüman olmayan insanlardan kaynaklanan nedenlerle uygulamakta zorluk yaşadıklarını düşünüyor musunuz?	43	52.4
3	İslam dini mensubu olduğunuzu, Müslüman olmayan diğerlerine açıklamada zorluk yaşıyor musunuz?	17	29.3	Müslümanların dinlerini çevrelerindeki kimselere açıklamakta zorluk yaşadıklarını düşünüyor musunuz?	48	58.5
4	İslam dini mensubu olduğunuz bilindiğinden barınma ile ilgili problemler yaşadınız mı?	6	10.3	Müslümanların dinleri nedeniyle barınma problemi yaşadıklarını düşünüyor musunuz?	41	50.6
5	İslam dini mensubu olduğunuz öğrenildiğinde çevrenizde bulunan insanların sizden uzaklaştığını hissettiniz mi?	14	24.1	Bir kimsenin İslam dini mensubu olduğu öğrenildiğinde çevresindeki insanların ondan uzaklaşacağını düşünüyor musunuz?	29	35.4
6	İslam dini mensubu olduğunuz için hakkınızın verilmediği çeşitli durumlarla karşılaştınız mı?	11	19.0	Hiçbir kimsenin Müslüman olduğu için haklarının verilmediği çeşitli durumlarla karşı karşıya kaldınız mı?	22	26.8
7	İslam dini mensubu olduğunuz için iş bulma konusunda zorluklar yaşadınız mı?	13	22.4	Sizce Müslümanlar iş bulmakta zorlanıyorlar mı?	55	67.1
8	İslam dini mensubu olduğunuz için açıkça sizinle alay eden, küçük düşürmeye çalışan insanlarla karşı karşıya kaldınız mı?	28	48.3	İslam dini mensubu olduğu için diğer insanlar tarafından alay edilen ve küçük düşürülen insanlarla karşı karşıya kaldınız mı?	17	20.7
9	İslam dini mensubu olduğunuz için açıkça size karşı fiziksel saldırganlık gösteren ya da tehdit eden insanlarla karşı karşıya kaldınız mı?	19	32.8	İslam dini mensubu olduğu için diğer insanlar tarafından fiziksel şiddete uğrayan insanlarla karşı karşıya kaldınız mı?	8	9.8
10	İslam dini mensubu olduğunuzu gizlemek zorunda kaldığınız zamanlar oldu mu?	18	31.0	Dinini gizleme gereği tanıyan tanıdığınız bir Müslüman var mı?	16	19.5
11	İslam dinine yöneltilen ve sizi rahatsız eden suçlamalarla karşılaştığınız olağan (sınıf, konferans vs.) durumlarda sessiz kalmak zorunda hissettiniz oldu mu?	24	41.4	Hiç İslam dinine yönelen suçlamalarla karşılaştığı olan (sınıf, konferans, vs.) durumlarda sessiz kalmak zorunda kaldığını gördüğünüz bir Müslüman'la karşılaştınız mı?	21	25.6
12	Amerika'da yaşayan Müslümanların dini kurumsallaşmaları (cami, dini kültür	20	34.5	Amerika'da yaşayan Müslümanların dini kurumsallaşmaları (cami, dini kültür	9	11.0

	merkezleri vs.) kötü ya da korkutucu geliyor mu?			merkezleri vs.) kötü ya da korkutucu geliyor mu?		
13	Arkadaş çevreniz daha çok Müslümanlardan mı oluşuyor?	32	55.2	Hiç yakın olduğunuz Müslüman arkadaşınız var mı?	57	69.5
14	Arkadaş çevreniz daha çok dini semboller (başörtüsü, namaz takkesi, cübbe, sarık, cellabiye vb.) kullanan Müslümanlardan mı oluşuyor?	18	31.0	Dini semboller (başörtüsü, namaz takkesi, cübbe, sarık, cellabiye vb.) taşıyan Müslüman arkadaşlarınız var mı?	31	37.8
15	Size siz yabancı düşmanlığı ya da yabancı korkusu olan insanlarla ile karşı karşıya kalıyor musunuz?	11	19.0	Sizce Müslümanlar sık sık yabancı korkusu olan insanlarla karşılaşılıyor mu?	56	68.3
16	Sizce siz islamofobisi olan insanlarla karşı karşıya kalıyor musunuz?	19	32.8	Sizce Müslümanlar sık sık İslamofobik insanlarla karşılaşılıyor mu?	63	76.8

Müslüman olan ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin, İnanç Özgürlüğü Bilgi Formunda sorulan sorulara verdikleri “Evet” yanıtlarının dağılımları incelendiğinde:

Müslüman üniversite öğrencilerine sorulan “İslam dini mensubu olduğunuzu belli eden semboller (başörtüsü, namaz takkesi, cübbe, sarık, cellabiye vb.) sosyal yaşamınızda ya da öğrenim gördüğünüz üniversitede kullanıyor musunuz?” sorusuna %36,2’sinin “evet” yanıtı verdikleri; Müslüman olmayan üniversite öğrencilerine sorulan “Sosyal yaşamınızda ya da öğrenim gördüğünüz üniversitede İslam dini mensubu olduğunu belli eden dini semboller kullanan (başörtüsü, namaz takkesi, cübbe, sarık, cellabiye vb.) insanları fark ediyor musunuz?” sorusuna %85,4’ünün “evet” yanıtı verdikleri bulunmuştur.

Buradan hareketle büyük çoğunluğun herhangi bir platformda karşılaşılması muhtemel İslamofobik davranışlara maruz kalmalarını gerektirecek bir işaret taşımadıkları anlamına gelmektedir. Diğer yandan araştırmaya katılan Müslüman olmayan katılımcılara yöneltilen “Sosyal yaşamınızda ya da öğrenim gördüğünüz üniversitede İslam dini mensubu olduğunu belli eden dini semboller kullanan (başörtüsü, namaz takkesi, cübbe, sarık, cellabiye vb.) insanları fark ediyor musunuz?” sorusuna, Müslüman olmayan katılımcıların %85,4’lük kısmının evet yanıtını vermesi, İslami semboller taşıyan Müslümanların, Müslüman olmayan üniversite öğrencileri üzerinde ciddi bir farkındalık düzeyine sahip oldukları görülmektedir.

Müslüman üniversite öğrencilerine sorulan “İslami ibadetlerinizi çevrenizdeki Müslüman olmayan insanlardan kaynaklanan nedenlerle uygulamakta zorluk yaşıyor musunuz?” sorusuna %36,8’inin “evet” yanıtı verdikleri; Müslüman olmayan üniversite

öğrencilerine sorulan “Çevrenizdeki Müslümanların ibadetlerini çevrelerindeki Müslüman olmayan insanlardan kaynaklanan nedenlerle uygulamakta zorluk yaşadıklarını düşünüyor musunuz?” sorusuna %52,4’ünün “evet” yanıtı verdikleri bulunmuştur.

Bu oran bir önceki soruda İslami sembol taşıyan öğrencilerin oranına oldukça yakındır. Dolayısı ile İslami semboller taşıyan öğrencilerin olası İslamofobik eylemler nedeni ile ibadet etme noktasında bir zorluk yaşamış olma ihtimalleri vardır. Buradan çıkan sonuç, bu noktada anlamlı olabilir. Zira sembol taşımayanlar ve ibadet etmede zorluk çekmeyenlerin oranı da birbirine yakındır. Katılımcıların, dini semboller taşıyan yaklaşık üçte birlik kısmı olası İslamofobik bir engelleme ile karşılaşmış olduklarını düşünülebilecektir. Diğer yandan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerine sorulan “Çevrenizdeki Müslümanların ibadetlerini çevrelerindeki Müslüman olmayan insanlardan kaynaklanan nedenlerle uygulamakta zorluk yaşadıklarını düşünüyor musunuz?” sorusuna %52,4 oranında evet yanıtı verilmesi Müslüman olmayan üniversite öğrencilerininde İslamofobik uygulamalara karşı farkındalık düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Nitekim bazı sosyal deneylerde toplum içerisinde ibadet eden Müslümanlara hakaret eden bir aktöre çevreden geçenlerin müdahalesi izlenmiş ve çok sayıda gayrimüslimin, Müslüman bireyin ibadet etmesine müdahalede bulunan aktöre aktif tepki gösterdiği görülmüştür.

Müslüman üniversite öğrencilerine sorulan “İslam dini mensubu olduğunuzu, Müslüman olmayan diğerlerine açıklamada zorluk yaşıyor musunuz?” sorusuna %29,3’ünün “evet” yanıtı verdikleri; Müslüman olmayan üniversite öğrencilerine sorulan “Müslümanların dinlerini çevrelerindeki kimselere açıklamakta zorluk yaşadıklarını düşünüyor musunuz?” sorusuna %58,5’inin “evet” yanıtı verdikleri bulunmuştur.

Müslüman üniversite öğrencilerine sorulan “İslam dini mensubu olduğunuzu, Müslüman olmayan diğerlerine açıklamada zorluk yaşıyor musunuz?” sorusuna %29,3’ünün “evet” yanıtı vermesi Müslümanların büyük çoğunluğunda böyle bir sorun olmadığını göstermektedir. Diğer taraftan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin %58,5’lik kısmı Müslümanların dinlerini çevrelerindeki kimselere açıklamakta zorluk yaşadıklarını düşündüklerini ifade etmiştir. Bu noktada Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin

Müslüman olanların bu noktada yaşadıkları zorlukları Müslümanlardan daha üst düzeyde fark ettikleri görülmüştür.

Müslüman üniversite öğrencilerine sorulan “İslam dini mensubu olduğunuz bilindiğinden barınma ile ilgili problemler yaşadınız mı?” sorusuna %10,3’ünün “evet” yanıtı verdikleri; Müslüman olmayan üniversite öğrencilerine sorulan “Müslümanların dinleri nedeniyle barınma problemi yaşadıklarını düşünüyor musunuz?” sorusuna %50,6’sının “evet” yanıtı verdikleri bulunmuştur.

“İslam dini mensubu olduğunuz bilindiğinden barınma ile ilgili problemler yaşadınız mı?” sorusuna Müslüman öğrencilerin %10,3’ünün “evet” yanıtı verdikleri görülürken Aynı soru ters çevrilip Müslüman olmayan öğrencilere “Müslümanların dinleri nedeniyle barınma problemi yaşadıklarını düşünüyor musunuz?” şeklinde sorulduğu zaman %50,6’lık oranda öğrenci grubunun “evet” yanıtını vermesi ilginçtir. Müslüman olmayan katılımcıların yarısı Müslümanların barınma noktasındaki sıkıntılarını olduğundan oldukça fazla düzeyde algılamaktadırlar. Burada Amerikan kamuoyunda özellikle medya ve politik düzlemde yapılan İslamofobik söylem ve davranışların sadece Müslümanlar tarafından değil, Müslüman olmayanlar tarafından da olumsuz olarak algılandığı ve hatta Müslümanların gösterdiği reflekse benzer bir refleksin Müslüman olmayan üniversite öğrencileri tarafından da gösterildiği görülebilecektir. Öyle ki her tez, anti tezini doğurur buradan hareketle İslamofobik yaklaşımlar gerçekte birebir ilişkilere inildiğinde etkisini kaybetmektedir.

Müslüman üniversite öğrencilerine sorulan “İslam dini mensubu olduğunuz öğrenildiğinde çevrenizde bulunan insanların sizden uzaklaştığını hissettiniz mi?” sorusuna %24,1’inin “evet” yanıtı verdikleri; Müslüman olmayan üniversite öğrencilerine sorulan “Bir kimsenin İslam dini mensubu olduğu öğrenildiğinde çevresindeki insanların ondan uzaklaşacağını düşünüyor musunuz?” sorusuna %35,4’ünün “evet” yanıtı verdikleri bulunmuştur.

Müslüman üniversite öğrencileri kendilerine sorulan “İslam dini mensubu olduğunuz öğrenildiğinde çevrenizde bulunan insanların sizden uzaklaştığını hissettiniz mi?” sorusuna %24,1’i “evet” yanıtı vermişlerdir. Diğer taraftan Müslüman olmayan üniversite

öğrencilerine aynı soru “Bir kimsenin İslam dini mensubu olduğu öğrenildiğinde çevresindeki insanların ondan uzaklaşacağını düşünüyor musunuz?” şeklinde sorulmuş ve %35,4'lük kısmın aynı soruya “evet” yanıtı verdiği görülmüştür. Hem Müslüman olan hem de Müslüman olmayan öğrencilerin perspektifinden İslamofobik bir davranış kabul edilebilecek uzaklaşma davranışı çok yüksek düzeyde görülmemiştir. Müslümanların ancak çeyrek kısmı bu şekilde bir ayrıma maruz kaldığını düşünürken Müslüman olmayanlarda da ancak üçte bir oranında katılımcı böyle bir ayrımcılığın olduğunu düşündüğünü ifade etmektedir. Müslüman olmayan katılımcılar her halükârda Müslümanların maruz kaldıklarını belirttikleri orandan daha yüksek düzeyde algıladıkları görülmektedir

Müslüman üniversite öğrencilerine sorulan “İslam dini mensubu olduğunuz için hakkınızın verilmediği çeşitli durumlarla karşılaştınız mı?” sorusuna %19'unun “evet” yanıtı verdikleri; Müslüman olmayan üniversite öğrencilerine sorulan “Hiçbir kimsenin Müslüman olduğu için haklarının verilmediği çeşitli durumlarla karşı karşıya kaldınız mı?” sorusuna %26,8'inin “evet” yanıtı verdikleri bulunmuştur.

Müslüman üniversite öğrencilerine sorulan “İslam dini mensubu olduğunuz için iş bulma konusunda zorluklar yaşadınız mı?” sorusuna %22,4'ünün “evet” yanıtı verdikleri; Müslüman olmayan üniversite öğrencilerine “Sizce Müslümanlar iş bulmakta zorlanıyorlar mı?” sorusuna %67,1'inin “evet” yanıtı verdikleri bulunmuştur.

Müslüman üniversite öğrencileri “İslam dini mensubu olduğunuz için iş bulma konusunda zorluklar yaşadınız mı?” sorusuna %22,4 oranında “evet” yanıtı vermişlerdir. Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin “Sizce Müslümanlar iş bulmakta zorlanıyorlar mı?” şeklinde gördükleri soruya %67,1 oranında “evet” yanıtı verdikleri görülmüştür. Bu noktada işyerinde Müslümanların uğradığı bir ayrımcılık davranışının Müslüman olmayan öğrenciler tarafından Müslümanlara oranla çok daha yüksek algılandığı görülmüştür

Müslüman üniversite öğrencilerine sorulan “İslam dini mensubu olduğunuz için açıkça sizinle alay eden, küçük düşürmeye çalışan insanlarla karşı karşıya kaldınız mı?” sorusuna %48,3'ünün “evet” yanıtı verdikleri; Müslüman olmayan öğrencilere sorulan

“İslam dini mensubu olduğu için diğer insanlar tarafından alay edilen ve küçük düşürülen insanlarla karşı karşıya kaldınız mı?” sorusuna %20,7’sinin “evet” yanıtı verdikleri bulunmuştur.

Bu noktada Müslüman olan ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin algıları arasında farklılık olduğu düşünülmektedir. Müslüman üniversite öğrencileri açısından alay edildiğini düşünme, küçük düşürülme gibi algılanan davranışlar, Müslümanlar için kutsallarına yapılan bir hakaret anlamı taşıyor olabilirken, küçük düşürücü eylemler olarak algılansa da Müslüman olmayan üniversite öğrencileri açısından gerek İslam’ın kutsallarının bilinmemesi gerekse de dini ritüeller içeren şakaların kendi inanç sistemleri içerisinde hoş görülebilir olması nedeniyle yapılan şaka türü davranışların hakaret, aşağılama olarak yapılmadığına dair bir inanç olduğu düşünülmektedir. Nitekim Müslümanlar arasında büyük infial oluşturan ve toplumsal protestolara kadar sonuçlar doğurabilen bir takım yakın tarih olayları bu duruma örnek verilebilir. Kamuoyunda karikatür krizi olarak bilinen Hz. Muhammed’in karikatürlerinin yapılması ve yayımlanması üzerine Müslümanlar arasında çıkan infial benzeri toplumsal ayaklanmalar ve protesto gösterileri birçok Müslüman olmayan birey tarafından “aşırı tepki” olarak algılanmıştır. Farklı dinlere mensup birçok bireyin günlük yaşamlarında inandıkları dine ait sembolleri, objeleri gerek komedi malzemesi gerekse farklı amaçlarla Müslümanlara nazaran daha rahat kullandıkları görülebilecektir. Hz. İsa T-shirtleri, karikatürler vs. hazırlanabilirken Müslümanların obje ve imgelere olan bakışı çok daha farklıdır. Bu anlamda Müslümanlar kendilerine veya inançlarına hakaret edildiğini düşünseler de Müslüman olmayanlar bunu farklı algılayabilmektedir. Zira daha önceki sorularda ölçülen İslamofobik uygulama ve davranışlara Müslümanların verdiği cevaplar Müslüman olmayanların verdiği cevaplarla kıyaslandığında, Müslüman olmayanların “İslamofobik” davranışları daha çok algıladıkları söylenebilir. Buradan hareketle Müslümanların İslamofobik algıladığı bazı davranışlar Müslüman olmayanlarca İslamofobik algılanmıyor olabilir.

Müslümanlara üniversite öğrencilerine sorulan “İslam dini mensubu olduğunuz için açıkça size karşı fiziksel saldırganlık gösteren ya da tehdit eden insanlarla karşı karşıya kaldınız mı?” sorusuna %32,8’inin “evet” yanıtı verdikleri; Müslüman olmayan üniversite öğrencilerine sorulan “İslam dini mensubu olduğu için diğer insanlar tarafından

fiziksel şiddete uğrayan insanlarla karşı karşıya kaldınız mı?” sorusuna %9,8’inin “evet” yanıtı verdikleri bulunmuştur.

Müslümanlara öğrencilerin kendilerine sorulan “İslam dini mensubu olduğunuz için açıkça size karşı fiziksel saldırganlık gösteren ya da tehdit eden insanlarla karşı karşıya kaldınız mı?” sorusuna %32,8’ oranında “evet” cevabı verdikleri görülmüştür. Bu oran günlük yaşamlarında, “İslam dini mensubu olduğunuzu belli eden sembolleri (başörtüsü, namaz takkesi, cübbe, sarık, cellabiye vb.) sosyal yaşamınızda ya da öğrenim gördüğünüz üniversitede kullanıyor musunuz?” sorusuna “evet” cevabı veren %36,2’lik orana oldukça yakındır. İslami sembolleri taşımak ve medyada oluşturulan, İslamofobik İslam ve Müslüman imajı bu noktada etkili olabilir. Zira dini semboller olan kadınlar için başörtüsü, peçe vb. unsurları, erkekler için sakal takke gibi unsurları taşıyanların fiziksel bir şiddete maruz kalabilme ihtimalini artırabilecektir. Nitekim 11 Eylül sonrası ilk İslamofobik nefret suçuna kurban olan birey başında sarığı olan, sakallı, Hintli bir Sih dini mensubudur. Medyada İslamofobik yönlendirme yapmak amacıyla tanımlanan “Müslüman” imajının ilk kurbanı Müslüman bile olmayan bir Hintli olmuştur. Bu noktada özellikle dini sembolleri taşıyan Müslümanların İslamofobikler tarafından yapılan her türlü saldırıya en çok maruz kalan grup olduğu söylenebilecektir.

Daha önce de ifade edildiği gibi Amerika’daki Müslüman varlığı oldukça heterojen bir yapı göstermektedir. Medyada dini sembol olarak lanse edilen birçok unsur etnik ve kültürel özellikler taşımaktadır. Birçok Müslüman ise kılık kıyafet ve/veya görünüş olarak İslami herhangi bir özelliğe sahip değildir. Bu noktada özellikle fiziksel şiddeti algılama noktasında Müslümanlar arasında da ayrım olduğu düşünülmektedir. Müslüman olmayanların buradaki “İslam dini mensubu olduğu için diğer insanlar tarafından fiziksel şiddete uğrayan insanlarla karşı karşıya kaldınız mı?” sorusuna %9,8’lik oranda evet yanıtı verdikleri görülmektedir. Bu noktadan hareketle Müslüman olmayanların %90’lık bir kısmı böyle bir duruma şahitlik etmemiş görünmektedir. Yine dini sembollerin kullanımını ve özellikle dini mekanlarda bulunma arasında bir paralellikten söz edilebilecektir. Şöyle ki, İslamofobik eylem ve davranışlar her ne kadar farklı platformlarda ortaya konulsa da bireysel fiziksel saldırı ve eylemler genelde camilere, toplanma mekanlarına yönelik olarak gerçekleşmektedir. Dini sembolleri üzerinde bulundurma, taşıma gibi unsurlar bize bunları taşıyanların dini mekanlarda daha fazla

bulduğunu gösterebilir. Dolayısı ile bu grup nefret ve şiddet olaylarına maruz kalabilirken bu tür gruplarda bulunmayan, Müslümanların dini mekanlarla bağlantısı olmayan büyük çoğunluğun bunu algılaması zor görünmektedir.

Müslüman üniversite öğrencilerine sorulan “İslam dini mensubu olduğunuzu gizlemek zorunda kaldığınız zamanlar oldu mu?” sorusuna %31’inin “evet” yanıtı verdikleri; Müslüman olmayan üniversite öğrencilerine sorulan “Dinini gizleme gereği duyan tanıdığınız bir Müslüman var mı?” sorusuna %19,5’inin “evet” yanıtı verdikleri bulunmuştur.

Müslüman üniversite öğrencilerine sorulan “İslam dinine yöneltilen ve sizi rahatsız eden suçlamalarla karşılaştığınız olağan (sınıf, konferans vs.) durumlarda sessiz kalmak zorunda hissettiğiniz oldu mu?” sorusuna %41,4’ünün “evet” yanıtı verdikleri; Müslüman olmayan üniversite öğrencilerine sorulan “İslam dinine yönelen suçlamalarla karşılaştığı (sınıf, konferans, vs.) durumlarda sessiz kalmak zorunda kaldığını gördüğünüz bir Müslüman’la karşılaştınız mı?” sorusuna %25,6’sının “evet” yanıtı verdikleri bulunmuştur.

Müslüman öğrenciler “İslam dinine yöneltilen ve sizi rahatsız eden suçlamalarla karşılaştığınız olağan (sınıf, konferans vs.) durumlarda sessiz kalmak zorunda hissettiğiniz oldu mu?” sorusuna %41,4’ oranında “evet” yanıtı vermişlerdir. Özellikle yaratılan İslamofobik ortam daha önce de ifade edildiği gibi sıradan Müslümanları yapmadıkları ve hatta olmadıkları bir şeyi anlatma, ne olmadıklarını savunma, neye inanmadıklarını karşılarındakilere ikna etme durumunda bırakmıştır. Hayatlarının hiçbir noktasında terör yanlısı olmayan, terör destekçisi olmayan, bütün aileleri Müslüman olan ama nesillerdir ailelerinden terörist çıkmayan insanlar bir anda olmadıkları olguyu insanlara anlatmak zorunda kalmışlardır. Bu tür durumlar Müslümanların kendilerini ve dinlerini anlatması açısından da bir fırsat olarak algılanabilecektir. Ancak zaman zaman bazı kurumlar ve ortamlar bu konularda Müslümanların sessiz kalmasını gerektiren ortamlar olabilir. Okul, işyeri vs. formel ortamlarda Müslümanlar karşılaştıkları İslamofobik suçlamalara cevap vermek yerine değişik kaygılarla sessiz kalma eğiliminde olabilirler. Diğer yandan; Müslüman olmayan üniversite öğrencilerine sorulan “İslam dinine yönelen suçlamalarla karşılaştığı (sınıf, konferans, vs.) durumlarda sessiz kalmak

zorunda kaldığını gördüğünüz bir Müslüman'la karşılaştınız mı?" sorusuna Müslüman olmayan öğrencilerin %25,6'sının "evet" yanıtı verdiği görülmektedir. Bu oran, Müslüman olmayan öğrencilerin %75'inin Müslümanların böyle bir durumda kaldığını fark etmediğini göstermektedir. Burada Müslüman olmayan üniversite öğrencileri açısından İslam-terör ya da Müslüman-terörist gibi bir algının medyaya rağmen olmadığı ve Müslüman olmayan öğrencilerin, Müslüman olan öğrencilerin söz konusu duruma benzer durumlarla karşılaşmadıkları sonucu çıkarılabilecektir.

Müslüman üniversite öğrencilerine sorulan "Amerika'da yaşayan Müslümanların dini kurumsallaşmaları (cami, dini kültür merkezleri vs.) kötü ya da korkutucu geliyor mu?" sorusuna %34,5'inin "evet" yanıtı verdikleri; Müslüman olmayan üniversite öğrencilerine sorulan "Amerika'da yaşayan Müslümanların dini kurumsallaşmaları (cami, dini kültür merkezleri vs.) kötü ya da korkutucu geliyor mu?" sorusuna %11'inin "evet" yanıtı verdikleri bulunmuştur.

Buradan hareketle Müslüman olan öğrencilerin üçte birlik kısmının Müslümanların Amerika'daki örgütlenmelerine karşı mesafeli oldukları sonucu çıkarılabilecektir. Öyle ki cami, dernek, kültür merkezi vb. oluşumlara çeşitli nedenlerle güven duymadıkları düşünülebilir. Diğer yandan yine Müslüman olmayan öğrencilere sorulan "Amerika'da yaşayan Müslümanların dini kurumsallaşmaları (cami, dini kültür merkezleri vs.) kötü ya da korkutucu geliyor mu?" sorusuna %11'inin "evet" yanıtı verdikleri görülmüştür. %89'luk kısmın cami, dernek ve kültür merkezlerini kötü ya da korkutucu bulmadıkları görülmüştür. Buradan hareketle Müslüman olmayan öğrencilerin Müslümanların toplanma ve ibadet etme özgürlüklerine daha saygılı olmaları sonucu dışında medyadaki olumsuz İslamofobik tanımlamaya da güven duymadıkları sonucu çıkarılabilecektir.

Müslüman üniversite öğrencilerine sorulan "Arkadaş çevreniz daha çok Müslümanlardan mı oluşuyor?" sorusuna %55,2'sinin "evet" yanıtı verdikleri; Müslüman olmayan üniversite öğrencilerine sorulan "Hiç yakın olduğunuz Müslüman arkadaşınız var mı?" sorusuna %69,5'inin "evet" yanıtı verdikleri bulunmuştur.

Müslüman öğrenciler kendilerine sorulan "Arkadaş çevreniz daha çok Müslümanlardan mı oluşuyor?" sorusuna %55,2 oranında "evet" yanıtı vermişlerdir. Burada ortak kültür

değerlerinin paylaşımı ve ortak dil kullanımını etkili olabilmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi Amerikalı Müslümanlar içerisinde göçmenler büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır.

Araştırmanın demografik bilgi formundan edindiğimiz bilgiler doğrultusunda söylenebilir ki araştırmaya katılan Müslüman üniversite öğrencilerinin büyük çoğunluğu Müslüman göçmenlerden oluşmaktadır. Buradan hareketle aynı etnik kökene sahip olma, ortak dil kullanımını ya da coğrafi olarak aynı bölgeden gelme gibi etmenler nedeni ile birçok öğrenci kendi iç grubuna ait arkadaşlar edinmiş olabilir. Bunun yanında %45 oranında öğrenci için böyle bir durum söz konusu değildir. Bunlar da Amerika’da doğmuş Amerikalı Müslümanlar olabilir. Amerika’da doğan Müslümanlar için dil bariyeri gibi sıkıntıların olmaması da arkadaşlıkları etnik ve dini temellerin üzerine inşa etmeme gibi bir sonuç doğurabilecektir.

Öte yandan Müslüman olmayan öğrencilere sorulan “Hiç yakın olduğunuz Müslüman arkadaşınız var mı?” sorusuna %69,5’inin “evet” yanıtı vermesi, yaklaşık %70’lik kısmın kendilerini Müslümanlarla arkadaş olarak tanımlaması demektir. Buradan hareketle, katılımcıların %70’lik bölümünün İslam ve Müslümanlara yönelik önyargı ve tutumlarının medya yönlendirmesi ya da dışarıdan duyumlara değil birebir ilişkilere dayandığı düşünülebilecektir. Bu durum araştırmanın başında da beklediğimiz bir durumdur zira İslamofobik algıların temelde medya ve siyaset tarafından oluşturulduğu varsayımımızı desteklemektedir. Araştırmada özellikle İslam ve Müslümanlarla temas halinde olan ve düşünceleri birebir ilişkilerinde şekillenen katılımcıların örnekleme dahil edilmesi amaçlanmıştır. Allport’un (1954) belirttiği gibi sosyal temas ön yargısal tutum ve ayrımcı davranışları azaltmaktadır. Bu noktada Müslüman katılımcılar tarafından algılanan sosyal mesafenin Müslüman olmayanların gerçekte gösterdikler mesafeden yüksek çıkması beklenmiştir. Hewstone ve Greenland’e (2000) göre gruplar arasında temasın olmaması aradaki mesafeyi artırır ve dış-grup ile ilgili mevcut olumsuz yargıları pekiştirir. Temasın sağlandığı durumlarda bu olumsuz yargıların gelişmesi yavaşlayacaktır. Elbette olumsuz yargılar azalsa da algılanan olumsuz yargıları etkileyen sosyal temas dışında başka değişkenlerin olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Müslüman üniversite öğrencilerine sorulan “Arkadaş çevreniz daha çok dini semboller (başörtüsü, namaz takkesi, cübbe, sarık, cellabiye vb.) kullanan Müslümanlardan mı oluşuyor?” sorusuna %31’inin “evet” yanıtı verdikleri; Müslüman olmayan üniversite öğrencilerine sorulan “Dini semboller (başörtüsü, namaz takkesi, cübbe, sarık, cellabiye vb.) taşıyan Müslüman arkadaşlarınız var mı?” sorusuna %37,8’inin “evet” yanıtı verdikleri bulunmuştur.

Bu oranlar araştırmada aynı dini sembolleri kullandığını belirtenlerin oranı ile oldukça yakındır. Bu noktadan hareketle dini sembolleri kullanan katılımcılar çeşitli nedenlerle kendilerine benzeyen ya da ortak paydada buluştukları arkadaşlar tercih ediyor olabilirken katılımcıların yaklaşık %70’lik kısmı bu soruya evet yanıtı vermeyenlerden oluşmaktadır. Bu oran büyük oranda Müslüman öğrenci için kendi içerisine kapanma gibi bir durum olmadığını da gösterebilecektir. Müslüman olmayan üniversite öğrencilerine sorulan “Dini semboller (başörtüsü, namaz takkesi, cübbe, sarık, cellabiye vb.) taşıyan Müslüman arkadaşlarınız var mı?” sorusuna %37,8’lik kısmının “evet” yanıtı verdiği görülmüştür. Daha önceki soruda Müslüman olmayan katılımcıların %70 oranında kendilerini bir Müslüman’la yakın arkadaş olarak tanımladıklarından hareket edersek hemen hemen bu %70’lik grubun yarısı da dini sembolleri kullanan kişilerle arkadaşlık etmektedir. Genel orana vurulursa Müslüman olmayan öğrenciler açısından dini semboller taşıyan bireylere bir mesafe duymadıkları düşünülebilir.

Müslüman üniversite öğrencilerine sorulan “Size siz yabancı düşmanlığı ya da yabancı korkusu olan insanlarla ile karşı karşıya kalıyor musunuz?” sorusuna %19’unun “evet” yanıtı verdikleri; Müslüman olmayan üniversite öğrencilerine sorulan “Sizce Müslümanlar sık sık yabancı korkusu olan insanlarla karşılaşılıyor mu?” sorusuna %68,3’ünün “evet” yanıtı verdikleri bulunmuştur.

Buradan hareketle İslamofobi ve yabancı düşmanlığı arasındaki ilişki Müslüman olmayan katılımcılar tarafından daha yüksek düzeyde algılanırken, Müslüman katılımcılar için İslamofobik yaklaşımlar yabancı düşmanlığından farklı algılanmaktadır.

Müslüman Üniversite öğrencilerine sorulan “Sizce siz İslomofobisi olan insanlarla karşı karşıya kalıyor musunuz?” sorusuna %32,8’inin “evet” yanıtı verdikleri; Müslüman

olmayan üniversite öğrencilerine sorulan “Sizce Müslümanlar sık sık İslamofobik insanlarla karşılaşılıyor mu?” sorusuna %76,8’inin “evet” yanıtı verdikleri bulunmuştur.

İslamofobik söylem ve siyasetin sadece Müslümanların dikkatini çekmediği açıktır. Bu noktadan hareketle Müslüman olmayan katılımcıların büyük çoğunluğu İslamofobik söylem ve davranışların farkındadırlar. Müslümanların maruz kaldığı İslamofobik yaklaşım ve yükselen İslamofobik olgunun da farkındadırlar.

Tablo 5’te sadece Müslümanlar için sorulan “İslam dini mensubu olduğunuzu belli eden sembollerini (başörtüsü, namaz takkesi, cübbe, sarık, cellabiye vb.) sosyal yaşamınızda ya da öğrenim gördüğünüz üniversitede kullanıyor musunuz?” ifadesi için cinsiyet dağılımları, görünür dini sembollerin cinsiyet bakımından dağılımının anlaşılması için verilmiştir.

Tablo 5. Cinsiyet açısından “İslam dini mensubu olduğunuzu belli eden sembollerini (başörtüsü, namaz takkesi, cübbe, sarık, cellabiye vb.) sosyal yaşamınızda ya da öğrenim gördüğünüz üniversitede kullanıyor musunuz?” ifadesine verilen yanıtların frekans dağılımı ve yüzdeleri

	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Kadın	18	51.4	17	48.6	35	100.0
Erkek	3	13.0	20	87.0	23	100.0
Toplam	21	36.2	37	63.8	58	100.0

Müslüman kadınların %51,4’ü ve Müslüman erkeklerin %13’ü İslam dini mensubu olduklarını belli eden sembollerini sosyal yaşamlarında ya da öğrenim gördükleri üniversitede kullandıklarını bildirmişlerdir.

4.2. AMERİKA’DA YAŞAYAN MÜSLÜMAN OLAN VE MÜSLÜMAN OLMAYAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL MESAFE DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Bu başlık altında araştırmanın H1 hipotezinin test edilmesine yönelik bulgular yer almaktadır.

H1: Amerika'da yaşayan Müslüman üniversite öğrencilerinin algıladıkları sosyal mesafe düzeyi Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin gerçekte gösterdikleri sosyal mesafe düzeyinden anlamlı şekilde yüksektir.

Bu hipotez doğrulanmıştır. Tablo 6'da Müslümanların algıladıkları sosyal mesafe düzeyi ile Müslüman olmayanların sosyal mesafe düzeylerine ilişkin ortalamalar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Tablo 6. Müslümanların Algıladıkları Sosyal Mesafe Düzeyi ile Müslüman Olmayanların Sosyal Mesafe Düzeylerine İlişkin Ortalamalar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem t Testi Bulguları

	Grup	n	ORT	SS	t	p
Algılanan Sosyal Mesafe	M	58	19.47	9.331	6.562	.000*
Sosyal Mesafe	GM	82	10.02	6.829		

*p<.05

Müslümanların algıladıkları sosyal mesafe düzeyi ile Müslümanların sosyal mesafe düzeyleri arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (t=6.562; p=.000). Müslümanların, Müslüman olmayanlardan algıladıkları sosyal mesafe ortalaması (ort=19.47) Müslüman olmayanların Müslümanlara olan sosyal mesafe ortalamalarından (ort=10.02) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Bogardus'un Sosyal Mesafe Ölçeğinden alınan toplam puan ortalamaları karşılaştırıldığında, Müslümanların, Müslüman olmalarından dolayı, Müslümanlar olmayanlar tarafından kendilerine yöneldiğini düşündükleri sosyal mesafe düzeyleri Müslüman olmayanların sosyal mesafe düzeylerinden anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Bozoğlan'ın (2019) algılanan ayrımcılık tanımından hareketle yeniden ifade edilirse, Müslümanların, Müslüman olmalarından dolayı algıladıkları ayrımcılık düzeyi, Müslüman olmayanların gerçekte yaptıkları ayrımcılık düzeyinden anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur denebilir. Sosyal kimlik kuramı açısından değerlendirildiğinde, ayrımcılığı gerçekte olduğundan daha yüksek algılayan Müslüman bireyin içinde bulunduğu toplumun dininin de kimliği ve benliği şekillendirdiği (Akdemir, 2004); bireyin kendi toplumu ile arasında dinamik bir ilişki oluştuğu, dolayısıyla bununla kimlik ayrımı yaptığı (Hogg ve Vaughan, 2011); sosyal kimliğin ve

benliğin bir parçası olan gruba, yani üyesi olduğu gruba değer atfettiği ve duygusal önem verdiği dolayısıyla grubu ile özdeşleştiği (Tajfel, 1981) savunulabilir. Aslına bakılırsa bu durum Bilgin'in (2007) de ifade ettiği gibi bireyin kimliği ile kendini tanımlaması ve buna göre kendini konumlandırması ile çok yakından ilişkili olabilir. Birey dış grup üyeleri ile karşılaştığında, onlara yaklaşımı iç grubun dış gruba ilişkin değerlendirmesini temel alabilir.

Sosyal temas kuramları açısından bakıldığında ve Müslüman örneklemin de dış grupla gerçek temas halinde bulunduğu ve aynı şekilde Müslüman olmayan grubun da Müslüman olanlarla gerçek temas halinde bulunduğu dikkate alındığında, Müslümanların algıladığı ayrımcılığın gerçekte gösterilen ayrımcılıktan yüksek oluşu net bir şekilde açıklanamamaktadır. Çünkü sosyal temas kuramına göre, sosyal temas arttıkça gruplar arasındaki tutumlar daha olumlu hale gelmektedir ve bu Müslümanlar açısından bakıldığında yeterince etkili görünmemektedir. Bu da sadece temasın yeterli olmadığını, Amerika'da yaşayan Müslümanların özellikle Amerikan yönetimlerinin politikalarında İslam'a yönelik tutumlarının etkisi olabileceğini düşündürmektedir. Literatürde de değinildiği gibi bu meselenin altında yatan uzun, savaş ve çatışmalarla dolu tarihsel süreçler olduğu gibi hem medya hem de uygulanan politikalara bağlı olarak özellikle de radikalize olmamış Müslümanların yaşadığı ayrımcı tavırlar söz konusudur. Kağıtçıbaşı (2014), Müslümanların azınlık oldukları yerlerde diğer baskın gruptan kendilerine yönelen bir ayrımcılık algılamaları durumunda kendi gruplarına, kendi kimliklerine ve kendi dinlerine daha çok bağlandıklarını bildirmiştir. Müslümanların, Müslüman olmalarından dolayı sosyal mesafeyi olduğundan daha fazla algılamaları sosyal kimlikle ve algılanan ayrımcılıkla açıklanabilse de bunun tarihsel süreçte yaşananların bir sonucu olabileceğini göz ardı etmemek gerekir.

Temel (2019)'in ortaya koyduğu gibi, İslamofobinin medya aracılığı ile yayılması söz konusudur ve bu durum sadece Müslüman olmayanları etkilemiyor olabilir. Müslümanlar da İslamofobinin farkındadır ve özellikle Türkiye'de yapılan çalışmalara bakıldığında İslamofobinin gerekçelerinin haksız olduğunu ortaya koymaya yönelik İslamiyet lehine akademik çalışmaların daha sık yapıldığı görülmektedir. Müslümanların İslamofobinin önlenmesi amacıyla İslamofobinin haksız gerekçelerini ortaya koymaya çalışmaları yine sosyal kimlik, algılanan ayrımcılık ve algılanan sosyal mesafenin yüksek oluşuyla

da yakından ilgilidir denebilir. Diğer yandan 11 Eylül'e rağmen Müslüman olmayanların Müslümanlara sosyal mesafesinin düşüş gösterdiğini söylemek de mümkün olabilir. Turner ve Crisp'in (2010) Müslüman olmayanların Müslümanlarla hayali temas sağladıkları ve Müslüman örneklemini bulunmayan çalışma dışında daha önce Müslümanların algıladıkları sosyal mesafe ve Müslüman olmayanların sosyal mesafe düzeylerinin çalışıldığı bir araştırmaya rastlanmadığından yine medyadaki söylemlerin İslamofobiyi tetiklediğini bildiren araştırmalara dayanarak, şimdiki araştırma sonuçlarının, Müslüman olmayanların sosyal mesafelerinde azalma olduğunu ortaya koyduğu iddia edebilir. Diğer yandan Türkiye'de de büyüyen bir İslamofobi söz konusudur ve bunun Amerikan medyası aracılığıyla olduğu da iddia edilebilir ancak Türkiye'deki siyasi söylemler, Türkiye'nin komşuları, komşularıyla ilişkilerinin yanı sıra gündelik yaşamda dahi körüklenen ayrışmanın gözle görülür olduğu sadece gözleme dayanarak da iddia edilebilir. Sık sık medyada yer alan çeşitli İslami tarikatlarla yakınlığı ile bilinen kimselerin düşüncenin ifade edilmesi özgürlüğünden faydalanarak olası İslami yönetim şekillerini dayatıcı konuşmaları ve İslam'da var olduğunu dile getirdikleri ancak psikolojik bakımdan oldukça zararlı olduğu bilinen ve toplumu olumsuz yönde etkileyebilecek konularda fikir bildirmeleri de İslamofobiyi tetiklediği iddia edilebilir. İslamofobi alanında çalışanlara yönelebilecek bir eleştiri olarak İslamofobinin kaynağının sadece Amerika ve Avrupa medyasında aramak yerine Türkiye'nin güçlendiği ve yayıldığı görülen tarikatları ve bunların toplum üzerindeki etkisini de araştırmak gerekmektedir. Çünkü İslamofobi Türkiye'de artış gösterirken yine sosyal kimlik kuramı ve ayrımcılık açısından meseleyi ele almak barışçıl bir çözümü beraberinde getirebilir.

H1 hipotezi altında yer alan diğer hipotezler test edilmiştir.

H1.1: Amerika'da yaşayan Müslüman üniversite öğrencileri, Amerika'da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman ile evlilik yoluyla akraba olmayı problem olarak görmelerinden daha çok onların bunu bir problem olarak gördükleri algısına sahiptirler.

H1.2: Amerika'da yaşayan Müslüman üniversite öğrencileri, Amerika'da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman ile yakın arkadaş olmayı

problem olarak görmelerinden daha çok onların bunu bir problem olarak gördükleri algısına sahiptirler.

H1.3: Amerika'da yaşayan Müslüman üniversite öğrencileri, Amerika'da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman ile aynı mahallede komşu olmayı problem olarak görmelerinden daha çok onların bunu bir problem olarak gördükleri algısına sahiptirler.

H1.4: Amerika'da yaşayan Müslüman üniversite öğrencileri, Amerika'da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman ile aynı ülkede aynı iş dalında iş arkadaşı olmayı problem olarak görmelerinden daha çok onların bunu bir problem olarak gördükleri algısına sahiptirler.

H1.5: Amerika'da yaşayan Müslüman üniversite öğrencileri, Amerika'da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman ile aynı ülke vatandaşı olmayı problem olarak görmelerinden daha çok onların bunu bir problem olarak gördükleri algısına sahiptirler.

H1.6: Amerika'da yaşayan Müslüman üniversite öğrencileri, Amerika'da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman'ın ülkelerini ziyaret etmelerini problem olarak görmelerinden daha çok onların bunu bir problem olarak gördükleri algısına sahiptirler.

H1.7: Amerika'da yaşayan Müslüman üniversite öğrencileri, Amerika'da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman'ın ülkelerinin sınırları içinde olmasını problem olarak görmelerinden daha çok onların bunu bir problem olarak gördükleri algısına sahiptirler.

Sıralanan hipotezlerin tamamı doğrulanmıştır. Tablo 7'de Müslüman ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin Bogardus Sosyal Mesafe Ölçeğinde yer alan sorulara verdikleri yanıtların ortalamaları, standart sapmaları ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Tablo 7. Müslüman Olan ve Müslüman Olmayan üniversite öğrencilerinin Bogardus Sosyal Mesafe Ölçeğinde Yer Alan Sorulara Verdikleri Yanıtların Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Bağımsız Örneklem t testi bulguları

	Grup	n	ORT	SS	t	p
1) Müslüman olmayan üniversite öğrencileri bir Müslüman ile evlilik yolu ile akraba olmayı problem olarak görürler.	M	58	3.60	1.946	4.995	.000
1) Bir Müslüman ile evlilik yolu ile akraba olmayı problem olarak görürüm.	GM	82	2.02	1.685		
2) Müslüman olmayan üniversite öğrencileri bir Müslüman ile yakın arkadaş olmayı problem olarak görürler.	M	58	2.45	1.391	4.796	.000
2) Bir Müslüman ile yakın arkadaş olmayı problem olarak görürüm.	GM	82	1.39	1.119		
3) Müslüman olmayan üniversite öğrencileri bir Müslüman ile aynı mahallede komşu olmayı problem olarak görürler.	M	58	2.72	1.508	6.107	.000
3) Bir Müslüman ile aynı mahallede komşu olmayı problem olarak görürüm.	GM	82	1.33	1.031		
4) Müslüman olmayan üniversite öğrencileri bir Müslüman ile aynı ülkede aynı iş dalında iş arkadaşı olmayı problem olarak görürler.	M	58	2.33	1.381	5.002	.000
4) Bir Müslüman ile aynı ülkede aynı iş dalında iş arkadaşı olmayı bir problem olarak görürüm	GM	82	1.28	.946		
5) Müslüman olmayan üniversite öğrencileri bir Müslüman ile aynı ülke vatandaşı olmayı bir problem olarak görürler.	M	58	2.79	1.735	6.351	.000
5) Bir Müslüman ile aynı ülke vatandaşı olmayı bir problem olarak görürüm.	GM	82	1.21	.926		
6) Müslüman olmayan üniversite öğrencileri bir Müslüman'ın ülkelerini ziyaret etmesini problem olarak görürler.	M	58	2.83	1.837	5.114	.000
6) Bir Müslüman'ın ülkemi ziyaret etmesini problem olarak görürüm	GM	82	1.43	1.176		
7) Müslüman olmayan üniversite öğrencileri bir Müslüman'ın ülkelerinin sınırları içinde olmasını problem olarak görürler.	M	58	2.74	1.802	5.155	.000
7) Bir Müslüman'ın ülkemizin sınırları içinde olmasını problem olarak görürüm.	GM	82	1.37	1.117		

*p<.05

Müslüman olan ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin Bogardus Sosyal Mesafe Ölçeğinde yer alan sorulara verdikleri yanıtların ortalamaları karşılaştırıldığında:

Müslüman üniversite öğrencilerinin “Müslüman olmayan Amerikalılar bir Müslüman ile evlilik yolu ile akraba olmayı problem olarak görürler” ifadesinden aldıkları ortalama puanın (ort=3.60) Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin “Bir Müslüman ile evlilik yolu ile akraba olmayı problem olarak görürüm” ifadesinden aldıkları ortalama puandan (ort=2.02) anlamlı şekilde yüksek olduğu bulunmuştur (t=4.995; p=.000). Bu noktada bireyin grup dışından bireylerle evliliği olarak tanımlanan endogami kavramı açısından bir değerlendirme gerekebilecektir. Dolayısı ile araştırmanın katılımcılarının evlilik

konusundaki algıları sadece din merkezli değil kendi grubundan olmayan birisi ile evlilik yapılmasına karşı geliştirilen algılar açısından da değerlendirilmelidir.

Müslüman üniversite öğrencilerinin “Müslüman olmayan Amerikalılar bir Müslüman ile yakın arkadaş olmayı problem olarak görürler” ifadesinden aldıkları ortalama puanın (ort=2.45) Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin “Bir Müslüman ile yakın arkadaş olmayı problem olarak görürüm” ifadesinden aldıkları ortalama puandan (ort=1.39) anlamlı şekilde yüksek olduğu bulunmuştur ($t=4.796$; $p=.000$).

Müslüman üniversite öğrencilerinin “Müslüman olmayan Amerikalılar bir Müslüman ile aynı mahallede komşu olmayı problem olarak görürler” ifadesinden aldıkları ortalama puanın (ort=2.72) Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin “Bir Müslüman ile aynı mahallede komşu olmayı problem olarak görürüm” ifadesinden aldıkları ortalama puandan (ort=1.33) anlamlı şekilde yüksek olduğu bulunmuştur ($t=6.107$; $p=.000$).

Müslüman üniversite öğrencilerinin “Müslüman olmayan Amerikalılar bir Müslüman ile aynı ülkede aynı iş dalında iş arkadaşı olmayı problem olarak görürler” ifadesinden aldıkları ortalama puanın (ort=2.33) Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin “Bir Müslüman ile aynı ülkede aynı iş dalında iş arkadaşı olmayı bir problem olarak görürüm” ifadesinden aldıkları ortalama puandan (ort=1.28) anlamlı şekilde yüksek olduğu bulunmuştur ($t=5.002$; $p=.000$).

Müslüman üniversite öğrencilerinin “Müslüman olmayan Amerikalılar bir Müslüman ile aynı ülke vatandaşı olmayı bir problem olarak görürler” ifadesinden aldıkları ortalama puanın (ort=2.79) Müslüman olmayan üniversite öğrencilerin “Bir Müslüman ile aynı ülke vatandaşı olmayı bir problem olarak görürüm” ifadesinden aldıkları ortalama puandan (ort=1.21) anlamlı şekilde yüksek olduğu bulunmuştur ($t=6.351$; $p=.000$).

Müslüman üniversite öğrencilerinin “Müslüman olmayan Amerikalılar bir Müslüman’ın ülkelerini ziyaret etmesini problem olarak görürler” ifadesinden aldıkları ortalama puanın (ort=2.83) Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin “Bir Müslüman’ın ülkemizi ziyaret etmesini problem olarak görürüm” ifadesinden aldıkları ortalama puandan (ort=1.43) anlamlı şekilde yüksek olduğu bulunmuştur ($t=5.114$; $p=.000$).

Müslüman üniversite öğrencilerinin “Müslüman olmayan Amerikalılar bir Müslüman’ın ülkelerinin sınırları içinde olmasını problem olarak görürler” ifadesinden aldıkları ortalama puanın (ort=2.74) Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin “Bir Müslüman’ın ülkemizin sınırları içinde olmasını problem olarak görürüm” ifadesinden aldıkları ortalama puandan (ort=1.37) anlamlı şekilde yüksek olduğu bulunmuştur (t=5.155; p=.000).

Bogardus’un Sosyal Mesafe Ölçeğindeki sorular gruplararası etkileşim örnekleri içerdiğinden her biri için Müslümanların algıladığı sosyal mesafe ile Müslüman olmayanların sosyal mesafesi arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığı da araştırılmıştır. Bogardus (1925), grupların algıladıkları yakınlık derecelerinin ve onaylama düzeylerinin bir göstergesi olarak arkadaşlık, evlilik ve komşuluk gibi çeşitli yakınlık düzeylerinin değerlendirilmesinin sosyal mesafenin ölçülebilmesini sağlayacağını bildirmiştir ve sosyal mesafeyi din, ırk ve milliyet açısından farklılaşan gruplarla çalışan araştırmacılar da Bogardus’un ortaya koyduğu, evlilik, arkadaşlık, komşuluk, iş arkadaşlığı, vatandaşlık, ülke ziyareti ve ülke sınırları içinde olma durumları açısından sosyal mesafeyi incelemiş, bunun üzerine başka herhangi bir temas örneği eklememişlerdir. Tüm bu temas örnekleri tek tek ele alındığından her biri için sosyal mesafe düzeylerinin farklı olması beklenebilir. Bu çalışmada da Müslüman ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin Bogardus Sosyal Mesafe Ölçeğindeki sorulara verdikleri yanıtların ortalamaları arasında anlamlı fark var bulunmuştur. Ölçekteki sorular, evlilik, arkadaşlık, komşuluk, iş arkadaşlığı, vatandaşlık, ülke ziyareti, ülke sınırları içinde olma konularını kapsamaktadır. Bogardus’un sosyal mesafe ölçeğindeki ifadelerden alınan ortalama puanlar büyükten küçüğe bir sıralamaya sokulacak olursa, evliliğin her iki grupta da diğerlerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Evlilik dışında kalan diğer temas durumlarından alınan ortalamalar Müslüman ve Müslüman olmayan üniversite öğrencileri arasında fark gösterse de her grup için kendi içinde birbirine yakın ortalamalar almışlardır. Tüm sorular için tek tek incelendiğinde;

Müslümanların, Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman ile evlilik yolu ile akraba olmayı problem olarak göreceklarine ilişkin algıları, Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman ile evlilik yolu ile akraba olmayı problem olarak görme düzeylerinden anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Evlilikle ilgili olarak algılanan

sosyal mesafe ile gerçekteki sosyal mesafe arasında anlamlı fark oluşunun yanı sıra her iki grupta da evlilik açısından hem algılanan hem de gerçek sosyal mesafe ortalamaları diğer temas durumlarından alınan ortalamalardan yüksek gözlenmiştir. Bu da evlilik yoluyla temasın ayrıca değerlendirilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Ölçekteki diğer temas şekilleri evlilik kadar yakın bireysel temas barındırmamaktadır. Evlilikle beraber daha çok iç içe geçme hatta birlikte çocuk sahibi olma da söz konusu olduğundan kültürel, etnik veya dini farklılıkların olası etkileri Müslüman olmayanları da Müslümanları da bu konuda daha çok sosyal mesafeli olmaya itiyor olabilir.

Müslüman üniversite öğrencilerinin, Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman ile yakın arkadaş olmayı problem olarak göreceklarine ilişkin algıları, Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman ile yakın arkadaş olmayı problem olarak görme düzeylerinden anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Çok kültürlü toplumlarda sivil, etnik veya kültürel meseleler demokrasi söz konusu olduğunda birbirlerinden ayırışmış olabilmektedirler. Arkadaşlık söz konusu olduğunda demokratik ortak bir sosyal çevre ve ortak dil yaratılabildiğinde farklı kültürlerden ya da farklı dinlerden insanların birbirlerinin haklarını gözeterek iletişim kurabilmeleri mümkündür. Ancak Amerika'nın tarih boyu Müslümanlara yönelen politik süreçleri ve yaşanan olayların bu ülkede yaşayan Müslümanların kendilerini Rex'in (1996) ifade ettiği gibi çok kültürlülük içinde eşit olmayanlar ve ezilip marjinalize edilenler olarak hissetmelerine neden olabileceği düşünülebilir. Bu bakımdan Müslüman üniversite öğrencilerinin algıladıkları sosyal mesafenin Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin gerçek sosyal mesafesinden fazla oluşu oldukça anlaşılır görünmektedir. Belki de Müslümanlar tüm bu politik koşullarda Müslüman kimlikleriyle varoluş sergileyemeyeceklerini düşündüklerinden algıladıkları sosyal mesafe daha yüksek olabilir.

Müslüman üniversite öğrencilerinin, Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman ile aynı mahallede komşu olarak göreceklarine ilişkin algıları, Müslüman olmayanların bir Müslüman ile aynı mahallede komşu olmayı problem olarak görme düzeylerinden anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Komşuluk ilişkileri yine evliliktekine benzer bir yakınlık içermektedir. Tüm dini kimliği ile bir aile başka bir aile ile yan yana evlerde bulunduğu her birinin dini kimlikleri de arkadaşlık, iş arkadaşı olma, aynı ülke

vatandaşı olma, ülkeyi ziyaret etme, ülke sınırları içinde olma durumlarından çok daha belirgin şekilde apaçık orada ve görünür hale gelmektedir. Amerika'nın politik süreçleri dikkate alındığında Müslümanların, Müslüman olmayan komşuları tarafından terörist olarak algılanabileceklerini düşünmeleri ve komşularının kendilerinden korkabileceklerini düşünmeleri mümkündür. Tüm bunlar, Müslümanlar kendilerini aşırı dışlanmış hissedecekleri davranışlara maruz kalmadıkları sürece daha uyumlu olmaya ve belki de dini özelliklerinin dışarıdan görünür olmasını engelleyecek önlemler almalarına dahi neden olabilir. Diğer yandan gözlem ve yaşantılarla söylenebilir ki, Müslüman olduğunuz öğrenildiğinde Müslüman olmayanların neden başörtüsü takmadığınızı ve benzeri sorulara maruz kalmamış Müslüman neredeyse yok gibidir.

Müslüman üniversite öğrencilerinin, Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman ile aynı ülkede aynı iş dalında iş arkadaşı olmayı problem olarak göreceklarine ilişkin algıları, Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman ile aynı ülkede aynı iş dalında iş arkadaşı olmayı problem olarak görme düzeylerinden anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Aynı iş dalında iş arkadaşı olabilme aynı dili konuşabilmeyi gerektirmektedir. Şan (2005) çok kültürlü toplumlarda küreselleşmenin de etkisiyle toplumsal dönüşümler yaşandığını ve kurumsallaşmanın ulus ötesine taşındığını değerlendirmiştir. Ancak uluslararası düzeyde aynı kurumsal kimliğe sahip olmak insanları bir araya getirirse de aynı ülkede aynı iş dalında sürekli bir arada çalışmak ve aynı ortamı paylaşıyor olmak küreselleşme ile ortaya çıkan iş arkadaşlığından farklı görünmektedir. İş arkadaşlıkları kültürel, etnik ya da dini farklılıklardan ziyade merkezine diğer türde benzerlikleri alan bir oluşumdur. Bu benzerlikler yapılacak işin özelliği ve gerektirdiği uzmanlıkla ilişkilidir. Her ülkede olduğu gibi kimi iş yerleri de kültürel, etnik ya da dini yönden de benzerleriyle çalışmayı tercih edebilir. Bunun örneklerini çalışanların ortak yönleri dinleri, etnik köken veya kültürleri olan iş yerlerinde görmek mümkündür. Bireylerin dini, kültürel veya etnik anlamda bir iç grupları olduğunda dayanışma göstermeleri kaçınılmazdır. Dış grup tarafından işe alınmadaki zorluklar ya da buna ilişkin ayrımcılık algısı sadece Müslümanlara özgü olmayabilir. Hâkim kültürün Müslüman olmadığı bir ülkede dolayısıyla iş bulmak ve buna bağlı olarak iş arkadaşlıkları kurabilmek için iş için başvurulacak kurumun çok kültürlü olması gerekir. Bu sağlanamadığında ayrımcılığa maruz kalındığının hissedilmesi normaldir. Ancak bu

tür bir ayrımcılığın her zaman Müslüman olmaktan kaynaklandığını söyleyemeyiz. Birey Müslüman olduğu için değil, kendisi bir iç grup olan dış grubun üyesi olmadığı için o iş yerinde işe alınmıyor olabilir.

Müslüman üniversite öğrencilerinin, Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman ile aynı ülke vatandaşı olmayı bir problem olarak göreceğine ilişkin algıları, Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman ile aynı ülke vatandaşı olmayı bir problem olarak görme düzeylerinden anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Vatandaşlık kavramı o ülkenin vatandaşı olarak ortak ülkelerin bulunması gereğine de işaret edebilen, ya da böyle bir anlam yüklenen bir kavramdır. Ülkünün dışına çıkmak vatan hainliği ile nitelendirildiğinden vatandaş olma durumu hain olmamayı da gerektirir. Amerika'nın Müslümanlara yönelik tutumu ve radikal İslam temelli terör örgütleri ile olan geçmişi dikkate alındığında, özgürlükler ülkesinde terör eylemi gerçekleştirmesi muhtemel bir dinin mensubunun vatandaşlık özgürlüklerine sahip olması elbette ki tedirgin edici bir durumdur. Diğer yandan Müslümanların Vatanseverlik Yasası nedeniyle günlük yaşamlarının ve inançlarının izleme altına alınmış olması ve Amerikan vatandaşı olmalarına rağmen şüpheli ve potansiyel suçlu olarak görülüyor olmaları, ibadethanelerin takip altında olması gibi sebeplerle Müslümanların aynı ülkenin vatandaşı olma konusunda algıladıkları sosyal mesafenin yükselmesi beklenebilir. Elbette ki bir ülkede devletin ve ulusal güvenlik güçlerinin aldığı sayısız önlemin her zaman o ülkenin vatandaşlarının bilgisiyle yapılması beklenmez. Dolayısıyla Müslüman olmayanlar bu güçlerin içselleştirdiği kadar Müslümanların vatandaş olması hakkında sosyal mesafeli olmayabilirler ancak Müslüman üniversite öğrencilerinin bu güvenlik güçlerinin takiplerinin farkında olmalarından dolayı vatandaşlıklarına ilişkin sosyal mesafeyi olduğundan farklı algılayabilirler.

Müslüman üniversite öğrencilerinin, Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman'ın ülkelerini ziyaret etmesi problem olarak göreceğine ilişkin algıları, Müslüman olmayanların bir Müslüman'ın ülkelerini ziyaret etmesini problem olarak görme düzeylerinde anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Bir Müslüman'ın Müslüman olmayan bir ülkeyi ziyarete gitmesine ilişkin bir soru aslında sosyal temas kuramlarından biri olan hayali temasla yakından ilişkili görünmektedir. Ziyaret sebebiyle ülkeye gelen bireyler o ülkenin vatandaşı olmayabilirler ve kısa süreliğine orada bulunacaklardır.

Böylesi kısa süreli bir ziyaretin dahi istenmemesi Müslümanlara ilişkin olumsuz tutumun oldukça açık bir göstergesi olacaktır. Müslüman olmayanların Bogardus'un ölçeğinde evlilik konusunda sosyal mesafeden sonra en yüksek puanı alan ziyaret ile ilgili ifadedir. Puan alt sınıra yakın olsa da bir Müslüman'la aynı ülke vatandaşı olma, arkadaş olma, komşu olma ve iş arkadaşı olma durumlarına kıyasla daha yüksek puan alınmış olması değerlendirilmesi gereken bir durum gibi görünmektedir. Daha önce de değinildiği gibi vatandaş olmak aynı ülküyü paylaşmak anlamına gelebilmektedir ve arkadaş olma, komşu olma ve iş arkadaşı olma gerçek sosyal teması da beraberinde getirir. Bu durum Amerikalı olmanın Müslüman olmayı da içine alan üst bir grubu temsil ettiğini söylememize yetebilir de. Dolayısıyla Amerikalılık kimliği de bir sosyal kimlik olarak koruyucu özelliği bulunan bir iç grup dinamiği sergiliyor olabilir. Müslüman olmayanların tanımadıkları ve temas etmedikleri Müslümanlara karşı temkinli olması da yine hem sosyal kimlik kuramıyla hem de sosyal kimlik kuramıyla açıklanabilecek bir sosyal mesafe oluşturuyor olabilir.

Müslüman üniversite öğrencilerinin, Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin bir Müslüman'ın ülkelerinin sınırları içinde olmasını problem olarak göreceklere ilişkin algıları Müslüman olmayanların bir Müslüman'ın ülkelerinin sınırları içinde olmasını problem olarak görme düzeylerinden anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Bu ifade incelendiğinde genel olarak bir Müslüman'ın aynı ülkenin sınırları içinde bulunmasından bahsetmekte ancak Müslüman'ın amacına ilişkin bir bilgi ortaya koymamaktadır. Önceki ifadede ziyaret amacı da bir bilinmeze işaret etmekteydi. Bu ifadede Müslüman'ın evlilik için mi, arkadaşlık için mi, komşuluk için mi, iş için mi, vatandaş olduğu için mi, ziyaret için mi geldiği net değildir. Bogardus'un bu ifadeyi tahammül dahi edememenin bir göstergesi olarak ortaya koymuş olabileceği düşünüldüğünde ve ülkedeki sivillerin radikal İslami terör örgütlerinin eylemlerinden aldığı zarar da düşünüldüğünde bir Müslüman'ın ülke sınırları içinde bulunması istemek aşırı görünmez ancak yine de Müslüman üniversite öğrencilerinin bu duruma ilişkin sosyal mesafe algıları Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin gerçekteki sosyal mesafelerinden yüksek bulunmuştur.

Bogardus (1925) sosyal ilişkilerin özelliklerini ve gruplararası ilişkilerin doğasının sosyal mesafe ile ortaya konabileceğini ileri sürmüştür. Dolayısıyla sosyal mesafenin ölçülmesinde arkadaşlık, evlilik, komşuluk gibi kavramlar açısından sosyal mesafenin

değerlendirilmesinin yanı sıra Bozoğlan'ın (2019) önerdiği gibi bu kavramların din, ırk, milliyet açısından iç grup ve dış gruplar arasında da karşılaştırılması mümkündür. Bu karşılaştırma aynı zamanda, Bozoğlan'ın (2019) sosyal kimlik kuramı bakımından algılanan ayrımcılık tanımlamasında ele aldığı dış gruptan farklı kimliğe sahip olmaktan dolayı ayrımcılığa maruz kalındığına ilişkin algılama düzeyinin anlaşılması için de bilgi verebilir.

Müslüman üniversite öğrencilerinin sosyal mesafe algısının yüksek oluşunu sadece medyaya ya da Amerikan politikalarına bağlamak yeterli olmayabilir. Müslümanların karşı olsalar dahi yine aynı dini kimlikle Amerika'da terör eylemleri gerçekleştirmiş örgütlerin davranışları ve söylemleri karşısında küçük ihtimali olsa suçluluk hissetmeleri ya da suçlanmış hissetmeleri de mümkündür. Bu elbette ki kolektif bir bilinçdışı suçluluğu gerektirir ki bunun da ayrıca çalışılması Müslümanların sosyal mesafe algısının yüksek oluşunu açıklamaya yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Bogardus'un sosyal mesafe ölçeğinde yer alan ifadelerin günümüz koşullarında hala yeterli olup olmadığının değerlendirilmesi dahası sosyal temas kuramlarından da esinlenilerek daha geniş kapsamlı ifadelerin bulunduğu bir ölçüm aracı geliştirmenin, sosyal mesafe kuramının geliştirilmesi açısından faydalı olabileceği düşünülebilir.

4.3. AMERİKA'DA YAŞAYAN MÜSLÜMAN OLAN VE MÜSLÜMAN OLMAYAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE SOSYAL MESAFE DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

H2 hipotezi test edilmiştir.

H2: Cinsiyet açısından sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H2.1: Amerika'da yaşayan Müslüman üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinden algıladıkları sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H2.2: Amerika'da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre Müslümanlara yönelik sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

Bu hipotez doğrulanmamıştır. Tablo 8'de Müslüman olanların ve Müslüman olmayanların cinsiyetlerine göre sosyal mesafe ortalamaları, standart sapmaları ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Tablo 8. Müslüman Olan ve Müslüman Olmayan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Sosyal Mesafe Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Bağımsız Örneklem t Testi Bulguları

	Cinsiyet	n	ORT	SS	t	p
Müslim	Kadın	35	18.74	9.306	-.725	.472
	Erkek	23	20.57	9.467		
Gayri Müslim	Kadın	49	9.86	6.976	-.234	.816
	Erkek	30	10.23	6.892		

*p<.05

Müslüman üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre algıladıkları sosyal mesafe ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre algıladıkları sosyal mesafe ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Günlük yaşantılarında dini sembollerin görünürlüğü, özellikle Müslümanlar açısından bakıldığında genellikle kadınlar üzerinden yürümektedir. Elbette farklı etnik kökene sahip ya da çeşitli cemaatlerle bağlantısı olan Müslüman erkekleri de dini temsili olan kıyafetlerle görmek mümkündür. Bu çalışmada Müslüman katılımcıların sadece %36,2'si Müslüman olduklarını belli edecek kıyafetleri devam ettikleri üniversitede kullandıklarını bildirmişlerdir. Cinsiyet açısından bakıldığında örnekleme bulunan 35 kadından 18'i ve 23 erkekte 3'ü İslam dini mensubu olduklarını belli edecek sembollerini üniversitede de kullandıklarını bildirmişlerdir (Tablo 5). Ayrıca Tablo 11'de de izlenebileceği gibi İslam dini mensubu olduğunu gösteren dini sembollerini taşıyanlarla taşımayanlar açısından algılanan sosyal mesafe arasında da anlamlı fark bulunmamıştır. Örnekleme kadınlardan

yarısından fazlasının dini sembolleri, Müslüman oldukları dışarıdan anlaşılacak şekilde taşıdıkları göz önünde bulundurulduğunda daha fazla ayrımcılık algılayabilecekleri beklenebilirdi ancak çağımız Müslüman kadınların uzun yıllara dayanan ve Türkiye’de de sürdürdükleri hatta buna erkeklerin de destek verdiği dini sembolleri olan başörtüsünü her yerde taşıyabilmelerine yönelik söylemleri ve eylemleri bulunmaktadır. Başörtüsü konusunda engellenen kadınlar bunu mağduriyet olarak yaşamışlar ve söylemlerini de bunun üzerinden kurgulamışlardır. Bunun için yürütülen imza kampanyaları, yürüyüşler ve aktivist eylemleri aracılığıyla anlaşılmayı ummuşlar ve aslında bu yollarla sosyal yaşamda, eğitim ve iş yaşamında başörtüleri olduğu halde, başörtüsünün ötesinin görülmesine yönelik büyük adımlar atmışlardır. Belki de bu bulgu başörtüsüne yönelik savunucu eylemin artık ötesine geçildiğinin bir göstergesi olabilir. Müslüman kadınlar başörtüsünü savunmanın ötesine geçmiş, başörtünün görünmez olduğu, dini kimliklerinin dışında başka varoluş biçimlerinin de olduğunu kanıtlarcasına çok kültürlü bir yaşama uyum sağlamış olabilirler.

H3 hipotezi test edilmiştir.

H3: Medeni durum açısından sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H3.1: Amerika'da yaşayan Müslüman üniversite öğrencilerinin medeni durumlarına göre Amerika'da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin algıladıkları sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H3.2: Amerika'da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin medeni durumlarına göre Müslüman üniversite öğrencilerine yönelik sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

Bu hipotez H3.1 hipotezi açısından doğrulanmış, ancak H3.2 hipotezi açısından doğrulanmamıştır. Tablo 9'da Müslüman ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin medeni durumlarına göre sosyal mesafe ortalamaları, standart sapmaları ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Tablo 9. Amerika'da yaşayan Müslüman Olan ve Müslüman Olmayan üniversite öğrencilerinin Medeni Durumlarına Göre Sosyal Mesafe Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Bağımsız Örneklem t Testi Bulguları

	Medeni Durum	n	ORT	SS	t	p
Müslim	Bekar	36	22.25	9.182	3.122	.003*
	Evli	22	14.91	7.794		
Gayri Müslim	Bekar	67	9.48	4.974	-.942	.361
	Evli	15	12.47	12.059		

*p<.05

Müslüman üniversite öğrencilerinin medeni durumlarına göre algıladıkları sosyal mesafe ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur (t=3.122; p=.003). Bekar Müslüman öğrencilerin algıladıkları sosyal mesafe ortalamaları (ort=22.25), evli Müslüman öğrencilerin algıladıkları sosyal mesafe ortalamalarından (ort=14.91) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin medeni durumlarına göre sosyal mesafe ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Bekar Müslüman öğrencilerin algıladıkları sosyal mesafenin evli Müslüman öğrencilerden daha yüksek oluşu, bekar olanların çok kültürlü sosyal yaşamda daha sık bulunuyor olmaları ile açıklanabilir. Evli olanlara göre sosyal yaşamlarını çeşitlendirme yolları çok daha açık olan bekar Müslüman üniversite öğrencilerinin özellikle kendi iç gruplarında olmayan kişilerle kurdukları romantik ilişkilerde reddedilme ihtimallerinin yüksek olabileceği değerlendirilebilir.

H4 hipotezi test edilmiştir.

H4: Çalışma durumu açısından sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H4.1: Amerika’ da yaşayan Müslüman üniversite öğrencilerinin çalışma durumlarına göre Amerika’da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinden algıladıkları sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H4.2: Amerika’da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin çalışma durumlarına göre Müslümanlara yönelik sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

Bu hipotez H4.1 hipotezi açısından doğrulanmamış, ancak H4.2 hipotezi açısından doğrulanmıştır. Tablo 10’da Amerika’da yaşayan Müslüman ve Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin çalışma durumlarına göre sosyal mesafe ortalamaları, standart sapmaları ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Tablo 10. Amerika’da yaşayan Müslüman Olan ve Müslüman Olmayan Üniversite Öğrencilerinin Çalışma Durumlarına Göre Sosyal Mesafe Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Bağımsız Örneklem t Testi Bulguları

	Çalışma Durumu	n	ORT	SS	t	p
Müslim	Çalışıyor	36	20.14	9.749	.700	.487
	Çalışmıyor	22	18.36	8.710		
Gayri Müslim	Çalışıyor	47	8.06	2.259	-2.780	.009*

	Çalışmıyor	35	12.66	9.579
--	------------	----	-------	-------

*p<.05

Müslüman üniversite öğrencilerinin çalışma durumlarına göre algıladıkları sosyal mesafe ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin çalışma durumlarına göre sosyal mesafe ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-2.780$; $p=.009$). Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin ve bir işte çalışmayanların sosyal mesafe ortalamaları ($ort=12.66$) Müslüman olmayan ve bir işte çalışanların sosyal mesafe ortalamalarından ($ort=8.06$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Çalışmayan gayrimüslim öğrencilerin sosyal temas açısından çalışanlara göre daha dezavantajlı olabilecekleri ileri sürülebilir. Manhattan'da çalışan gayrimüslim öğrencilerin çalışmayanlara göre farklı dini, etnik ve kültürel kökenden insanlarla bir arada buldukları, dahası üniversitedeki bir arkadaş grubu gibi kendi seçimlerine dayalı değil de çalıştıkları iş yerinin çok kültürlülüğü bünyesinde barındıran özelliğine bağlı olarak kendilerinden farklı olanlarla daha çok gerçek sosyal temaslarının bulunduğu düşünüldüğünde dış gruba ilişkin bilginin sosyal mesafeyi azaltmış olabileceği değerlendirilebilir.

4.4. AMERİKA'DA YAŞAYAN MÜSLÜMAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ BİLGİ FORMUNDA VERDİKLERİ YANITLAR BAKIMINDAN ALGILADIKLARI SOSYAL MESAFEYE İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 11'de Müslüman üniversite öğrencilerinin İnanç Özgürlüğü Bilgi Formunda verdikleri yanıtlara göre Müslüman olmayan üniversite öğrenciler tarafından algıladıkları sosyal mesafe ortalamaları, standart sapmaları ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Müslüman üniversite öğrencilerinin İnanç Özgürlüğü Bilgi Formunda verdikleri yanıtlara göre Müslüman olmayan öğrenciler tarafından algıladıkları sosyal mesafe ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 11. Müslüman Üniversite Öğrencilerinin İnanç Özgürlüğü Bilgi Formunda Verdikleri Yanıtlara Göre Müslüman Olmayan Üniversite Öğrencileri Tarafından Algıladıkları Sosyal Mesafe Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Bağımsız Örneklem t testi Bulguları

	Yanıt	n	ORT	SS	t	p
1. İslam dini mensubu olduğunuzu belli eden sembollerini sosyal yaşamınızda ya da öğrenim gördüğünüz üniversitede kullanıyor musunuz?	Evet	21	16.38	9.759	-1.942	.057
	Hayır	37	21.22	8.731		
2. İslami ibadetlerinizi çevrenizdeki Müslüman olmayan insanlardan kaynaklanan nedenlerle uygulamakta zorluk yaşıyor musunuz?	Evet	19	21.37	9.093	1.086	.282
	Hayır	39	18.54	9.420		
3. İslam dini mensubu olduğunuzu, Müslüman olmayan diğerlerine açıklamada zorluk yaşıyor musunuz?	Evet	17	21.29	7.589	.960	.341
	Hayır	41	18.71	9.950		
4. İslam dini mensubu olduğunuz bilindiğinden barınma ile ilgili problemler yaşadınız mı?	Evet	6	18.33	8.042	-.311	.757
	Hayır	52	19.60	9.529		
5. İslam dini mensubu olduğunuz öğrenildiğinde çevrenizde bulunan insanların sizden uzaklaştığını hissettiniz mi?	Evet	14	23.07	7.898	1.687	.097
	Hayır	44	18.32	9.538		
6. İslam dini mensubu olduğunuz için hakkınızın verilmediği çeşitli durumlarla karşılaştınız mı?	Evet	11	22.09	11.022	1.037	.304
	Hayır	47	18.85	8.913		
7. İslam dini mensubu olduğunuz için iş bulma konusunda zorluklar yaşadınız mı?	Evet	13	18.46	9.649	-.437	.664
	Hayır	45	19.76	9.328		
8. İslam dini mensubu olduğunuz için açıkça sizinle alay eden, küçük düşürmeye çalışan insanlarla karşı karşıya kaldınız mı?	Evet	28	20.00	9.866	.418	.677
	Hayır	30	18.97	8.942		
9. İslam dini mensubu olduğunuz için açıkça size karşı fiziksel saldırganlık gösteren ya da tehdit eden insanlarla karşı karşıya kaldınız mı?	Evet	19	19.58	10.658	.064	.949
	Hayır	39	19.41	8.762		
10. İslam dini mensubu olduğunuzu gizlemek zorunda kaldığımız zamanlar oldu mu?	Evet	18	18.11	7.738	-.739	.463
	Hayır	40	20.08	9.996		
11. İslam dinine yöneltilen ve sizi rahatsız eden suçlamalarla karşılaştığınız olağan durumlarda sessiz kalmak zorunda hissettiğiniz oldu mu?	Evet	24	19.71	8.680	.165	.869
	Hayır	34	19.29	9.889		
12. Amerika'da yaşayan Müslümanların dini kurumsallaşmaları (cami, dini kültür merkezleri vs.) kötü ya da korkutucu geliyor mu?	Evet	20	18.85	8.671	-.362	.719
	Hayır	38	19.79	9.757		
13. Arkadaş çevreniz daha çok Müslümanlardan mı oluşuyor?	Evet	32	18.47	10.311	-.901	.371
	Hayır	26	20.69	7.989		
14. Arkadaş çevreniz daha çok dini semboller (başörtüsü, namaz takkesi, cübbe, sarık, cellabiye vb.) kullanan Müslümanlardan mı oluşuyor?	Evet	18	17.78	10.850	-.923	.360
	Hayır	40	20.23	8.604		
15. Size siz yabancı düşmanlığı ya da yabancı korkusu olan insanlarla ile karşı karşıya kalıyor musunuz?	Evet	11	18.73	9.307	-.289	.774
	Hayır	47	19.64	9.428		
16. Sizce siz İslamofobi olan insanlarla karşı karşıya kalıyor musunuz?	Evet	19	19.16	9.657	-.174	.863
	Hayır	39	19.62	9.292		

*p<.05

İnanç özgürlüğüne ilişkin sorulara verdikleri yanıtlar açısından bakıldığında İslamofobi algıları birbirinden farklı olan Müslüman üniversite öğrencilerinin sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Bu bulgu insanların dinlerinden dolayı bir takım ayrımcı davranışlara maruz kalmış, tanıklık etmiş ya da maruz kalmamış, tanıklık etmemiş olup olmamaları fark etmeksizin aslında sosyal mesafe algılarının yüksek olduğuna işaret etmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İslamofobi kavramı özellikle 11 Eylül 2001 de New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne düzenlenen terör saldırısının ardından Amerikan kamuoyunun gündemine girmiştir. Bu anlamda 11 Eylül tarihini hem Amerika'daki Müslüman varlığı hem de dünya üzerindeki Müslüman varlığı için bir milat olarak kabul etmek yerinde olacaktır. 11 Eylül öncesi Amerikalıların İslam algısı ile 11 Eylül sonrası inşa edilen İslam algısı aynı değildir. İslamofobi kavramı ise gerçek bir korkudan ziyade İslam'dan ve Müslümanlardan nefret eden bir yapı göstermektedir öyle ki yabancı düşmanlığından farklı algılanması söz konusu değildir. İslamofobi, kelimesi “xenophobia” yani yabancı korkusunun aldığı yeni bir formdur. Bu tanımdan hareketle Müslümanlara karşı yapılan her türlü kötü muamele ya da değişik platformlarda gösterilen ayrımcılık meşru bir zemine oturtturulmaya çalışılmaktadır.

Müslümanlar, söz konusu kavramın siyasal düzlemde kendisine bulduğu destekle birlikte İslamofobik kaynaklı birçok eylem ve uygulamanın mağduriyetini yaşamak durumunda kalmıştır. Öyle ki Anayasa ile güven altında olduğunu düşündükleri bir takım temel hak ve özgürlükler zemininde dahi problemlerle karşılaşmışlardır. Özellikle Trump Yönetimi ile İslamofobik yaklaşımın iktidara gelmesi neticesinde bu noktadaki problemler artış göstermiş Müslümanları sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda birtakım sorunların odağına taşımıştır. Sıradan Müslüman Amerikalı bireyler, içerisinde yaşadıkları ve tam aidiyet hissettikleri bir toplumsal yapı içerisinde bir anda iç ötekileştirmeye maruz kalmışlardır. Bu durum Müslüman kolektif belleğinde ciddi travmalar doğurmuştur. Günlük yaşamda İslamofobik söylemden etkilenen davranışlara maruz kalan Müslümanlar kendilerine bu noktada bir de savunma mekanizması geliştirmişlerdir. Öyle ki bu noktada Müslümanlar kendilerini ait oldukları topluluk içerisinde tanımlamada son derece rahat hareket ederlerken kendileri gibi olmayan gruplar karşısındaki tanımlamalarının içe dönük ve savunmacı oldukları görülmüştür.

Araştırmanın ortaya koyduğu sonuç, Müslümanların İslamofobik söylem ve eylemlerden Müslüman olmayanlara nazaran daha fazla etkilendiklerini yönündedir. İslamofobik

söylem siyasal alanda iktidara talip olan politik figürlerce bir düşman yaratma, Müslüman olmayan Amerikalılara tehlikede oldukları hissi verme ve hatta onları korkutma aracı olarak ciddi düzeyde araçsal olarak kullanılmıştır. İslamofobik söyleme sahip olan kişilerin mevcut planlı ve organize düşmanlıklarının sebepsiz olmadığı da bir gerçektir. Nitekim İslamofobik söylemlerine çalışmada yer verilen siyasi ve/veya politik olmayan figürlerin bir kısmı değişik yolsuzluk söylemleri, şaibeler altında görevlerinden ayrılmak durumunda kalmıştır. Bazıları yargılanmış ya da yargılanmaya devam etmektedir. Birçoğu siyasi güç ve iktidarlarının devamı uğruna “İslamofobi” kavramından halen faydalanmaktadır. Yaratılan bu korku ortamında ciddi bir “İslamofobi endüstrisi” oluşturulmuştur ve bu endüstri hiç de azımsanamayacak seviyedeki gelirleri kontrol etmektedir. İslamofobiyi yaymaya çalışan kişi ve kurumlar, İslam’ın değişim karşıtı olduğunu ve batı değerleri ve toplumu ile entegrasyonunun imkânsız bir yapı arz ettiği fikrinden hareket etmektedirler. İlkel, cinsiyet ayrımcılığı yapan, dogmatik, şiddet içeren, bir din olarak lanse ettikleri İslam dininin Batı kültürel değerlerine alenen bir tehdit olduğu önyargısı ile hareket etmektedirler. Bunun dışında İslam’ın siyasal olarak da batılı siyasi yapıları tehdit ettiği ve ele geçirmek istediği gibi akıl dışı bir yargıya sahip oldukları görülmektedir. Özellikle 11 Eylül 2001 yılında Dünya Ticaret Merkezi’ne yapılan terör saldırısı, sonrasında ISIS terör örgütünün ortaya çıkışı ve gerek Avrupa’da gerek dünyada artan terör eylemleri bu korkuyu beslemektedir. İslamofobikler terör saldırıları ile sıradan Müslümanları etiketleme, kalıp yargılar oluşturma gibi davranışlar geliştirmişlerdir. Hatta bu grup yaşadıkları akıl tutulmasının tezahürü olarak günlük yaşamda sıradan Müslümanları terörist olmakla suçlama ve Müslümanları değişik platformlarda ayrımcılığa maruz bırakma eğilimi taşımaktadırlar.

Burada “korku” kilit kavram olarak algılanmaktadır. Her siyasi yapı kendini koruma refleksine belirli düzeyde sahiptir. Kendisine ve değerlerine saldırılan genelde batı ülkeleri, özelde Amerika kendini savunma adına her türlü hak ve özgürlük ihlalini meşru görebilir ve hatta destekleyebilir bir zemine oturtturulmak istemektedir. İslam’ın değer üretmekten yoksun ve çağdışı olduğu anlayışı karşıdakilerin ötekilerin değerlerini de tamamı ile ret ve hatta değiştirme çabasına kolaylıkla dönüşebilmektedir. Bir “öteki yaratmak” tarihin en eski çağlarından beri egemen güçleri elinde bulunduranlar için kullanışlı bir malzemedir ve eskimeden, coğrafi değişikliklere aldırış etmeden, her daim

kullanılabilir bir araç olagelmıştır. Toplum ve birey açısından bakıldığında ötekileştirmenin, etnik ve dinsel olarak kullanılması, siyasal iktidarların ve gücü elinde bulunduranların toplum ve bireyler üzerinde tahakkümlerini artırma çabası için öteki olanın farklılıklarını kullanması toplumsal barışı tehdit eden bir zeminin oluşması neticesini doğurabilecektir.

Amerikan göçmen politikasının asimilasyon merkezli yaklaşımlardan uzaklaşarak çok kültürlülük düzleminde kabulü, kültürel ve dinsel farklılıkların birer zenginlik olarak, toplumsal yapıya katkısı olarak görülse de son dönemde genelde dünyada özelde Amerika'da yabancı düşmanlığı, göçmen karşıtlığı benzeri akımlardan beslenen siyasal görüşler iktidarda kendilerine yer bulmuşlardır. Özellikle İslam'a ve Müslümanlara karşı oluşturulan negatif toplumsal bellek, iki toplumsal grup arasındaki sosyal ve kültürel iletişimi büyük oranda azaltmaktadır. Karşısındakinin farklılığını zenginlik ve kazanım olarak gören anlayıştan karşıdakini ötekileştiren önyargılar ve kalıp yargılardan beslenen bir anlayışa dönüşmektedir. Gruplararası iletişim klişelerle belirlenmekte iken kültürlerarası iletişimin yolu azalmakta ve hatta tamamı ile kapanmaktadır.

İslamofobik toplumsal bellek Müslümanlarla ilişki içerisine dahi girmeden toplumsal bir temas halinde olmadan İslamofobik kalıp yargılardan hareketle İslami değerleri reddetme eğilimindedir. Amerika özelinde incelendiğinde siyasal düzlemde var olan korku verme ve ötekileştirme çabası bir yandan Müslüman Amerikalıları ötekileştirmeye çalışırken diğer yandan Müslüman olmayan Amerikalılar üzerinde de farklı etkiler bırakmaktadır. Özellikle Amerika'da Müslüman göçmen nüfusunun artması ile geleneksel semboller, giyim kuşam tarzları, aksesuarlar ve hatta kullanılan farklı diller İslami semboller olarak algılanmıştır. Medyada çizilen terörist imajının kıyafetleri farklı göçmen gruplarının geleneksel kıyafetlerine benzemektedir. Yine medyanın imajını çizdiği teröristlerin kullandığı dil, değişik ülkelerden gelen göçmenlerin kullandığı dillere benzemektedir. Bu noktada geleneksel ya da İslami sembolleri daha görünür olan göçmen Müslümanlar için yabancı düşmanlığına maruz kaldıkları durumlar daha sık yaşanmaktadır. İroniktir ki İslamofobinin nefret suçuna dönüşmesi ile hayatını kaybeden ilk kurban, İslam'dan ve Müslümanlardan nefret ettiğini söyleyen bir İslamofobik tarafından öldürülen bir Hintli olmuştur. İslam veya Müslümanlar hakkında en ufak bir fikri olmayan İslamofobik bir birey için medyanın çizdiği sakallı, türbanlı, koyu renkli bir adam, sadece onun

kafasındaki kötü imajına benzediği için bir nefret suçuna kurban gitmiştir. Bu noktada bilgi sahibi olma ve sosyal temastan ziyade kalıp yargıların İslamofobik bireylerin eylem ve davranışlarını beslediği görülmektedir. Yabancı düşmanlığından beslenen siyasi iktidar karşısındaki “onlar” olarak tanımlanmış ve onlar olana kötü, uygar olmayan, barbar, değişime kapalı, dogmatik ve şiddet yanlısı anlamlarını yüklemiştir.

Medyanın oluşturduğu olumsuz İslam imajı, dünya gündemini sadece medyanın gösterdiği kadar gören zihin dünyası medya imgeleri ile şekillenmiş bireyler üzerinde Müslümanlara karşı kalıp yargılar geliştirilmesi ve Müslümanların ötekileştirilmesi sonucunu doğurmuştur. Uygulamada öteki unsurlar denetim altında tutulması gereken sosyal gruplar olarak görülmüştür. Bu noktada ayrımcılığa maruz kalan Müslümanlar, toplumda kabul edilen genel normlardan ayrı tutulmakta, insani hak ve özgürlükler noktasında, değişik olumsuz uygulamalara maruz kalmaktadırlar. Bu, söz konusu Amerikalı bireyler için algılanan İslam, gerçeklikten uzak, öncüllerini oryantalizmden alan önyargılar ile şekillenmiştir. Ancak Amerika'nın sahip olduğu kültürel çeşitlilik Amerikan toplum yapısına dair her türlü analiz yapılırken gözden kaçırılmaması gereken bir özellik arz etmektedir. Söz konusu kültürel çeşitlilik, İslam'a ve Müslümanlara karşı olan bakış açısındaki farklılıklar noktasında da ortaya çıkmaktadır.

Gerek siyasetin gündelik çıkarları için oluşturmak istediği korku ortamı, gerek medyanın bu noktadaki yönlendirmeleri farklı toplum kesimleri içerisinde farklı tepkiler doğurmuştur. Özellikle iktidarın ortaya koyduğu İslamofobik uygulamalara karşı geliştirilen tepkiler noktasında Müslüman olan ve olmayan Amerikalıların birlikte ortaya koyduğu duruş bu noktada önem arz etmektedir. Aynı coğrafyada birlikte yaşama, aynı toplumsal kaderi paylaşma noktasında aynı gemide olan Müslüman ve Müslüman olmayan Amerikalılar için “din” bir ortak payda değildir, hatta birlikte yaşamının önkoşulu ya da insanların bir araya gelme nedeni de değildir. ABD'nin kuruluş prensipleri ile her türlü dini inanç, ibadet ve dini inancını ifade etme hürriyeti garanti altına alınmıştır. ABD gibi kurumsal yapısını ileri düzeyde tamamlamış bir siyasi yapı için Anayasal haklar ciddi bir güvencedir, her ne kadar siyasi iktidar belirli uygulamalar ortaya koysa da bu uygulamalar Anayasaya aykırı olamaz, olduğunda ise bağımsız ve oldukça güçlü yargı mercileri olarak karşımıza çıkan değişik kurumlar söz konusu uygulamaları durdurabilir. Buradan hareketle siyasi iradenin Müslümanların anayasal haklarının

ihlaline yönelik uygulamaları yüksek mahkemelerce durdurulmuş, değiştirilmiş ya da tamamen yürürlükten kaldırılabilmiştir.

Bu noktada siyasal iradenin uygulamalarından en çok mağdur olan kesim, yasal statüleri vatandaşlık olmayan kesimler olmuştur. Amerika özelinde bakıldığında vatandaş statüsünde olmayan göçmen Müslümanların sayısının da oldukça yüksek olduğu varsayılmaktadır. İslamofobik yönlendirme ve uygulamalar kendilerine siyasal iktidarı destekleyen Amerikalılar nezdinde taraftar bulmuşsa da bu uygulamalar kendi karşıtlarını da yaratmıştır. Öyle ki birçok zeminde Müslüman ve Müslüman olmayan Amerikalılar İslamofobik uygulamalara birlikte tepki gösterme, birlikte karşı gelme gibi eylemlerde bulunmuşlardır. Müslim Ban olarak bilinen ve değişik Müslüman ülkelerden gelen Müslümanlara yönelik vize uygulamasına karşı yapılan toplumsal protestolar esnasında Müslüman Amerikalı bireyler en büyük desteği Müslüman olmayan bireylerden görmüşlerdir. Uygulamaya karşı protesto gösterileri düzenlenmiş, gönüllü avukatlar havaalanlarında bekleyerek Müslümanların ücretsiz savunmalarını yaparak göçmenlik birimlerine karşı hukuk savaşları başlatmışlardır. Ülkenin belli başlı havaalanları Müslüman ve Müslüman olmayan bireylerce işgal edilmiş protestolar boyunca büyük kalabalıklar havaalanlarından ayrılmamışlardır. Bu çabaların sonucu olarak değişik yüksek mahkemeler yürütmeyi durdurmuş ve Müslim Ban uygulamasını kaldırmıştır. İktidar tarafından tekrar tekrar uygulamaya koyulsa da hukuksal mücadele bu noktada devam etmiş ve etmektedir.

Özellikle medya aracılığı ile yükselen İslamofobinin sadece Müslüman olmayanları etkilemesi beklenemez, bunun aynı zamanda Müslümanların görünür olma ihtiyacına da kaynaklık edebileceği düşünülmelidir. Siyasal söylem tarafından körüklenen İslamofobik yönlendirme her ne kadar Müslümanlara karşı eylem ve tutumları belli oranda körüklese de her tezin antitezini üreteceği öngörüsünden hareket ederek anti İslamofobik bir algının da Müslüman olmayan Amerikalı bireyler üzerinde etkili olması beklenebilecektir. Buradan hareketle siyasi iktidarın uygulamaları Müslümanları ve Müslüman olmayan bireyleri din dışında farklı değerler etrafında bir araya getirmiştir. New York Üniversitesi'nde Müslüman öğrencilerin kıldığı Cuma namazı sırasında Yahudi ve LGBT grupların Müslüman öğrencilerin etrafında koruma çemberleri oluşturdukları görülmüştür. New York Belediyesi her Ramazan ayında Müslümanlar için bir iftar

düzenlemektedir. Birçok demokrat senatör tarafından Müslümanların kutsal günleri, bayramları, ramazanını kutlayan mesajlar yayınlanmaktadır. Müslüman bireylerin kimlik inşası kendilerine özgü özelliklerini içinde barındırmaktadır. Kendilerini tanımlayan bireyler için kendisi gibi olanlar ve olmayanlara değişik anlamlar yüklenmektedir.

Her birey bir aileye doğar, bir sosyal gruba ait olarak büyür, okul, iş, din ve etnik kimliklerde bu süreçte belirlenir. Bireyler sosyal gruplara aidiyetleri ve bu gruba verdikleri değerle sosyal kimliklerini şekillendirirler. Bireyler birden fazla sosyal kimlik tanımlaması geliştirseler de her birine eşit düzeyde değer vermeyebilirler. Dini kimlik de bireyin geliştirdiği kimlik normlarından birisidir. Ancak bireyler kendilerini sadece dini kimlikleri ile tanımlamayı tercih etmeyebilirler. Sosyal kimlik kuramı içerisinde önemli kavramlardan birisi olan sınıflandırma bireylerin kendisini tanımlarken kendisi ile benzer olanları ve kendisinden farklı olanları sınıflandırması olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal sınıflandırma etnik, cinsiyetçi, aynı inanç sistemine sahip olma, cinsiyet, ortak siyasal ve ekonomik sınıfa dahil olma ve daha birçok şekilde bireyin kendisini sınıflandırmasının izin vermektedir. Bu noktada kimliklerini ailelerinden, geldikleri coğrafi bölgeden bağımsız ifade eden, daha farklı özellikleri ile değişik şekillerde tanımlayan Müslüman bireylerin, sahip oldukları dini inanç sistemi açısından kimliklerinin tanımlanması anlamlı olmayabilir. Bu noktada bireyler kendi iç grup ve dış gruplarını toplumsal varsayımlar dışında da belirleyebilecektir. Dolayısı ile Müslüman birey için iç grup olarak kendini tanımlaması Müslüman olan birey olmak dışında, insan hak ve özgürlüklerine bakış ya da demokratik politik görüşlere sahip olmak şeklinde de tanımlanabilir.

Buradan hareketle birey kendi dış grubunu da aidiyet hissettiği iç grubun dışında kalanlar olarak belirlemiş olabilecektir. Bu durum Müslüman olmayan bireyler açısından da tersten okunduğunda aynı sonucu doğuracaktır. Öyle ki bireyler kendilerini farklı bir dine mensup olarak ifade etseler de bu grup onların değer sıralamasında en öncelikli kimlik tanımlaması olmayabilecektir. Burada bireylerin farklı sosyal kimlik tanımlamaları, farklı sosyal gruplara aidiyetleri içerisinde kendi benlik algılarının en çok hangi düzeyde verdikleri değerle tanımladıkları önemlidir. Birey kendini yerleştiği iç grupla sahip olduğu değerleri de ortaya koymuş olur. Bireyler kendilerini farklı iç gruplar içerisinde tanımladıklarında yine çizdikleri sınırlarla belirlenen dış gruplara karşı da kendi konumlarını tanımlamış olmaktadır. Bu iç gruplar içerisinde dini kimlik bireyler için

çok değerli olduğu zaman, birey dini kimlik temelli iç grubu içerisinde dış grup mensubu karşısındaki ile arasındaki mesafeyi daha yüksek algılama eğilimde olacaktır. Sosyal kimlik kuramında birey sınıflandırma yaparak toplumu biz ve ötekiler olarak ayırmakta ve bu ayrımı yapabilmek için de sosyal karşılaştırma yapmak durumunda kalmaktadır. Birey kendi iç grubu ile dış grubu kıyaslamakta ve kendi değerlerini abartma eğilimi göstermektedir. Dolayısı ile birçok konuda Müslüman olan ve olmayan gruplar arasındaki dayanışma ve birliktelik bireylerin kendilerini “dini kimlik” ile tanımlamak yerine farklı değerlerle tanımladıkları noktalarda gerçekleşmektedir. Buradan hareketle çalışmaya konu olan katılımcılar için de algılama düzeylerindeki farklılık yine kendilerini tanımlarken değerlendirdikleri “iç ve dış” grupların özellikleri ile şekillenmiş görünmektedir.

Diğer yandan İslamofobik söylemin yükselişi de Müslümanlar için bir fırsat özelliği taşımaktadır. Kendilerini anlatma şansı bulan Müslümanlar değişik yazılı ve sözlü platformlarda daha görünür hale gelmişlerdir. Yine medyada çizilen Müslüman imajının dışında bir imajla kendilerini anlatma imkânı bulan Müslümanlar için bu bir şans olarak değerlendirilmelidir. Medyadaki İslam ve Müslüman imajının geçerliliği özellikle iletişim kanallarının açıklığı ve habere ulaşma özgürlüğünün görece artması klasik medya kanalları dışında bilgiye ulaşılabilme yollarını artırmaktadır. Amerikan toplumunda bilinen bazı Müslüman bireyler, Türk doktor Mehmet Öz, Chicago’daki en ünlü CNN Tower’ı inşa eden Fazlur R.Khan, Amerikalı siyahi atlet İbtihaj Mohammed vb. gibi daha adını burada sayamayacağımız kadar çok iş insanı, bilim insanı, siyasetçi, sporcu, meslek sahibi başarılı Müslüman birey bu imajın değişmesine katkıda bulunmaktadır. Toplumun en alt kesiminden en üst kesimine kadar birçok noktada bu çizilen imajın dışında Müslümanlar toplum içerisinde varlıklarını sürdürmektedirler.

Yine Müslümanların kurumsallaşması bu siyasal ortamda artış göstermiş, Müslüman insan hakları örgütleri daha organize yapılar haline gelerek değişik platformlarda varlıklarını artırmışlardır. Özellikle siyasal zeminde Müslümanlara karşı geliştirilen İslamofobik söylem, Müslümanların siyasal zeminde de kendilerine temsil olanakları aramaya başlaması neticesini doğurmuştur. Hem federal düzeyde hem yerel düzeyde temsil edilebilmek için daha çok siyaset içerisine dahil oldukları görülmektedir. Minnesota Kongre Üyesi İlhan Ömer, New Jersey Kongre Üyesi Rashida Talib bu

noktada ismi zikredilmesi gereken siyasetçiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Amerikalı Müslümanları Güçlendirme (Empowering Engaged Muslim Americans-EMGAGE) "2018 Ara Sınav Müslüman Seçmen Katılımı (Emgage Announces Historic Muslim Voter Turnout in 2018 Midterm Elections)" başlıklı raporda, ABD’de geçen yıl yapılan 6 Kasım ara seçimlerinde Müslümanların katılım oranının, bir önceki ara seçimlere kıyasla %25 arttığı belirlenmiştir (<https://emgageusa.org/2018-midterm-muslim-voter-turnout/>, 2019).

İslamofobi kavramının artan popülaritesi ve toplumsal yapı içerisinde bulunduğu karşılık değişik sosyal yapılar açısından farklılıklar gösterse de hem Müslüman olan hem de olmayan bireyler üzerinde ciddi etkiler bıraktığı görülmektedir. Müslüman bireyler İslamofobinin yarattığı kötü uygulamaların bizatihi mağduru konumundadırlar ve İslamofobi kaynaklı uygulamalar günlük yaşamlarında karşılaştıkları bir olgu olarak karşılıklarına çıkmaktadır. Diğer yandan Müslüman olmayan bireyler açısından bu İslamofobi söylemleri tek karşılık bulmaktan uzaktır, bu bireyler için İslamofobinin ortaya çıkardığı algı çeşitlilik göstermektedir. Müslüman olmayan bireylerin bir kısmı için İslamofobi algısı korkudan beslenerek İslam karşıtlığı şeklinde tezahür etse de diğer bir kısım için Müslümanlarla dayanışma, onları tanımaya çalışma, haksızlık karşısında birlikte durmak gibi farklı bir karşılık bulunduğu görülmektedir. İslamofobik söylemi gerek kendilerine karşı söylem gerekse de eylem olarak hayatlarının her alanında hisseden Müslümanlar için, İslamofobik eylemler sosyal kimliklerine bir tehdit olarak algılanmaktadır. Müslümanların grup içerisinde kendilerini ötekileştirilmiş ve ayrımcılığa uğramış hissetmeleri büyük ihtimal taşımaktadır.

Bu noktadan hareketle Müslümanların, Müslüman olmayanların kendilerine karşı hissettikleri sosyal mesafeyi olduğundan daha yüksek düzeyde algılamaları mümkün olabilecektir. Nitekim araştırmada da bunu destekleyen veriler elde etmiştir. Çalışmaya konu Müslüman katılımcılar açısından sosyal mesafe düzeyi olduğundan fazla algılanmaktadır. Sonuç olarak, bu çalışmada, Müslümanların, Müslüman olmayanlardan algıladıkları sosyal mesafenin, Müslüman olmayanların Müslümanlara karşı hissettikleri sosyal mesafeden anlamlı şekilde yüksek olduğu bulunmuştur.

İslamofobi alanında daha önce yapılmış çalışmalara bakıldığında, bu çalışmanın başında, Müslüman olmayanların Müslümanlara karşı sosyal mesafelerinin daha yüksek olabileceği beklentisi bulunmaktaysa da sonuçlar tam tersini göstermiştir. İslamofobi alanında yapılan çalışmaların birçoğu İslamofobi söylem ve eylemlerini tek yönlü olarak inceleme konusu yapmaktadır. Araştırmamızda bunun dışında bir yaklaşım söz konusudur. Toplum homojen olarak sadece bir görüşün, bir inancın, bir paradigmanın tamamı ile kabul etmiş bireylerden oluşamaz. Her toplum içerisinde farklı düşünce ve görüşleri içerisinde barındırır. Dolayısıyla toplumsal bellek tarafından oluşturulan kalıp yargılar her ne kadar belli sayıda bireyin bakış açısını değiştirirse ve etkilese de bu etkilenmenin dışında kalan bireylerin toplumdaki varlığı küçümsenemeyecek düzeydedir.

Bundan önce yapılan araştırmalar, İslamofobi gibi politik popüleritesi olan bir kavramın incelenmesi noktasında ya kavramı bütünü ile Müslümanların maruz kaldığı uygulamalar açısından ya da toplumun tümünde İslamofobik düşüncelerin hâkim olduğu ön kabulünden incelemeye tabi tutmaktadırlar. Bu noktada yapılan tespitlerin birçoğu karşıdakinin haksızlığı, kendinin haklılığını kanıtlama çabasında çalışmalardır. İslamofobi noktasında anti İslamofobik olabilecek ya da en azından kavrama nötr yaklaşan kesimlerin varlığını ihmal edilmiş görünmektedir. Müslüman olmayanlar açısından İslamofobi karşıtlığına yer verilirken, Müslüman olmayanların Müslümanlara karşı gerçekte hissettikleri sosyal mesafe, Müslümanların algıladıkları sosyal mesafe ile karşılaştırılmıştır. Bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir nokta vardır. Benzer bir araştırma toplumun farklı özelliklerdeki bireyelerine, coğrafik olarak farklı, yaş grubu olarak farklı ya da daha farklı değişkenlerle belirlenmiş gruplara uygulandığı takdirde daha farklı sonuçlar çıkabilecektir. ,

Araştırmada kullanılan sosyal mesafe ölçeğinin en önemli sınırlılıklarından birisi de bu durumdur. Dolayısı ile araştırmamızdan sonra benzer araştırmaların farklı toplumsal kesimlere uygulanması, karşılaştırma imkânı vermesi açısından önemlidir. Toplumun iki kesimi vardır; özellikle medya aracılığı ile yükselen İslamofobinin sadece Müslüman olmayanları etkilemesi beklenemez, bunun aynı zamanda Müslümanların görünür olma ihtiyacına da kaynaklık edebileceği düşünülmelidir. Siyasal söylem tarafından körüklenen İslamofobik yönlendirme her ne kadar Müslümanlara karşı eylem ve tutumları belli oranda körüklese de her tezin antitezini üreteceği öngörüsünden hareket

ederek İslamofobi karşıtı bir algının da Müslüman olmayan Amerikalı bireyler üzerinde etkili olması beklenebilecektir. Bu noktadan hareketle İslamofobik söylemin yükselişi Müslümanlar için bir fırsat özelliği de taşımaktadır. Kendilerini anlatma şansı bulan Müslümanlar değişik yazılı ve sözlü platformlarda daha görünür hale gelmişlerdir. Yine medyada çizilen Müslüman imajının dışında bir imajla kendilerini anlatma imkânı bulan Müslümanlar için bu bir şans olarak değerlendirilmelidir. Müslümanların kurumsallaşması da bu siyasal ortamda artış göstermiş, Müslüman sivil toplum kuruluşları, insan hakları örgütleri daha organize yapılar haline gelerek değişik platformlarda varlıklarını artırmışlardır.

Toplumda var olan gruplar arasında ilişkilerin sadece medya veya siyaset gibi kurumlarla şekillenmesi beklenmemektedir. Bireyler yaşadıkları toplumda farklı düzeylerde birbirleri ile ilişkiler kurarlar. Bu ilişkiler sosyal temas ile gerçekleşir. Sosyal temas ve sosyal temasın düzeyi bireylerin sahip oldukları önyargıların değişimini de açıklamaya yardımcı olmaktadır. Bireyler karşıdaki hakkında ne kadar az bilirlerse o kadar korkmakta ne kadar az bilirlerse o kadar önyargı geliştirmektedirler. Toplumsal grupların birbirlerini tanıması önyargıları azaltacağı gibi, tanımaması da önyargıları artıracaktır. Pettigrew (1998) sosyal temas sürecinin dış grup hakkında bilgi edinme ile başladığını, sonrasında sosyal temasa ilişkin bir davranış sergilendiğini, davranış sergileme sonucunda da tutarlılık gereği tutumun olumlu değerlendirilebileceğini, temas sürecinin empatiyi de beraberinde getirebilmesi nedeniyle duygusal bağların oluşabileceğini ve endişenin bu bağla azaltılabileceğini ve tüm bunların sonucu olarak iç gruba ilişkin iç görüş kazanımının olabileceğini ileri sürer.

Araştırmaya konu olan katılımcılar belirlenirken, sadece medya kanalı ile ya da siyasetin söylemleri ile İslam ve Müslümanlar hakkında fikirleri olan bireylerle iletişim kurmak yerine, Müslümanlarla sosyal temas halindeki bireylerin örneklem olarak belirlenmesi amacıyla olduğumuz belirtilmişti. Bu noktadaki amacımız araştırma bulguları açısından karşılanmış görünmektedir. Müslüman olan ya da olmayan katılımcıların büyük çoğunluğu kendilerini diğer grupla temas halinde tanımlamışlardır. Sosyal temasın artması önyargıların azalması ve karşıdaki ile empati kurma yeteneğinin gelişmesi anlamı taşımaktadır. Dış gruptan yakın bir arkadaşının olması önyargıları azaltabilmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu dış gruptan yakın bir arkadaşlarının olduğunu

belirtmektedirler. Dış grup ile iletişim arttığına, iç grup içerisinde de “dış grup” tan arkadaşlığın normal karşılanabileceği imajı oluşur ve bu iletişim yayılarak devam eder. Amerikalı bireyler açısından hem Müslüman olanlar hem de Müslüman olmayanlar açısından iletişim yolları açık oldukça önyargıların azaldığı gözlenmiştir. New York bu noktada söz konusu temasın en eşit şartlarda sağlanabileceği bölgelerden birisi olarak görülmüştür. Kendilerini farklı iç gruplarda tanımlayan bireyler karşıdakini “din” tanımlaması dışında da bir varlık olarak görmekte ve buna uygun hareket etmektedirler. Müslümanların, Müslüman olmayanlara oranla sosyal mesafe algısındaki yüksekliği, Müslümanların son dönemlerde maruz kaldığı uygulamalardan daha çok etkilenmelerine bağlamak mümkündür. Müslüman bireyler kendilerini hangi iç grupla tanımlarsa tanımlasın “dini kimlik” noktasında bir tanımlama tercihi olmasa bile İslamofobik düşünce sahiplerince etiketlenmektedirler. Buradan geliştirilen tepkiler dini kimliğe öncelik veren ya da vermeyen her Müslüman bireyin, diğerleri ile aralarındaki mesafeyi de olduğundan daha yüksek düzeyde algılaması sonucunu doğurduğu görülmüştür. Öyle ki Müslüman bireylerin her birisi dini kimlikle kendisini tanımlasın ya da tanımlamasın bir düzeyde İslamofobik uygulamaların mağduriyetini yaşamış, hiç yaşamayan ise medyadaki yoğun yanlış bilgilendirmeyi üzerlerine almışlardır.

Hem alan yazınında İslamofobiye işaret edebilecek herhangi bir sosyal mesafe araştırması bulunmadığından hem de İslamofobi çalışmalarının taraflı yapısı gözlemlendiğinden bu çalışmanın bulguları dikkate değerdir. Bu bulgular gerçekte var olan İslamofobi düzeyinin Müslümanların algıladığı kadar çok olmadığına işaret etmektedir. Bu bulgu, Müslümanların algıladığı sosyal mesafe ve Müslüman olmayanların sosyal mesafeleri karşılaştırılarak elde edilmiştir. Tartışmada ele alınan konular özetle tekrar edilecek olursa, İslamofobi sadece Müslüman olmayanları değil, aynı zamanda Müslümanları da etkileyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Müslümanlar üzerindeki etkisi, alan yazınında belirtildiği gibi sadece görünür olma gereğini hissetmelerine ve daha çok dini aktivite ve daha çok dini kimlikleşmeyi beraberinde getireceğini söylemek eksik olur. İslamofobi olgusundan etkilenen Müslümanların öne çıkan kimliklerinin dini kimlikleri olduğunun ileri sürülmesi, din dışı sosyal kimlikleri ile var olmaya çalışan Müslümanların görmezden gelinmesi anlamına gelmektedir. Bu çalışmada katılımcılara dinleri sorulmuş ancak, ibadet sıklıkları, dine aidiyet düzeyleri hakkında sorular sorulmamıştır. Ayrıca,

inanç özgürlüğüne ilişkin sorulara verdikleri yanıtlar açısından bakıldığında İslamofobi algıları birbirinden farklı olan Müslümanların sosyal mesafe düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Bu bulgu insanların dinlerinden dolayı bir takım ayrımcı davranışlara maruz kalmış, tanıklık etmiş ya da maruz kalmamış, tanıklık etmemiş olup olmamaları fark etmeksizin aslında sosyal mesafe algılarının yüksek olduğunu göstermektedir. Sadece içinde yaşadıkları toplumda kendilerinin Müslüman dinine mensup olması nedeni ile “dini kimlik” ile kendini tanımlamayan bireyler için bile bu algı yüksek düzeyde seyretmektedir. Burada medyanın etkisini yeniden hatırlatmak gerekebilir. Daha önce de değinildiği gibi, İslamofobinin medya aracılığı ile yayılması söz konusudur ve bu durum sadece Müslüman olmayanları etkilemiyor olabilir. Türkiye’de yapılan çalışmalara bakıldığında İslamofobinin gerekçelerinin haksız olduğunu ortaya koymaya yönelik İslamiyet lehine akademik çalışmaların daha sık yapıldığı görülmektedir. Müslümanların İslamofobinin önlenmesi amacıyla İslamofobinin haksız gerekçelerini ortaya koymaya çalışmaları yine sosyal kimlik, algılanan ayrımcılık ve algılanan sosyal mesafenin yüksek oluşuyla da yakından ilgilidir denebilir.

İslamofobi kavramının etkilerinin toplum üzerinde azalması ve hatta etkilerinin yok olması kısa vadede çok kolay olmayacak gibi görülse de medyaya olan güvenin azalması ve alternatif bilgiye ulaşma noktasındaki kanalların fazlaşması en azından tek yönlü bilgi aktarımının etkisini azaltacaktır. Bu noktada Müslümanların sosyal temas düzeyini artırmaları bu süreci kolaylaştıracaktır.

Müslüman toplum kendi içine kapanmak yerine sosyal ve siyasal hayatta daha görünür oldukça İslamofobi propagandasının etkisinin zayıflaması beklenmektedir. Nitekim sosyal temas düzeyi yüksek katılımcılar açısından bakıldığında Müslüman olmayan bireylerin İslamofobik bakış açısına sahip olmak bir yana Müslümanlara nazaran İslamofobiye daha karşı bir algı geliştirdikleri görülmüştür. Toplumsal katılım bu noktada kilit önemdedir ve Müslümanların içe kapanma davranışının aksine toplumda aktif bireyler olması önem arz etmektedir. Amerikalı Müslümanların söz konusu olumsuz İslamofobik yaklaşımla birebir mücadele etmesi kolay değildir. Dünyanın farklı ülkelerinde mevcut radikal akımların varlığı ve eylemleri de Müslüman Amerikalıların işlerini oldukça zora sokmaktadır. Söz konusu radikal akımlar Müslümanların çoğunlukta yaşadığı ülkelere ve onların vatandaşlarınca da desteklenmek bir yana hiçbir şekilde

tasvip edilmemekte ise de bunun medyadaki aktarımı toplumların büyük çoğunluğunun bu akımları desteklediği şeklinde aktarılmaktadır. Bu radikal akımlardan en çok zarar gören Müslümanlar olmasına rağmen ilginç bir şekilde bir de bu akımların eylemleri nedeni ile suçlanan yine Müslümanlar olmaktadır. İslamofobinin kaynaklarının bu anlamıyla dünya üzerindeki İslam ülkelerinde aranması da yanlış olmayacaktır. İslam dini dinamik yapısından uzaklaşıp dogmatik bir şekil almıştır. Geçmişte kendi medeniyetini kuran ve geliştiren bir medeniyet projesinden günümüz dünyasında bağınaz, dünyanın dışında, bir yaşam projesi sunmaktan uzak, öğrenilmiş ve yanlış anlaşılmış dogmaların işgali altında kalmıştır. Bu durum toplum bilim bakımından incelenmesi gereken başka bir konudur. Ancak ifade edilmelidir ki İslam dünyasının içinde bulunduğu bu zihin karmaşası, içerisinden radikal ve İslam dininin asla tasvip etmeyeceği yapıların ortaya çıkmasına katkıda bulunmaktadır. Bu durum hem İslam dini mensuplarınca hem de İslam dini mensubu olmayan bireylerce İslamofobik düşünceler için zemin hazırlamaktadır. Medyanın karşıdakini, onun kültürel normlarını, değerlerini, kılık kıyafetini bu zaviyeden yargılaması ve İslam ülkelerindeki yobaz yapıların karşıdakini algılayış tarzlarını aynı zaviyeden değerlendirilmesi gereken bir yapı arz etmektedir.

Araştırmamız bu noktada önemli bir açığın kapatılması için küçük bir adım olarak algılanmalıdır. Bu araştırmada elde edilen bulgular, daha sonra yapılacak çalışmalar için Türkiye'deki İslamofobinin de niceliksel çalışmalarla araştırılması gerektiğini hatırlatmaktadır. Yalnızca Amerikan medyasının tutumu değil, Türkiye'deki siyasi söylemler ve din siyaseti ele alınması gereken konulardır. İslamofobinin kaynağının sadece Amerika ve Avrupa medyasında aramak yerine genelde dünya üzerinde özelde ise Türkiye örneğinde ortaya çıkan kaynağını İslam dininin asli kaynaklarından değil rivayetlerden, hikayelerden alan cemaat ve tarikat yapılarında da aramak gerekmektedir. Devletin kurumsallaşmasının önündeki ciddi engellerden birisi olarak yayıldığı görülen tarikatlar ve bunların siyaset ve toplum üzerindeki etkisi araştırılması gereken konular olarak görülmektedir. Sonuç olarak İslamofobi kavramı sadece batı için araştırılması gereken bir kavram olarak değerlendirilmemeli ve kavram Müslüman toplumlar açısından da araştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akıncı-Çötök, N., Taşdelen, H. M. (2013). Avrupa Eksininde Yabancı Korkusu ve İslamofobi Algısının Değerlendirilmesi. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literatures and History of Turkish or Turkic*, 8 (6) 1-13.
- Akıner, N. (2004). *Düşman Değiliz:11 Eylül'ün Ardından Amerikan Milliyetçiliği*. İstanbul: Karakutu Yayınları.
- Akıner, N., Mencet, M. S. (2016). Türkiye’de İslamofobi: Mizah dergilerinde İslam’ın temsili. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 11(2), 169-196.
- Allport, G. (1954). *The nature of prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley. Ankara: Ütopya Yayınevi
- Allen, C. (2010). *İslamophobia*. London: Ashgate Publishing.
- Ar, M. (2019). İslamofobinin Dini ve Kültürel Kökenleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Arab American İnstitute (2018). Underreported, Under Threat: Hate Crime In The United States And The Targeting Of Arab Americans 1991-2016 https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/aai/pages/14141/attachments/original/1534353696/Underreported_Under_Threat.pdf?1534353696
- Arkonaç, S. A. (1999). *Gruplararası İlişkiler ve Sosyal Kimlik Teorisi*. İstanbul: Alfa.
- Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M. (2012). *Sosyal Psikoloji* (O. Gündüz, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Ataman, M, “ Değerler ve Çıkarlar: ABD’nin Ortadoğu Politikasını Belirleyen Temel Unsurlar ve İlkeler”, Ortadoğu Yıllığı 2006, 401-431, İstanbul, 2008, http://bilgikultur.org/14,2,,2,ortadogu_yilligi_2006.html
- Bauerlein, V., Fassihi,F., “Pastor, Despite Protests, Still Plans Quran Burning” Wall Street Journal, 08 September 2010 https://www.washingtonpost.com/local/education/florida-pastor-terry-joness-koran-burning-has-far-reaching-effect/2011/04/02/AFpiFoQC_story.html
- Bakali, N. (2011). *Cultural Pedagogy and İslamophobia: Towards a Framework for Engaging Students in Critical Discussion*. Master’s thesis. Canada: McGill University.
- Balcı, K. (2012). Evrilen Bir Gerçeklik Olarak İslamofobi. *Dipnot*, 9, 71-87

- Balkanoğlu, Z. (2018). *İslamofobi Ve Eurofobi Ekseninde Avrupa'da Yabancı Düşmanlığı ve Avrupa'da Aşırı Sağ Partilerin Milliyetçi İletilerinin Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- Baron, R. M., Kenny, D. A. (1986). The Moderator-Mediator Variable Distinction in Social Psychological Research: Conceptual, Strategic, and Statistical Considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182
- Bassiri, K. G. (2013). İslamophobia and American History. C. W. Ernst içinde, *İslamophobia in America, The Anatomy of Intolerance* (s. 205). New York: Palgrave Macmillan US.
- Bastian, B., Lusher, D., Ata, A. (2012). Contact, Evaluation and Social Distance: Differentiating Majority and Minority Effects. *International Journal of Intercultural Relations*, 36, 100-107.
- Bayraklı, E. Hafez, F. (2018). European İslamophia Report. Seta Vakfı. http://www.İslamophobiaeurope.com/wpcontent/uploads/2019/09/EIR_2018.pdf adresinden alındı
- Belt, D. D. (2014). *Framing İslam as a Threat: The Use of İslam By Some U.S. Conservatives as a Platform for Cultural Politics in The Decade After 9/11*. PhD Thesis. USA: Virginia Polytechnic Institute and State University.
- Bilgiç, M. S., Koydemir, F. S., Akyürek, S. (2014). Türkiye'de Kimlikler Arası Kutuplaşmanın Sosyal Mesafe Üzerinden Ölçümü ve Toplumsal Güvenliğe Etkisi. *Bilge Strateji*, 6 (11), 163-205.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası*. İzmir: Aşına.
- Binder, J., Zagefka, H., Brown, R., Funke, F., Kessler, T., Mummendey, A., ... ve Leyens, J. P. (2009). Does Contact Reduce Prejudice or Does Prejudice Reduce Contact? A Longitudinal Test of The Contact Hypothesis Among
- Binder, J., Zagefka, H., Brown, R., Funke, F., Kessler, T., Mummendey, A., ... & Leyens, J. P. (2009). Does Contact Reduce Prejudice or Does Prejudice Reduce Contact? A Longitudinal Test of The Contact Hypothesis Among Majority and Minority Groups in Three European Countries. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(4), 843.
- Bloul, R. A. (2008). Anti Discrimination Laws, İslamophobia and Ethnicization of Muslim Identities in Europe and Australia. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 28(1), 7-25
- Bogardus, E. S. (1925). Measuring Social Distances. *Journal of Applied Sociology*, 9, 299
- Bogardus, E.S. (1926). Social Distance in the City. *Proceedings and Publications of the American Sociological Society*, 20, 41.

- Bozoğlan, M. (2019). *Sosyal Mesafenin Önyargı ve Ayrımcılık Üzerine Etkisi: Türkiye'deki Türk, Kürt ve Arap Etnik Grupları Üzerine Bir Çalışma*. Yanınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı. İstanbul Üniversitesi.
- Bredderman W. (2016). "‘No Doubt’ President Obama Is a Muslim, Donald Trump’s New York Campaign Chair Says" *Observer*, 04 Augustos 2016
- Bridge Initiative Team (2015). *The Super Survey: Two Decades of American’ Views on İslam & Muslims*. <https://bridge.georgetown.edu/research/the-super-survey-two-decades-of-americans-views-on-İslam-muslims/>
- Bridge Initiative Team (2017). *A New Era in American Politics: The Trump Administraion and Mainstream İslamophobia*. <https://bridge.georgetown.edu/research/a-new-era-in-american-politics-the-trump-administration-and-mainstream-İslamophobia/>
- Bridge Initiative Team (2018). *Fact Sheet: Sebastian Gorka*. <https://bridge.georgetown.edu/research/factsheet-sebastian-gorka-2/>
- Brockett, A., Village, A., Francis, L. J. (2009). Internal Consistency Reliability and Construct Validity of The Attitude Toward Muslim Proximity Index (AMPI): A Measure of Social Distance, *British Journal of Religious Education*, 31(3), 241-249
- Brown, M. D. (1999). *The construction of Muslim identities in the United Kingdom and France: A contribution to the critique of Orientalism*. PhD Thesis. Scotland: University of Glasgow.
- Bulut, Y. (2012). İkinci Savaş Sonrasında Oryantalist Çalışmalar. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(12), 81-111.
- ACT. (2020). *Act For America*. <https://www.actforamerica.org/>
- Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi-CAIR (2018) *American Muslim Voters and the 2016 Election: A Demographic Profile and Survey of Attitudes*. United States. https://www.cair.com/american_muslim_voters_and_the_2016_election
- Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi-CAIR, (2010). *İslamophobia and Its Impact in the United States: Same Hate, New Target*. Council of American-İslamic Relations. University of California, Berkeley
- Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi-CAIR. (2019). *Hijacked by Hate: American Philanthropy and the İslamophobia Network*. Washington DC: CAIR.
- Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi-CAIR. (2020). *Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi Civil Rights Reports*. <https://www.cair.com/resources/cair-civil-rights>
- Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi-CAIR. (2020). *İslamophobia Reports*. https://www.cair.com/İslamophobia_blog/İslamophobia-reports-and-other-documents/

- Cameron, J. E. (2004). A Three-Factor Model of Social Identity. *Self and Identity*, 3(3), 239-262.
- Canatan, K. (2007). *İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım. Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, ed. Kadir Canatan-Özcan Hıdır. Ankara: Eski Yeni Yayınları, 27-43.
- Carlson, S. J. (2016). *Mass Media's Cultivation Effect on Islamic, Muslim, and Qur'anic Prejudice*. Master's Thesis. USA: Illinois State University.
- Conway, G. (1997). *İslamophobia: A Challenge For Us All*. Report of Commision on Britsh Muslims and İslamophobia, The Runnymede Trust
- Crisp, R. J., Turner, R. N. (2009). Can Imagined İnteractions Produce Positive Perception? Reducing Prejudice Through Simulated Social Contact. *American Psychologist*, 64(4), 231-240.
- Curtis, E. E. (2017). *The Practice of Islam in America: An Introduction*. Şehir: NYU Press
- Çetin, S. (2016). Batıdaki Siyasal Hegemonizmin Enstrümanı Olarak İslamofobi. 1. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Müslümanlar Kongresi (s. 543-551). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Çuhadar-Gürkaynak, E. (2012). Toplumsal Temas: Önyargı ve Ayrımcılığı Önlemek İçin Bir Sosyal Değişim Aracı Olarak Kullanılabilir mi? K. Çayır ve M. A. Ceyhan, (Ed.), *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar içinde* (17-27). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Dannin, R. (2002). *Black Pilgrimage to Islam*. New York: Oxford University Press.
- Demir, T., Aşan, N. (2014). Hollywood Kamerasında İslamın Ötekileştirilmesi. *International Periodical For Languages, Literature and History of Turkish or Tukic*, 9(5), 741-748
- Demirtaş, H. A. (2003). Sosyal Kimlik Kuramı: Temel Kavram ve Varsayımlar. *İletişim Araştırmaları*, 1(1), 123-144.
- Diamant, B. M. (2019, January 17). Black Muslims account for a fifth of all U.S. Muslims. Pew Research Center Fact Tank. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/01/17/black-muslims-account-for-a-fifth-of-all-u-s-muslims-and-about-half-are-converts-to-islam/>
- Diouf, S. (1998). *Servants of Allah: African Muslims Enslaved in the Americas*. New York: NYU Press. muse.jhu.edu/book/7563. adresinden alındı. Erişim Tarihi 03.04.2020
- Elsheikh, E., Sisemore, B., Lee, N. R. (2017). Legalizing Othering: The United States of İslamophobia. Haas Institute for a fair and inclusive society. Research Report. <https://belonging.berkeley.edu/global-justice/İslamophobia/legalizing-othering>

- Empowering Engaged Muslim Americans (2018). 2018 Midterm Muslim Voter Turnout https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/aa/pages/14141/attachments/original/1534353696/Underreported_Under_Threat.pdf?1534353696
- Esteban, J., Ray, D. (1994). On the Measurement of Polarization. *Econometrica*, 62, (4) 824
- Festinger, L. (1954). A Theory of Social Comparison Processes. *Human Relations*, 7(2), 117-140
- Fromm, E. (2012). *Psikanalitik ve Din*. E. Erten (Çev.). İstanbul: Say Yayınları
- Garaudy, R. (2018). *Çöküşün Öncüsü ABD*. Timaş Yayınları
- Gewirtz, P. (1996). I Know It When I See It. *Yale Law Journal*, 105, 1023-1047
- Gölcü, A. Varol, F. B. (2018). Yükselen Bir Trend Olarak İslamofobi Endüstrisi: Amerikan Medyasına Yönelik Araştırmaların Bir Panoraması. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 73-88.
- Göle, N. (2006). Europe's Encounter with İslam: What Future? *Constellations*, 13(2), 248-262
- Göregenli, M. (2012). Temel kavramlar: önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık. K. Çayır ve M.A. Ceyhan, (Ed.), *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar içinde* (17-27). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Güngör, Ö. (2011). Amerika'da Türkler ve Türklerin Dini Kurumsallaşmaları Açısından Camiler. *Ekev Akademi Dergisi*, 15, (47), 85-101
- Hagendoorn, L., Hraba, J. (1987). Social Distance Toward Holland's Minorities: Discrimination Against and Among Ethnic Outgroups. *Ethnic and Racial Studies*, 10(3), 317-333. Published online in 2010
- Hananoki, E. (2018). Media Matters For Amerika. <https://www.mediamatters.org/diversity-discrimination/28-republican-candidates-who-have-connections-bigoted-media> adresinden alındı.
- Haşlak, İ. Şan, M. (2014). Asimilasyon ile Çokkültürlülük Arasında Amerikan Anaakımını Yeniden Düşünmek. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 29-54. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademikincelemeler/issue/1547/18999>
- Hardy, A. J. (2010). *The "New Phenomenon": An Examination of American Media Portrayal of Muslim Female Suicide Bombers*. Master's thesis. ABD: Georgetown University
- Heywood, A. (2006). *Siyaset* (Çev. Berat Özipek ve ark.). Ankara.
- Hobson, J. M. (2004). *Batı Medeniyetinin Doğulu Kökenleri*. (Çev. Esra Ermert). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Hogg, M. A. (2006). Social Identity Theory. Burke, P. J. (Ed) *Contemporary Social Psychology Theories* içinde 111-136. California: Stanford University Press.
- Hogg, M. A. Abrams, D. (1988). *Social identifications: A social psychology of intergroup relations and group processes*. London ve New York: Routledge.
- Hogg, M.A., Vaughan, G.M. (2011). *Sosyal Psikoloji*. İ. Yıldız ve A.Gelmez (Çev.). Ankara: Ütopya Kitapevi
- Hortaçsu, N. (2007). *Ben Biz Siz Hepimiz: Toplumsal Kimlik ve Gruplararası İlişkiler*. Ankara: İmge Kitapevi
- Huntington, S. P. (2005). *Who Are We? The Challenges to America's National Identity*. New York: Simon ve Schuster.
- Huntington, S. P. (2006). *Medeniyetler Çatışması ve Yeni Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*. İstanbul: Okyanus Yayınları.
- İlhan, V., Bağcı, C. (2018). İslamofobinin medyadaki stratejik gücü olarak televizyon dizileri Homeland örneği. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 169-189.
- Islamic Networks Group (2020), A History of Muslims in America, <https://ing.org/a-history-of-muslims-in-america/>
- IV, E. E. (2009). *Muslims in America: A Short History (Religion in American Life)*. New York: Oxford University Press.
- Jeffries, B. S. (2019). Black Religion and Black Power: The Nation of Islam's Internationalism. *Genealogy*, 2-11
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). Kültürleşme ve aile ilişkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*. 17 (34), 120-127
- Kahraman, F. (2018). Kesitlerden Topluma Bakabilmek: Georg Sımmel Sosyolojisi Üzerine Bir İnceleme Denemesi. *Sosyoloji Dergisi*, 81-99. 6 14, 2019 tarihinde <http://static.dergipark.org.tr:8080/article/download/564d/ecbb/dae3/5b28bec79f497.pdf>
- Kalın, İ. (2016). *Ben, Öteki ve Ötesi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kaplan, J. (2006). İslamophobia in America. September 11 and İslamophobic Hate Crime. *Terrorism and Political Violence*, 18, 1-33.

- Kar, D. (2011). Ten Years After Patriot Act. Time to Restore America's Freedoms. *Muslim Advocates*. 27 October. https://muslimadvocates.org/2011/10/ten_years_after_patriot_act_time_to_restore_america_s_freedoms/
- Karakuş, N. (2019). *ABD Başkanı Donald Trump'ın Söylemlerinde İslamofobi*. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- Karlı, N. (2013). İslamofobinin Psikolojik Olarak İncelenmesi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13 (1) 80
- Kellner, D. (2006). September 11. Social Theory and Democratic Politics Kavoori, A. P., Fraley, T. (Ed.) *Media, Terrorism and Theory* içinde (s. 161-178). Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.
- Kenan, S. (2004). Amerika'da Müslüman Cemiyetlerin Doğuşu: New Yorklu Müslümanların Din, Sivil ve Eğitsel Kurumlaşma Süreci. *İslam Araştırmaları Dergisi*, 11, 105-130
- Khan, M. (2019). Muslims' Representation in Donald Trump's Anti-Muslim-Islam Statement: A Critical Discourse Analysis. *Religions*. *Religions* (10.), 1-16.
- Khan, M., Adnan, H., Kaur, S., Khuhro, R., Asghar, R., & Jabeen, S. M. (2019). Muslims' Representation in Donald Trump's Anti-Muslim-Islam Statement: A Critical Discourse Analysis. *Religions* (10), 115
- King, P. E. (2003). Religion and Identity: The Role of İdeological, Social and Spiritual Contexts. *Applied Developmental Science*. 7(3), 197-204
- Kirman, M. A. (2010). İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu? *Journal of İslamic Research*, 21(1), 21-39
- Kishi, K. (2016). Anti-Muslim assaults reach 9/11-era levels, FBI data show. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/11/21/anti-muslim-assaults-reach-911-era-levels-fbi-data-show/> adresinden alındı.
- Koushik, F. P. (2017). Countering Violent Extremism. *Brennan Center for Justice*, 9-10.
- Kurtuluş, Y. (2009). *11 Eylül 2011 Sonrası İslam'la İlgili Medya Değerlendirmeleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçükkömürler, S. (2013). *Reducing Prejudice Through İmaged Social Contact*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Küçükkömürler, S., Sakallı-Uğurlu, N. (2017). Gruplar Arası İlişkileri Düzenlemede Sosyal Temas Kuramları: Gruplar Arası, Yayılımacı ve Hayali Temas. *Nesne*, 5(9), 1-31

- Kymlicka, W. (1998). *Çokkültürlü Yurttaşlık-Azınlık Haklarının Liberal Teorisi* (Çev. Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Lajevardi, N. a. (2018.). Old-Fashioned Racism, Contemporary Islamophobia, and the Isolation of Muslim Americans in the Age of Trump. *Journal of Race Ethnicity and Politics*, (3), 112–152.
- Lean, N. (2015). *İslamofobi Endüstrisi*. Ankara: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Levinson-Waldman, F. P. (2017). The Islamophobic Administration,. Brennan Center for Justice.
http://www.brennancenter.org/sites/default/files/publications/BCJ_Islamophobic_Administration.pdf. adresinden alındı.
- Mallett, R. K., Akimoto, S., Oishi, S. (2015). Affect and understanding during everyday cross-race experiences. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psycholog*, 22(2), 237-246
- Marger, M. N. (1994). *Race and Etnik Relations*. American and Global Perspectives. Belmont, CA: Wadsworth.
- Mencet, M. S. (2016). *Mizah Dergileri Ölçeğinde Türkiye’de İslamofobi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi.
- Miles, S. M. (2017). Right Wing Media's outrageous of Müslims in 2017. <https://www.mediamatters.org/fox-friends/right-wing-medias-outrageous-coverage-muslims-2017> adresinden alındı.
- Mohammed, B., Diamant, J. (2019). Black Muslims account for a fifth of all U.S. Muslims. Pew Research Center Fact Tank. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/01/17/black-muslims-account-for-a-fifth-of-all-u-s-muslims-and-about-half-are-converts-to-İslam/>
- Morsh, J., Smith, M. (1953). Judgement of prejudice before, during and after World War II. *The Journal of Social Psychology*, 38, 31-37.
- Muslim Advocates. (2011). *Loosing Liberty: The State of Freedom 10 Years After The Patriot Act*. San Francisco: Muslim Advocates.
- NILC. (2019). Impacts of the Muslim Ban and How We’ll Keep Fighting It. Los Angeles: National Immigration Law Center.
- Nuruzzaman, M. (2017). President Trump’s Islamophobia and the Muslims: A case study in crisis communication. . *International Journal of Crisis Communication*, 1, 16–20.
- Noll van der J. (2013). Religious Toleration of Muslims in the German Public Sphere. *International Journal of Intercultural Relations*, IJIR-947

- Okumuş, E. (2018). İslamofobik Oyunda Müslümanlar. *İlahiyat Akademisi Dergisi*, s. 37-61.
- Oren, N., Bart-Tal, D. (2007). The Detrimental Dynamics of Delegitimization in Intractable Conflicts: The Israeli-Palestinian Case. *International Journal of Intercultural Relations*, 31(1), 111-126
- Owen, C. A., Eisner, H. C., McFaul, T. R. (1977). A Half-Century of Social Distance Research: National Replication of the Bogardus' Studies. *Sociology and Social Research*, 66, 80-98.
- Önal (2018). İslamofobi Bağlamında İslam Karşıtı Söylemlerin Batı Dünyasındaki Yansımaları: Norveç Örneği-Karikatür Krizi ve Berwick Terör Saldırısı- *Kader*, 16(22), 373-403
- Öndeş, H. (2019). *Soğuk Savaş Sonrası Avrupa'da Göç Krizi ve Yabancı Düşmanlığı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Özdemir, Y., Şimşek, U., Aktaş, E. (2010). Postmodernite ve Etnisite. *Dergi Park Akademik*, 12 (2), 325-336
- Panduranga, H., Patel, F., Price, M. W., Brennan Center for Justice,. (2017). Extreme Vetting & The Muslim Ban. New York : https://www.brennancenter.org/sites/default/files/publications/extreme_vetting_full_10.2.pdf
- Parillo, V., Donoghue, C. (2005). Updating the Bogardus Social Distance Studies: A New International Survey. *Social Science Journal*, 42, 257-271.
- Patel, F., Levinson-Waldman, R. (2017). The İslamophobic Administration. Brennan Center for Justice Report. <https://www.brennancenter.org/our-work/research-reports/İslamophobic-administration>
- Pettigrew, T. F. (1960). Social Distance Attitudes of South African Students. *Social Forces*, 38, 246-253.
- Pettigrew, T. F., Troop, L. R. (2008). How Does İntergroup Contact Reduce Prejudice? Meta-Analytic Test of Three Mediators. *European Journal of Social Psychology*, 38, 922-934.
- Pettigrew, T. F., Tropp, L. R. (2011). *When Groups Meet: The Dynamics of İntergroup Contact*. New York: Psychology Press.
- Pew Research Center (2007). Muslim Americans: Middle Class and Mostly Mainstream. By Rosentiel, T. <https://www.pewresearch.org/2007/05/22/muslim-americans-middle-class-and-mostly-mainstream/>
- Pew Research Center (2010). Religion in the News: İslam Was No. 1 Topic in 2010. <https://www.journalism.org/2011/02/24/religion-news-İslam-was-no-1-topic-2010/>

- Pew Research Center (2015). America's Changing Religious Landscape. PewResearch Center. <https://www.pewforum.org/2015/05/12/chapter-2-religious-switching-and-intermarriage/#net-gains-and-losses-by-religious-tradition-unaffiliated-make-big-gains-catholics-suffer-major-losses>
- Pew Research Center (2016). A new estimate of the U.S. Muslim population. PEW Research Center. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/01/03/new-estimates-show-u-s-muslim-population-continues-to-grow/> by Mohamed, B
- Pew Research Center (2016). Republicans Prefer Blunt Talk About İslamic Extremism, Democrats Favor Caution <https://www.pewforum.org/2016/02/03/republicans-prefer-blunt-talk-about-İslamic-extremism-democrats-favor-caution/> Erişim Tarihi 04.04..2020
- Pew Research Center. (2017). The 2017 Political Typology. <https://www.peoplepress.org/dataset/political-typology-2017/>
- Pew Research Center. (2018). 2017 survey of U.S. Muslims. Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/08/16/muslim-americans-methods/>
- Phillips, A. (2015). The NRA-ification of the Republican Party. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/news/the-fix/wp/2015/08/14/the-nra-ification-of-the-republican-party/>
- Poole, E. A. (1999). *British İslam: Media Representations and Social Meanings*. PhD Thesis. *England: University of Leicester*.
- Rex, J. (1996). National Identity in the Democratic Multicultural State. *Sociological Research Online*, 1(2), 1-9
- Rumbaut, R. (2011). The Melting and the Pot: Assimilation and Variety in American Life. *Incorporating Diversity*, 154-173
- Runnymede. (1997). İslamophobia: A Challenge for Us All. Runnymede Trust. <https://www.runnymedetrust.org/companies/17/74/İslamophobia-A-Challenge-for-Us-All.html>
- Runnymede. (2017). *İslamophobia Still a challenge for us all*. Runnymede Trust. <https://www.runnymedetrust.org/projects-and-publications/equality-and-integration/İslamophobia.html>
- Russell, W.F. (2011). *İslam: A Threat to Civilization*. Sarasota: First edition Publishing.
- Samur, H. (2016). Avrupa'daki İslamofobinin 'Avrupalı' Sebepleri. *Mukaddime*, 2(7), 295-319.
- Sayım, G. (2017). Batı'da İslamofobi ve medya: Fransa örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

- SETA. European Islamophobia Report 2018. http://www.islamophobiaeurope.com/wpcontent/uploads/2019/09/EIR_2018.pdf
- Shaker, H. (2010). Will Europe Surrender to Selective Discrimination?. *Arches Quarterly: İslamophobia and Anti Muslim Hatred: Causes & Remedies*, 4(7), 84-88
- Smith, C. C. (2014). Dispensationalism, İslamophobia, and the mass media in America. *Master's thesis*. USA: Wake Forest University.
- Smith, T. W., Dempsey, G. R. (1983). The Polls: Ethnic Social Distance and Prejudice. *Public Opinion Quarterly*, 47, 584-660.
- Soash, R. (2013). Stirring the American Melting Pot: Middle Eastern Immigration, the Progressives and the Legal Construction of Whiteness, 1880-1924. *Florida State University*, 78.
- Somersan, S. (2004). *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Songülen-İnanç, Z., Çetin, S. (2011). *Avrupa'nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık. SDE Analiz*. Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü.
- Sucu, S. (2016). *Korku ve Nefretin Öteki Adı: İslamofobi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi.
- Şan, M. K. (2005). Farklılık ve Çokkültürlülük Siyasetleri Üstüne Bir Deneme. *Milel ve Nihal*, 3 (1-2), 67-114
- Şen, E. (2014). *Etnik Gruplarda Sosyal Kimlik ve Algılanan Ayrımcılık. Türk ve Kürt Etnik Grupları Üzerine Bir Çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Tajfel, H. (1978). *Differentiation Between Social Groups. Studies in The Social Psychology of İntergroup Relations*. London: Academic Press.
- Tajfel, H., Turner, J. C. (1979). An Integrative Theory of Intergroup Conflict. S. Worchel, W. G. Austin (Ed.). *The Social Psychology of İntergroup Relations* içinde (7-24). Chicago: Nelson-Hall.
- Tajfel, H., Turner, J. C. (2004). The social identity of intergroup behaviour. J. T. Jost, J. Sidanus (Ed.), *Political Psychology* içinde 367-390. New York: Psychology Press.
- Taylor, C. (1996). *"Tanınma Politikası" – Çokkültürlülük*. İstanbul: Yapı kredi Yayınları.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A., Sears, D.O. (2012). *Sosyal Psikoloji*. A. Dönmez (Çev.). İstanbul: İmge Kitapevi.
- Temel, M. (2019). Türkiye'de Medya ve İslamofobi Araştırmaları. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 93-121

- The Bill of Rights is the first 10 amendments to the Constitution. (2020, 4 11). <https://www.archives.gov/founding-docs>
- Thompson, K. (2011). The Evidence of Things Not Photographed: Slavery and Historical Memory in The British West Indies. *Representations*, 113(1), 39-71.
- Tropp, L. R., Pettigrew, T. F. (2005). Differential relationships between intergroup contact and affective and cognitive indicators of prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31, 1145-1158.
- Trump, D. (2015). Donald Trump calls for ‘total’ ban on Muslim entering United States. The 45th at the Conservative Political Action Conference, Washington DC .
- Turner, J. C. (1982). *Towards a Cognitive Redefinition of the Social Group, Social Identity and Intergroup Relations*. H. Teijfel (der.) Harvester Wheatsheaf, London, 2-48.
- Turner, J. C. (1999). Some Current Issues in Research on Social Identity and Self-Categorization Theories. N Ellemers, R. Spears ve B. Doosje (Ed.) *Social Identity*, Oxford, England: Blackwell Publishers.
- Turner, J., Brown, R. (1978). *Social status, cognitive alternatives and intergroup relations. Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations*. (Der.) H. Tajfel. London: Academic Press, 201-300.
- Turner, R. N., Crisp, R. J. (2010). Imagining intergroup contact reduces implicit prejudice. *British Journal of Social Psychology*, 49, 129–142.
- Turner, R. N., Crisp, R. J., Lambert, E. (2007). Imagining Intergroup Contact Can Improve Intergroup Attitudes. *Group Processes and Intergroup Relations*, 10, 427-441.
- Turner, R. N., Hewstone, M., Voci A., Vonofakou, C. (2008). A Test of The Extended Intergroup Contact Hypothesis: The Mediating Role of Intergroup Anxiety, Perceived Ingroup And Outgroup Norms, and Inclusion of The Outgroup In The Self. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95(4), 843-860.
- Türk Psikiyatri Derneği. (2019). *Özgül Fobiler*. www.psikiyatri.org.tr
- Verkuyten, M., Thijs, J. (2002). Multiculturalism Among Minority and Majority Adolescents in The Netherlands. *International Journal of Intercultural Relations*, 26(1), 91-108
- Volkan, V. (2000). Traumatized Societies and Psychological Care: Expanding the Concept of Preventive Medicine. *Mind and Human Interaction*, 11, 177-194
- Weaver, C. N. (2008). Social Distance as a Measure of Prejudice Among Ethnic Groups in the United States. *Journal of Applied Social Psychology*, 38, 778-795.

- Wright, S. C., Aron, A., McLaughlin-Volpe, T. ve Ropp, S. A. (1997). The Extended Contact Effect: Knowledge of Cross-Group Friendships and Prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 73-90.
- Yel, A. M. (2018). Medya ve sinemada temsil edilme biçimleriyle İslam karşıtlığı. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 5-16.
- Yıldız, H. (2012). *Sosyolojik Kurama Katkıları Açısından Georg Simmel*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Yücedoğru, H. K. (2007). Temel Akideleri Efsanelere Dönüştürmek: Dinî Çoğulculuk Teorilerinin Bir Eleştirisi. *Bilim ve Sanat Vakfı- Mecmua -Bülten*, 63, 78-88
- Yüksel, M. (2014). İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm ya da Batı ve Öteki. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 72/(1), 189-200
- Zaal, M. (2012). İslamophobia in Classrooms, Media and Politics. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 55(6), 556.

EK 1. ORIJİNALLIK RAPORU

EK 2. ETİK KURUL

EK 3. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Sayın katılımcı,

Bu çalışma Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Doç. Dr. Tuğça Poyraz Tacoğlu danışmanlığında yürütülen “İslamofobi: New York'taki Müslüman Öğrencilerin İslam Açısından Algıladıkları Sosyal Mesafe ile Müslüman Olmayan Öğrencilerin Hissettikleri Sosyal Mesafenin Karşılaştırılması” konulu yüksek lisans tezi için Neslihan Hıdırlıgil tarafından veri toplamak amacıyla yapılmaktadır. Çalışmanın yürütülebilmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan izin alınmıştır.

Araştırmada, Amerika’da öğrenimlerine devam eden üniversite öğrencilerinin İslam dinine yönelik sosyal kabul ve sosyal mesafe düzeylerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katıldıktan sonra istediğiniz anda vazgeçebilirsiniz. Katılımdan vazgeçmeniz size hiçbir sorumluluk getirmeyecektir.

Çalışma insanların inanç alanları ile ilgili olduğundan, formlarda sorulan soruların sizi rahatsız etme olasılığı bulunmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmaya hiç katılmayabilir, rahatsız hissettiğiniz anda bırakabilir ya da formda sizin için ayrılan bölüme düşüncelerinizi yazabilirsiniz.

Çalışmada kimlik bilgileriniz kesinlikle istenmeyecektir. Çalışmada kullanılan formlarla elde edilecek veriler kimseyle paylaşılmayacak ancak verilerin istatistiksel analizlerine ilişkin sonuçlar literatür ışığında tartışılarak yayınlanacaktır.

Bu çalışmanın konusu olan İslamofobi politik bir mesele de olduğundan herhangi bir gruba, etnik kökene ya da dini inanca sahip olanlarla ilgili yanlı bir çalışma yapılmayacaktır.

Çalışma ile ilgili sorularınız için neslismom@yahoo.com adresine yazabilirsiniz.

Araştırmacı: Neslihan Hıdırlıgil

Tel: 0015167430639

Çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.

Tarih: .../.../...

EK 4. VOLUNTARY PARTICIPATION FORM

VOLUNTARY PARTICIPATION FORM

Dear Participant,

This study is conducted by Neslihan Hidirligil as a Master of Science thesis under the counseling of Associate Professor Tuğca Poyraz Tacoğlu in Hacettepe University which is in Turkey. The subject of the study is İslamophobia: A comparison of Perceived Social Distance of Muslim Students and Social Distance of Non-Muslim Students to İslam. Permission has been obtained from Hacettepe University Ethics Committee to carry out the study.

This study is a study of İslamophobia and aims to examine the social distance and social acceptance of university students to İslam.

Your participation in this study is voluntary. Once you have joined the work, you can give up whenever you want. Giving up will not bring you any responsibility.

Because the study is about people's beliefs, the questions that are asked in the forms are likely to disturb you. So you won't participate this study at all or you can give it up if the questions make you feel uncomfortable or you can write down your ideas in the form.

Your credentials will definitely not be asked in the study. The data obtained with the forms will not be shared with anyone but the results of the statistical analyzes of the data will be published.

Because İslamophobia is also a political issue I assure you this study will not be biased or in favor to any group, ethnic or religion.

You can write to neslismom@yahoo.com for your questions about the study.

Researcher: Neslihan Hidirligil

Phone: 0015167430639

I voluntarily agree to participate to the study.

Date: .../.../2018

EK 5. MÜSLİM FORM TÜRKÇE

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Bu çalışma İslamofobi ile ilgili bir çalışma olup, Amerika’da yaşayan Müslüman üniversite öğrencilerinin algıladıkları sosyal mesafe ile Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin gerçekte hissettikleri sosyal mesafe arasındaki farkın incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada çok kültürlü uluslarda dini çok kültürlülüğün İslami açıdan nasıl yaşandığı anlaşılmasına çalışılacaktır. Çalışmada sorulan sorular özenle seçilmiş olmakla beraber rahatsız edici bulduğunuz sorular için size ayrılan alanda açıklamalar yapmanız şimdiki ve sonraki çalışmalara katkı sağlayacaktır.

Cinsiyet: ☐ Kadın ☐ Erkek	Yaş:
Medeni Durum: ☐ Bekar ☐ Evli	Üniversite:
Bölümü:	
Kaç yıldır Amerika’da yaşıyorsunuz?	
Çalışma Durumu: ☐ Çalışıyor ☐ Çalışmıyor	
Kiminle yaşıyorsunuz?	
☐ Ailemle ☐ Yalnız ☐ Partnerimle ☐ Kendi Dinimden Ev/Yurt Arkadaşları ile ☐ Kendi Ülkemden Ev/Yurt Arkadaşları ile ☐ Kendi Dinimden Olmayan Ev/Yurt Arkadaşları ile ☐ Kendi Ülkemden Olmayan Ev/Yurt Arkadaşları ile	
Bir dine mensup musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır	
Evet ise hangi dinin mensubusunuz?	
☐ Musevilik ☐ Hristiyanlık ☐ İslam ☐ Şamanizm ☐ Budizm ☐ Diğer ise nedir?	

EK 6. ÇOK KÜLTÜRLÜ BİR ÜLKEDE YAŞAYAN MÜSLÜMANLAR İÇİN İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ BİLGİ FORMU

Bu formda, bulunduğunuz çok kültürlü ülkede, inanç özgürlüklerinize ilişkin çeşitli zorluklarla karşılaşmış veya karşılaşmadığınıza ilişkin sorular yer almaktadır. Formda yer alması gerektiğini düşündüğünüz ancak araştırmacı tarafından yer verilmemiş konular hakkında bilgi vermeniz için formun altında boş bir alan bırakılmıştır. Dilerseniz bu alanı da doldurabilirsiniz.

1. İslam dini mensubu olduğunuzu belli eden sembolleri (başörtüsü, namaz takkesi, cübbe, sarık, cellabiye vb.) sosyal yaşamınızda ya da öğrenim gördüğünüz üniversitede kullanıyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
2. İslami ibadetlerinizi çevrenizdeki Müslüman olmayan insanlardan kaynaklanan nedenlerle uygulamakta zorluk yaşıyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
3. İslam dini mensubu olduğunuzu, Müslüman olmayan diğerlerine açıklamada zorluk yaşıyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
4. İslam dini mensubu olduğunuz bilindiğinden barınma ile ilgili problemler yaşadınız mı?	☐ Evet ☐ Hayır
5. İslam dini mensubu olduğunuz öğrenildiğinde çevrenizde bulunan insanların sizden uzaklaştığını hissettiniz mi?	☐ Evet ☐ Hayır
6. İslam dini mensubu olduğunuz için hakkınızın verilmediği çeşitli durumlarla karşılaştınız mı?	☐ Evet ☐ Hayır
7. İslam dini mensubu olduğunuz için iş bulma konusunda zorluklar yaşadınız mı?	☐ Evet ☐ Hayır
8. İslam dini mensubu olduğunuz için açıkça sizinle alay eden, küçük düşürmeye çalışan insanlarla karşı karşıya kaldınız mı?	☐ Evet ☐ Hayır
9. İslam dini mensubu olduğunuz için açıkça size karşı fiziksel saldırganlık gösteren ya da tehdit eden insanlarla karşı karşıya kaldınız mı?	☐ Evet ☐ Hayır

10. İslam dini mensubu olduğunuzu gizlemek zorunda kaldığınız zamanlar oldu mu?	☐ Evet ☐ Hayır
11. İslam dinine yöneltilen ve sizi rahatsız eden suçlamalarla karşılaştığınız olağan (sınıf, konferans vs.) durumlarda sessiz kalmak zorunda hissettiğiniz oldu mu?	☐ Evet ☐ Hayır
12. Amerika’da yaşayan Müslümanların dini kurumsallaşmaları (cami, dini kültür merkezleri vs.) kötü ya da korkutucu geliyor mu?	☐ Evet ☐ Hayır
13. Arkadaş çevreniz daha çok Müslümanlardan mu oluşuyor?	☐ Evet ☐ Hayır
14. Arkadaş çevreniz daha çok dini semboller (başörtüsü, namaz takkesi, cübbe, sarık, cellabiye vb.) kullanan Müslümanlardan mı oluşuyor?	☐ Evet ☐ Hayır
15. Size siz yabancı düşmanlığı ya da yabancı korkusu olan insanlarla ile karşı karşıya kalıyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
16. Sizce siz islomofobisi olan insanlarla karşı karşıya kalıyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
Formda yer alması gerektiğini düşündüğünüz ancak araştırmacı tarafından yer verilmemiş konular hakkında bilgi vermek isterseniz bu alanı da doldurabilirsiniz.	

EK 7. BOGARDUS SOSYAL MESAFE ÖLÇEĞİ

Aşağıda insanların Müslümanlara ilişkin sosyal mesafelerini ölçmek amacıyla bir takım ifadeler verilmiştir. Bu ifadelere katılma derecenizi 1 (kesinlikle katılmıyorum) ve 7 (kesinlikle katılıyorum) işaretleyiniz.

Kesinlikle   Kesinlikle
Katılmıyorum   Katılıyorum

1) Müslüman olmayan Amerikalılar bir Müslüman ile evlilik yolu ile akraba olmayı problem olarak görürler.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
2) Müslüman olmayan Amerikalılar bir Müslüman ile yakın arkadaş olmayı problem olarak görürler.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
3) Müslüman olmayan Amerikalılar bir Müslüman ile aynı mahallede komşu olmayı problem olarak görürler.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
4) Müslüman olmayan Amerikalılar bir Müslüman ile aynı ülkede aynı iş dalında iş arkadaşı olmayı problem olarak görürler.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
5) Müslüman olmayan Amerikalılar bir Müslüman ile aynı ülke vatandaşı olmayı bir problem olarak görürler.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
6) Müslüman olmayan Amerikalılar bir Müslüman'ın ülkelerini ziyaret etmesini problem olarak görürler.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
7) Müslüman olmayan Amerikalılar bir Müslüman'ın ülkelerinin sınırları içinde olmasını problem olarak görürler.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦

EK 8. MÜSLİM FORM İNGİLİZCE

DEMOGRAPHIC INFORMATION FORM

This study is a study of İslamophobia and aims to examine the difference between the social distance perceived by Muslim university students living in America and the social distance actually felt by non-Muslim university students. The study will try to understand how religious multiculturalism in multicultural nations was experienced in terms of İslam. The questions asked in the study were selected carefully yet if you find any disturbing questions feel free to explain it. Your explanations would contribute to this study and to next studies

Gender: ☐ Female ☐ Male	Age:
Marital Status: ☐ Single ☐ Married	University:
Department:	
If not since birth how long have you been living in America?	
Work Situation: ☐ Working ☐ Not working	
Who do you live with?	
☐ My Family ☐ Alone ☐ My partner ☐ Home/Dorm mates from my religion ☐ Home/Dorm mates from my country ☐ Home/Dorm mates who are not from my religion ☐ Home/Dorm mates who are not from my country	
Are you a member of a religion ☐ Yes ☐ No	
If yes which one?	
☐ Judaism ☐ Christianity ☐ İslam ☐ Shamanism ☐ Buddhism ☐ Other. What, please write _____	

EK 9. FREEDOM OF FAITH INFORMATION FORM FOR MUSLIMS LIVING IN A MULTICULTURAL COUNTRY

In this form, there are questions whether you have encountered various difficulties related to your freedom of beliefs in the multicultural country you are living in. An empty space is left under the form so that you can write about issues that you think should or shouldn't be mentioned by the researcher. You can fill in this area if you wish.

1. Do you use symbols (headscarf, prayer cask, cuvets, sarcophagus, cellabea, etc.) in your social life or in your university which show that you are a member of Islamic religion?	☐ Yes ☐ No
2. Do you think that you have difficulties in practicing your worship for reasons arising from non-Muslims?	☐ Yes ☐ No
3. Do you have difficulties to state your religion to non-Muslims?	☐ Yes ☐ No
4. Have you ever encountered any difficulties to rent house because of your religion?	☐ Yes ☐ No
5. When it is learned that you are a member of the Islamic religion did you feel that the people in your circle are moving away from you?	☐ Yes ☐ No
6. Have you ever met with various situations where your rights have not been granted because you are a Muslim?	☐ Yes ☐ No
7. Do you have difficulties finding a job because you are a member of Islamic religion?	☐ Yes ☐ No
8. Are you confronted with people who are clearly mocking and humiliating you because you are members of Islamic religion?	☐ Yes ☐ No
9. Are you confronted with people who show physical aggression to you or threaten you because you are members of Islamic religion?	☐ Yes ☐ No

10. Have you ever encountered situations which you need to hide what your religion is?	☐ Yes ☐ No
11. Have you ever encountered any usual situations (class, conference, etc.) that you need to remain silent when faced with the accusations directed against Islamic religion?	☐ Yes ☐ No
12. Does the religious institutionalization of Muslims living in America (mosques, religious centers, etc.) seem bad or frightening?	☐ Yes ☐ No
13. Are your friends mostly Muslims?	☐ Yes ☐ No
14. Is your friend's circle mostly consists of Muslims using religious symbols (headscarf, prayer cask, cuvets, sarcophagus, cellabea, etc.)?	☐ Yes ☐ No
15. Do you often face xenophobic people?	☐ Yes ☐ No
16. Do you often face Islamophobic people?	☐ Yes ☐ No
<p>This empty space is left for you to write about subjects that you think the researcher should or shouldn't mention. And also you could write about subjects which are disturbing.</p>	

EK 10. BOGARDUS SOCIAL DISTANCE SCALE

Below are some expressions to measure the social distances of non-Muslim Americans to Muslims. Please mark your participation level 1 (strongly disagree) and 7 (absolutely agree).

Strongly   Absolutely
Disagree   Agree

1) Being a relative with a Muslim through marriage is a problem for non-Muslim Americans.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
2) Being a close friend with a Muslim is a problem for non-Muslim Americans.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
3) Living in the same neighborhood with a Muslim is a problem for non-Muslim Americans.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
4) Being colleagues in the same business and in the same country with a Muslim is a problem for non-Muslim Americans.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
5) Being the citizens of the same country with a Muslim is a problem for non-Muslim Americans.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
6) Muslims visit to their country is a problem for non-Muslim Americans.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
7) Muslims who are within the borders of their country is problem for non-Muslim Americans.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦

EK 11. GAYRİMÜSLİM FORM TÜRKÇE

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Bu çalışma İslamofobi ile ilgili bir çalışma olup, Amerika’da yaşayan Müslüman üniversite öğrencilerinin algıladıkları sosyal mesafe ile Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin gerçekte hissettikleri sosyal mesafe arasındaki farkın incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada çok kültürlü uluslarda dini çok kültürlülüğün İslami açıdan nasıl yaşandığı anlaşılmasına çalışılacaktır. Çalışmada sorulan sorular özenle seçilmiş olmakla beraber rahatsız edici bulduğunuz sorular için size ayrılan alanda açıklamalar yapmanız şimdiki ve sonraki çalışmalara katkı sağlayacaktır.

Cinsiyet: ☐ Kadın ☐ Erkek	Yaş:
Medeni Durum: ☐ Bekar ☐ Evli	Üniversite:
Bölümü:	
Kaç yıldır Amerika’da yaşıyorsunuz?	
Çalışma Durumu: ☐ Çalışıyor ☐ Çalışmıyor	
Kiminle yaşıyorsunuz? ☐ Ailemle ☐ Yalnız ☐ Partnerimle ☐ Kendi Dinimden Ev/Yurt Arkadaşları ile ☐ Kendi Ülkemden Ev/Yurt Arkadaşları ile ☐ Kendi Dinimden Olmayan Ev/Yurt Arkadaşları ile ☐ Kendi Ülkemden Olmayan Ev/Yurt Arkadaşları ile	
Bir dine mensup musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır Evet ise hangi dinin mensubusunuz? ☐ Musevilik ☐ Hristiyanlık ☐ İslam ☐ Şamanizm ☐ Budizm ☐ Diğer ise nedir?	

EK 12. ÇOK KÜLTÜRLÜ BİR ULUSTA YAŞAYAN GAYRİMÜSLİMLER İÇİN MÜSLÜMANLAR HAKKINDA İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ BİLGİ FORMU

Bu formda, çok kültürlü ülkenizde Müslümanların inanç özgürlüklerine ilişkin çeşitli zorluklarla karşılaşmış karşılaşmadıkları ile ilgili sorular bulunmaktadır.

1. Sosyal yaşamınızda ya da öğrenim gördüğünüz üniversitede İslam dini mensubu olduğunu belli eden dini sembolleri kullanan (başörtüsü, namaz takkesi, cübbe, sarık, cellabiye vb.) insanları fark ediyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
2. Çevrenizdeki Müslümanların ibadetlerini çevrelerindeki Müslüman olmayan insanlardan kaynaklanan nedenlerle uygulamakta zorluk yaşadıklarını düşünüyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
3. Müslümanların dinlerini çevrelerindeki kimselere açıklamakta zorluk yaşadıklarını düşünüyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
4. Müslümanların dinleri nedeniyle barınma problemi yaşadıklarını düşünüyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
5. Bir kimsenin İslam dini mensubu olduğu öğrenildiğinde çevresindeki insanların ondan uzaklaşacağını düşünüyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
6. Hiçbir kimsenin Müslüman olduğu için haklarının verilmediği çeşitli durumlarla karşı karşıya kaldınız mı?	☐ Evet ☐ Hayır
7. Sizce Müslümanlar iş bulmakta zorlanıyorlar mı?	☐ Evet ☐ Hayır
8. İslam dini mensubu olduğu için diğer insanlar tarafından alay edilen ve küçük düşürülen insanlarla karşı karşıya kaldınız mı?	☐ Evet ☐ Hayır
9. İslam dini mensubu olduğu için diğer insanlar tarafından fiziksel şiddete uğrayan insanlarla karşı karşıya kaldınız mı?	☐ Evet ☐ Hayır
10. Dinini gizleme gereği duyan tanıdığımız bir Müslüman var mı?	☐ Evet ☐ Hayır

11. Hiç İslam dinine yönelik suçlamalarla karşılaştığı olan (sınıf, konferans, vs.) durumlarda sessiz kalmak zorunda kaldığını gördüğünüz bir Müslüman'la karşılaştınız mı?	☐ Evet ☐ Hayır
12. Amerika'da yaşayan Müslümanların dini kurumsallaşmaları (cami, dini kültür merkezleri vs.) kötü ya da korkutucu geliyor mu?	☐ Evet ☐ Hayır
13. Hiç yakın olduğunuz Müslüman arkadaşınız var mı?	☐ Evet ☐ Hayır
14. Dini semboller (başörtüsü, namaz takkesi, cübbe, sarık, cellabiye vb.) taşıyan Müslüman arkadaşlarınız var mı?	☐ Evet ☐ Hayır
15. Sizce Müslümanlar sık sık yabancı korkusu olan insanlarla karşılaşılıyor mu?	☐ Evet ☐ Hayır
16. Sizce Müslümanlar sık sık İslamofobik insanlarla karşılaşılıyor mu?	☐ Evet ☐ Hayır
Formda yer alması gerektiğini düşündüğünüz ancak araştırmacı tarafından yer verilmemiş konular hakkında bilgi vermek isterseniz bu alanı da doldurabilirsiniz.	

EK 13. BOGARDUS SOSYAL MESAFE ÖLÇEĞİ

Aşağıda insanların Müslümanlara ilişkin sosyal mesafelerini ölçmek amacıyla bir takım ifadeler verilmiştir. Bu ifadelere katılma derecenizi 1 (kesinlikle katılmıyorum) ve 7 (kesinlikle katılıyorum) işaretleyiniz.

Kesinlikle   Kesinlikle
Katılmıyorum   Katılıyorum

1) Bir Müslüman ile evlilik yolu ile akraba olmayı problem olarak görürüm.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
2) Bir Müslüman ile yakın arkadaş olmayı problem olarak görürüm.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
3) Bir Müslüman ile aynı mahallede komşu olmayı problem olarak görürüm.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
4) Bir Müslüman ile aynı ülkede aynı iş dalında iş arkadaşı olmayı bir problem olarak görürüm	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
5) Bir Müslüman ile aynı ülke vatandaşı olmayı bir problem olarak görürüm.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
6) Bir Müslüman'ın ülkemizi ziyaret etmesini problem olarak görürüm.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
7) Bir Müslüman'ın ülkemizin sınırları içinde olmasını problem olarak görürüm.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦

EK 14. GAYRİMÜSLİM FORM İNGİLİZCE

DEMOGRAPHIC INFORMATION FORM

This study is a study of İslamophobia and aims to examine the difference between the social distance perceived by Muslim university students living in America and the social distance actually felt by non-Muslim university students. The study will try to understand how religious multiculturalism in multicultural nations was experienced in terms of İslam. The questions asked in the study were selected carefully yet if you find any disturbing questions feel free to explain it. Your explanations would contribute to this study and to next studies.

Gender: ☐ Female ☐ Male	Age:
Marital Status: ☐ Single ☐ Married	University:
Department:	
If not since birth how long have you been living in America?	
Work Situation: ☐ Working ☐ Not working	
Who do you live with?	
☐ My Family ☐ Alone ☐ My partner ☐ Home/Dorm mates from my religion ☐ Home/Dorm mates from my country ☐ Home/Dorm mates who are not from my religion ☐ Home/Dorm mates who are not from my country	
Are you a member of a religion ☐ Yes ☐ No	
If yes which one?	
☐ Judaism ☐ Christianity ☐ İslam ☐ Shamanism ☐ Buddhism ☐ Other. What, please write _____	

**EK 15. FREEDOM OF FAITH INFORMATION FORM ABOUT MUSLIMS
FOR NON MUSLIM PEOPLE WHO LIVE IN A MULTICULTURAL
NATION**

In this form, there are questions about whether Muslims have encountered various difficulties related to freedom of beliefs in your multicultural country.

1. Do you notice Muslims who use their religious symbols (headscarf, prayer cask, robes, turbans, celabiah, etc.) in their social life ort at the university?	☐ Yes ☐ No
2. Do you think that Muslims in your community have difficulty in practicing their worship for reasons arising from non-Muslims?	☐ Yes ☐ No
3. Do you think that Muslims have their difficulties to state their religion to non-Muslims?	☐ Yes ☐ No
4. Do you think that Muslims have their difficulties to rent house because of their religion?	☐ Yes ☐ No
5. Do you think that when it is learned that a person's religion is Islam the people around him/her moving away from him/her?	☐ Yes ☐ No
6. Have you ever met with various situations where someone's rights have not been granted because he/she is Muslim?	☐ Yes ☐ No
7. Do you think that Muslims have their difficulties to find jobs?	☐ Yes ☐ No
8. Have you ever confronted Muslims who are humiliated by other people because of their being members of Islamic religion?	☐ Yes ☐ No
9. Have you ever confronted Muslims who are violated physically by other people because of their being members of Islamic religion?	☐ Yes ☐ No
10. Do you know any Muslims who need to hide what his or her religion is?	☐ Yes ☐ No

11. Have you ever witnessed that Muslims need to remain silent in the usual (class, conference, etc.) situations where they are facing with the accusations directed against Islamic religion?	☐ Yes ☐ No
12. Does the religious institutionalization of Muslims living in America (mosques, religious centers, etc.) make you feel bad or frightened?	☐ Yes ☐ No
13. Do you have any close Muslim friends?	☐ Yes ☐ No
14. Do you have any close Muslim friends who wear their religious symbols (headscarf, prayer cask, robes, turbans, celabiah, etc.) in their social life ort at the university?	☐ Yes ☐ No
15. Do you think that Muslims are frequently encounter xenophobic people?	☐ Yes ☐ No
16. Do you think that Muslims are frequently encounter Islamophobic people?	☐ Yes ☐ No
<p>This empty space is left for you to write about subjects that you think the researcher should or shouldn't mention. And also you could write about subjects which are disturbing.</p>	

EK 16. BOGARDUS SOCIAL DISTANCE SCALE

Below are some expressions to measure the social distances of people to Muslims. Please mark your participation level 1 (strongly disagree) and 7 (absolutely agree).

Strongly   Absolutely
Disagree   Agree

1) Being a relative with a Muslim through marriage is a problem for me.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
2) Being a close friend with a Muslim is a problem for me.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
3) Living in the same neighborhood with a Muslim is a problem for me.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
4) Being colleagues in the same business and in the same country with a Muslim is a problem for me.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
5) Being the citizens of the same country with a Muslim is a problem for me.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
6) Muslims visit to my country is a problem for me.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦
7) Muslims who are within the borders of my country is problem for me.	① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦